

ایده

فصلنامه علمی - تخصصی
شهرسازی، عمران

شماره ۷ / بهار ۱۳۹۶ / قیمت ۱۲۰۰۰ تومان

Quarterly Journal of Ideh/No.7/Spring 2017

ISSN: ۲۴۲۳-۵۵۵۵

احیا و باز زنده سازی بافت های واجد ارزش تاریخی

باززنده سازی و بهسازی گذرهای تاریخی محدوده امامزاده یحیی تهران / ارتقا کیفیت زندگی شهری در بافت فرسوده با بهره گیری از راهبردهای طراحی محرک توسعه (نمونه موردی: محله دلگشا- ارومیه) / بررسی نقش و جایگاه فضاهای عمومی در ارتقاء کیفیت زندگی در بافت های تاریخی / طراحی سازمان فضایی محله عودلاجان میانی شهر تهران با رویکرد معاصر سازی بافت تاریخی / جزایر حرارتی و جزایر سرد شهری، مسئله و راهکار شهرنشینی قرن ۲۱ (نمونه مورد مطالعه: هسته تاریخی تهران) / توصیه نامه منظر شهری تاریخی: ابزار جدید یونسکو برای آینده ای پایدار

شناسنامه

صاحب امتیاز

مرکز پژوهشی توسعه محیط و سکونتگاههای انسانی (خصوصی)

مدیر مسئول

محمد تقی حسینی

شورای سیاستگذاری

جلیل حبیب اللهیان، سید محمد بهشتی، محمد تقی حسینی

سر دبیر (ایده شماره ۷)

سمیه فدایی نژاد

هیأت تحریریه (ایده شماره ۷)

حیدر جهان بخش، پرستو عشرتی، میترا غفوریان، مهرناز

بیگدلی، نرگس حمزه، محمد امین حسینی، علی فلاح پسند

مدیر اجرایی

مرتضی لطفی پور سیاهکلرودی

مدیر داخلی

نرگس حمزه

طراحی و صفحه آرایی

سید سعید هاشمیان

نشانی

پاسداران، نرسیده به چهارراه فرمانیه، کوهستان یازدهم، پلاک ۲، واحد ۵

تلفن

۲۲۲۹۱۲۶۲-۲۲۸۱۵۰۰۱

فاکس

۲۲۲۸۳۹۰۵

آدرس سایت

www.ideh-co.ir

ایمیل

info@ideh-co.ir

چاپ

اعلان وصول ارشاد

صحافی و لیتوگرافی

چاپ برتر

سخن مدیر مسئول/۲

سخن سردبیر/۳

مقالات

باززنده سازی و بهسازی گذرهای تاریخی محدوده امامزاده یحیی

تهران / محمدباقر خسروی، احسان اله باقری، زهرا بشیری / ۴
ارتقا کیفیت زندگی شهری در بافت فرسوده با بهره گیری از راهبردهای طراحی محرک توسعه (نمونه موردی: محله دلگشا-ارومیه) / سید علی صفوی، منیره کوتان ساز / ۲۳

بررسی نقش و جایگاه فضاهای عمومی در ارتقاء کیفیت زندگی در بافت های تاریخی / علی محمد سعادت، مرتضی لطفی پور سیاهکلرودی / ۳۶

طراحی سازمان فضایی محله عودلاجان میانی شهر تهران با رویکرد معاصر سازی بافت تاریخی / ریحانه آزادیان / ۴۴

جزایر حرارتی و جزایر سرد شهری، مسئله و راهکار شهرنشینی قرن ۲۱ (نمونه مورد مطالعه: هسته تاریخی تهران) / محمدباقر خسروی، آیدا کیانفر / ۵۴

توصیه نامه منظر شهری تاریخی: ابزار جدید یونسکو برای آینده های پایدار / نرگس حمزه، پوپک پوربهادر / ۶۷

دیدگاه صاحب نظران

علی محمد سعادت / ۸۱

معرفی کنفرانس

۱- کنفرانس بین المللی مسائل شهری معاصر در زمینه سکونتگاه های غیر رسمی ۲۰۱۷، ۱۷/ CUI/۸۵

۲- هفدهمین کنفرانس ISUF، ۱۷/۲۰۸۷

۳- یازدهمین کنفرانس بین المللی: بازآفرینی و پایداری شهری، ۱۶/۲۰۸۹

معرفی کتاب

حفاظت و توسعه (دیدگاه های روتلج درباره توسعه) / ۹۶
مکان سازی و توسعه شهری: چالش هایی نو برای طراحی و برنامه ریزی معاصر (ادیان و شهرها) / ۹۸

برنامه ریزی محلی: رویه و اصول معاصر / ۱۰۰

تصویر روی جلد:
خیابان ناصر خسرو

به نام آن که جان را فکرت آموخت

پیرو مباحث مطرح در شماره پیشین فصلنامه ایده که در آن به احیا و باززنده سازی بافت‌های واجد ارزش تاریخی پرداخته شد، در این شماره برآنیم تا علل و عوامل شکاف و فاصله‌ی میان اقدامات حفاظتی - مرمتی در مراکز تاریخی کشورمان به نسبت کشورهای پیشرو و صاحب دانش و تجربه را در این زمینه در چند سطح مورد تحلیل و ارزیابی قرار دهیم.

سطح اول: سطح قانون گذاری و وضع مقررات به روز و کارآمد

وجود خلأهای قانونی فراوان و ناکارآمدی بسیاری از قوانین و مقررات موجود، که نه تنها موجب شده زمینه انجام بسیاری از اقدامات لازم و حیاتی فراهم نباشد، بلکه نتایج حاصل از اندک اقدامات انجام شده را نیز بی اثر سازد. در این زمینه وجود قوانینی همسو که ناظر بر نیازها و جنبه‌های واقعی زندگی مردم و ساکنین بافت‌های تاریخی باشد و از طرفی حفاظت و احیا کالبد تاریخی و زیرساخت‌های محیط را نیز تضمین نماید، شدیداً احساس می‌شود.

سطح دوم: سطح مدیریت شهری و مدیران شهر

در این سطح به دلیل وجود اولویت‌های دیگر در اداره شهرها، همچنین فقدان جذابیت‌های مالی در احیای هسته تاریخی شهر و اندک بودن تجربه‌های مدیریتی و اجرایی در چنین سطوحی در پهنه‌ی سرزمینی موجب شده مدیریت شهری و مدیران آن تاکنون در این زمینه در مقیاسی این‌چنینی به شکلی جدی و کارآمد ورود نکنند.

سطح سوم: سطح کارشناسان، متخصصان و تهیه‌کنندگان طرح‌ها

علی‌رغم اینکه از نگاه متخصصان و کارشناسان این حوزه، همواره گله‌مندی‌ها و نارضایتی‌هایی مبنی بر عدم دخالت دادن آن‌ها در تهیه طرح‌های احیا، عدم بهره‌گیری از دانش تخصصیشان و عدم حضور در فرآیندهای تصمیم‌سازی، بیان ایده‌ها و نقطه نظراتشان وجود دارد، لکن ضروری است این بار با یک رویکرد نقادانه نسبت به هم‌قطاران خود بنگریم و به این نکته بیندیشیم طرح‌هایی که تاکنون مدیریت شهری بنا بر اراده مدیریتی خود، تهیه‌ی آن‌ها را به جامعه دانشگاهی و حرفه‌ای سپرده‌اند تا چه میزان از قابلیت‌های اجرایی برخوردار بوده‌اند و تا چه اندازه از دانش و تجارب روز دنیا در تهیه‌ی آن‌ها بهره برده شده است؟ نگاهی به میزان درصد طرح‌هایی که علی‌رغم صرف هزینه‌های هنگفت برای آن‌ها قابلیت اجرا و حتی یک مرحله قبل از آن، قابلیت تصویب پیدا نکرده‌اند به وضوح مبین این مطلب است.

سطح چهارم: سطح مردم و نمایندگان آن‌ها

در این سطح ۲ فاکتور مطالبه‌گری و مشارکت در قالب سازمان‌های مردم‌نهاد و یا نمایندگان مردم قابل بحث است. حضور فعالانه شهروند آگاه به حقوق و وظیفه شهروندی همواره تسهیل‌کننده و تضمین‌کننده موفقیت طرح‌های این‌چنینی است.

با وجود این ما با نگاهی مثبت و امیدوارانه نسبت به آینده عمیقاً معتقدیم که می‌توان با ایجاد بسترهای همیاری و مشارکت، با اندیشه‌ای برخاسته از تخصص‌گرایی، تجربه‌گرایی و مجهز به دانش روزآمد، متعهدانه دست به اقداماتی ارزشمند و درخور تقدیر در این زمینه زد. به گونه‌ای که رویه‌های طراحی و محصول ناشی از آن شایستگی ارائه به عنوان یک نمونه و مدل موفق از احیای بافت‌های تاریخی یک کشور توسعه‌یابنده در عرصه جهانی را دارا باشد. در این راستا فصلنامه ایده بنا به ضرورت‌های موجود در این شماره همچون شماره پیشین، حسب رسالت علمی - تخصصی خود، به حوزه باززنده سازی و ارتقا کیفیت بافت‌های تاریخی ورود کرده است. امید است کارشناسان و متخصصین این حوزه با راهنمایی‌های ارزنده و نقطه نظرات علمی خود ما را در ارتقاء محتوای مطالب و دستیابی به اهداف فصلنامه یاری نمایند.

● محمدتقی حسینی

به دنبال توسعه و تغییرات کمی و کیفی جوامع که سبب تغییرات اساسی در محیط‌های تاریخی گردیده‌اند مفاهیم اصالت و یکپارچگی و حفظ آن‌ها در معاصرسازی شهرهای تاریخی مورد توجه واقع شده است. در سال‌های اخیر حوزه حفاظت از مرمت بناهای منفرد به فضای بین‌ابنیه، شهرهای تاریخی و سرانجام منظر فرهنگی و منظر شهری تاریخی گسترش یافته است. مفهوم معاصرسازی در محدوده تاریخی شهرها نیازمند اقدامات حفاظتی و توسعه‌ای به صورت توأمان، جامع و یکپارچه‌نگر است. از این رو، ضرورت دستیابی به رویکرد و مبنایی برای قضاوت عادلانه در فرآیند تصمیم‌سازی حفاظت و توسعه دیده می‌شود. برای این منظور، بر مبنای آن چه از مقایسه‌ی نظریه‌های جاری و اقدامات تجربی حفاظت و توسعه در حوزه معاصرسازی میراث شهری حاصل می‌گردد، می‌توان ریشه‌ی برخی از چالش‌ها را در رویکردهای سنتی حفاظت و توسعه واکاوی کرد که از یک‌سو بیانگر شکست دیدگاه‌های موزه‌ای، منفعل و محافظه‌کارانه‌ی حفاظت‌گران شهری و به طور کلی نادیده انگاشتن پویایی شهر در نظریه‌ها و اقدامات حفاظتی است؛ و از دیگر سو، مداخلات کلان‌مقیاس و یکپارچه توسعه‌گران با نیت اقتصادی و سیاسی در بستر فرهنگی و طبیعی شهرها به گونه‌ای است که بستر تاریخی امکان تطبیق و قابلیت انعطاف‌پذیری در برابر تغییرات جدید را نخواهد یافت. لیکن موضوع مهم در این زمینه مدیریت و تعیین محدوده تغییرات است. بازخوانی و واکاوی متون مرتبط با مفهوم حفاظت در دهه‌های اخیر بیانگر آن است که مفهوم نوین حفاظت بر اساس تعریف باندربین و ون‌اوترز به معنای «مدیریت تغییر» به صورت گسترده‌ای در فرآیند سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی محیط‌های شهری تاریخی مورد توجه قرار گرفته است. مرور اسناد و کنوانسیون‌های بین‌المللی مرتبط نشانگر آن است که مفهوم مدیریت تغییر مبتنی بر اهمیت معنایی مکان به عبارتی مجموع ارزش‌های ملموس و ناملموس میراث مهم‌ترین مؤلفه در حفاظت و توسعه یکپارچه و معاصرسازی شهرهای تاریخی به شمار می‌آید. از آن جایی که سطح آگاهی و بازشناخت جوامع بومی نسبت به مفهوم اهمیت معنایی به عبارتی ارزش‌های مکان متفاوت است و از سوی دیگر مفهوم اهمیت معنایی نقش مؤثری در مدیریت و تعیین حدود تغییرات دارد، این احتمال وجود دارد که نتوان فرآیند مدیریت تغییرات را کاملاً برنامه‌ریزی نمود؛ لذا ضرورت تعریف یک الگوی انتقال در رویکرد حفاظت و توسعه آشکار می‌گردد. از این رو، مراجع متعددی موضوع «انتقال الگو»های سنتی حفاظت به مدیریت تغییر را نشانگر تلاش‌های زیادی می‌دانند که در راستای تعیین الگوها و فرآیندهای جدید در حال انجام می‌باشند. در این زمینه، برخی از کمیته‌های ملی ایکوموس مانند ایکوموس استرالیا، ایکوموس نیوزیلند و برخی سازمان‌ها از جمله میراث انگلستان و بسیاری دیگر از نمایندگی‌های دولتی و غیردولتی، سیاست‌هایی را بر مبنای مفهوم مدیریت تغییر به منظور تحقق چارچوب حفاظت جامع، یکپارچه و پایدار تدوین کرده‌اند و از روش‌های برنامه‌ریزی ارزش مینا مبتنی بر حفظ و ارتقاء «اهمیت معنایی» مکان در فرآیند سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی حفاظت استفاده نموده‌اند. منشور بورا مفهوم مدیریت تغییر و کنترل توسعه‌های جدید، بر مبنای اهمیت معنایی مکان را مورد اشاره قرار می‌دهد؛ در ادامه بیانیه شیپان اصولی به منظور مدیریت تغییر و کنترل گردشگری در کشورهای آسیایی مطرح می‌نماید. همچنین سند منتشره میراث انگلستان (۲۰۰۸م) مفهوم حفاظت را تحت عنوان فرآیند مدیریت تغییر یک مکان ارزشمند و با اهمیت در بستر و بافت شهری بیان نموده است؛ که بعداً در اسناد منتشره بعدی نیز مورد تأکید مجدد قرار می‌گیرد. به طور کلی رویکرد یکپارچه در معاصرسازی محدوده‌های تاریخی شهرها را می‌توان در دو وجه اصلی مورد بررسی قرار داد: وجه نخست، رویکرد یکپارچه در قلمرو میراث شهری به معنی یکپارچه و متعادل نمودن رویکردهای حفاظت و توسعه است؛ وجه دوم، بر یکپارچگی میراث فرهنگی و طبیعی تمرکز دارد. به عبارتی دیگر، حفاظت و توسعه‌ی یکپارچه ترکیب حفاظت میراثی و توسعه شهری را در یک مفهوم واحد امکان‌پذیر ساخته است. این دیدگاه جدید، در فرآیند معاصرسازی شهر تاریخی قابل بررسی و تأمل می‌باشد که هدف آن توجه به برنامه‌ریزی ترکیبی توسعه‌ی شهری و فرآیند حفاظت میراثی است. این تغییر نگاه معلول چالش‌هایی بود که حفاظت و توسعه‌ی منفک در فرآیند معاصرسازی پیش کشاند؛ چالش‌هایی که تا دیر زمانی شکست برنامه‌ریزی‌ها و طرح‌های حفاظتی را در پی داشت. تجربه‌ی شکست‌های مکرر، این مهم را به اثبات رساند که حفاظت نمی‌تواند به توسعه نپردازد و توسعه بدون توجه به حفاظت در بسترهای واجد ارزش تاریخی، پایدار نخواهد بود. به این ترتیب رویکردهای حفاظتی و توسعه‌ای در فرآیند معاصرسازی تغییر و دگردیسی یافتند و به مثابه‌ی دو رویکرد مکمل مورد توجه قرار گرفتند. این رویکرد مکمل در فرآیند تکامل خود به تدریج وجوه مختلفی را در بر گرفته و تحت عنوان رویکرد یکپارچه شناخته شده و در حال پالایش است. هر چند رویکرد متاخر حفاظت و توسعه‌ی یکپارچه در پوشش دادن ضعف‌های حفاظت و توسعه به صورت مجزا بسیار مؤثر بوده است اما با این حال نتوانسته است به طور زیربنایی راهکاری برای چالش‌های میان حفاظت و توسعه پیدا کند. شماره پیش روی مجله ایده با عنوان معاصرسازی مرکز تاریخی شهر تهران، ضمن معرفی نمونه‌های موردی مرتبط در سطح بین‌المللی و ارائه مبانی معاصرسازی به بررسی طرح‌ها و اقدامات مرتبط صورت گرفته در محدوده تاریخی شهر تهران می‌پردازد.

● سمیه فدائی نژاد

باززنده سازی و بهسازی گذرهای تاریخی محدوده امامزاده یحیی تهران

پژوهشگران:

- محمدباقر خسروی، دکتری معماری.
- احسان اله باقری، کارشناس ارشد معماری.
- زهرا بشیری، کارشناس ارشد برنامه‌ریزی شهری.

این پژوهش برگرفته از طرح "ساماندهی محدوده امامزاده یحیی و تقویت مرکز محله باغ پسته بک و راسته‌های آیینی محله امامزاده یحیی و ارائه الگوی احداث بناهای مسکونی در بافت تاریخی محله امامزاده یحیی" می‌باشد.

چکیده

معضلات کالبدی و ناهنجاری‌های اجتماعی ارتباط مستقیمی با افزایش جمعیت شهرها و عرصه‌های عمومی محلات و نیز کاهش نظارت عمومی بر آن‌ها دارند. ناهنجاری‌هایی از قبیل کارتن‌خوابی، مصرف مواد مخدر، زنان بی‌سرپرست، کودکان کار، سرقت و ناامنی و غیره که تا حدودی محصول تأثیر محیط بر رفتارهای عمومی ساکنان می‌باشند. محله امامزاده یحیی از محلات قدیم شهر تهران است که همواره القاگر پشتوانه تاریخی در ذهن ساکنان خود بوده است، این محله دارای بافتی ارگانیک بوده و به علت وجود فضاهای کلیدی همچون امامزاده، مسجد، سقاخانه، حمام و بناهای ارزشمند تاریخی و همچنین وجود عناصر خاطره‌انگیز در منطقه ۱۲ و شهر تهران دارای اهمیت بالایی است. گذرهای تاریخی جاویدی و مرادی واقع در این محله به علت دارا بودن پیشینه تاریخی فراوان به عنوان راسته‌های آیینی محله و دربردارنده بناهای تاریخی ارزشمند و محل سکونت بزرگان و اندیشمندان از دیرباز تا به امروز، مورد توجه صاحب‌نظران بوده است؛ تا جایی که امروز می‌توان از پتانسیل تاریخی آن جهت بالا بردن سطح کیفی محیطی و تقویت و تداوم خاطره‌های شهری در این بخش از شهر بهره برد. فرسودگی ناشی از گذشت زمان، فعالیت‌های جاری در محله، مهاجرت ساکنین اصلی بافت و جایگزین شدن آن‌ها توسط افراد مهاجر و غیربومی که هیچ‌گونه تعلق خاطری به محله ندارند سبب تنزل سطح کیفی زندگی در این گذرها و بافت پیرامون آن گردیده است، تا جایی که بسیاری از واحدهای مسکونی، متروکه و مخروبه و در مواردی نیز تبدیل به کارگاه‌های صنعتی و انبار بازاریان گشته است و در یک کلام، این بافت ارزشمند در حال تهی شدن و بی‌هویت شدن می‌باشد و خاطره‌های آن در حال کمرنگ شدن و از بین رفتن هستند. هدف این پژوهش ارتقاء سطح کیفی زندگی شهری از طریق بالا بردن شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و بازگرداندن هویت تاریخی این محله در ارتباط و تعامل سازنده با سایر بافت‌های موجود منطقه می‌باشد. روش تحقیق مورد استفاده در پژوهش از نظر هدف‌گذاری، کاربردی-توسعه‌ای است و روش انجام آن توصیفی-تحلیلی می‌باشد و استنتاج منطقی بین داده‌های مختلف بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای، اسنادی، مشاهده، تصویربرداری، برداشت میدانی از وضع موجود و تهیه نقشه‌های موردنیاز و پرسشگری از ساکنان محله جمع‌آوری شده است و جهت تحلیل آن بر اساس اطلاعات کمی و کیفی و با استفاده از تکنیک «SWOT» بوده است تا بر اساس آن راهبردهای احیا و ساماندهی گذرهای مورد مطالعه استخراج شود. رویکرد اصلی افزایش حس تعلق، ارزش‌دهی به هویت تاریخی و ارائه راهکارهای زمان‌بندی شده اجرائی، انتظام بصری و افزایش کیفیت کالبدی محیط است.

کلید واژه‌ها: محله امامزاده یحیی، باززنده سازی، احیا، SWOT، گذر تاریخی، ساماندهی

Revitalization and Improvement of Historical Tracks of Imamzadeh Yahya district, Tehran

- Mohammadbagher Khosravi
- Ehsanollah Bagheri
- Zahra Bashiri

Abstract:

Physical problems and social ills associated with overpopulation in the cities and areas in public places and to reduce public scrutiny on them. Abnormalities such as Kartnkhvaby, drugs, women, orphans, children, theft, insecurity and so on somewhat the impact of the environment on public behavior reside. Imamzadeh Yahya neighborhood of old neighborhoods in Tehran inductor historical background that has always been in the minds of its residents, the neighborhood has been organic tissue due to key areas such as Imamzadeh Yahya, mosque, Saqakhaneh, bathroom and historically valuable buildings and there is also memorable elements in the region 12 of Tehran has a great importance. Javidi and Moradi historical tracks meaning in the neighborhood due to the historical background profusely as orders ritual neighborhood includes historic buildings and valuable Location leaders and thinkers from ancient times until today, the attention of experts has been to the extent that today can of its historical potential to enhance the quality of urban environment and strengthening and sustaining memories used in this part of town. Erosion caused by the passage of time, current activities in the neighborhood, Immigration original inhabitants of tissue and replace them by immigrants and non-native that no fixation the neighborhood have caused a decline in the quality of life in the tracks and the tissue surrounding it were, to the extent that many This study aimed to improving the quality of urban life through the raising of social, economic, physical and restore the historical identity of the neighborhood association and interaction with other tissues in the region. The research method used in this research in terms of targeted, application-development and research method is descriptive-analytic and logical reasoning between different data based on a literature, documents, observation, photography, field survey of the current situation and mapping requirements and questioning and based on was to be extracted quantitative and qualitative data for analysis using the SWOT technique so based strategies to revive and organization tracks study. The main approach is to increase the sense of belonging, identity and historical ranked scheduled execution solutions, intuitive layout, and enhance the quality of the physical environment.

Key words: Imamzadeh Yahya neighborhood, Revitalization, Rehabilitation, SWOT, Historical Track, Organization

مقدمه

در سال‌های قبل از دوران صنعتی شدن، روند آرام تغییر شکل و نوسازی شهرهای تاریخی گذشته را عمدتاً معیارهای فرهنگی تعیین می‌کردند. این معیارها در طی زمان شکل می‌گرفتند و ابزار فنی محدود آن روزگار تأثیر اندکی بر آن‌ها داشت. علی‌رغم برخی گسستگی‌های آشکار در تحولات فضایی و معماری شهر، تداوم فرهنگی بافت‌های شهری محفوظ می‌ماند. فرا رسیدن عصر صنعتی در اوایل قرن بیستم، وضعی کاملاً نو پدید آورد. پیشرفت‌های فنی این عصر ابزار لازم را در اختیار نیروی خلاق و دگرگون‌ساز انسان قرار داد تا در عرصه جدید معماری شهر خود را نشان دهد (عزیزی، ۱۳۷۹: ۳۸).

در ایران، بافت قدیم و مرکزی شهرها که شالوده مدنی و تشکیلاتی خود را تا شروع شهرسازی‌های دوره جدید معاصر حفظ کرده بود؛ با ورود اندیشه مدرنیته و تجلی ابعاد مختلف آن در آراء اندیشمندان و مسئولان، به ویژه شهرهای اصلی و بزرگ جلوه‌ای آشکار پیدا کرد که بارزترین جلوه آن را در خیابان‌کشی‌های هوسمان‌گونه دوران پهلوی اول می‌توان دید. آنچه که در وهله نخست موجب از هم پاشیدگی بافت قدیمی شهرها شد، افزایش اتومبیل‌ها و به ناچار خیابان‌کشی برای ایجاد شبکه‌های ارتباطی و تسهیل در رفت‌وآمدها بود که نه تنها فضا سازی‌های اولیه را دگرگون می‌ساخت بلکه در ادامه به لایه‌های داخلی نفوذ می‌کرد و کل ساختار کالبدی شهر را دستخوش تغییر قرار داد، که این امر به مرور زمان سبب ایجاد مشکلاتی در بافت‌های ارزشمند و با هویت تاریخی گردید و حیات آن‌ها را دستخوش تهاجم و تغییرات بنیادی قرار داد (قرن‌بانیان، ۱۳۸۹: ۷۸). در واقع بسیاری از بافت‌های سنتی که زمانی مایه افتخار و مباهات شهرها بودند؛ در معرض فرسایش و تخریب قرار گرفتند. بنابراین اهمیت موضوع و تأثیرات آن در جامعه امروز کاملاً محسوس و

آشکار است. مطالعه و احیای مراکز شهری و بازنده سازی و حیات شهری گذرهای تاریخی جاویدی و مرادی در محله امامزاده یحیی واقع در هسته مرکزی شهر تهران نیز از این قاعده مستثنی نیست. در حال حاضر عدم توجه به این بافت، با توجه به نقش مؤثر آن در حفظ و احیای کالبد شهر تهران، ضرورت رفع مشکلات آن را در اولویت‌های مهم مسئولان شهری و علاقه‌مندان و متخصصین قرار داده است تا طرح‌های احیاء بافت، مرمت و بازنده سازی را در بافت‌های ارزشمند تاریخی از جمله محله امامزاده یحیی، در دستور کار خود قرار دهند.

۱- بیان مسئله:

اقدامات شهرسازی مدرن منجر به از هم گسیختن سازمان فضایی گذشته محلات تهران و پیدایش پهنه‌های مجزا از هم شده است. قرارگیری بازار تهران در غرب محله امامزاده یحیی و فشار ناشی از تهاجم بازاریان به محله، موجب بی‌میلی ساکنان اصیل طبقه متوسط به ماندن و اقامت در محله و در نتیجه ترک آن شد به گونه‌ای که در گذر مرادی، پهنه کار و انبار بر فعالیت مسکونی غالب گشته است. دو عامل عمده فرسودگی بافت تاریخی محله امامزاده یحیی عبارت‌اند از:

۱- در محله امامزاده یحیی از یک‌سو انحصار ترافیکی شبکه معابر جدید منجر به از هم گسیختگی سازمان فضایی قدیمی و از بین رفتن مفهوم محله شده است و از طرفی حضور بازار و نفوذ فعالیت‌های عمده‌فروشی و کارگاهی به داخل بافت، سبب اسکان کارگران و مهاجران، رفتن ساکنان اصیل و تبدیل واحدهای مسکونی به کارگاه و انبار، فرسودگی شدید کالبدی بناها و در نتیجه بروز معضلات اجتماعی شده است.

۲- اقدامات دستگاه‌های دولتی همچون میراث فرهنگی و شهرداری نیز، تنها به تملک و تخریب‌های عمده برای مقابله با اشرار و محیط‌های نامن، بی‌توجهی به بناها و بافت‌های

تاریخی محله و تخریب آن‌ها، ثبت دانه‌های تاریخی و رها کردن آن‌ها انجامیده است. تراکم پایین ساخت‌وساز در این محله و عدم صرفه اقتصادی و محدودیت‌های ساخت در این بافت‌ها نیز، موجب بدبینی ساکنان به نیروهای عامل شده است و بهسازی و نوسازی این بافت‌ها به کندی پیش رود. بنابراین با توجه به شرایط موجود و مشکلات حاد و استعدادهای پنهان محله، این محدوده در دستور کار تهیه طرح بهسازی و احیا قرار گرفت. روش کار بر پایه انجام مطالعات دقیق، برداشت‌های میدانی و به روز کردن اطلاعات موجود و استفاده از نظرات کارشناسان اجتماعی، اقتصادی، و در نهایت الگوبرداری جهت طراحی معماری جداره‌ها و شهرسازی گذرها بود. با توجه به اهمیت محدوده موردنظر و لزوم حفظ و بقای ساختار آن (به خصوص آثار تاریخی واجد ارزش)، و به منظور بقای ساختار شهر و وجود فشارهای ناشی از عملکردها و عدم توجه به ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های موجود، بافت موردنظر با مسائل و مشکلات جدی روبرو است که اقدامات ویژه‌ای را در بر می‌گیرد و طرح این مسائل می‌تواند به عنوان فرصتی معماران، طراحان شهری و شهرسازان را در پی چاره‌جویی و ارائه راهکارهایی جهت تهیه الگوهای احیای مراکز شهری ارزشمند مواجه کند.

۲- ضرورت و اهمیت تحقیق:

هسته مرکزی و تاریخی هر شهر، کانون اولیه حیات و قلب تپنده و موتور توسعه آن شهر است که هویت و شخصیت آن شهر را شکل داده است. توسعه‌های جدید شهری، در کنار بی‌توجهی به مراکز ارزشمند تاریخی آن، دگرگونی فرم و ساختار و خالی شدن این مراکز شهری از سکنه به علت فرسودگی، به دلیل بی‌توجهی به هویت شهری است؛ چرا که این مراکز شهری باید نمودی از هویت، تاریخ، فرهنگ و حیات شهری

باشند(رضوانی، ۱۳۸۰: ۷۷).

از طرفی، بافت‌های تاریخی علاوه بر این که واجد ارزش‌های نادر زیباشناختی و تداوم خاطرات جمعی و هویت بخشی شهرهای ما هستند، هنوز در بسیاری از شهرها محل سکونت و معیشت میلیون‌ها نفر از شهروندان هستند. اما این بافت‌ها به همان اندازه که ارزشمند و گران‌بها هستند، در مقابل سوانح و بلایای طبیعی که بیشتر مناطق شهری کشور را تهدید می‌کند، ناپایدار و آسیب‌پذیرند(کلانتری، پورا احمد، ۱۳۸۴: ۲۴). از سویی این بافت‌ها به دلیل قدمت و در اکثر موارد فرسودگی و فقدان تأسیسات و خدمات اولیه و ضروری برای زندگی شهری امروز، در پاسخ‌گویی به نیاز شهروندان دچار نارسایی‌های اساسی می‌باشند و این امر باعث جابه‌جایی جمعیتی و مهاجرت ساکنان اصلی بافت به فضاهای جدید و جایگزینی طبقات اجتماعی کم‌درآمد و روستایی و مهاجران شده است که عدم وابستگی و احساس تعلق خاطر قشر جدید جایگزین، مشکلات بافت‌های واقع در مرکز شهر را دو چندان نموده و روند تخریب و فرسودگی بافت با سرعت بیشتری ادامه یافته است. لزوم مداخله هدفمند، حفظ هویت بافت مرکزی و تکامل و پویایی آن به منظور حفظ ساختار شهر، ضرورت بررسی موضوع را مطرح می‌سازد. در واقع این پژوهش هدف دستیابی به ارتقای کیفیت زندگی در محدوده و ارتقای کیفیت کالبدی و حراست از آثار با ارزش گذشته را در دستور کار خود قرار داده است.

۳- اهداف پژوهشی و طراحی:

اهداف این طرح در دو حوزه پیش‌گیری و درمان مسائل محدوده طرح مورد مطالعه، عبارت‌اند از:

- ۱- پیش‌نگری و پیش‌گیری از گسترش نابسامان محدوده مورد مطالعه از جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و کالبدی؛
- ۲- ارتقای کیفیت کالبدی فضاهای بافت موجود برای حفظ ساختار و پویایی شهر؛
- ۳- تأمین کارآیی مطلوب، عدالت، کیفیت محیطی، ایمنی و امنیت، بهداشت، آسایش و زیبایی‌شناسی فضاهای شهری؛
- ۴- ارتقای فرهنگ شهروندی، مشارکت و همکاری نهادهای محلی؛

- ۵- تقویت رابطه تاریخی- فرهنگی مردم و جلوگیری از فراموشی هویت و اصالت شهر از طریق حفظ پایداری و احیای میراث فرهنگی- تاریخی و هویت فرهنگی شهرها؛
- ۶- بهبود وضعیت اجتماعی ساکنان و ایجاد فرصت‌های اشتغال و درآمد برای آنان با توجه به ظرفیت‌های توسعه‌ای محدوده؛

- ۷- هماهنگی در سیما و بافت بناها و جداره‌های شهری؛
- ۸- تحقق سبک زندگی پایدار در اقدامات احیا و بهسازی.

۴- روش و مبانی نظری تحقیق

همان‌طور که قبلاً اشاره شد؛ این پژوهش از نظر هدف کاربردی - توسعه‌ای و روش انجام آن توصیفی-تحلیلی

می‌باشد. با برداشت‌های محلی و میدانی، مشاهده و مراجعه مکرر، مصاحبه با ساکنین و کسبه، پر کردن پرسشنامه، تصویربرداری، تهیه نقشه‌های موردنیاز، تهیه بانک اطلاعاتی و به‌روزرسانی کاربری اراضی با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی(GIS) و ... اطلاعات موردنیاز جمع‌آوری شده و سپس برای ارائه راهبردهای پایداری در ابعاد روبه‌ای و ماهوی در محدوده از تکنیک SWOT استفاده شده است. محله منطقه‌ای است شامل افرادی که از لحاظ اجتماعی، اقتصادی و جمعیت شناختی مشابهت دارند؛ اما منظور از اجتماع، بر اساس وابستگی متقابل بین انسان‌ها و نوعی انسجام محلی است که به وجود آورنده یکنواختی و تشابه در آداب‌ورسوم، سلتق و تفکرات می‌شود. پس اجتماع نوعی انسجام محلی است که حس تعلق مکانی را تقویت می‌کند و ممکن است مترادف با نظام همسایگی باشد (شارع‌پور، ۱۳۹۱: ۱۹۵).

نواحی تاریخی به دسته‌ای از بناها و مجموعه‌های با ارزش که از نظر قدمت، غنای معماری و یا زیربنایی یگانه هستند؛ اطلاق می‌شود. محله‌های مسکونی، مراکز شهری و نواحی روستایی که ویژگی تاریخی‌شان را حفظ کرده‌اند، غالباً به طور رسمی به عنوان منطقه تاریخی بر گزیده می‌شوند. گزیده شدن به عنوان ناحیه تاریخی، دلیلی برای احیاء آن‌ها بر پایه حفاظت فیزیکی و هویتی به شمار می‌آید که مشتمل بر تجدید حیات مرکز شهر و محله‌های آن است(هاز، ۱۳۸۷: ۱۳۸). منشأ تخریب بناها و دانه‌های ارزشمند تاریخی، از لحاظ مبانی نظری و معیارهای کالبدی عبارت‌اند از:

- ۱- عوامل محیطی شامل رطوبت، آلودگی هوا و فرسایش؛
- ۲- عوامل انسانی شامل تخریب به وسیله مردم و مراجع تصمیم‌گیری و دخل و تصرف و ساخت‌وسازهای ناهمگون. باززنده سازی، بازسازی و مرمت جداره‌های شهری و بناهای ارزشمند تاریخی، ابتدا از نظر شکل و فرم بوده و توجهی به اصول زیبایی‌شناسی و مسائل تاریخی و هویتی نمی‌شده است ولیکن شیوه‌های احیاء و باززنده سازی پیشرفته که الگوی فعالیت این پروژه بوده است؛ حداقل موارد ذیل را شامل می‌شود:

- ۱- حفاظت و تعمیر کلیت جداره و بنا، در زمان مطالعه بنا انجام می‌گیرد (مرمت یا باززنده سازی حفاظتی)؛

- ۲- اجرای مجدد قطعات و عناصر پس از بررسی دقیق سبک و عناصر غالب، به طوری که آخرین ترکیب آن‌ها بیشترین شباهت را به اولین داشته باشد (باززنده سازی سبکی)؛
- ۳- برداشتن الحاقات نامناسب بنا که اصالت بنا را زیر سؤال برده است (پاکسازی سبکی)؛

- ۴- بازسازی بخش‌های از دست رفته جداره و بنا به منظور بازگرداندن آن به محیط و زندگی شهری و عمومی که متأثر از نظریه یا فلسفه‌ای خاص باشد (مرمت تکمیلی).

در نهایت، مرکز شهر را می‌توان ناحیه کانونی و مرکزی شهر، نه لزوماً در معنای هندسی آن تعریف کرد که بستر وقوع، شکل‌گیری و تجمع مهم‌ترین فعالیت‌های شهری،

خاطرات جمعی و تجلی‌گاه حضور اجتماعی تمامی مردم شهر است و در عین حال بخش عمده‌ای از تعاملات اداری و اقتصادی شهر را در خود جای داده است. علاوه بر این، مرکز اولیه شهر، هویت کالبدی و شخصیت شهر را تشکیل می‌دهد و به عنوان مهم‌ترین قسمت شهر شناخته می‌شود (شکیبامنش، ۱۳۸۷: ۳۸).

۵- نگرش‌های مداخله در بافت‌های تاریخی:

نگرش‌های مداخله را می‌توان با توجه به میزان احترامی که برای کالبد بافت تاریخی قائل هستند، طیف‌بندی کرد. در این بازه پیوسته، دو سر طیف را دیدگاه‌های افراطی نسبت به عناصر تاریخی و میراثی تشکیل می‌دهند. از یک سمت نگرش جزم‌اندیش نوستالژیک «موزه‌ای» قرار دارد که معتقد است کالبد عناصر تاریخی بسیار ارزشمند بوده و نباید هیچ تغییر و دگرگونی بیابند و بنابراین دائماً می‌بایست مورد حمایت و محافظت قرار بگیرند. در طرف دیگر نیز دیدگاه مدرنیستی توسعه‌گرا قرار دارد که تأکید هرچه تمام بر تغییر و دگرگونی و در انداختن طرحی نو دارد. بر این اساس می‌توان دیگر رویکردهای مداخله را مابین این دو طیف قرار داد. در حال حاضر شیوه‌های مرمت شهری به سه دسته اصلی؛ نگرش موزه‌ای، نگرش سلولی و نگرش ارگانیکی تقسیم‌بندی می‌شوند (غیائی و همکاران، ۱۳۹۲: ۴). در جدول زیر شیوه‌های بیان شده از جنبه اهداف، اصول پیشنهادی، نتایج کالبدی، اجتماعی و اقتصادی مقایسه شده

تا از نتیجه‌گیری کلی بتوان شرایط موجود در محدوده مورد مطالعه را انتخاب کرد.

طراحی شهری در گسترش پیشنهادی این بافت باید از اصول و ارزش‌های شکل‌دهنده محله و نیز نیازهای امروزی پیروی کند. شکل خاص و ارگانیک گذرها، دیدها و منظرهای محله، دانه‌بندی مسکن و رابطه توده و فضا، بناهای قدیمی و ارزشمند محله و فضاهای عمومی و مرکز محله از جمله عواملی هستند که محله امامزاده یحیی را تعریف می‌کنند و برای طراحی کالبدی باید به این نکته توجه داشت که چگونه می‌توان با یک طراحی مناسب وضعیت محله را ارتقاء داد تا هویت آن به عنوان محله امامزاده یحیی باقی بماند. اگر طراحی با خصوصیات ویژه محلی انجام گیرد، آنگاه می‌تواند به احساس قوی از مکان منجر شود. آنچه اهمیت دارد سازمان فضایی بافت است که در سیستم گذرها، مراکز محله، سلسله مراتب رسیدن به فضاهای مختلف، مقیاس تناسب فضاهای عمومی محله و ... متجلی می‌شود. الگوها و روش‌های مداخله مطرح شده به منظور مرمت بافت تاریخی شهرها، هر یک به تنهایی کامل نبوده و پیاده‌سازی آن‌ها ضمن حل معضلی از معضلات این بافت‌ها، ممکن است به مشکل‌زایی در زمینه‌های دیگری منجر شود؛ لذا در این طرح، تلفیقی از الگوهای برنامه‌ریزی اجتماعی، برنامه‌ریزی اقتصادی، اعیان‌سازی و بازآفرینی با رویکرد حفاظت را مدنظر قرار خواهیم داد. بر این اساس می‌توان جزئیات مداخله در گذرها را بر اساس جدول زیر ارائه نمود.

● جدول ۱: معرفی شیوه‌های مرمت شهری، (مأخذ: خانی، ۱۳۸۶، حبیبی و دیگران، ۱۳۸۶: ۹۱-۸۴ مرادی، ۱۳۸۶: ۱۱-۶ و پوراحمد و دیگران، ۱۳۸۶: ۶۳-۵۹)

شیوه‌های مرمت شهری	هدف	اصول پیشنهادی	نتایج کالبدی، اقتصادی و اجتماعی	نتیجه‌گیری کلی
نگرش موزه‌ای	حفاظت از میراث فرهنگی و نپذیرفتن مداخله در بافت تاریخی (حفظ جنبه‌های کالبدی - فضایی اثر)	برتری دادن حفظ هویت و میراث نیاکان بر مقتضیات زندگی معاصر	ترک بافت تاریخی و از هم پاشیدگی بافت اجتماعی مجموعه تخریب و فرسایش بافت کالبدی کاهش کیفیت‌های کارکردی- فضایی	تلاش مرمت معطوف به حفظ جنبه‌های کالبدی- فضایی اثر و غفلت از جنبه‌های حیاتی بنا یا بافت تاریخی
نگرش سلولی بر پایه مکتب اتمیسم یا تجزیه‌گرایی	مرمت شهری با هدف توانمندسازی شهری	نقطه آغاز حرکت: احیا و بهسازی بخش‌هایی از شهر که دارای کالبد فرسوده بوده و از ضعف مدیریت شهری رنج می‌برند.	بهبود شرایط اجتماعی شهروندان تمرکز بر نوسازی و بهسازی فضای ساخته شده تاریخی و توجه کمتر به احیا و مرمت آن با نگاهی محیطی و محیط انسانی تقویت مواضع یا مکان‌های مرمتی	بر هم زدن نظم کارکردی شهری بر اثر سهل‌انگاری‌های مطالعاتی و توجه بیش از حد به ویژگی‌های اقتصادی پروژه به دلیل ماهیت موضعی نگرش سلولی با بافت
نگرش ارگانستی بر پایه رویکرد سیستمی	احیای پایدار بافت تاریخی از طریق تعیین نقش آن در سازمان فضایی کلیت شهری	توجه و ظرافت به بخش اجرایی و مدیریتی هنگام ارتباط و اتصال بین دو بخش قدیمی و جدید شهر توجه به توان سنجی بافت قدیم هنگام برخورد با مراکز ارزشمند تاریخی و فضاهای با ارزش ارزیابی پتانسیل‌های موجود در بافت	خارج شدن بافت تاریخی از حالت زون بسته ارتباط درست و منطقی بافت قدیمی با بخش‌های جدید در شهر تضعیف احساس دوگانگی در شهر امکان بروز خلاقیت‌های راهبردی برای احیا	در نظر گرفته شدن ارزش‌های تاریخی معماری و شهرسازی به عنوان بخشی از ارزش‌های کلی حیات شهری در تعامل زنده با شهر و شهروندان و همراه بودن حفاظت فیزیکی با حفاظت اجتماعی و علاقه عمومی

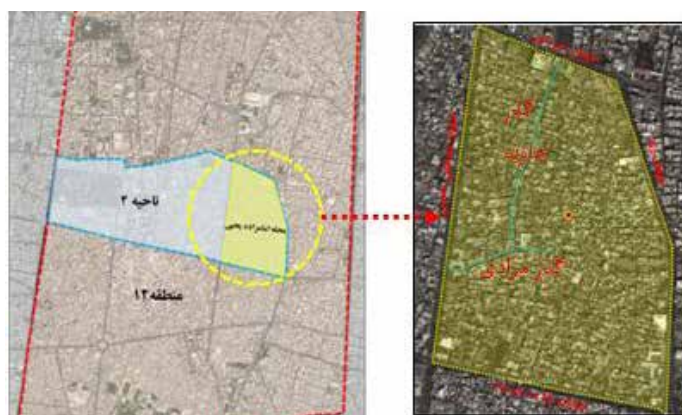
• جدول ۲: جزئیات مداخله در گذرهای مورد مطالعه بنا بر اصول پیشنهادی، شیوه‌های برنامه‌ریزی و روش اقدام، (مأخذ: پژوهشگران).

اصول پیشنهادی	مداخله	شیوه برنامه‌ریزی	شیوه اقدام	روش مداخله	کاربری پیشنهادی
پیروی از راهبردها و سیاست‌های پیشنهادی ساماندهی و احیاء گذرهای به ویژه کالبدی، اقتصادی و فرهنگی ارتباط گذرها با مرکز محله و پیشنهاد فعالیت‌های سازگار با این بافت، تبدیل زمین‌های بایر و فعالیت‌های ناسازگار و بی‌تفاوت به کاربری‌های موردنیاز ساکنان، ایجاد فضاهای گذران اوقات فراغت و ایفای نقش گردشگری محدوده، پارکینگ محلی و پلازای شهری برای بازگشت امنیت و سرزندگی به محدوده پیروی طرح از کلیه ضوابط و مقررات طرح‌های فرادست برای هماهنگی در ساخت‌وسازهای جدید با محله تاریخی و توجه به ضوابط و مقررات حریم آثار تاریخی میراث	بناها و فضاهای تاریخی و ارزشمند، معابر تاریخی، مرکز محله، زمین‌های بایر	راهبردی، اعطای نقش فرهنگی - تاریخی و اقتصادی	بهسازی عملکرد و کالبد و احیا	حفاظتی - تزئینی، موضعی - موضوعی	معاصر سازی، تکیه بر بعد زیبایی‌شناختی، اقتصاد و گردشگری، فرهنگی، گذران اوقات فراغت، گردشگری، موزه‌ای - عملکردی، کاربری سازگار با مکان تاریخی و مسکونی، فضای سبز

۶- شناخت محدوده مورد مطالعه:

محله امامزاده یحیی در منطقه ۱۲ شهر تهران قرار دارد. این منطقه که دارای مساحت حدود ۱۶۰۰ هکتار و جمعیت بالغ بر ۲۴۰۷۲۰ نفر، به عنوان هسته مرکزی و تاریخی تهران محسوب می‌شود. محله امامزاده یحیی از جمله محلات تاریخی منطقه ۱۲ است که از شمال به خیابان امیرکبیر، از جنوب به خیابان پانزده خرداد، از شرق به خیابان ری و از غرب به خیابان مصطفی خمینی محدود می‌شود. محله امامزاده یحیی به عنوان بخشی از محله عودلاجان محسوب می‌شود که سابقه آن به دوران شاه طهماسب حدود ۹۲۱ برمی‌گردد (مهندسین مشاور باوند، ۱۳۸۹: ۷). در گذشته محله امامزاده یحیی دارای محلات کوچک‌تری در خود بوده است. مانند محله باغ پسته بک، محله میرزا محمود وزیری - گذر نواب و محله تکیه زرگرها. تکیه زرگرها از محلات اعیان‌نشین تهران بود و دویست سال پیش کلیه زرگری‌های تهران در آنجا سکونت داشتند و در حال حاضر تبدیل به دبستان شده است. افراد قدیمی که در آن محل زندگی می‌کردند به مناطق دیگر یا بالای شهر مهاجرت کرده‌اند و تعدادی از اهالی قدیمی باقی‌مانده‌اند (برداشت از مطالعات مهندسین مشاور خودآوند، ۱۳۸۸). در وجه تسمیه نام محله عودلاجان حدس و گمان‌ها بسیار است، اینکه از دو واژه «عود» و «لاجی» نوعی ادویه معطر هندی بود، نزدیک می‌دانند. گروهی نیز، «عو» به معنای «او» یا آب و «دلاجان» یا دارجان به معنای بخش کردن و «ان» که

پسوند مکان است به وجود آمده و در کل جایگاه پخش و تقسیم آب می‌دانند (ابریشمی، ۱۳۸۹: ۲۰). هسته اولیه محله از حد فاصل حمام نواب در خیابان میرزا محمود وزیر تا حمام قوام الدوله که در حال حاضر به پارک تبدیل شده است، شکل گرفته است. در نقشه‌های قدیم تهران بخش مهمی از محله عودلاجان با نام محله کلیمی‌ها شناخته می‌شود. دلایل شکل‌گیری آن را در عواملی مانند آب‌وهوای خوب، وجود قنات و مرقد امامزاده یحیی (از نوادگان امام زین‌العابدین علیه‌السلام) باید جستجو کرد. محله امامزاده یحیی در واقع یکی از محلات تابع عودلاجان بود که به نام کوچه میرزا محمود وزیری یا بازارچه حمام نواب شناخته می‌شد که بعدها به خاطر وجود مرقد امامزاده یحیی به این اسم معروف شد. گذرهای جاویدی (محور شمالی - جنوبی) و مرادی (محور شرقی - غربی) از گذرهای اصلی محله امامزاده یحیی هستند. گذر جاویدی با طولی حدود ۸۰۰ متر از خیابان امیرکبیر شروع و با عبور از خانه قوام، مهربان، مسجد شیخ عیسی لواسانی با قدمتی بیش از ۱۵۰ سال، حمام گلستان واقع در جنب کوچه هداوند، رستوران نان‌ونمک با نام قدیم خانه بهرمنند و سقاخانه‌های واقع در گذر به محور شهید علی مرادی ختم می‌شود. گذر مرادی با طول حدود ۴۰۰ متر از خیابان شهید مصطفی خمینی شروع و با عبور از بیمارستان سپهر، مسجد قنبرعلی خان با تک مناری زیبا و حمام خشتی به گذر امامزاده یحیی ختم می‌شود.

● تصویر ۱: موقعیت محله امامزاده یحیی و گذرهای تاریخی جاویدی و مرادی در منطقه ۱۲ تهران، (مأخذ: پژوهشگران).

وجود تعداد زیادی از ساختمان‌ها، فضاها و یادمان‌های شاخص و قدیمی در گذرها، خصلتی تاریخی- فرهنگی به بافت داده است و مشخصاً حاکی از تمایز این محدوده از حوزه‌های اطراف آن است. گذرهای مرادی و جاویدی و امامزاده یحیی که استخوان‌بندی اصلی محله را تشکیل می‌دهند، در ساختار خود از وحدت جغرافیایی خاصی برخوردار هستند. بن‌بست‌ها، کوچه‌ها، گذرگاه‌ها و مراکز محله دست‌به‌دست هم داده و به محله موجودیت داده‌اند. منازل مسکونی، بن‌بست‌ها، کوچه‌ها و بالاخره تأسیسات عمومی نظیر مساجد، بازارچه‌ها، حمام‌ها، سقاخانه‌ها از عناصر تشکیل‌دهنده فضاهای شهری محله هستند. گذرهای اصلی محله امامزاده یحیی از جمله جاویدی و مرادی، کانون شکل‌گیری تعاملات اجتماعی و توقف و گفتگو علی‌الخصوص میان قدیمی‌ها و مسن‌ترهای محله هستند. کانون‌های فعالیتی محله، غالباً در مجاورت مراکز محله‌ای و تولیدی‌ها و خدمات فرامحله‌ای شکل گرفته‌اند و به دلیل این که طراحی مناسبی ندارند، به صورت توقفگاه‌ها و بارگیر و باراندازها در امتداد گذر، مانع عبور روان پیاده‌ها می‌شوند. با توجه به قرارگیری گذرها در داخل بافت قدیم مرکز شهر تهران قدیم، این گذرها دارای اشکالات و مسائل خاص بافت‌های قدیمی و تاریخی هستند که می‌بایست مورد توجه قرار گیرد. در رابطه با مسائل و آسیب‌های اجتماعی موجود در محله از جمله اعتیاد، سرقت و ناامنی‌های اجتماعی بیشترین ضریب را به خود اختصاص داده‌اند. این محدوده دارای تراکم جمعیتی بالایی است و موجب ایجاد نارضایتی در اهالی محله شده است زیرا به نسبت اینکه جمعیت زیادتر شود سرانه امکانات نیز محدودتر و در نتیجه برخوردهای اجتماعی، اغتشاش، نارضایتی و بی‌نظمی بیشتر خواهد شد.

بعد از گذشت نزدیک به یک قرن از آغاز شهرسازی نوین و ورود اتومبیل به بافت‌های تاریخی، هنوز هم ناهنجاری‌های ناشی از آن و عدم مدیریت‌های کلان در بافت‌های تاریخی به چشم می‌خورد. علاوه بر ناهماهنگی‌های میان عناصر و اثاثیه شهری در بناها با بافت‌های تاریخی و همچنین ساخت‌وسازهای نامطلوب و کاربری‌های ناموزون و نامتجانس، سبب متروک ماندن این فضاهای بارز شده‌اند و گذرهای مورد مطالعه نیز از این قاعده مستثنی نبوده‌اند و بعد از سال‌های متمادی تلاش سازمان‌های مسئول در ساماندهی گذرهای مذکور، هم‌اکنون دفتر بافت و بناهای تاریخی معاونت معماری و شهرسازی شهرداری تهران با همکاری شهرداری منطقه ۱۲ تهران کلیات طراحی را به تصویب می‌رسانند که راه‌های عملیاتی شدن پروژه را در صورت اجرای کامل فعالیت‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت هموار خواهد نمود.

۶-۱- وضعیت اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و فرهنگی محله:

در محله امامزاده یحیی بناهای تاریخی و ساختمان‌های بارز فرآوانی استقرار یافته‌اند. در مجموع تعداد ۸۷ بنای شاخص با مساحت پنج هکتار در این محله وجود دارد که نشانی از ارزش‌های تاریخی و فرهنگی این محله می‌باشد. منزل قوام‌السلطنه (وثوق)، خانه جلال‌الدین تهرانی، ملک موسوم به پروین اعتصامی، امامزاده یحیی، حمام قوام‌الدوله، خانه دبیرالملک، سقاخانه کوچه امامزاده یحیی، عمارت کاظمی، مدرسه و مسجد میرزا ابوالحسن معمارباشی، مسجد و مدرسه حاج قنبر علی‌خان، خانه فرهنگ امامزاده یحیی، خانه فرهنگ سرچشمه - قرائت‌خانه، مسجد و مدرسه کاظمیه و غیره در این محله قرار گرفته‌اند (مهندسین مشاور باوند، ۱۳۸۸).

● جدول ۳: ویژگی‌های جمعیتی محله امامزاده یحیی، (مأخذ: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰).

تقسیمات شهرداری	مساحت/مترمربع	جمعیت	تراکم جمعیت (نفر در هزار مترمربع)	تعداد خانوار	بعد خانوار
منطقه ۱۲	۱۶,۹۵۰,۰۰۰	۲۴۰,۷۲۰	۱۵۰,۴۵	۷۲۲۳۸	۳,۴۴
ناحیه ۲	۶۷۰,۰۰۰	۱۵۴۷۰	۲۳	-	-
محله امامزاده یحیی	۵۷۰,۰۰۰	۱۴۰۲۴	۲۴۶,۵	۴۲۱۹	۳,۶۵

شرایط نامطلوب اقتصادی (اشتغال و درآمد) خانوارهای ساکن در گذرها، از عوامل بروز زوال و فرسودگی بیشتر بافت قدیمی است. اختلاط فرهنگی و ناهماهنگی قشرهای اجتماعی و قومی در این گذرها، باعث نارضایتی ساکنین بومی و قدیمی محله شده است به طوری که ادامه این روند و مهاجرت افراد بومی و اصیل به خارج از محله و اسکان مهاجران و اقشار کم‌درآمد، موجب بی‌ثباتی حیات اجتماعی خواهد شد. وجود بناهای نیمه مخروبه و رها شده و فضاهای بی‌دفاع در سطح گذرها، که محلی برای تجمع معتادان شده است؛ امنیت و آسایش ساکنین را به خطر انداخته است. وجود کارگاه‌های ناسازگار در سطح گذرها، بخش‌هایی از گذرها را از امنیت، به دور نموده است. تعدد انبوه معتادان و نیز پخش و فروش ساده‌ی مواد مخدر در مسیر گذرها، این محله را برای ساکنان به محیطی ناامن و بی‌نظم تبدیل کرده است به طوری که در مصاحبه حضوری با ساکنان، بزرگ‌ترین معضل اهالی حضور معتادان در محل می‌باشد. سه مشکل عمده فرهنگی در محله امام‌زاده یحیی، بی‌اعتمادی یا کمبود اعتماد در سطح محله، کمبود احساس تعلق محله‌ای که نتیجه آن بی‌توجهی و عدم مسئولیت‌پذیری در مورد اتفاقات و روندهای منفی و گسترش مشکلات اجتماعی و فرهنگی و عدم تمایل به مشارکت بین افراد در محل در جهت بهبود اوضاع می‌باشد. مشکل دیگر اهالی، کم‌سوادی در سطح محل می‌باشد که یکی از دلایل عمده آن، مهاجرت کارگران و قشر ضعیف به محل می‌باشد.

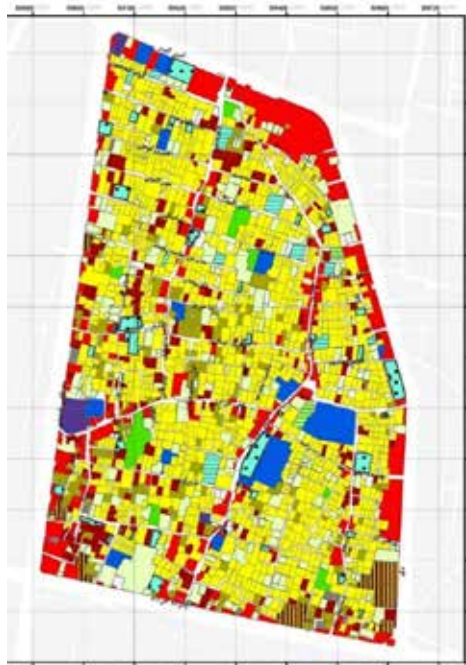
۶-۲- مطالعات کالبدی محله امام‌زاده یحیی:

ویژگی‌هایی چون کاربری اراضی و شبکه معابر موجود به عنوان عناصر اصلی کالبدی بافت محله امام‌زاده یحیی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. سطوح کاربری محله امام‌زاده یحیی در جدول زیر ارائه گردیده است که بیانگر مسکونی بودن هسته مرکزی محله و بافت میانی آن می‌باشد. البته لبه‌های محله بیشتر مختلط و تجاری-مختلط هستند و پهنه کار و فعالیت در سطح محله، شامل کاربری‌های تجاری و کارگاهی است که مبین نفوذ و پیشروی فعالیت‌های

● جدول ۴: محورها و مؤلفه‌های اجتماعی موجود در محله از دیدگاه مردم و متخصصین. (مأخذ: پژوهشگران).

محورها و مؤلفه‌های اجتماعی موجود در بافت محله از دیدگاه مردم و متخصصین
وجود تنوع فرهنگی و رویکرد ستیزه‌جویانه با مهاجران عرب و افغان
وجود تراکم بالای جمعیتی
پیشینه حضور افراد شاخص در محله (کمال‌الملک، آیت‌الله مدرس، وثوق‌الدوله، میرخانی، حصار)
حضور و رفت‌وآمد آشکار و زیاد پیاده از گذر اصلی امام‌زاده یحیی (ع)
شکل‌گیری تراکم بالای کالبدی و نارضایتی ساکنان
شکل‌گیری فضاهای همگانی در منظر ذهنی
وجود معتادین به واسطه وجود اماکن مخروبه و فروریخته
فقدان فضاهای باز تقویت‌کننده جهت حضور ایمن و امن و معنوی جوانان و فقدان بهره‌وری مناسب آن‌ها در توسعه محله
اختلاط سواره و پیاده و ایمنی و امنیت پایین ساکنان

فرامحله‌ای در بافت مسکونی است. میزان احساس شهری بودن در میان ساکنان و شاخص‌های ارتباطی-کارکردی از جمله استفاده از خدمات ارتباطی، مراکز تجاری-خدماتی و ارتباط فرد با مناطق پیرامون، با توجه به برخورداری از یک مرکز قوی تجاری، در حد بسیار زیادی بوده است. حس امنیت در سطح محله، با توجه به شرایط نامناسب محیطی، وضعیت مناسبی ندارد و این میزان کاهش امنیت در شب برای مردان و زنان، نسبتاً وضعیت یکسانی دارد. یکی از مسائلی که حائز اهمیت است این است که مردم برای تأمین حس آرامش و امنیت خود معیارهای مشترکی دارند و این مسأله با متمایز بودن محل سکونت و زندگی رابطه چندانی ندارد. به علاوه اینکه تصورات اکثریت مردم برای تأمین این امنیت و آرامش نسبی، حضور مستمر و فعال پلیس و نیروی انتظامی در محل است و امنیت کالبدی شهر و ایجاد ساختارهای مناسب شهری، در مراحل بعدی اهمیت قرار دارند. در سطح محله می‌توان وجود فضاهایی چون کوچه‌های تاریک و خلوت، خیابان‌ها و فضاهای شلوغ و پر تردد محله، قطعات بدون مالک و نیمه مخروبه یا رها شده یا متروک، کنج‌ها، اماکنی که محل تجمع معتادان شده، موجب سلب آسایش و امنیت شهروندان شده است. که چنین معضلاتی پیامدهایی از قبیل عدم اعتماد، احساس نگرانی نسبت به مسائل مختلف، کناره‌گیری از مشارکت و رفتارهای اجتماعی، ترس و بیمناکی و دوری جستن از محیط، محدود کردن فعالیت‌های عادی و ارتباطات، عدم حفظ مدنیت، هنجارشکنی و غیره را به دنبال دارد. عواملی مانند فرسودگی بافت و بناها، زیرساخت‌های نامناسب و نفوذپذیری ضعیف بلوک‌های مسکونی، موجب شده است ساکنان محله کیفیت محیط را کم یا خیلی کم ارزیابی کنند و همین امر را عاملی برای مهاجرت و خروج جمعیت از محله و از موانع و کاستی‌های مهم آن می‌دانند. بسیاری از ساکنان به کیفیت نامطلوب محیطی و انواع آلودگی زیست‌محیطی در سطح محله و منطقه اشاره کرده‌اند.

• تصویر ۲: کاربری اراضی وضع موجود محله امامزاده یحیی، (مأخذ: برداشت پژوهشگران).

۷- تحلیل یافته‌ها:

تسهیل در رفت‌وآمد مردم و بالا بردن سطح امنیت و ایمنی می‌گردد. شناسایی و تجزیه و تحلیل هر یک از عوامل داخلی و خارجی منجر به تهیه فهرست نقاط قوت و ضعف (ناشی از تجزیه و تحلیل عوامل داخلی تأثیرگذار بر بافت) و فرصت‌ها و تهدیدها (ناشی از تجزیه و تحلیل عوامل خارجی تأثیرگذار بر بافت) شده است.^۱

جهت باززنده سازی محورهای جاویدی و مرادی، به عنوان محورهای تاریخی تهران قدیم و بهبود سیما و منظر و جداره‌های آن از تکنیک «SWOT» استفاده شده است که با توجه به عملیاتی بودن طرح، علاوه بر ارتقای کیفیت محیط از نظر بصری و کارکردی و عملکردی، باعث

• جدول ۵: تحلیل بعد رویه‌ای، (مأخذ: پژوهشگران).

بعد رویه‌ای			
ویژگی‌های بالقوه		ویژگی‌های بالفعل	
Threats تهدید	Opportunity فرصت	Weakness ضعف	Strength قوت
محیط تاریخی			
تبدیل شدن ساختمان‌های باارزش بالای معماری و تاریخی به کاربری‌های مرتبط تجاری (از جمله انبارها و کارگاه‌ها و...) به دلیل نزدیکی به بازار و در نتیجه آن فرسودگی و اضمحلال آن‌ها	بهبودی هویت تاریخی گذر به عنوان کانون فعالیت محله	تحول و تخریب بافت قدیمی و شکل‌گیری بافت بی‌هویت امروزی در اثر ساخت‌وسازهای بی‌هدف	وجود سابقه قدیمی سکونت و فعالیت در بافت قدیمی گذر جاویدی به قبل از سال ۱۳۰۰ ه. ش که برای گردشگران خارجی می‌تواند جالب باشد.
	امکان جذب گردشگر و به دنبال آن جذب سرمایه و رونق فعالیت‌های ساکنین	عدم مطابقت قطعات تازه ساخته شده با بافت قدیمی و با ارزش و به وجود آمدن تضاد در سیمای شهری و دید بصری	برخورداری از بقایای یک ساختار تاریخی و معرف لایه‌های مختلف شهر (دارا بودن عناصر یادمانی، فرهنگی و مدنی یادآور خاطرات جمعی شهروندان)
	امکان حفظ و مدافعه از میراث معماری سنتی ایران که در این محله به خوبی نمود دارد	عدم وجود ضوابط جامع و دقیق برای ساخت‌وسازهای جدید با رویکرد حفظ اصالت و هویت	اصالت قدیمی بافت محله که قابل مرمت و نگهداری به منظور حفظ هویت منطقه و شهر است.

۱. این بخش از تحلیل‌ها بر اساس مقاله مناسب‌سازی تکنیک تحلیلی سوات (SWOT) برای کاربرد در طراحی شهری نوشته کوروش گلکار استفاده شده است.

محیط اجتماعی			
تبدیل شدن تدریجی بافت به محل استقرار انبارها و کارگاه‌ها و خالی شدن آن از سکنه و در نتیجه آن از بین رفتن تعریفی چون امنیت و نظارت اجتماعی و تبدیل شدن به بافت صرفاً در روز فعال	برانگیختن حس تعلق خاطر ساکنان قدیمی به واسطه بازسازی و مرمت آثار قدیمی بافت	تراکم بالای جمعیت در محدوده در قیاس با شهر (۶۸۶ نفر در هکتار)	سرزندگی گذر جاویدی به دلیل حضور جمعیت به خصوص در روز
مهاجرت خانوارهای ساکن در محدوده و جایگزینی خانوارهای مهاجر و فقیر	علاقه‌مند ساختن مالکان و ساکنان قدیمی برای اصلاح بافت	بدبینی ساکنان به دلیل ساختار قومی خاص به مدیریت شهری و فعالیت‌های عمرانی	همگن بودن بعد خانوار (۳،۴ نفر) با میانگین بعد خانوار در تهران (۳،۴)
افزایش بزهکاری و عدم امنیت اجتماعی	نقش بازار و پاساژهای تجاری به عنوان محلی برای برقراری تعاملات اجتماعی	عدم توازن درآمد با هزینه و عدم تمکن مالی ساکنان	احساس امنیت اجتماعی علی‌رغم تنگ و تاریک بودن کوچه‌ها به علت عبور و مرور و تردد عابرین پیاده و سواره از گذر جاویدی
شرایط فعلی بافت باعث جذب افراد غیربومی و در نتیجه لطمه وارد شدن به اصالت و هویت فرهنگی و اجتماعی محله می‌شود.	امکان جذب گردشگران خارجی و به دنبال آن ارتقا روحیه و اعتماد به نفس زندگی در محله افراد ساکن که در حال حاضر میل به کوچ به سایر محلات را دارند.	گرایش افراد به سکونت در خارج از محدوده بافت قدیم	غلبه سابقه سکونت بیش از ۳۰ سال ساکنان و شاغلان در محدوده حوزه طراحی
محیط اقتصادی			
نبود برنامه و طرح مشخص برای تقویت نقش مبادلاتی و تجاری	فرصت مناسب برای سرمایه‌گذاران اقتصادی برای سرمایه‌گذاری به واسطه تنوع در ارزش زمین و همچنین امکان افزوده شدن بر ارزش زمین‌ها پس از اجرای طرح وجود پتانسیل‌های سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در محدوده	شغل‌های موجود در محله توسط افراد غیربومی اشغال شده و برخی از افراد ساکن بیکار هستند.	رونق فعالیت تجاری و خدماتی در گذر جاویدی شرایط خوب و مناسب به لحاظ تردد افراد نسبتاً زیادی در طول روز و به موجب آن امکان مکان‌یابی برخی کاربری‌های تجاری در مقیاس محله در لبه گذر جاویدی و رفع نیازهای روزانه ساکنین
محیط حقوقی			
رواج نوسازی‌های بدون برنامه و فاقد کیفیت در نبود ضوابط مشخص و مدون	تصویب طرح ویژه در پهنه مختلط ویژه (مختلط بافت تاریخی - فرهنگی (محورها و گستره‌ها))	فقدان ضوابط مشخص و برنامه مدون فرادست مرتبط با توسعه سکونت و فعالیت	تصرف برخی از بناهای بارز تاریخی توسط سازمان میراث فرهنگی و حفظ و نگهداری و جلوگیری از تجاوز به آن‌ها
	وجود طرح‌های در دست تهیه بهسازی بافت فرسوده که امکان اصلاح و بهسازی را در جنبه‌های مختلف فراهم می‌سازد امکان تصرف تمام بناهای شاخص تاریخی از سوی سازمان میراث فرهنگی به منظور حفظ و نگهداری و جلوگیری از تجاوز به آن‌ها	عدم وجود ضوابط مشخص و مدون ارتفاعی در حریم ابنیه میراثی به منظور حفظ شاخصیت آن‌ها که متأسفانه بخش عمده‌ای از ساخت‌وسازهای محدوده را در برگیرد	

● جدول ۶: تحلیل مؤلفه عملکردی، (مأخذ: پژوهشگران).

مؤلفه عملکردی			
ویژگی‌های بالقوه		ویژگی‌های بالفعل	
تهدید Threats	فرصت Opportunity	ضعف Weakness	قوت Strength
تغییر کاربری یافتن بافت مسکونی مجاور بازار در اثر گسترش فعالیت‌ها	فرصت تأمین دسترسی پیاده مناسب به عملکردهای مهم	کمبود فضای سبز عمومی و همگانی در حوزه محلی	وجود تنوع کاربری و فعالیت در جداره گذر و در فضاهای وابسته به بازار
گسترش کاربری‌های ناهماهنگ با هویت گذرها و در نتیجه ایجاد اختلال در دسترسی به بافت و بخش‌های پیرامونی	امکان جذب فعالیت‌های گردشگری و پذیرایی و فرهنگی	تضعیف ارتباط گذرها به یکدیگر به واسطه ساخت‌وسازهای جدید	برخورداری از خدمات مقیاس محلی، ناحیه‌ای و منطقه‌ای
گسترش کاربری‌های ناهماهنگ با هویت گذرها و در نتیجه ایجاد اختلال در دسترسی به بافت و بخش‌های پیرامونی	امکان جذب فعالیت‌های گردشگری و پذیرایی و فرهنگی	تضعیف ارتباط گذرها به یکدیگر به واسطه ساخت و سازهای جدید	برخورداری از خدمات مقیاس محلی، ناحیه‌ای و منطقه‌ای
ورود موتور سیکلت‌ها به گذرهای طراحی شده و مختص عابر پیاده	فرصت تبدیل خیابان به محوری با اولویت حرکت حرکت پیاده و حمل‌ونقل عمومی	فقدان نفوذپذیری و دسترسی کافی به داخل بافت	وجود جریان دائمی و شدید پیاده در گذر جاویدی
تبدیل شدن کلیه معابر ارگانیک بافت به محل پارک اتومبیل		فقدان امنیت حرکت پیاده در سرتاسر خیابان و وجود خطر سوانح و تصادفات رانندگی	وجود معابر متعدد پیاده در درون بافت و کارایی آن‌ها
		فقدان نظام کارآمد حل‌و‌قل عمومی - وجود معابر با عرض ۲ و ۳ متر در داخل بافت که حرکت و دسترسی را با مشکل روبرو می‌کند	دسترسی و نفوذپذیری پیاده و سواره به کلیه بخش‌های محدوده
	امکان ایجاد زهکشی هماهنگ با بافت منطقه جهت سهولت در دفع آب‌های سطحی و افزایش سطح بهداشت محله	فقدان شبکه و سیستم دفع آب‌های سطحی	وجود عرصه شاخص مقیاس شهر در تصویر ذهنی شهروندان
	سر و سامان بخشیدن به وضعیت دفع فاضلاب شهری و تعیین و تبیین ضوابط استاندارد برای ساخت‌وسازهای جدید	فقدان شبکه فاضلاب خانگی ضابطه مند - نابسامانی تأسیسات موجود و ایجاد آشفتگی در محدوده - عدم امکان جمع آوری مناسب زباله‌ها و پسماندهای شهری به لحاظ نفوذپذیری پایین بافت و دشواری حرکت ماشین‌های جمع آوری زباله و نظافت - وجود زباله‌ها و فاضلاب کارگاهی و در برخی موارد نیاز به جداسازی آن‌ها	سرزندگی نسبتاً بالای هر دو گذر جاویدی و علی‌المراد

نظام کاربری زمین

نظام حرکت و دسترسی

نظام تأسیسات و تجهیزات شهری

نظام فضایی و تجربه فضاهای همگانی	حضور فعالیت‌های جاذب حضور مردم	فقدان ایمنی و امنیت در محدوده خیابان و کوچه‌های درون بافت به ویژه در شب‌ها	فرصت افزایش حضور شهروندان در گذر با اصلاح و ساماندهی فعالیت‌ها	افول هویت تاریخی و جایگاه محدوده در منظر ذهنی شهروندان به واسطه افت کیفیت کالبدی عملکردی
	غلبه حضور پیاده در کلیه عرصه‌های همگانی	کمبود درخت کاری، مبلمان و تجهیزات شهری و کیفیت نازل محوطه‌آرایی فضای همگانی - فقدان میدان‌های شهری که امکان‌های برای برقراری تعاملات اجتماعی بوده و در فعالیت‌های افراد به ویژه افراد سالمند تاثیر به سزایی دارد. - فقدان فضاهای باز شهری که از الزامات بافت‌های فرسوده و تاریخی است و در مواقع اضطراری نقش پایگاه‌های امداد رسانی را ایفا می‌کنند.	فرصت ارتقاء جایگاه محدوده در ذهن شهروندان و افزایش مطلوبیت فضایی با تعریف فضاهای همگانی کارآمد امکان تبیین ضوابط مرتبط با فعالیت‌های سازگار با بافت به منظور جلوگیری از ورود فعالیت‌های غیر مرتبط و غیر سازگار	-

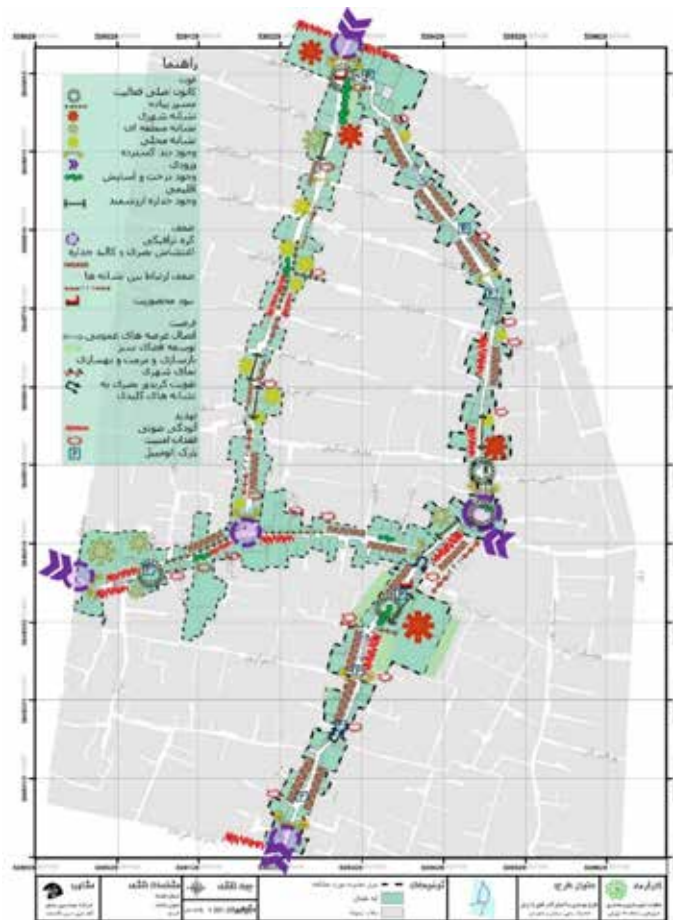
• جدول ۷: جدول تحلیل مؤلفه زیبایی‌شناختی (مأخذ: پژوهشگران).

مؤلفه تجربی - زیبایی‌شناختی			
ویژگی‌های بالقوه		ویژگی‌های بالفعل	
تهدید Threats	فرصت Opportunity	ضعف Weakness	قوت Strength
افزایش نابسامانی بصری در فقدان ضوابط مشخص بصری - کالبدی	فرصت بهسازی نمای شهری در جداره مرادی و جاویدی	آلودگی و اغتشاش شدید در سیمای عمومی و منظر شهری	وجود عناصر نشانه‌ای مقیاس شهر در سطح محدوده نظیر بازار، مساجد و حمام‌ها
رواج ساخت‌وسازهای جدید فاقد کیفیت در بدنه گذرها و از بین رفتن ارزش کالبدی - فضایی تاریخی آن	فرصت افزایش خوانایی با تعریف نظام نشانه‌ای در معابر اصلی درون بافت	نابسامانی و ناهماهنگی در سیمای جداره و خط آسمان گذر جاویدی	مقیاس انسانی جداره‌ها در بافت درون محله
امکان بسته شدن محورهای دید با تجمعات ارتقاعی برنامه‌ریزی نشده	فرصت تعریف فضاهای همگانی کارآمد در محدوده گذر علی مرادی و جاویدی	فقدان فضای همگانی کارآمد و منحصر شدن فضای شهری به عرصه معابر	خوانایی محورها در ساختار ذهنیتی بهره‌برداران فضا
تهدید از بین رفتن خوانایی بصری در گذر	فرصت ساماندهی فرم کالبدی جهت افزایش مطلوبیت و تناسب در خط آسمان و جداره در خلق محیطی مطلوب	فرسودگی و بعضاً تخریب قطعات کاربری و متروکه شدن آن‌ها	استقرار ابنیه ارزشمند تاریخی - میراثی در گذر جاویدی
کاهش اهمیت و نقش نشانه‌های شاخص و هدایت‌کننده با ساخت‌وسازهای جدید و بی‌هویت در بخش‌های خصوصی	فرصت ساماندهی محورها با ایجاد محصوریت و مقیاس انسانی در طرح	جایگزینی فعالیت‌های سنتی با کاربری‌ای ناسازگار همچون تعمیرگاه و پارکینگ و ایجاد اغتشاش در هویت تاریخی	وجود تنوع در دانه‌بندی ابنیه حوزه محلی
عدم توجه به هویت تاریخی محدوده و استفاده از المان‌ها و طرح‌های کالبدی و فضایی متضاد با بستر تاریخی	فرصت تأمین هماهنگی در ارتفاع به واسطه ضوابط ارتفاعی میراث	کیفیت نازل کالبدی ابنیه علی‌رغم ارزش تاریخی محدوده	-
ایجاد اغتشاش در نظام منظر شهری با طراحی‌های جدید و کاهش غنای حسی	ساخت‌وسازهای جدید و ناهماهنگ با هویت محورها، حس زمان و لایه‌ها تاریخی محدوده را خدشه‌دار نموده است.	فرسودگی ساختمان‌ها و معابر درگذرهای مرادی و جاویدی	-

-	تعدد زیاد ابنیه با قدمت ۱۰ تا ۲۰ سال که فاقد کیفیت بوده و افت سیما عمومی و کالبدی را به دنبال داشته است.	فرصت ساماندهی مسیرهای حرکتی پیاده و سواره و تعدیل سرعت سواره و کاهش تداخل موجود	فقدان امنیت در بخش‌های مخروبه و فاقد کاربری
-	فقدان الگوی کالبدی/ معماری مشخص و هویت‌مند در حوزه محلی علیرغم ارزش تاریخی	فرصت تعریف عرصه‌های متنوع و ساماندهی قرارگاه‌های رفتاری جهت افزایش حس تعلق به مکان	-
-	ناهماهنگی الگوی ساختمان‌های جدید با بناهای قدیمی به لحاظ مصالح، رنگ، تعداد طبقات	فرصت ایجاد امکان تحقق قرارگاه‌های رفتاری و رفتارهای جمعی مختلف در جهت آموزش روحیه شهروندی	-
-	عدم توجه و رسیدگی به مرمت و محافظت ساختمان‌های باارزش و شاخص نبودن آن‌ها	فرصت احیاء نشانه‌های موجود و تکمیل و ارتقاء نظام منظر شهری در طرح‌های جدید	-
-	اغتشاش حرکت پیاده و سواره موجب افزایش و ترویج رفتارهای نامناسب در محیط شهری	فرصت ایجاد تنوع بصری در عین هماهنگی در جداره‌سازی	-
-	تداخل حرکت پیاده و سواره و کاهش امنیت پیاده و دشواری حرکت سواره	فرصت ایجاد مقیاس انسانی و محصوریت در محورهای پیاده با استفاده از پوشش گیاه	-
-	ناهماهنگی و بی‌نظمی ایجاد شده در خط آسمان محورها به واسطه ساخت‌وسازهای جدید	-	-

● جدول ۸: جدول تحلیل مؤلفه زیست‌محیطی، (مأخذ: برداشت پژوهشگران).

مؤلفه زیست‌محیطی			
ویژگی‌های بالقوه		ویژگی‌های بالفعل	
تهدید Threats	فرصت Opportunity	ضعف Weakness	قوت Strength
شدت گرفتن آلودگی هوا و آلودگی صوتی به دلیل رشد فعالیت‌های پرمخاطب در گذرهای جاویدی	فرصت افزایش سطح فضای سبز در عرصه‌های همگانی و به‌صورت درختکاری خیابانی	فقدان سیستم و شبکه جمع‌آوری آب‌های سطحی و فاضلاب‌های خانگی و کارگاهی	وجود پارک در گذر جاویدی به عنوان تنها عنصر فضای سبز محدوده
تبدیل وضعیت نامطلوب بهداشت محل به بحران بهداشتی	فرصت کاهش حرکت سواره درون گذرهای جاویدی با کاهش عبور و مرور سواره	آلودگی هوا ناشی از تردد بسیار اتومبیل و تراکم رفت‌وآمد در منطقه و موتورسیکلت‌ها	
تبدیل ساختمان‌های متروکه و رهاشده به محل‌های تجمع زباله ساکنین	فرصت ارتقاء کیفیت‌های منظر شهری در تلفیقی از پوشش گیاهی و عناصر طبیعی موجود	آلودگی صوتی ناشی از حرکت اتومبیل و موتورسیکلت‌ها	
	فرصت افزایش مطلوبیت عرصه‌های همگانی با تلطیف محیط به وسیله پوشش گیاهی مناسب	انباشت زباله و تفاله‌های ساختمانی و مخروبه‌های موجود و آلودگی محیطی متجلی در منظر شهری	
	توجه به مقاومت خاک و شیب بستر در طراحی کف سازی محورها	آلودگی پیاده راه‌ها به دلیل عدم رسیدگی مناسب توسط شهرداری	

• تصویر ۳: تحلیل یکپارچه، (مأخذ: پژوهشگران).

است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، بر اساس پیمایش صورت گرفته، بعد ماهوی نسبت به بعد رویه‌ای در اولویت قرار دارد. جهت اولویت‌بندی شاخص‌ها در این بخش از نرم‌افزار Expert choice استفاده شده است. در مرحله بعد، میزان اهمیت مؤلفه‌های اصلی در هر بعد و ریز مؤلفه‌ها نسبت به یکدیگر (در گروه مؤلفه‌ی هر یک) مورد ارزیابی قرار گرفته است و نتایج حاصل از محاسبات صورت گرفته به روش AHP مطابق جدول زیر است.

در این روش پس از شناسایی نقاط ضعف و قوت، فرصت و تهدیدها و ارزش‌دهی و نمره دهی به آن‌ها، راهبردها و استراتژی‌های مناسب ارائه شده است. بنابراین در راستای اولویت‌بندی ابعاد و شاخص‌های موردنظر طراحی در این پژوهش، ابتدا مؤلفه‌های موردنظر در دو بعد ماهوی و رویه‌ای مورد توجه قرار می‌گیرند و بر این اساس، با توجه به پرسش‌نامه ساکنان محله، کارشناسان و مسئولین و اسناد فرادست، ضریب اهمیت یا معیار وزنی بعد موردنظر به روش مقایسه دودویی ال ساعتی، مطابق جدول زیر استخراج شده

• جدول ۹: مقایسه دودویی ابعاد طراحی در نرم‌افزار Expert choice، (مأخذ: پژوهشگران).

ابعاد	اولویت بعد	وزن معیار
ماهوی	۱	۰,۶۷۱
رویه‌ای	۲	۰,۳۲۹

• جدول ۱۰: شاخص‌ها و معیارها در بعد ماهوی، (مأخذ: پژوهشگران).

وزن معیار	اولویت زیر مؤلفه	ریز مؤلفه‌ها	وزن معیار	اولویت مؤلفه	مؤلفه‌های اصلی
۰.۶۴۳	۱	نظام کاربری	۰.۴۰۴	۱	عملکردی
۰.۳۵۷	۲	حمل‌ونقل عمومی و پارکینگ			
۰.۲۸۳	۲	ایمنی و امنیت	۰.۲۶۴	۳	تجربی - زیباشناختی
۰.۳۱۰	۱	ضوابط و مقررات			
۰.۲۳۳	۳	ویژگی‌های کالبدی			
۰.۱۷۴	۴	ویژگی‌های بصری			
۰.۱۸۴	۴	منظر ذهنی و ادراک محوطه آرایبی محیط و انواع آن	۰.۳۳۳	۲	زیست‌محیطی
۰.۲۲۷	۳	فضای سبز و منظر اکولوژیک			
۰.۳۱۰	۱	آلودگی‌ها			
۰.۲۷۸	۲	خرد اقلیم			

• جدول ۱۱: مقایسه دودویی شاخص‌ها و معیارها در بعد رویه‌ای، (مأخذ: پژوهشگران).

وزن معیار	اولویت بعد	ریز مؤلفه‌ها	وزن معیار	اولویت بعد	مؤلفه‌های اصلی
۰.۲۳۵	۳	مالکیت‌های درشت‌دانه و ریزدانه	۰.۳۲۰	۱	مالکیت
۰.۲۰۹	۴	مالکیت دولتی			
۰.۲۶۰	۲	مالکیت عمومی			
۰.۲۹۶	۱	مالکیت خصوصی			
۰.۴۵۶	۲	نوع توافقات با مالکین	۰.۲۰۸	۳	توافقات و قوانین حقوقی
۰.۵۴۴	۱	ابزارهای قانونی و حقوقی مورد استفاده			
۰.۴۸۱	۲	بررسی وضعیت و توان اقتصادی مالکان معبر اصلاحی در نوسازی	۰.۲۸۳	۲	ویژگی‌های مالی و اقتصادی
۰.۵۱۹	۱	پایداری اقتصادی			
۰.۵۲۷	۱	میزان تقریبی پیشرفت طرح	۰.۱۸۹	۴	زمان‌بندی و مدیریت اجرا
۰.۴۷۳	۲	مدیریت موضوع از سوی شهروندان و شهرداری			

همان‌طور که مشاهده می‌شود، در بین مؤلفه‌های بعد ماهوسی، مؤلفه عملکردی با وزن معیار ۰,۴۰۴ در اولویت اول، مؤلفه زیست‌محیطی با وزن معیار ۰,۳۳۳ در اولویت دوم و مؤلفه‌های تجربی-زیبایی شناختی در اولویت سوم یا آخر قرار دارند (L=۰,۲۶۴).

همچنین ریز مؤلفه‌ها (یا همان معیارها) در هر گروه (شاخص) نیز اولویت‌سنجی شده است و نتایج مطابق جدول فوق می‌باشد.

ارزیابی صورت گرفته در خصوص شاخص‌های بعد روبه‌ای نیز حاکی از آن است که شاخص مالکیت (L=۰,۳۲۰) در

اولویت اول، ویژگی‌های مالی و اقتصادی (L=۰,۲۸۳) در اولویت دوم، توافقات و قوانین حقوقی (L=۰,۲۰۸) در اولویت سوم و زمان‌بندی و مدیریت اجرا (L=۰,۱۸۹) در اولویت آخر قرار دارد.

جهت شناسایی معیارهای مؤثر و تدقیق شاخص‌ها و معیارهای حاکم بر طرح، نتیجه مقایسه دودویی صورت گرفته بین گویه‌های مرتبط با هر معیار، ملاک عمل قرار گرفته است. مهم‌ترین نتایج ارزیابی صورت گرفته نشان از آن دارد که:

• جدول ۱۲: مقایسه دودویی گویه‌های ارزیابی در مقیاس گروه شاخص‌ها و مقیاس کل، (مأخذ: پژوهشگران).

وزن کلی	اولویت کل	وزن گویه				اولویت گویه در گروه معیار	گویه	ریز مؤلفه‌ها	مؤلفه‌های اصلی
		۴	۳	۲	۱				
۰,۰۳۵	۵	۰,۲۰۱	۴	جداره‌های فعال و غیرفعال				نظام کاربری	عملکردی
۰,۰۴۲	۳	۰,۲۳۹	۳	سرانه‌ها					
۰,۰۴۷	۲	۰,۲۷۰	۲	الگوی استقرار					
۰,۰۵۱	۱	۰,۲۹۱	۱	نوع غالب کاربری					
۰,۰۲۷	۱۰	۰,۲۲۷	۲	مسیرهای سواره				حمل‌ونقل عمومی و پارکینگ	
۰,۰۲۲	۱۴	۰,۲۲۳	۳	مسیرهای پیاده					
۰,۰۱۶	۱۹	۰,۱۶۷	۴	پارک و انواع آن					
۰,۰۳۲	۶	۰,۳۳۳	۱	سهولت دسترسی به حمل‌ونقل عمومی					
۰,۰۲۸	۹	۰,۵۵۱	۱	امنیت				ایمنی و امنیت	
۰,۰۲۳	۱۳	۰,۴۴۹	۲	ایمنی					
۰,۰۲۹	۸	۰,۵۲۴	۱	تراکم غالب				ضوابط و مقررات	
۰,۰۲۶	۱۱	۰,۴۷۶	۲	تراکم‌های نامتجانس توافقی استانداردها					
۰,۰۰۷	۲۵	۰,۲۹۱	۳	جداره و عناصر آن				ویژگی‌های کالبدی	
۰,۰۰۳	۲۷	۰,۳۲۶	۲	بناهای مهم					
۰,۰۰۹	۲۴	۰,۳۸۳	۱	محصوریت					
۰,۰۱۱	۲۲	۰,۱۶۴	۵	بام و خط آسمان					
۰,۰۰۷	۲۵	۰,۰۶۶	۶	چیدمان فضایی و نحوه استقرار دانه‌های شهری					
۰,۰۰۵	۲۶	۰,۲۱۱	۴	مبلمان شهری					
۰,۰۰۹	۲۴	۰,۲۶۸	۱	نمای سوم				ویژگی‌های بصری	
۰,۰۱۰	۲۳	۰,۱۷۱	۲	عناصر الحاقی					
۰,۰۱۲	۲۱	۰,۱۲۰	۳	مقیاس انسانی					

۰,۰۱۱	۲۲	۰,۲۷۲	۲	حفاظه تاریخی و حس تعلق به فضای معبر	منظر ذهنی و ادراک محوطه آرایی محیط و انواع آن	زیست محیطی
۰,۰۱۲	۲۱	۰,۲۹۸	۱	هویت		
۰,۰۱۰	۲۳	۰,۲۵۲	۳	زیبایی		
۰,۰۰۷	۲۵	۰,۱۷۷	۴	نحوه استفاده از فضای استحصال شده ناشی از تعریض		
۰,۰۱۷	۱۸	۰,۳۴۰	۲	چینش	فضای سبز و منظر اکولوژیک	
۰,۰۱۹	۱۶	۰,۳۶۷	۱	کاشت		
۰,۰۱۵	۲۰	۰,۲۳۹	۳	نوع و سازماندهی فضای سبز پس و در حین اجرای طرح اصلاحی		
۰,۰۳۹	۴	۰,۵۶۴	۱	آلودگی های آب	آلودگی ها	
۰,۰۳۰	۷	۰,۴۳۶	۲	پسماندهای جامد		
۰,۰۲۴	۱۲	۰,۳۸۰	۱	آفتابگیری	خرد اقلیم	
۰,۰۲۱	۱۵	۰,۳۳۳	۲	باد و کوران		
۰,۰۱۸	۱۷	۰,۲۸۷	۳	سایه اندازی		

دسترسی به حمل و نقل عمومی (معیار حمل و نقل عمومی و پارکینگ و شاخص عملکردی) با ضریب اهمیت ۰,۰۳۲ در بین کل گویه‌ها می‌باشد.

پسماندهای جامد (معیار آلودگی و شاخص زیست محیطی) با ضریب اهمیت ۰,۰۳۰ در کل مجموعه گویه‌ها در اولویت هفتم قرار گرفته است.

تراکم غالب (معیار ضوابط و مقررات و شاخص تجربی-زیباشناختی) با ضریب اهمیت ۰,۰۲۹ در کل مجموعه گویه‌ها در اولویت هشتم قرار گرفته است.

امنیت (معیار ایمنی و امنیت و شاخص تجربی-زیباشناختی) با ضریب اهمیت ۰,۰۲۹ در کل مجموعه گویه‌ها در اولویت هشتم قرار گرفته است.

در الویت دهم این ارزیابی، متغیر مسیرهای سواره با وزن معیار ۰,۰۲۷ قرار دارد (واقع در گروه معیار حمل و نقل و پارکینگ و شاخص عملکردی).

نوع غالب کاربری (معیار نظام کاربری و شاخص عملکردی) با ضریب اهمیت ۰,۰۵۱ در کل مجموعه گویه‌ها در اولویت اول قرار گرفته است.

اولویت دوم اهمیت گویه‌ها در رابطه با گویه‌ی الگوی استقرار (معیار نظام کاربری و شاخص عملکردی) با ضریب اهمیت ۰,۰۴۷ در بین کل گویه‌ها می‌باشد.

اولویت سوم اهمیت گویه‌ها در رابطه با گویه‌ی سرانه‌ها (معیار نظام کاربری و شاخص عملکردی) با ضریب اهمیت ۰,۰۴۲ در بین کل گویه‌ها می‌باشد.

آلودگی‌های آب (معیار آلودگی و شاخص زیست محیطی) با ضریب اهمیت ۰,۰۳۹ در کل مجموعه گویه‌ها در اولویت چهارم قرار گرفته است.

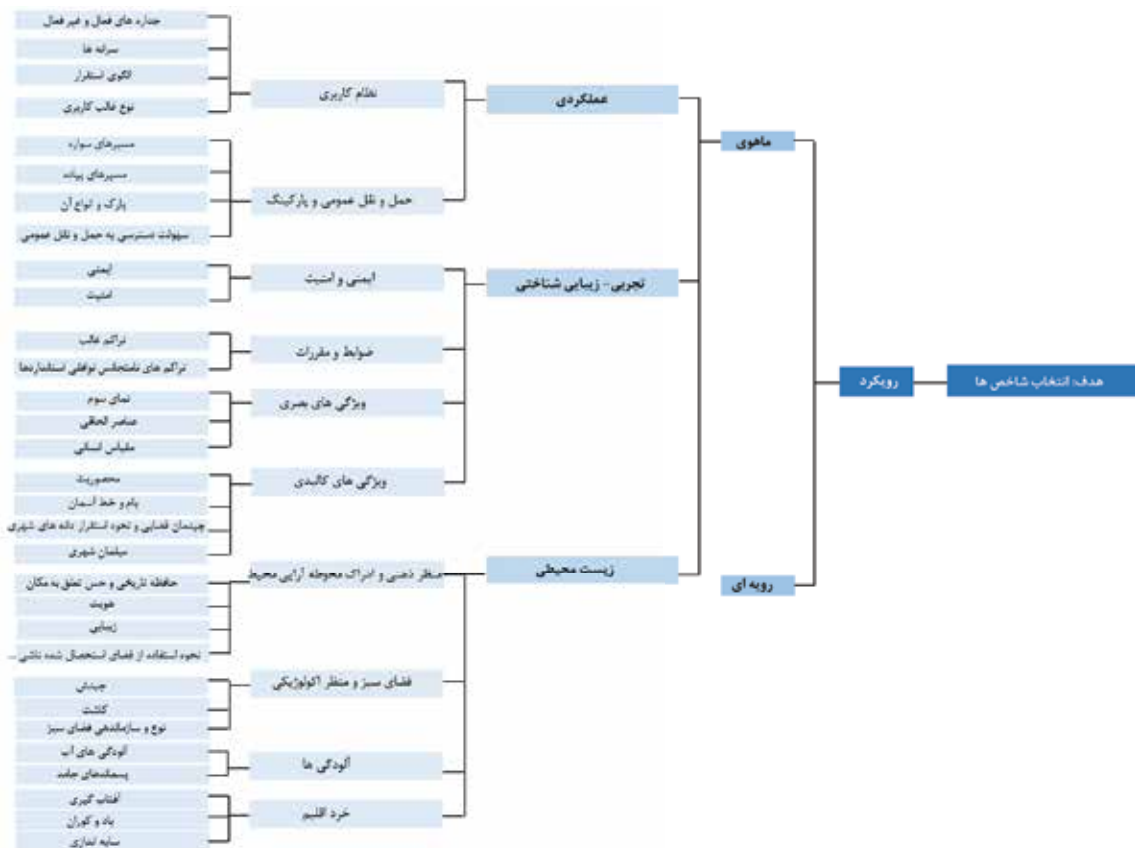
جداره‌های فعال و غیرفعال (معیار نظام کاربری و شاخص عملکردی) با ضریب اهمیت ۰,۰۳۵ در کل مجموعه گویه‌ها در اولویت پنجم قرار گرفته است.

اولویت ششم اهمیت گویه‌ها در رابطه با گویه‌ی سهولت

● جدول ۱۳: اهداف عملیاتی و سیاست‌های ساماندهی محدوده طرح، (مأخذ: پژوهشگران).

سیاست‌ها	اهداف عملیاتی
<p>تأمین فضای سبز مورد نیاز با بهره‌گیری از فرصت‌های پدید آمده در اثر تخریب‌های صورت گرفته در میان بافت ایجاد فرصت‌های سرمایه‌گذاری خصوصی در حوزه تجاری اصلاح و مرمت تأسیسات شهری اعم از آب، فاضلاب، برق و گاز تجهیز تأسیسات زیرساختی معابر درونی بافت اعم از کف‌سازی پیاده‌راه، جدول‌گذاری، اصلاح جداره‌ها و ... در نظر گرفتن تسهیلات بیشتر برای ساکنین جهت اشتغال در مراکز خدماتی و واحدهای پذیرایی و توریستی ایجاد مراکز فرهنگی - نمایشی</p> <p>اصلاح و بهسازی اختلاط کاربری‌ها و تنوع در پراکنش خدمات به ویژه در گذرهای تاریخی حوزه‌بندی فعالیت‌های همگن در حوزه ورودی گذرها و محله</p> <p>ایجاد دسترسی مناسب سواره و پیاده و کم‌توانان جسمی و حرکتی در پهنه گردشگری</p> <p>ایجاد دسترسی مناسب سواره و پیاده برای فضاهای گردشگری در سطح گذرها</p> <p>ممانعت از ایجاد یکنواختی در محورهای رفت و آمدی مختلط (همزیستی سواره، پیاده و دوچرخه در کنار هم) در قالب طراحی و جزئیات مطابق با مقیاس عابر پیاده در محور بافت تاریخی</p>	<p>تأمین نیازمندی‌های خدماتی و رفاهی ساکنین</p>

کیفیت و آسایش سکونت و فعالیت	ایجاد کاربری‌های ناسازگار و با منظر نامناسب از اطراف محورهای اصلی به لایه‌های پشتی با مکان‌یابی مناسب ایجاد محدودیت برای فعالیت‌های عمده‌فروشی به لحاظ بارگیری و عبور و مرور اصلاح و ساماندهی مراکز صنعتی آلوده‌کننده و ناسازگار با بافت مسکونی از طریق تغییر الگوی کالبدی
تأمین ایمنی و امنیت ساکنین و مراجعه‌کنندگان	تأمین امنیت شهروندان در فضاهای همگانی از طریق نظارت عمومی در فضاها ارتقای کیفیت نورپردازی فضاهای درون بافت به جهت ممانعت از ایجاد کنج‌های ناامن و فضاهای رها شده جلوگیری از ایجاد فضاهای رها شده با اعمال تمهیدات کالبدی در قالب کنترل ارتفاع ابنیه، ایجاد مقیاس انسانی و تعبیه باز شوها جهت نظارت عمومی
تأمین کیفیت و استقامت کالبدی	جلوگیری از ایجاد اغتشاش در جداره‌ها به هنگام ساماندهی و برقراری ارتباط میان جداره‌های قدیم و جدید استفاده از مصالح بومی مستحکم و بادوام و هماهنگی با بافت اطراف در طراحی ابنیه افزایش مقاومت و پایداری فیزیکی ابنیه مسکونی و تجاری
زیبایی و هویت معماری بافت	توجه به ارتقا کیفیت تمامی جداره‌های قابل دید از معابر و فضاهای عمومی جلوگیری از اغتشاش بصری در نمای ابنیه مسکونی با استفاده از مصالح هماهنگ و فرم‌های مشترک حفظ و تقویت کریدرها و نقاط دید مناسب موجود در بافت تقویت دیدهای مناسب از معابر اصلی به نشانه‌های شهری و محلی از طریق کنترل ساخت‌وسازها تقویت عناصر مهم کالبدی به عنوان نشانه شهری و عناصر منظر شهری تنوع‌بخشی به خط آسمان فضاهای پراهمیت در تلفیقی از تمرکزهای ارتفاعی، تعریف کنج و پیوستگی نماسازی ساماندهی تابلوها و سایر الحاقات به جداره‌ها در محورهای فعالیتی

• نمودار ۱: ساختار شاخص، معیار و گویه‌ها در بعد ماهوی، (مأخذ: پژوهشگران).

مورد توجه قرار گیرد تا بتواند بافتی پویا و با هویت کالبدی را رقم بزند. آنچه که در برنامه‌های توسعه پایدار کمتر مورد توجه می‌باشد؛ ناهماهنگی کالبد و فعالیت‌ها می‌باشد. بخش قابل توجهی از بافت محله امامزاده یحیی با فرسودگی کالبدی و عملکردی و مشکلات زیست‌محیطی مواجه است. از آنجایی که محدوده مورد مطالعه به لحاظ اهمیت اقتصادی،

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادات:

در راستای دستیابی به برنامه‌های توسعه و احیای بافت‌های تاریخی فقط حفظ و نگهداری کالبدی و ساختاری بناهای آن، به خصوص مراکز این بافت‌ها نمی‌تواند به تنهایی مورد توجه باشد بلکه باید فعالیت‌های اجتماعی این ساختار

ارتباطی، هویتی، زیبایی‌شناختی و کالبدی و محوریت آن در توسعه شهری، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است؛ مداخلات کالبدی- محیطی سنجیده در قالب راهبردها و سیاست‌های اجرایی ضروری می‌باشد. عملیاتی بودن پروژه، به عنوان الگویی در ساماندهی و بهسازی شهری، ضمن باززنده سازی گذرها، به عنوان محورهای تاریخی تهران قدیم، بهبود سیما، منظر و جداره‌های آن، از اقدامات مهم و کارساز می‌باشد. با مطالعه طرح‌های بالادست و طرح تفصیلی و بررسی مشکلات و معضلات موجود گذرها و مطالعه بر روی بناهای با ارزش تاریخی و گذرهای قدیم به الگوبرداری و همسان‌سازی تناسبیات و خط آسمان گذرها با استفاده از عناصر و المان‌های شاخص و بناهای ارزشمند پرداخته شده است؛ که بسیار گسترده و خارج از حوصله این مقاله است. بخشی از این مداخلات پیشنهادی عبارت‌اند از:

الگوبرداری از عناصر تاریخی با ارزش در بافت تاریخی و ساماندهی، بهسازی و نظم‌بخشی مراکز و معابر مهم محله؛ استفاده از املاک، قطعات خالی و مخروبه، کاربری‌های غیرضروری و حمام‌های قدیمی و سقاخانه‌های موجود در گذرها، زمینه را برای ایجاد تسهیلات و توسعه امکانات موردنیاز ساکنین و کاربری مهم و ارزشمند تفریحی و گردشگری فراهم می‌سازد؛

منابع و مأخذ:

وجود چند قطعه زمین بایر در سطح گذر جاویدی، پتانسیلی برای ایجاد فضای سبز، پارکینگ محدود ساکنین در بافت که با کمبود شدید این امکانات روبرو است؛ فراهم می‌کند؛ پیاده‌راه‌سازی، جداره‌سازی و کفسازی محورهای تاریخی جاویدی و مرادی و استفاده از آن‌ها به منظور جلوگیری از بین رفتن سرزندگی و تأمین دسترسی به کاربری‌های موردنیاز گردشگری، با تجهیز و احیای پیاده‌روهای گذرها به کمک طرح‌های منظرسازی و مبلمان شهری بسیار تأثیرگذار خواهد بود؛ استفاده از سابقه بالای سکونت افراد به منظور انجام اقدامات احیاء و ساماندهی بافت و در نهایت جلوگیری از مهاجرت ساکنان بومی و جلب مشارکت بخش خصوصی محلی، به منظور سرمایه‌گذاری در احیاء بافت تاریخی با کاربری‌های مفید از جمله اقامت و رستوران با هدف ارتقاء گردشگری و اشتغال پیشنهاد شده است؛

توجه ویژه به کیفیت فضائی، مسکن و جداره سازی با هویت و تعریف فضاهای باز با کاربری‌های اوقات فراغت، فضای سبز عمومی، برای بهره‌برداری مناسب و عملکردی و بهبود شرایط زیست‌محیطی به منظور ایجاد تعاملات اجتماعی بیشتر ساکنین برنامه‌ریزی و هدف‌گذاری شده است.

- ابریشمی، فرشاد (۱۳۸۹)، تهران روزگاران قدیم، انتشارات خانه تاریخ و تصویر ابریشمی، چاپ اول، تهران.
- حبیبی، کیومرث، پوراحمد، احمد، مشکینی، ابوالفضل (۱۳۸۶)، بهسازی و نوسازی بافت‌های کهن شهری، چاپ اول، نشر انتخاب، تهران.
- خانی، علی (۱۳۸۶)، روش‌های حفظ و احیای بافت‌های تاریخی شهرها؛ پژوهش‌نامه مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری، معاونت پژوهشی و آموزشی، شماره ۲.
- سرشماری نفوس و مسکن مرکز آمار ایران (۱۳۹۰).
- سعیدی رضوانی، نوید (۱۳۸۰)، قلب شهر، شناخت و دخالت، ماهنامه شهرداری‌ها، سال سوم، شماره ۳۴.
- شارع‌پور، محمود (۱۳۹۱)، جامعه‌شناسی شهری، انتشارات سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، تهران.
- شکیبامنش، امیر (۱۳۸۷)، ارتقاء کیفی و پویاسازی مراکز شهری با کمک خطوط راهنمای تعمیم‌پذیر، پایان‌نامه کارشناسی ارشد طراحی شهری، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران.
- عزیزی، محمد مهدی (۱۳۷۹)، سیر تحول سیاست‌های مداخله در بافت‌های کهن شهری در ایران، هنرهای زیبا، دانشکده معماری، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، شماره ۳۷، تهران.
- غیائی، محمد هادی، پرتوی، پروین، بهتاش، محمدرضا فرزاد (۱۳۹۲)، چارچوب تحلیلی و روش‌شناسی باززنده سازی بافت‌ها و محلات تاریخی نمونه موردی محله بازار شاه کرمان، مرمت و معماری ایران، سال سوم، شماره ششم.
- قربانیان، مهشید (۱۳۸۹)، بازسازی بخش مرکزی شهرها؛ الگوی مداخله و دستورالعمل‌های مرمتی در خرده حوزه‌های درک‌پذیر، نشریه علمی پژوهشی انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران، شماره یک.
- کلانتری خلیل‌آباد، حسین، پوراحمد، احمد (۱۳۸۴)، فنون و تجارب برنامه‌ریزی مرمت بافت تاریخی شهرها، سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی، چاپ اول، تهران.
- گلکار، کوروش (۱۳۸۵)، مناسب‌سازی تکنیک تحلیلی سوات (SWOT) برای کاربرد در طراحی شهری، نشریه علمی پژوهشی صفا، شماره ۴۱.
- مرادی، فرزین (۱۳۸۶)، حفاظت و مرمت، پژوهش‌نامه مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری، معاونت پژوهشی و آموزشی، شماره ۲.
- مهندسین مشاور باوند (۱۳۸۸)، طراحی منظر شهری محله تاریخی عودلاجان، مرحله اول: مطالعات شناسایی، مساله‌یابی، تحلیل و توان سنجی، دفتر اول: بررسی پیشینه و زمینه و مطالعات جمعیتی و جامعه‌شناختی.
- مهندسین مشاور باوند (۱۳۸۹)، طرح تفصیلی یکپارچه شهر تهران (اسناد طرح تفصیلی ۱:۲۰۰۰ منطقه ۱۲)، ویرایش دوم.
- مهندسین مشاور طرح و کاوش و مهندسین مشاور باوند (۱۳۸۹)، طرح منظر شهری محله عودلاجان، ضوابط و مقررات توسعه و احیای محله عودلاجان (ویرایش اول) منطبق بر ضوابط و مقررات ویژه مرکز تاریخی تهران
- مهندسین مشاور خودآوند (۱۳۸۷)، طرح منظر شهری محدوده محله سنگلج شمالی تهران، سازمان نوسازی شهر تهران.
- هاز، ویلیام (۱۳۸۷)، استانداردهای برنامه‌ریزی و طراحی شهری، جلد چهارم؛ مکان‌ها و مکان‌سازی، مترجمان: گیتی اعتماد، مصطفی بهزادفر، مجتبی رفیعیان و غلامرضا کاظمیان، جامعه مهندسین مشاور ایران، انتشارات آذرخش، چاپ اول، تهران.

ارتقا کیفیت زندگی شهری در بافت فرسوده با بهره‌گیری از راهبردهای طراحی محرک توسعه (نمونه موردی: محله دلگشا- ارومیه)

پژوهشگران:

- سید علی صفوی، دکتری طراحی شهری و عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت مدرس.
- منیره کوتانساز، کارشناس ارشد طراحی شهری.

چکیده:

نو پا بودن پروژه‌های محرک توسعه در دانش شهرسازی نوین و کارا بودن این پروژه‌ها در ارتقا کیفی فضایی و محیطی، دلیلی است که ضرورت توجه و پژوهش در این زمینه به ویژه در بافت‌های فرسوده‌ی شهری را توجیه می‌کند. کمال‌گرایی انسان و تمایل وی به خوب زیستن و بهبود شرایط معیشت و سکونتش موجب شده است برای ارتقای کیفی محیط زندگی خود تلاش کند. پژوهش حاضر با بررسی ادبیات موضوع و مطالعه‌ی تطبیقی نظرات متخصصین، در زمینه‌ی توسعه، کیفیت زندگی و فضاهای شهری سعی دارد با بهره‌گیری از توان‌های بالقوه‌ی موجود در بافت و بهره‌مندی از مزایای عناصر مستقر در فضا (بناهای ارزشمند و غنای حس تعلق ساکنین) در محله‌ی دلگشای ارومیه به عنوان یکی از قدیمی‌ترین و ارزشمندترین محلات شهر ارومیه، کیفیت زندگی شهری در طول معبر اصلی محله (کوچه ارک) ارتقا یابد. تدوین معیارهای کیفیت فضایی با مطالعه‌ی تطبیقی کیفیات طراحی شهری خوب ارائه شده توسط نظریه‌پردازان متعدد و سنجش این معیارها با تکنیک‌های پرسشنامه و چک لیست و با بهره‌گیری از مشارکت ساکنان بافت موردنظر صورت می‌گیرد. همسو با اهداف پژوهش سعی می‌شود شرایط لازم برای موفقیت کاتالیست‌های کالبدی و غیر کالبدی در سه بعد کالبدی، اجتماعی-فرهنگی و اقتصادی با تدوین سیاست‌های طراحی شهری برای پیاده‌راه ارک در میان بناهای ارزشمند و تاریخی متعدد مورد بررسی قرار گیرد.

کلید واژه‌ها: توسعه، پروژه‌های محرک توسعه، بافت فرسوده، فضاهای عمومی

Using the development motivation strategies in promoting the quality of life in worn out fabrics (case study; delgosha neighborhood- uromia)

- Seyed Ali Safavi
- Monireh kutansaz

Abstract:

The newness of the term of development motivator projects in the knowledge of urbanism beside its high effect in the developing projects makes it necessary to research about. The human tendency to have a good condition of existing with no kind of poverty has caused urban management to have more accurate notion to re-instruction the worn out urban fabrics.

In this research with investigating the related literature has tried a comparing study in field of promoting urban life quality in such areas. It aims that with an optimum use of local capacities in delgosha neighborhood as one of the oldest a most fabulous area in orumia, we would be able to promote the level of urban life quality. Extracting the criteria of spatial quality with scrutinizing in good urban design criteria, we made it possible to have them used in related techniques. So that with extracting data through questionnaires' and with analyzing data we could suggest some strategies in field of economic, social and physical development in the area.

Key words: development, development motivator projects, worn out fabrics, public spaces

مقدمه

بافت‌های فرسوده‌ی شهری به عنوان یکی از بافت‌های مساله‌دار شهری، که نیازمند برنامه‌ریزی، طراحی و مدیریت دانش‌بنیان‌اند؛ بخش گسترده‌ای از سطح شهرها را به خود اختصاص می‌دهند. بافت‌های فرسوده‌ی شهری به دلیل دارا بودن پتانسیل‌های بسیار از جمله ساختار اجتماعی قوی، کارکردها و عملکردهای همساز با ساختار اجتماعی و اقتصادی محدوده، و شرایط کالبدی که گاه در درون شهرها قرار گرفته‌اند و امکانی برای توسعه‌ی درونی به شمار می‌آیند و همین‌طور به دلیل محدود بودن زمین برای توسعه‌های جدید و توسعه‌های آتی؛ ضرورت توسعه‌ی درونی از سوی مدیران، برنامه‌ریزان و طراحان امری ضروری تلقی می‌گردد و به بهره‌گیری از پتانسیل‌ها و ثروت‌های موجود در بافت‌ها تأکید می‌شود. علاوه بر این تداوم حیات شهرها وابسته به جریان داشتن زندگی و احداث بناهای جدید و اجرای طرح‌های نو در شهرهاست که توأمان بستر توسعه‌ی آتی را نیز فراهم می‌آورند.

۱- بیان مسئله:

آسیب‌پذیری کالبدی و اجتماعی، موضوعی است که در بافت‌های فرسوده مطرح می‌باشد. بالا بودن میزان آسیب‌پذیری به هنگام وقوع حوادث غیرمترقبه و طبیعی، عدم وجود کارایی در شبکه‌های دسترسی و عدم وجود نفوذپذیری بافت و محلات مسکونی، پایین بودن سطح خدمات عمومی، ضعف در کیفیت‌های محیطی و تجهیز محیط و جز آن، از جمله دلایلی هستند که باعث می‌شوند کیفیت زندگی شهری در بافت‌های فرسوده‌ی شهری مطلوب ارزیابی نشود.

مدیریت جامع و پرداختن به بافت فرسوده و بهره‌گیری از پتانسیل‌های موجود در بافت و ظرفیت‌سازی برای سکونت و فعالیت مطلوب در بافت موردنظر، می‌تواند از صرف هزینه‌های

لازم برای آماده‌سازی زمین در راستای توسعه‌ی رو به بیرون شهرها جلوگیری به عمل آورد. مدیریت جامع و تلاش برای ارتقا کیفی زندگی شهری در فضاهای عمومی در بافت فرسوده به دلیل گستردگی موضوع و تعدد مؤلفه‌های اثرگذار اقدامی است که هماهنگی و همکاری متقابل میان مردم، مدیران تصمیم‌گیر و متخصصان تصمیم‌ساز امری ضروری است. مردم به عنوان ساکنان بافت فرسوده به دلیل عدم وجود امکان برای تأمین مالی و اعتباری برای اجرای تغییرات موردنظر و ریسک بالای سرمایه‌گذاری‌ها در این عرصه‌ها، نیازمند امکانات مالی و تسهیلات اعتباری دولتی و ایده‌های مطرح شده از سوی متخصصان می‌باشند.

طی دهه‌های اخیر ایده‌های متنوع و متعددی در راستای حل مسائل شهری بافت‌های فرسوده مطرح شده است که از میان آن‌ها پروژه‌های محرک توسعه به عنوان پروژه‌هایی مؤثر و کارا در بافت‌های مساله‌دار درون شهری برای حل مشکلات کالبدی، محیطی، اجتماعی و اقتصادی به کار گرفته می‌شوند.

پروژه‌های محرک توسعه در قالب پردازش و بازطراحی و باززنده‌سازی خیابان‌ها، میدان‌ها، پارک‌ها، مسیرهای پیاده و عناصر نرم و سخت سازنده‌ی منظر شهری با هدف تسریع فرآیند توسعه و تحول بدون نیاز به هزینه‌های کلان برای نوسازی کلیه‌ی خرد فضاهای موجود در بافت‌های فرسوده است که به دنبال راه‌حلی مناسب برای مسائلی مانند بالا بودن ریسک سرمایه‌گذاری در بافت و نیاز به ارائه‌ی الگویی مناسب برای هر پهنه از بافت فرسوده با ویژگی‌های مختص به خود و ضرورت رونق بخشی و ایجاد سرزندگی در بافت و تقویت تعاملات اجتماعی در عرصه‌های مدنی در مقیاس شهری و محلی در بافت‌های فرسوده‌ی شهرهاست.

۲- سؤالات تحقیق:

سؤالات مطرح شده در این نوشتار

به شرح زیرند:

۱- آیا با بهره‌مندی از امکانات موجود در محله می‌توان به ارتقا کیفی محیط در بافت دست یافت؟

۱- چگونه می‌توان پروژه‌های توسعه‌ی محرک را در بافت‌های فرسوده به مرحله‌ی اجرا رساند؟

۳- پروژه‌های محرک توسعه:

«عوامل تهدیدزای توسعه‌ی شهری» همواره مناطق جنوب شهری و بافت‌های درگیر با این مساله را مورد تهدید جدی قرار داده است و ضمن تبدیل شهرها به وضعیت دوقطبی، شکافی عمیق میان مناطق جنوبی و شمالی شهر پدید می‌آورد، به گونه‌ای که به نظر می‌رسد تداوم این روند در بافت‌های فرسوده خود به مثابه زلزله‌ای فاجعه‌آمیز است که نسل‌های آینده را تهدید می‌کند و باید پیش از پیش‌نگران وقوع تدریجی آن بود (عندلیب، ۱۳۸۹).

بر این اساس توجه به بافت‌های فرسوده و تلاش برای توسعه‌ی بافت و ارتقا کیفیت محیطی و فضایی ضرورت می‌یابد. قرار نگرفتن بافت فرسوده در چرخه‌ی توسعه‌ی شهر و نیاز به بالا بردن میزان پاسخگویی فضاهای عمومی شهری به نیازهای موجود، بهره‌مندی از راهکارهایی مانند پروژه‌های محرک توسعه برای جذب سرمایه‌گذاری‌های خرد و کلان در بافت‌های فرسوده را ضروری می‌دارد.

آخرین الگو از رویه‌های فرآیند محور در طراحی شهری، فرآیند طراحی شهری زیرساختی یا به اختصار محرک است. نحوه و میزان استفاده از طراحی شهری زیرساختی در توسعه‌ی شهری متفاوت بوده و از مقیاس منطقه‌ای گرفته تا شهری، محله‌ای و مجتمع‌های ساختمانی بست می‌یابد. ملاحظات منطقه‌ای و شهرسازی اغلب و رایج چیزی است که به نام طراحی شهری نامیده می‌شود. آثار مخربی که اکثر طرح‌های بزرگراه‌ها بر محلات و زندگی ساکنان مراکز شهری در بسیاری از شهرهای جهان برجای گذاشته همراه با شناخت

وضع موجود و تحلیل دقیق اطلاعات و بررسی اجزای تشکیل دهنده‌ی زیرساخت‌های جدید و اثرات آن‌ها بر محیط اطراف و مشارکت با طراحان شهری بر کنترل بهینه‌ی امور می‌انجامند (گراوا، ۲۰۰۳).

منظور از طراحی شهری محرک، طراحی و ساخت زیرساخت‌های یک پروژه به منظور به هم پیوستن آن به عنوان یک واحد و برای ایجاد انگیزه در هر یک از مالکان و سازندگان یا سرمایه‌گذاران جهت سرمایه‌گذاری در ساختمان‌های جدید است. از طرف دیگر به معنی تجویز عناصر زیرساختی جدید در مناطق ساخته‌شده‌ی موجود به منظور به هم پیوستن آن در یک واحد و ارتقای سطح کیفیت آن و در نهایت بالا بردن امتیاز رقابتی آن است. هزینه‌ی عناصر جدید را می‌توان از محل سرمایه‌گذار کلی پروژه، چه به صورت خصوص و چه عمومی، و یا توسط هر یک از سرمایه‌گذاران ساختمان تأمین کرد (لنگ، ۱۳۸۶).

طراحی شهری محرک به آن نوع از طراحی و اجرای پروژه‌ی زیرساختی اطلاق می‌شود که هدف آن به وجود آوردن عکس‌العمل‌های سازنده و محرک می‌باشد. این نوع طراحی شهری به دو دسته تقسیم می‌شود:

۱- دسته‌ی اول تهیه زیرساخت، اغلب برای بخشی از شهر یا حومه و فروش قطعات به مردم به منظور ساختن ساختمان است.

۱- دسته‌ی دوم ایجاد زیرساخت در بافت شهری موجود به منظور ارتقای کیفیت و ارزش آن است.

گاهی اوقات فرآیند ساختن زیرساخت و به تبعیت از آن بافت شهر یا حومه به شدت کنترل می‌شود. کالبد ساختمان‌ها مشخص و دست‌نخورده‌ی طراحی تهیه می‌شوند تا هر سرمایه‌گذار از آن‌ها تبعیت کند. در این حالت فرآیند در واقع شبیه نوعی طراحی شهری هماهنگ است. در موارد دیگر افرادی که پروژه‌های خود را در درون زیرساخت جدید قرار می‌دهند می‌توانند برحسب

میل خود به تقاضای بازار پاسخ دهند. در این مورد فرض بر این است که بازار می‌داند تقاضا چیست و بنابراین ساخت آن مناسب است (لنگ، ۱۳۸۶: ۴۹).

با توجه به آنچه گفته شد در پژوهش حاضر با توجه به ماهیت تحقیق دسته دوم مورد نظر قرار گرفته شده است.

نوع دوم طراحی شهری محرک به وضعیتی استناد دارد که عناصر زیرساختی در بافت‌های موجود شهر قرار داده می‌شود، به امید این که توسعه‌های جدید را برانگیخته و یا اینکه مقداری تسهیلات عمومی در اختیار بگذارند. عناصر زیرساختی مانند اتصالات، مکان‌ها و یا ساختمان‌هایی که دارای کالبدی خاص بوده و انتظار می‌رود اثر محرکی بر توسعه مستغلات اطراف داشته باشند (آتو ولوگان، ۱۹۹۴: ۴۵).

۳-۱- اهمیت اجرای پروژه‌های محرک توسعه

یکی از سیاست‌های کارا در نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده طراحی پروژه‌های محرک توسعه با هدف تسریع فرایند تحول در این بافت‌ها بدون نیاز به صرف هزینه کلان برای ارتقا کیفی فضاهای فرسوده‌ی موجود است. تعریف پروژه‌های محرک‌های توسعه، کیفیت زندگی در این بافت‌ها را ارتقا داده و انگیزه نوسازی و سرمایه‌گذاری خصوصی را افزایش می‌دهند. شرکت عمران و بهسازی شهری با نظر به کارایی بهینه‌ی این پروژه‌ها و بازدهی بالای آن‌ها پس از اجرا با بررسی نمونه‌های موفق جهانی سعی در مطالعه‌ی بیشتر در این زمینه می‌کند. از این رو ضرورت‌هایی برای اقدامات خود تدوین کرده است که در نمودار مقابل ارائه شده است: هدایت کاربری‌های ارزش‌افزای دارای حوزه نفوذ در مقیاس منطقه‌ای و شهری عاملی است که موجب ایجاد تحرک توسعه در بافت‌های فرسوده‌ی شهری می‌گردد. عملکردهای فرهنگی - اجتماعی، اقتصادی و کالبدی در قالب کاربری‌هایی مانند دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی، فرهنگ‌سراها فضاهای گسترده‌ی گذران اوقات فراغت،

• نمودار ۱: دلایل ضرورت اجرای پروژه‌های محرک توسعه، (مأخذ: اسناد نشست‌های تخصصی شرکت عمران و بهسازی شهری، ۱۳۹۳).

مراکز خرید و راسته‌های مجهز تجاری از این جمله می‌باشند (عندلیب، ۱۳۸۹).

جان لنگ برای انتظام بخشی به فرآیند توسعه در بافت‌های فرسوده در یک چارچوب مفهومی بر اساس عملکردها و کاربری‌ها، محصولات طراحی شهری محرک توسعه را دسته‌بندی کرده است:

۳-۱-۱- میدان‌ها:

میدان فضایی باز و وسیع، دارای محدوده‌ای محصور می‌باشد که در کنار راه‌ها و در محل تقاطع آن‌ها قرار دارند و دارای کارکردی ارتباطی، اجتماعی، تجاری، ورزشی، نظامی و یا ترکیبی از دو یا چند کارکرد مزبورند. بیشتر میدان‌ها در کنار کارکرد و نقش ارتباطی، زمینه و فضایی برای انجام بعضی از فعالیت‌های مهم اجتماعی و شهری اند (سلطان‌زاده، ۱۳۷۰: ۸۲).

جان لنگ نیز معتقد است که شخصیت یک میدان بستگی به ساختمان‌های محصورکننده آن دارد.

دفتر لارنس هالپرین میدان‌هایی را در شهر پورتلند اورگان طراحی کرد که کیفیت شهر را افزایش داده‌اند. هر یک دارای فضاهای جذابی بوده و استفاده از آن‌ها بسیار زیاد است. این میدان‌ها را می‌توان به عنوان مجموعه‌ای از فضاهای شهری و بخشی از فعالیت‌های طراحی شهری قلمداد کرد که هدف آن حیات بخشیدن به منطقه‌ی مرکزی شهر است. با این حال این‌ها به عنوان فعالیت معماری منظر باقی می‌مانند و این موجب شادمانی است. باغ آبی که هالپرین در فورت وورث طراحی کرده با اینکه بسیار هیجان‌انگیز است، ولی هنوز نتوانسته نقش محرک را برای توسعه‌ی اطراف بازی کند و همچنان به عنوان یک اثر هنری منفک در یک سیمای متروکه‌ی شهر باقی مانده است (لنگ، ۱۳۸۶: ۱۱۸). از جمله نمونه‌های موفق اجرا شده می‌توان به میدان پرشینگ در لس‌آنجلس کالیفرنیا به عنوان یک میدان شهری نوسازی شده (۱۹۹۴-۱۹۵۰)؛ میدان لاپلاس دوتریو در لیون فرانسه به عنوان یک میدان تاریخی بازسازی شده و پلازای ایتالیا در نیواورلئان آمریکا (۱۹۷۹-۱۹۷۸) به عنوان یک میدان ساخته شده برای تقویت حس تعلق خاطر به فضا و رواج ارزش‌های فرهنگی با اجرا پروژه‌های شهری اشاره کرد.

۳-۱-۲- خیابان‌ها:

خیابان‌ها مکان‌هایی هستند که تعاملات اجتماعی و جنب‌وجوش شهری در آن‌ها به بالاترین میزان خود به لحاظ کمی و کیفی رسیده و ذهن شهروندان را انباشته از خاطرات جمعی و ذهنیت‌های مشترک راجع به نوع و چگونگی حیات مدنی می‌گردانند. رجوع به مراکز مهم فعالیتی، خرید، تماشای مغازه‌ها، خرده‌فروشی‌ها، پرسه زدن، گردش، دیدن و دیده شدن؛ خیابان‌های شهری را تبدیل به فضایی مترکم از انواع رویدادهای جمعی و فردی برای شهروندان نموده است. بارزترین ویژگی خیابان شهری در این است که

این مکان محصول رشد تدریجی و روند طبیعی تغییرات در شهر می‌باشند. این خیابان‌ها پیش از اینکه سازنده کالبدی شهر باشند، بیانگر ساختار اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه می‌باشند. به همین خاطر نه می‌توان با دیدگاه هنری و شهودی به تغییر و تزئین خیابان‌های موجود شهری پرداخت و با تصمیماتی خودمحرانه حافظه‌ی جمعی را از چهره‌ی خیابان زدود و نه می‌توان به بهانه‌ی حل مساله ترافیک سواره، مقام آن را در حد یک «شریان عبوری» تنزل داد (پاکزاد، ۱۳۸۶: ۱۳۲).

توجه به این نکته که خیابان یک عنصر مهم در ساختار شهرهای امروزی به شمار می‌رود و مکانی برای تعاملات اجتماعی شهروندان (پیاده - سواره) است سبب شده است که سیاست‌ها و برنامه‌های گوناگونی برای ارتقاء کیفی خیابان‌های شهری تدوین شوند.

طراحی پایدار فضاهای شهری به هر صورت به الگوهای توسعه‌ای نیازمندند که قادر باشند با سیستم‌های مختلف حرکتی عجین شوند، با آن‌ها انطباق یابند و در عین حال تبادلات و برخوردهای اجتماعی را در بر داشته باشند (کرمونا، ۲۰۰۳: ۱۵۲).

بنابراین پروژه‌های دربردارنده‌ی این سیاست‌ها و برنامه‌ها به عنوان پروژه‌های محرک توسعه مطرح می‌شوند. از جمله نمونه‌های برجسته‌ی جهانی برای اجرای پروژه‌های محرک توسعه برای خیابان‌ها می‌توان به پروژه‌ی جورج سیدنی استرالیا (۱۹۹۹-۱۹۹۷) اشاره کرد.

۳-۱-۳- پیاده‌راه:

پیاده‌راه‌ها، معابری با بالاترین حد نقش اجتماعی هستند که آموشد خودرو از آن‌ها حذف شده است. به عبارت بهتر در مسیرها آموشد غیر موتوری اولویت مطلق دارد. البته خودروهای خاص (خودروهای آتش‌نشانی، اورژانس و پلیس) در مواقع اضطراری امکان دسترسی به آن را دارند و وسایل نقلیه خدماتی و حمل‌ونقل بار نیز طی ساعت خاصی مجاز به تردد در آن‌ها هستند.

پیاده‌روی دارای اهمیت اساسی در ادراک هویت فضایی، احساس تعلق به محیط و دریافت کیفیت‌های محیطی است (پاکزاد، ۱۳۸۶: ۲۷۱).

پیاده‌راه ابزاری برای فعالیت جمعی است به‌خصوص در ارتباط با اقتصاد شهری، کیفیت محیطی و سلامت اجتماعی. در زمینه‌ی اقتصادی، پیاده‌راه‌سازی و کسب‌وکار تجار محلی و سرزندگی آن محل را با جذب مردم از سایر نقاط شهر به پیاده‌راه بهبود می‌بخشد. پیاده‌راه‌ها خیابان‌های محصور هستند که ترافیک سواره در آن‌ها حذف شده است. هرچند وسایل نقلیه اضطراری به آن دسترسی دارند و کامیون‌های سرویس و حمل بار در ساعات مشخص مجاز به تردد می‌باشند. مراکز مختص عابری پیاده می‌توانند دوام زندگی و جنب‌وجوش و در نتیجه پایداری مراکز شهری را تضمین کنند. در پیاده‌راه‌ها آزادی عمل انسان پیاده برای توقف، مکث، تغییر جهت و تماس مستقیم با دیگران بسیار زیاد است و از آنجا که به گفته‌ی بیو کانون آزادی حرکت عابری پیاده در شهرها و فضاهای شهری نشانه‌ی خوبی از تمدن آن شهر است. می‌توان گفت که

وجود پیاده‌راه در شهر مظهر تمدن و مدنیت و هویت هر شهر است (پاکزاد، ۱۳۸۶: ۲۷۴).

روش استاندارد در نظر گرفتن پیاده‌رو در خیابان‌هاست. تبدیل خیابان‌ها به فضاهای مخصوص عابر پیاده و ایجاد بلوک‌های بزرگ، راه دیگری است. علاوه بر این یک راه دیگر هم جدا کردن وسایل نقلیه موتوری از عابران پیاده به صورت عمودی است.

پل‌های هوایی و زیرگذرها به این منظور طراحی شده که رفت‌وآمد مردم را تسهیل کند. البته طراحی این‌ها در حوزه‌ی فعالیت معماران منظر نبوده است. در بسیاری از شهرهای سراسر جهان خیابان‌های اصلی به روی ترافیک سواره بسته شده و تبدیل به مسیر پیاده‌رو شده‌اند. برخی نظیر اشتروگت در خیابان‌های تنگ و بیچ‌درپیچ کپنهاگ، شهرت بین‌المللی دارند. چنین تغییر و تبدیل‌هایی امروز نیز همچنان صورت می‌گیرد. (برای مثال خیابان نانچینگ، شانگهای ۱۹۹۹).

هدف این بوده که زندگی را برای عابران پیاده مطبوع کرده و بنابراین تجربه‌ی خرید را برای آن‌ها لذت‌بخش کرده و در نهایت وضعیت اقتصادی فروشگاه‌ها را بهبود بخشد. در جاهایی که خیابان باریک بوده و مقاصد مشخصی در دو سر آن وجود دارد، این تبدیل عملکردها، بسیار موفقیت‌آمیز بوده است. در مواردی نیز چنین تغییراتی نیز موفق نبوده و بسیاری به حالت اول برگشت داده شده‌اند، یعنی دوباره در اختیار ترافیک سواره قرار داده شده است. در چنین حالاتی فرآیند از رونق افتادن خرده‌فروشی‌ها گاهی نیز ناعادلانه، سرعت می‌گیرد.

مسیرهای تجربی مکان‌ها را مورد تأکید قرار داده، آن‌ها را برجسته کرده و با تم‌هایی آن‌ها را به هم دیگر متصل می‌کند. این تم‌ها، به طور معمول تاریخی‌اند ولی می‌توانند بر پایه بو و تماس برای نابینایان و یا بعضی فعالیت‌ها و تعدادی تجربه‌ی زیبایی‌شناسی نیز قرار گیرند. یکی از اهداف این مسیرها ارتقا تصویر ذهنی مناطق و یا تصویر شخصی گروهی از مردم از راه جلب توجه مکان‌های اجتماعی - تاریخی است که در غیر این صورت ممکن بود که اهمیت آن شناخته نمی‌شد. تصور ذهنی محل‌هایی که در امتداد جاده‌ها قرار دارند اغلب با طراحی منظر و نوسازی ساختمان‌ها صورت می‌گیرد (لنگ، ۱۳۸۶: ۱۰۷-۱۰۶).

از دیگر نمونه‌های موفق دیگر می‌توان مسیر آزادی بوستون در ماساچوست آمریکا (۱۹۸۱-۱۹۵۱) و مسیر میراث در احمدآباد گجرات هندوستان را نام برد.

۳-۱-۴- پارک‌ها:

امروزه مفهوم شهرها بدون وجود فضای سبز مؤثر دیگر قابل تصور نیست. شهرها به عنوان کانون‌های تمرکز، فعالیت و زندگی انسان‌ها برای اینکه بتوانند پایداری خود را تضمین کنند چاره‌ای جز پذیرش ساختار و کارکرد متأثری از سیستم‌های طبیعی ندارند. در این میان فضای سبز به عنوان جز ضروری و لاینفک پیکره‌ی شهرها در متابولیسم آن‌ها نقش اساسی دارند که کمبود آن‌ها می‌تواند

اختلالات جدی به وجود آورند. فضای سبز و پارک بخشی از چهره‌ی مطلوب شهر را می‌سازد. یکی از نیازهای ضروری و پدیده‌های مطلوب شهرنشینی محسوب می‌شود.

کیفیت و کمیت فضای سبز و پارک در بهبود شرایط محیط‌زیست نقش مؤثری دارد. رشد و توسعه‌ی روزافزون شهرها عوارض مدرنیسم و زندگی شهرنشینی، محدودیت امکانات تفریحی، آلودگی هوا و صدا، فشارهای حاصل از کار روزانه و مشکلات تأمین هزینه‌ی زندگی، آثار نامطلوبی در حیات سالم و فعالیت‌های اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی شهرنشینان باقی می‌گذارند. که با توسعه‌ی سریع فضاهای سبز دگرگونی‌های این عوامل نامطلوب انکارناپذیر می‌شود و احتیاجات مردم در بهره‌برداری از امتیازات مفید این گونه مکان‌ها، روزافزون می‌گردد. احداث فضای سبز به ویژه در شهرهایی که آب‌وهوای خشک دارند و سرسبزی و از هوای سالم برخوردار نیستند و آلودگی هوای تنفسی و صوتی سلامت شهرنشینان را تهدید می‌کند، از اقدامات غیرقابل انکار مسئولین است (نیک‌منش، ۱۳۹۰).

آلودگی هوا، فقدان فضاهای سبز و مناظر طبیعی و به عبارت دیگر جدایی فضاهای شهری از فضاهای طبیعی و زندگی ماشینی و دوری انسان‌ها از طبیعت در دوره‌ی معاصر موجب گردیده است که تعادل بین انسان و طبیعت از بین برود. در نتیجه مردم و طراحان فضاهای معماری و شهری سعی می‌کنند با احداث فضاهای سبز به صورت منفرد یا خطی در کنار خیابان‌ها، معابر و نیز به صورت پارک‌های بزرگ در نواحی گوناگون شهر، تا حدودی جدایی بین فضاهای شهری و طبیعی را تخفیف دهند و به این ترتیب هم از زبان‌های ناشی از آلودگی هوا بکاهند و هم فضاهایی سبز برای گذران اوقات فراغت و تفریح فراهم آورند (سلطان‌زاده، ۱۳۷۰: ۱۳۵).

طراحی پارک یکی از جنبه‌های فعالیت معماری منظر بوده که اغلب با طراحی شهری تداخل پیدا می‌کند. ممکن است پارک‌ها بخشی از طرح طراحی شهری را تشکیل بدهند، ولی خود آن‌ها محصول معماری منظرند. پارک‌ها بر اساس تغییر مد، طراحی و طراحی مجدد شوند. پارک‌ها از نظر اندازه و نقشی که در شهر بازی می‌کنند، متفاوت‌اند (لنگ، ۱۳۸۶: ۱۳۶).

طراحی و اجرای طرح ساحل کانچینگ، ساراواک مالزی، محرکی برای بازسازی شهری (۱۹۸۹-۹۳)؛ پارک دولاویه، پاریس، فرانسه (۱۹۷۹-۹۷)، پروژه‌ی پارک الازهر، قاهره ارتقا کیفی زندگی در محله‌ی درب الاحمر (۱۹۹۰-۲۰۰۴) و پارک ساحلی شانگهای به عنوان طرح یک پارک جامع و طراحی شهری در سال‌های آغازین قرن ۲۱، چین، نمونه‌هایی از پروژه‌ها محرک توسعه در قالب طراحی پارک، فضای سبز و کنار آب هستند که به نتایج موفقیت‌آمیزی دست یافته‌اند.

۳-۱-۵- ساختمان‌ها:

ساختمان‌ها برای مقاصد مختلفی ساخته می‌شوند ولی شاید مهم‌ترین هدف بازگشت سرمایه باشد. هر بنا برای فعالیت‌های خاصی ساخته می‌شود، و بهترین راه به

نمایش گذاشتن یک ساختمان به عنوان عنصری است در فضا که مورد تحسین قرار گیرد. مرز بین طرح‌های بزرگ چند ساختمان معماری و طراحی شهری اغلب نامشخص است (لنگ، ۱۳۸۶: ۱۵۲).

وقتی طراحی شهری به عنوان یک هنر خاص معماری در نظر گرفته شود، توجه بیشتر معطوف به نحوه بیان از طریق اشکال هندسی و مصالح خواهد بود؛ چیزی که این روزها شدت یافته است. در این موارد تمرکز بر روی نظریه‌های انتزاعی علمی زیبایی‌شناسی خواهد بود تا جریان واقعی زندگی. معیارهای جدیدی در معماری و طراحی شهری بازار تجارت جهانی در حال ظهور است. این‌ها مبتنی بر تولید نوعی از اشکال ساختمانی‌اند که از نرم‌های هندسی که مصالح گران‌قیمتی به کار می‌برند، فاصله می‌گیرند، نباید بلافاصله همه‌ی این‌ها را نمایشی و بی‌ارزش تلقی کرد. گرچه بسیاری، معماری‌های جدید آسیایی را «بی‌ارزش و بی‌خاصیت» نامیده‌اند (لنگ، ۱۳۸۶: ۱۵۳).

ادبیات «معماری در مقابل شهر» به خوب تدوین شده است. بسیاری از آثار پر سروصدای معاصر کمترین توجهی به فضاهای عمومی ایجاد شده نداشته و یا نقش ساختمانی را که طراحی می‌کنند به عنوان پشت‌صحنه‌ی یک نمایش استفاده می‌کنند. اکثر منتقدان معماری از این موضوع جانبداری می‌کنند. آن‌ها ساختمان را یک اثر هنری تلقی می‌کنند و بسیاری از معماران جوان تلاش می‌کنند کار خود را هر چه بهتر معرفی کنند.

کتابخانه‌ی عمومی سیاتل که توسط رم کولهاس طراحی شده هر چند خوب طراحی شده، یک فضای راحت و مطلوب نیست و به روی شهر پشت می‌کند. مردم را به تجمع در اطراف آن و شرکت در زندگی شهری ترغیب نمی‌کند. همین‌طور پلازایی که مقابل موزه‌ی گوگنهایم (۱۹۹۷) قرار دارد و برای بیلبائو توسط فرنک گهری طراحی شد، یک مکان پذیرا نیست. موزه نیز همانند سالن کنسرت والت دیزنی در لس‌آنجلس ساختمان هیجان‌انگیزی است (لنگ، ۱۳۸۶: ۱۵۳).

بدنه‌ی اصلی معماران و منتقدان معماری در چهار حالت طراحی یک ساختمان یا مجموعه‌ای از ساختمان‌ها را طراحی شهری می‌دانند. نخست هنگامی که ساختمان تا حدودی نسبت به زمینه ساخته شده‌ی خود عنایت دارد. نظیر: جهت خیابان‌ها، کاربری‌ها، طراحی طبقه‌ی همکف و توده‌ی کل ساختمان. دوم در حالتی که ساختمان برای توسعه‌ی شهری به عنوان یک محرک کار کند و سوم هنگامی که تسهیلاتی که به صورت سنتی در یک محله یا شهر قرار می‌گیرند، در یک ساختمان واحد چند عملکردی قرار گیرد و بالاخره چهارم زمانی است که چندین ساختمان در یک مجتمع باشند، یعنی پروژه‌های بزرگ معماری (لنگ، ۱۳۸۶: ۱۵۴-۱۵۲).

ساختمان‌هایی منفرد و ارزشمند موجود با عملکردی ضعیف که مجدداً عملکردی فعال برایشان تعریف می‌شود

و همین‌طور احداث ساختمان‌های جدید با هدف ایجاد تحرک در بافت، اثرات محرکی بر روی محدوده‌های اطراف خود و حوزه‌ی نفوذشان می‌گذارند. دامنه‌ی اثرگذاری این تحریکات بر روی کاربران فضا و نیز سمت‌وسو دهی به فعالیت آن‌ها گسترده شده است، چیزی که به منظر شهری هم اثر گذاشته و موجب رونق بافت، ارتقا کیفی فضایی و محیطی و تسریع در اجرای اقدامات تعریف شده در فرآیند توسعه‌ی کارا می‌شود.

از جمله نمونه‌های موفق جهانی در این گروه می‌توان به ساختمان موزه‌ی گوگنهایم در بلبائو و ساختمان والت دیسنی در لس‌آنجلس اشاره کرد.

۴- کاتالیزورهای شهری در بافت‌های فرسوده:

چندی است که واژه‌ی کاتالیزور در حوزه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و... نیز به کار می‌رود. به این صورت که به‌طور عمومی تر می‌توان به هر چیز که یک فرآیند را تسریع و بسترسازی کند، کاتالیزور اطلاق کرد (عین‌اللهی، عابدی، ۱۳۹۴: ۴۲-۳۱).

کاتالیست یا محرک شهری نیز عنصری است که می‌تواند تغییر ساختار شهر و توسعه و بازآفرینی محلات آن را تسریع بخشد. در واقع در حوزه شهرسازی و طراحی شهری، کاتالیست یا محرک شهری، تأثیر مثبت یک پروژه یا اقدام بر تحولات بعدی و در نهایت بر شکل و کیفیت محیط شهری است.

آتو و لوگان به عنوان نظریه‌پردازان این حوزه نیز معتقدند که کاتالیزورها به عنوان جزئی از یک واکنش با هدف تغییر یک جز به جز دیگر، گاهی دست نخورده باقی می‌مانند و گاهی خود نیز تغییر می‌کنند (آتو و لوگان، ۱۹۹۴: ۴۶).

ایشان معتقدند در یک فرآیند طراحی شهری برای توسعه‌ی محرک در یک بافت شهری یک کاتالیزور باید دارای ویژگی‌های زیر باشد:

۱- یک عنصر جدید در منطقه که باعث ایجاد یک سری تغییرات در مکان موردنظر و محدوده‌ی تحت نفوذ آن می‌شود. در فرآیندهای توسعه‌ی شهری اغلب کاتالیزورها یک محرک اقتصادی هستند ولی گاهی هم می‌توانند اجتماعی، حقوقی، سیاسی و یا معماری باشند. پتانسیل اثرگذاری یک ساختمان بر روی سایر ساختمان‌ها همسو با اهداف طراحی شهری بسیار زیاد است.

۲- عناصر شهری موجود با وارد عرصه شدن یک کاتالیزور می‌توانند ارزش بیشتری بیابند و به شکل مثبتی تغییر یابند. به عبارتی یک کاتالیزور از ارزش بناهای قدیمی نمی‌کاهد ولی می‌تواند دوباره ارزش را به آن بنا بازگرداند.

۳- یک کاتالیزور بستر واکنش را تخریب نمی‌کند و برای آزادسازی نیروهای نهفته به تنهایی کافی نیست. تأثیرات کاتالیزور باید تحت کنترل به پیش برده و هدایت شوند.

۴- برای دستیابی به نتیجه مطلوب از بهره‌گیری یک کاتالیزور ضرورت دارد تا عناصر دخیل در فرآیند مورد بررسی قرار گیرند و

درک جامعی از کل مجموعه وجود داشته باشد.

۵- در تمام فرآیندهای توسعه، کاتالیزورها یکسان نیستند و هیچ فرآیند مشترکی وجود ندارد که برای شرایط گوناگون پاسخگو باشد.

۶- طراحی کاتالیستی یک اتفاق ساده نیست بلکه یک طراحی استراتژیک است و از طریق یک محاسبه‌ی دقیق، به صورت تدریجی و در درازمدت تغییرات موردنظر را به وجود می‌آورد.

۷- کاتالیزورها اجزا مختلف را طی یک فرآیند به محصولی واحد تبدیل می‌کنند. به عبارتی یک کل یکپارچه در مقایسه با عناصر جدا از هم و پراکنده در یک فضا موفق‌تر عمل می‌کند.

۸- یک کاتالیزور هویت خود را به دلیل مشارکت در یک کل یکپارچه از دست نمی‌دهد و به تنهایی دارای هویت منفرد بوده و مالکان، کارکنان، ساکنان و معماران آن‌ها جز هویت آن‌ها به شمار می‌آیند (آتو و لوگان، ۱۹۹۴: ۴۷).

تصویر دیاگراماتیک از کاتالیزورها در بافت شهری که دلیلی برای ایجاد انگیزش در سایر عناصر موجود است. هر کاتالیزور به گونه‌ای محدود شده که اثر منفی بر سایر کاتالیزورها نداشته باشد یا اثرات مثبت سایر کاتالیزورها را خنثی نکند. حوزه نفوذ برای هر کاتالیزور در اطراف هر کدام نمایان است.

۵- مقیاس تعریف پروژه‌های محرک توسعه و ویژگی‌های آن‌ها:

پروژه‌های محرک توسعه شهری به عنوان راهکاری نو در شهرسازی نوین از آغاز تا حال حاضر دستخوش تحولاتی شده‌اند. این تحولات در دو گروه پروژه‌های کلان و خرد مقیاس دسته‌بندی شده‌اند که در یک جدول تطبیقی مزایا و انتقادات وارده و شرایط پیشنهادی برای بهبود شرایط موجود ارائه می‌گردد:

• جدول ۱: بررسی پروژه‌های محرک توسعه بر مبنای مقایسه نمونه‌های مختلف، (مأخذ: پژوهشگران).

پروژه‌های خرد مقیاس و فعالیت‌های نرم‌افزاری		پروژه‌های کلان مقیاس	
<ul style="list-style-type: none"> قابلیت تأثیر بر اجزای موجود، بدون نیاز به مداخلات و سرمایه‌گذاری‌های وسیع عدم ایجاد تغییرات اساسی در فرایند ایجاد تحول، تغییرات اساسی به جریان انداختن زندگی معاصر را در بافت قدیم با تأثیرگذاری بر فرم و کاراکتر عناصر موجود عدم آسیب‌رسانی واکنش کاتالیتیک ایجاد شده، به بافت اطراف خود تفکیک اقدامات در دو دسته‌ی کالبدی و غیر کالبدی 	مزایا	<ul style="list-style-type: none"> قابلیت جذب سرمایه خلق و ارتقای تصاویر و مناظر شهری مشوق بودن برای بهسازی و نوسازی بافت اطراف از طریق افزایش ارزش و قیمت زمین و مسکن تأثیرگذاری بر سرمایه‌گذاران بخش خصوصی و تغییر سلیقه تصمیم‌گیرندگان و تصمیم‌سازان اقتصادی از محلات نو به درون بافت‌های قدیمی و فرسوده افزایش غرور مدنی و ارتقا به ارزش املاک و تقویت شرایط اقتصادی ابزار مهمی در رقابت جهانی میان شهرها و یا محله‌های شهری و ارتقا آن‌ها ایجاد زمینه‌های اقتصادی متنوع و نو و جایگزین برای فعالیت‌های اقتصادی فرسوده 	مزایا
<ul style="list-style-type: none"> دارا بودن توان تولید فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی انطباق و همخوانی با ویژگی‌های بصری و کالبدی زمینه واقع شدن در مراکز فیزیکی واقع شدن در فاصله پیاده‌روی از سایر گره‌های جمعیتی محله ضرورت ارتقای شرایط فیزیکی و کیفیت کالبدی بافت، از طریق طراحی مجدد واکنش کاتالیتیک برای تقویت هویت و کیفیت موجود یک قرارگاه شهری و ارتقای حس مکان در آن 	بعد کالبدی	<ul style="list-style-type: none"> تمرکز بر خلق ثروت عدم توجه به توزیع ثروت نابرابری اجتماعی در دستیابی به نافع حاصل از پروژه‌ها فرآیند بالا به پایین نگاهی متفاوت به قطعات شهری؛ برنامه‌ریزی برای اجزا شهر نه برای کلیت یکپارچه عدم توجه به توسعه‌ی منابع انسانی مانند آموزش و تعلیم، سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها مانند حمل‌ونقل و ارتباطات بالا بردن بیش از حد قیمت املاک محلی عدم استطاعت مالی جامعه در پرداخت اجاره‌های بالا جابه‌جایی فعالیت‌های اقتصادی موجود تضعیف اقتصاد محلی 	انتقادات
<ul style="list-style-type: none"> انواع اقدامات غیر کالبدی: ایزاسازی توانمندسازی فرهنگ‌سازی 	بعد غیر کالبدی	<p>شروط موفقیت پروژه‌های خرد مقیاس</p>	

۶- فضای عمومی و ضرورت‌های ارتقا کیفیت محیطی آن‌ها:

هر اجتماع فرهیخته‌ای نیاز به مرکزی برای زندگی عمومی خود دارد، مکانی که انسان بتواند برای دیدن مردم و دیده شدن توسط آن‌ها به آنجا برود (الکساندر، ۱۹۷۷: ۶۴). امروزه شهروندان بیش‌تر شکل و ویژگی‌های افراد سیالی را به خود گرفته‌اند که از فضای شهر برای توقف‌های جبری استفاده می‌کنند:

انتخاب محلی برای کار، سکونت و تفریح در بهترین شرایطی که اقبال یاری دهد و در بهترین صورت، بر حسب ضوابط و استانداردهای تهیه شده‌ی نو انجام می‌گیرد؛ سوای مشخصات شکلی و کاربرد قابل‌سنجش خود، همیشه از نظر ارزشیابی مادی نیز قابل اندازه‌گیری هستند و البته نه به شکلی روشن قابل اندازه‌گیری معنوی و فرهنگی. به عبارت دیگر محل سکونت افراد بر حسب معیارهایی که از بینش جهانی نو برخاسته‌اند، انتخاب می‌شود تا بهتر بتوانند، بی‌زیان در شرایط تحرک فضایی - اجتماعی امروزه و زیربنای اقتصادی آن کارا باشد و چنین بماند (فلامکی، ۱۳۸۷: ۹۷-۹۶). طراحی شهری به عنوان علم نظم‌دهنده به عناصر محیطی و کیفیات فضایی بر ایجاد مکان‌هایی بهتر برای مردم تأکید دارد. این تعریف بر ۴ اصل تأکید دارد:

- ۱- طراحی شهری برای مردم و مربوط به آن‌هاست؛
- ۲- طراحی شهری بر ارزش و اهمیت مکان تأکید دارد؛
- ۳- طراحی شهری در جهان موجود عمل می‌کند و حوزه‌ی فرصت‌های آن را نیروهای اقتصادی و سیاسی محدود و معین می‌کند؛
- ۴- ادعای اهمیت طراحی به مثابه‌ی یک فرآیند (کرمونا، ۱۳۸۸: ۳).

طراحی شهری بر تنوع و فعالیت مکان‌های شهری موفق تمرکز می‌کند و به این امر می‌پردازد که محیط کالبدی چگونه کار کردها و اقدامات صورت گرفته در فضا را پشتیبانی می‌کند (کرمونا، ۱۳۸۸: ۱۲). در طی چند دهه‌ی گذشته در کانسپت اصلی طراحی شهری به ایجاد مکان برای مردم پرداخته که این تحول در اندیشه‌ی نظریه‌پردازان این حوزه نمایان است:

در ۱۹۵۳ فردریک گیبرد عنوان کرد که «هدف از طراحی شهری این است که نه فقط ترکیب درست عمل کند، بلکه ظاهری خوشایند داشته باشد.»

در ۱۹۶۱، جین جیکوبز تصریح کرد که «رویکرد به شهر یا واحد همسایگی به مثابه مساله معمارانه بزرگ‌تر جایگزینی هنر به جای زندگی است.»

در ۱۹۸۸، پیتر بیوکنن عنوان کرد که طراحی شهری «اساساً در مورد ایجاد مکان است، مکان‌هایی که نه فقط فضای خاص‌اند، بلکه تمامی اقدامات و رویدادهایی هستند که آن را ممکن می‌سازد.» (کرمونا، ۱۳۸۸: ۱۲)

بنا بر آنچه که آورده شد و بیان ضروریات وجود کیفیات محیطی و فضایی در فضاهای عمومی سکونت انسان‌ها

لازم است که به کانسپت فضای عمومی شهری و نظریات مطرح در این زمینه بپردازیم: بر اساس «فرهنگ انگلیسی آکسفورد» واژه‌ی public به معنای «کلی» و در اکثر معانی متضاد خصوصی است. همچنین شامل این تعاریف نیز می‌شود: «مربوط یا متعلق به مردم به عنوان یک کلیت، که به جامعه یا ملت متعلق است، تأثیر می‌گذارد و متوجه آن است.» در جدیدترین ویرایش «فرهنگ فشرده‌ی آکسفورد» تعریف مشابه مطرح شده است: «متعلق یا متوجه مردم به مثابه‌ی یک کلیت» و در کنارش «در دسترس یا اشتراکی برای همه‌ی مردم»؛ «با آزادی موجود یا انجام‌شدنی»، و «آرائه شده یا مرتبط با دولت محلی یا مرکزی».

به اتکای این تعاریف، برای مثال خیابان عمومی متعلق و مرتبط با تمام مردم به عنوان یک کلیت است، به روی‌شان باز است، موجودیتی محدود نشده دارد، و از طرف دولت ارائه می‌شود و به آن مرتبط است. این مفاهیم در تعاریف مختلف فضای عمومی بازتاب یافته‌اند (مدنی پور، ۱۳۸۲).

کر و سایرین، فضای عمومی به عنوان «بستر مشترکی که مردم فعالیت‌های کارکردی و مراسمی را که پیونددهنده‌ی اعضای جامعه است، در آن انجام می‌دهند، چه روزمرگی‌های معمولی باشد و چه جشنواره‌های دوره‌ای». «صحنه‌ای است که به روی آن نمایش زندگی جمعی، در معرض دید قرار می‌گیرد»

از دید والزر، «فضای عمومی فضایی است که در آن با غریبه‌ها سهیم هستیم، مردمی که اقوام، دوستان و همکار ما نیستند. فضایی است برای سیاست، مذهب، دادوستد، و ورزش؛ فضایی برای همزیستی مسالمت‌آمیز و برخورد‌های غیرشخصی».

یکی دیگر از ویژگی فضای عمومی به این شکل است که: «زندگی جمعی، فرهنگ شهری و مباحث روزمره‌ی ما را بیان می‌کند و در ضمن بر آن‌ها تأثیر می‌گذارد».

فرانسیس تیبالدز عرصه‌ی عمومی را چنین می‌داند: «تمام بخش‌های بافت شهری که عموم مردم به آن دسترسی فیزیکی و بصری دارند. بدین ترتیب، خیابان‌ها، پارک‌ها، و میدانی شهرک یا شهر، به ساختمان‌هایی که محصورشان می‌کنند و محدوده‌شان را مشخص می‌کنند، گسترش می‌یابد. بدین ترتیب، عرصه‌ی عمومی مهم‌ترین بخش از شهرک‌ها و شهرهای ماست. جایی است که بیشترین اندازه از تماس و تعامل انسان‌ها در این بخش‌ها روی می‌دهد.»

به نقل از بن و گاس؛ به نظر می‌رسد که تعاریف فضای عمومی بر دسترسی بدون محدودیت به فضا یا فعالیت‌های متنوع تأکید می‌کنند، که قابل ذکرترینشان تعامل اجتماعی است که در نتیجه این دسترسی محدود نشده، در آن روی می‌دهند. بعد دسترسی به فضا و فعالیت‌های موجود در آن را می‌توان با دو بعد دیگر کدگذاری و منفعت، تکمیل کرد. بدین ترتیب فضای عمومی را می‌توان به مثابه فضایی تعریف کرد که اجازه می‌دهد مردم به آن دسترسی داشته باشند و فعالیت‌هایی در آن صورت پذیرد و فضایی است که یک سازمان فضایی آن را کنترل می‌کند، و فضایی است که در جهت منافع عموم عمل کرده و اداره می‌شود.

۷- دلایل حمایت از این پروژه‌های محرک توسعه:

دلایل متعددی برای حمایت از این پروژه‌ها ارائه شده است که به شرح زیرند:

پروژه‌های محرک توسعه مکانیسمی مؤثر برای دستیابی به تحولات کالبدی محسوب می‌شوند که در مناطق کمتر توسعه‌یافته مکان‌یابی می‌شوند. در این زمینه رابینسون و شاول معتقدند:

«بسیاری از فضاها و مناطق شهری، در زمان حال نسبت به ۱۰ سال پیش به وضوح تغییر کرده‌اند. ارتباط دوسویه سیاست‌گذاری شهری و صنعت املاک، ساخت ساختمان‌های بلندمرتبه، مراکز خرید، مراکز تفریحی، مانک‌ها و باغ‌موزه‌ها و طرح‌های توسعه‌ی اسکله‌ی بندر را؛ نتیجه داده است که تمامی این تغییرات و ساخت‌وسازهای، تأثیرات محسوسی به شمار می‌آیند که باعث تغییر در شهرها و مناطق شهری شده‌اند»

تأثیرات گفته شده از جمله تأثیراتی می‌باشند که از سوی طرفداران پروژه‌های محرک توسعه برای بهره‌مندی بیشتر نتایج حاصله در چارچوب ارتقا کیفی جوامع مدنی و خودکفایی اقتصادی، ایجاد چشم‌اندازها و مکان‌های شهری جذاب‌تر برای تشویق بیشتر برای سرمایه‌گذاری در بخش خصوصی در قالب پروژه‌های محرک توسعه و برای بالا بردن ارزش املاک و فعالیت‌های در حال انجام در مناطق مجاور این پروژه‌ها مطرح می‌شوند (اسمیت، ۱۹۹۴).

پروژه‌های محرک توسعه دارای ویژگی‌های برجسته‌ی قابل توجه و شواهد عینی از موفقیت و نوزایی در شهر هستند که از کاهش کیفیت زندگی در فضاها و شهرهای جلوگیری می‌کنند و نتایج ملموس و آشکار برای همگان و شرایطی مطلوب را به دنبال می‌آورند و حسی از مقبولیت عمومی در محیط ایجاد می‌کنند.

بنابراین پروژه‌های محرک توسعه به عنوان نمادی آشکار از تغییرات که شاید از سوی سیاست‌گذاران ملی و محلی برای تقویت وضعیت سیاسی خودشان مورد استفاده قرار می‌گیرند، مطرح بوده و به عنوان ابزارهایی برای ساخت مکان در مقیاس جهانی در رقابت‌های بین شهرها برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در پروژه‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرند.

تسهیلگری در فرآیند ایجاد فضاها و جدید در سطح شهرها و یا تغییر فرم موجود شهری و تصاویر ذهنی جدید از ساختار شهرها، از ویژگی‌های برجسته این پروژه‌هاست که از سوی مؤسسات بازآفرینی شهری و مسئولان شهری در مقیاس محلی، برای مطرح کردن حوزه‌ی تحت اختیارشان در سطح کلی و بین‌المللی بیان شده است.

پروژه‌های محرک توسعه ابزارهای بسیار قوی برای بازآیابی به شمار می‌آیند که ممکن است به طور معمول

با رویدادهای مهمی مانند پیشنهاد منچستر برای برگزاری المپیک در سال ۲۰۰۰ و یا میزبانی شفیلد از مسابقات دانشجویان جهان در سال ۱۹۹۱ و برگزاری مسابقات Tall ships در لیورپول در ارتباط باشند و بخش جدایی‌ناپذیر از توسعه محدوده یک شهر که به عنوان اسلحه‌خانه‌ای برای حفاظت از شرایط و امکانات موجود در شهرها و محلات شهری و میراث ملی و جهانی تلقی شوند که سرمایه‌گذاری نامحدودی را ممکن می‌سازند (هال، ۱۹۹۳).

اسمیت بر این عقیده است که: «در واقع پروژه‌های محرک توسعه به عنوان یک تبلیغات رسمی و برنامه‌ریزی شده برای یک منطقه به حساب می‌آیند و این پیام ضمنی را که محل مکان‌یابی شده برای این پروژه‌ها مکان مناسبی برای سرمایه‌گذاری می‌باشند» (اسمیت، ۱۹۹۴: ۲۱).

امکانات موجود در این پروژه‌ها تجدید ساختار فضاهای شهری را برای مشاهده‌ی الگوی جدید از پاسخگویی به تقاضا برای فعالیت‌های تولیدی و مصرفی را؛ آسان می‌کنند. بنابراین سیاست‌گذاران و سیاستمداران با تعریف این پروژه‌ها به عنوان ابزارهایی مهم در کمک به شهرها برای فراهم آوردن فرآیندی گسترده‌تر برای تجدید ساختار اقتصادی در گام نخست اقدام به تجدید ساختار کالبدی بافت موردنظر را مورد هدف قرار می‌دهند و ارتباط دوسویه فرآیند تجدید ساختار کالبدی و فضایی در این حوزه و تلاش برای ایجاد تغییر در جهان اقتصاد برای حصول اطمینان از تداوم حیات اقتصادی محلات شهری، امری ضروری است.

پروژه‌های محرک توسعه در نمونه‌ی بیرمنگام به عنوان یک ابزار برای تنوع‌بخشی به اقتصاد محلی شهرها با اقتصاد متکی بر گردشگری و دوری از وابستگی‌های شدید به صنایع تولیدی معرفی می‌شدند. پروژه‌های مربوط در نمونه‌ی شفیلد در قالب امکانات رفاهی و تفریحی کنار بازی‌های جهانی دانش‌آموزی برای کاهش وابستگی به صنعت فولاد به اجرا در آمدند که از طریق ایجاد ثروت، کار، بهبود محیط زندگی و ایجاد مکان جدید برای رویدادها و تعاملات شهری، مزایای بیشماری را برای شهروندان ارائه می‌دادند.

انتخاب این رویکرد در شهرهای قدیمی‌تر در دوره‌های قبلی به دلیل توسعه‌نیافتگی در صنعت و تنزل در کیفیت زندگی شهری به تقویت اقتصاد به عنوان تنها امکان توسعه در این شهرها؛ کمک می‌کرد. تجربه‌ی بالتیمور در آمریکا به عنوان نمونه‌ای از این پروژه‌ها که برای اسکله‌ی بالتیمور طرح‌ریزی شده بود که سالیانه حدود ۲۲ میلیون نفر بازدیدکننده داشته که ۷ میلیون نفر آن‌ها گردشگرانی هستند که درآمد حاصل از سفر آن‌ها به آمریکا حدود ۸۰۰ میلیون دلار بوده است. ۳۰۰ هزار فرصت شغل دائمی و افزایش درآمدهای املاک و مستغلات بالغ بر ۲۵ میلیون دلار در سال و فرصت‌های شغلی دیگر برای ساکنان محروم

و نیازمند بالتیمور از مزایای جانبی این پروژه‌ها بودند (فالک، ۱۹۸۶؛ داتون، ۱۹۹۱).

مطالبات و خواسته‌های مشابهی در خصوص پروژه‌های محرک توسعه در بریتانیا مطرح شده است که به عنوان نمونه می‌توان به پروژه‌ی ICC در بیرمنگام اشاره کرد که به تجدید ساختار در مدیریت شهری انجامیده است. شورای شهر طی اجرای پروژه‌ی توسعه‌ی محرک NIA و ICC به طور مستقیم و غیرمستقیم ۱۲۰۰۰ فرصت شغلی ایجاد کرد و با جذب ۲ میلیارد یورو به سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و عمومی کمک کرد.

علاوه بر این، بر اساس بررسی‌های انجام شده توسط مشاوران شورای شهر، تأثیرات بازآفرینی محلی صورت گرفته با سرمایه‌گذاری داخلی به میزان ۲۳۷ میلیون یورو در NIA و ICC تخمین زده شده و ۴۶۰۰ فرصت شغلی جدید تمام وقت تعریف شده است که ۱۸۰۰ مورد آن‌ها را ساکنان بومی بیرمنگام تصاحب کرده‌اند. ساکنان و بهره‌برداران این پروژه‌ها برای تداوم و بهبود امر، بخشی از درآمد حاصله‌ی خود را در این زمینه سرمایه‌گذاری می‌کردند که این اقدامات از مزایای این پروژه‌ها به شمار می‌رفته است (KPMG Peat Marwich, 1993).

همسو با این اقدامات نظریه‌ای از سوی نیکولاس ریڈلی در اواخر دهه‌ی ۱۹۸۰ در میان سیاست‌های بازآفرینی شهری در دولت ملی و محلی مطرح شد که اصول و مبانی نظری این دیدگاه به شرح زیر می‌باشد:

بازآفرینی زمین‌ها و املاک مردم موجب حل شدن بسیاری از مشکلات همان جامعه می‌شود. چرا که این راه‌حل به عنوان یک اهرم قدرتمند و پیشروی کارآمد از حقوق افراد حقیقی و حقوقی دفاع می‌کند و تسهیل امور مردم، تعاون در کارها و حمایت عمومی از مردم را مورد هدف قرار می‌دهد.^۱

تدوین و اجرای یک نمونه پروژه‌ی بازآفرینی شهری در قالب پروژه‌های محرک توسعه معمولاً به تدوین یک چشم‌انداز مناسب و منسجم برای توسعه و مشارکت عوامل درگیر در آن نیاز دارد که باید به صورت قدرتمند در حوزه‌های خصوصی و عمومی و نیز فراهم آوردن یک چارچوب مشخص برای اقدامات و فعالیت‌های دولت محلی و مرکزی صورت گیرد که این امر به وسیله‌ی طیف وسیعی از مشارکت‌های دولتی و خصوصی و سرمایه‌گذاری مشترک و ائتلاف غیررسمی انجمن‌های شهری در ایجاد ارتباط با پروژه‌های محرک توسعه در شهرهای بیرمنگام، شفیلد و منچستر نمود پیدا کند (پورجعفر، ۱۳۸۸).

تلاش برای کاهش هزینه‌های عمومی و تمرکز بر روی

سیاست‌گذاری بازسازی شهری دولت مرکزی با رویکرد دارایی مینا معرف جنبه‌های عملی پروژه‌های بازآفرینی بوده و ارائه‌دهنده‌ی راه‌حل‌های بهتر برای مدیریت شهرها به مدیران و مسئولان شهری و ایفای یک نقش مؤثر در سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی مناطق می‌باشند.

۸- روش تحقیق و تکنیک‌های تحلیلی مورد استفاده:

روش تحقیق به صورت مطالعه متون، بررسی نظریات، مطالعات میدانی و مورد کاوی انجام گرفته است. همچنین روش گردآوری اطلاعات؛ کتابخانه‌ای، اسنادی و مشاهدات میدانی است. قلمروی جغرافیایی تحقیق محله‌ی دلگشای ارومیه به لحاظ جغرافیایی در بخش قدیمی شهر؛ مابین خیابان‌های امام، کاشانی و باکری قرار گرفته است.

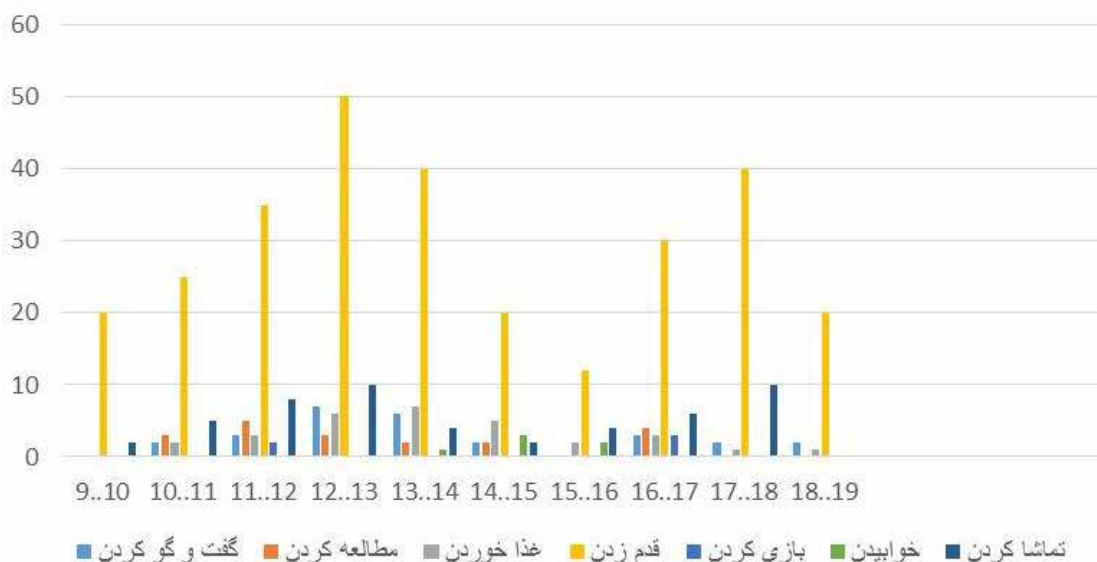
تجزیه و تحلیل اطلاعات با روش‌های کیفی و کمی با تحلیل و تفسیر نقشه‌های تاریخی، طرح‌های تهیه شده از سوی سازمان‌های متولی (طرح تفصیلی و طرح جامع) و برای طراحی نمونه موردی از تکنیک پرسشنامه، تکنیک برداشت رفتارها، تکنیک تحلیل سوات، تکنیک پلیس چک و تحلیل‌های کمی و نمودارها استفاده می‌شود. از جمله تکنیک‌های مورد استفاده به شرح زیر می‌باشد:

۱-۱- تحلیل فعالیت و رفتار:

بررسی رفتارهای رایج در یک فضای شهری ضرورتی است که برای سنجش کیفیت فضایی موردنظر باید موردتوجه قرار گیرد. یان گل به عنوان یکی از نظریه‌پردازان مطرح در حوزه‌ی فعالیت و رفتارها معتقد است که فعالیت‌های مردم در فضاهای همگانی در سه دسته، فعالیت‌های ضروری، گزینشی و فعالیت‌های اجتماعی طبقه‌بندی می‌شوند. هنگامی که محیط از کیفیت پایینی برخوردار باشد، نه تنها فعالیت‌های ضروری انجام می‌پذیرد اما در محیط دارای کیفیت بالا نه تنها فعالیت‌های ضروری انجام می‌شود بلکه به دلیل وجود شرایط بهتر تمایل برای صرف زمان بیشتر برای این فعالیت‌ها نیز افزایش می‌یابد (گل، ۱۳۸۷: ۱۴-۹). برداشت فعالیت و رفتار در این پژوهش در محدوده‌ی موردنظر در طی بازه‌های زمانی مشخص صورت گرفته است که با توجه به تنوع رفتارها با استناد به اطلاعات به دست آمده و نمودار رسم شده می‌توان ساعات تجمع افراد و رایج‌ترین گونه‌ی فعالیت و رفتار را مشاهده کرد.

۲-۱- تحلیل مکان‌سنجی:

تکنیک مکان‌سنجی یکی از تکنیک‌های جدید طراحی شهری است که توسط رابرت کوان در سال ۲۰۰۰ از طرف سازمان اتحاد طراحی شهری برای مشارکت دادن مردم و شهروندان عادی در ارزیابی محیط‌های شهری تدوین گردیده است. در این تکنیک تا حد امکان از پرداختن

● نمودار ۲: نمودار برداشت فعالیت و رفتار در محدوده، (مأخذ: پژوهشگران).

این تحقیق در ۴ بعد اجتماعی - فرهنگی، کالبدی، اقتصادی و زیست‌محیطی دسته بندی شده است که شرح شناخت و سیاست‌های پیشنهادی آن‌ها که حاصل بازدیدهای میدانی و بهره‌گیری از تکنیک پرسشنامه و نتایج برگرفته شده در قالب نمودارهای کمی و در جدول تکنیک سوات آورده شده است.

ارومیه به عنوان یکی از ۱۹ شهر ثبت شده در لیست شهرهای تاریخی ایران از سوی سازمان جهانی یونسکو به لحاظ فرهنگی و اجتماعی، یک شهر چند قومیتی با ادیان و مذاهب گوناگون است. با وجود تفاوت‌های فرهنگی، و مذهبی موجود میان اهالی، تعاملات و همبستگی قابل توجهی میان اهالی شهر و همسایگان وجود دارد. این نکته در محور ارک که روزی سکونتگاه گروه‌های مذهبی مختلف اعم از مسلمان، ارمنی و آشوری بوده است نیز مشهور است. به طوری که ساکنان قدیمی تمایل به ادامه‌ی این همزیستی را دارند.

در بررسی بافت کالبدی شهر بخش میانی قدیمی‌ترین قسمت شهر را شامل می‌گردد دارای هویتی بارز بوده و علی‌رغم اینکه دست‌خوش تغییرات فراوان در طول نیم‌قرن گذشته بوده و در برخی قسمت‌ها بخشی از مشخصه‌های خود را حفظ نموده است. این محدوده بازار قدیمی شهر و ساختمان‌های قدیمی را در بر گرفته و به همین لحاظ مرکز اصلی شهر است. اولین گام برای درهم ریختن بافت‌های قدیمی شهر، ورود ماشین و ضرورت احداث محورهایی برای عبور و مرور بوده است. احداث خیابان‌هایی چون باکری، خیام، عسکرآبادی و... در داخل بافت قدیمی در همین راستا صورت گرفته است که غالباً استقرار مراکز اداری را در پی داشته است. از آنجایی که این تغییرات نظام مدیریت و سازمان شهری و منطقه‌ای با تبدیل ارومیه به مرکز استان همزمان است شدت امر وضوح بیشتری یافته است.

به مباحث تجریدی که به دشواری قابل ارزیابی هستند و کاربرد اطلاعات و واژگان حرفه‌ای رایج در تکنیک‌های تخصصی که معمولاً مانع مشارکت گروه‌های غیرمتخصص می‌گردد، پرهیز شده است (گلکار، ۱۳۸۴).

۸-۳- تحلیل سوات:

یکی از تکنیک‌هایی که توان کاربرد در بخش قابل توجهی از فرآیند طراحی را دارد، تکنیک یا ماتریس سوات است. این تکنیک را می‌توان نه تنها در مرحله‌ی سنجش وضعیت بله در مرحله‌ی تدوین راهبرد نیز مورد استفاده قرار داد. از آنجا که در مراحل تحلیل وضعیت و تدوین راهبرد، مباحث می‌توانند به راحتی تحت تأثیر سیاست‌های روز یا سلیقه و اقتدار شخصیتی افراد ذی‌مدخل قرار گیرد، تکنیک سوات با ایجاد نظم، ساختاردهی، عینیت‌گرایی، شفاف‌سازی و تمرکز بخشی هدفمند به مباحث قادر است نقش مؤثری در ارتقا کیفیت تصمیم‌سازی‌های محیطی ایفا نمایند (گلکار، ۱۳۸۴). با بهره‌گیری از روش‌ها و تکنیک‌های مطرح شده در این فصل، مراحل شناخت، تجزیه و تحلیل به عنوان گام‌های بعدی فرآیند انجام خواهد گرفت.

۹- معرفی حوزه منتخب:

ارومیه مرکز استان آذربایجان غربی و شهری با ارزش‌های تاریخی و فرهنگی فراوان است. یکی از محدوده‌های ارزشمند شهر ارومیه مورد بررسی و ایده‌پردازی قرار گیرد. محدوده‌ی موردنظر قسمت جنوب غربی محله‌ی دلگشای ارومیه می‌باشد که در امتداد مسیر خروجی شهر به سوی دروازه‌ی ارک در دوره‌ی ناصری و پیش از خیابان‌کشی‌های دوره‌ی پهلوی بوده است که وجه تسمیه‌ی این محور به کوچه‌ی ارک می‌باشد. محله‌ی دلگشا در منطقه‌ی ۱ شهر ارومیه، میان محورهای اصلی دسترسی شهری؛ خیابان امام، کاشانی و باکری قرار گرفته است. کیفیات مورد بررسی در

شرایط زمینهای مربوط به تمایل غالب مردم به مشارکت و همچنین علاقه‌مندی آن‌ها به آموزش دیدن است. همچنین صمیمیت بین هم‌محله‌ای‌ها در رده سوم قرار گرفته که می‌تواند فرصت بسیار خوبی برای اجرای طرح‌های محرک توسعه باشد. همچنین از عمده‌ترین نقاط ضعف وضعیت اقتصادی بسیار ضعیف ساکنین و همچنین عدم رضایت از وضعیت شغلی و معیشتی و در رده بعد عدم اعتماد به حمایت‌های دولتی می‌باشد. بر اساس مطالعات و بررسی‌های عمیق انجام شده در حوزه تحقیق و تحلیل رشته‌ای در قالب جداول سوات، می‌توان از سیاست‌های زیر در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی برای ارتقا وضعیت کیفی در عرصه عمومی منتخب استفاده کرد.

اقتصادی

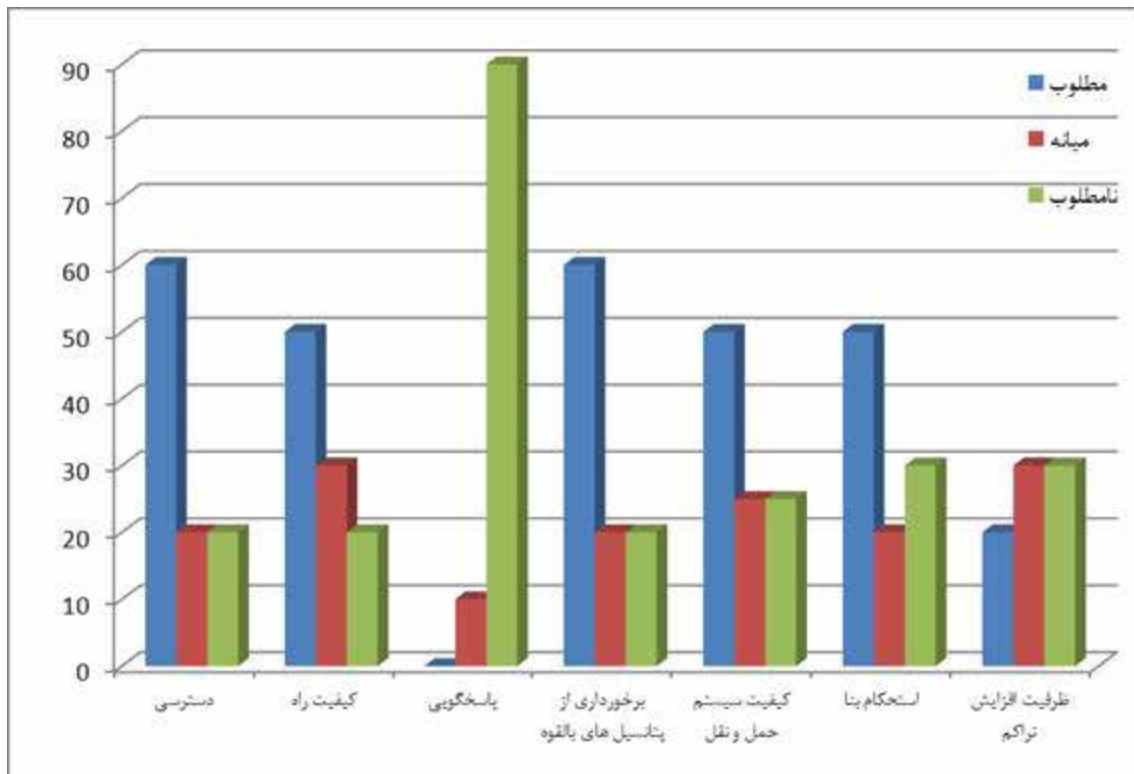
- بهبود فعالیت‌های اقتصادی با بهره‌مندی از حس مشارکت‌پذیری مردم؛
- بهره‌مندی از فضاهای موجود برای شروع فعالیت‌های موجود برای شروع فعالیت‌های اقتصادی در محله؛
- دعوت ساکنان به ایده‌پردازی اقتصادی در چارچوب پیشنهاددهی عملکردهای زودبازده؛
- بهره‌مندی از مزایای پایین بودن قیمت زمین و تراکم و سیاست‌های تشویقی در بافت‌های فرسوده؛
- اشتغال ساکنان در فعالیت‌های محلی اقتصادمینا با تعریف کاربری‌های موردنظر و نوع فعالیت‌ها در واحدهای خرد تجاری موجود در محله (مانند هنرها و صنایع دستی).

بافت متحدالمرکز شهر ارومیه باعث گسترش هسته‌ی شهر به دور منطقه‌ی مرکزی خیابان‌هاست که خیابان‌ها و کوچه‌های شهر و راه‌های بیرون شهر نیز از طریق راه‌های اصلی منتهی به همین منطقه‌ی مرکزی شده‌اند. کمبود خدمات، زیرساخت‌ها و تأسیسات زیر بنایی، عدم کشش مناسب و کافی شبکه‌ی ترافیکی و ناتوانی بافت‌های قدیمی در جوابگویی به تمام نیازهای جدید و امروزی شهروندان باعث شد تا این بافت روزبه‌روز فرسوده‌تر و به عنوان مناطقی مشکل‌زا در شهرسازی جلوه کند (همپانژاد، ۱۳۸۸: ۱۲۲).

مرتبط با کیفیت‌های تدوین شده در بعد اقتصادی شهر ارومیه و محدوده‌ی موردنظر می‌توان گفت که از گذشته ارومیه با قرارگیری بر سر چهارراه قفقاز، میان‌رودان، آسیای صغیر و شرق دریاچه ارومیه از اوضاع بازرگانی نیکویی برخوردار بوده است. در واقع ارومیه با قرارگیری بر سر راه‌های تجاری به عنوان گمرکی برای صادرات و واردات کالا از ایران به دیگر نقاط و بالعکس بوده است. همچنین ارومیه محلی برای خرید و فروش محصولات کشاورزی و عشایری مردم اطراف این شهر بوده است.

۱۰- جمع‌بندی و ارائه سیاست‌های عملیاتی:

ارزیابی‌های حاصله از ابعاد گوناگون سایت مورد مطالعه و جمع‌بندی قرار گرفت. از نظر کالبدی بهترین وضعیت مربوط به کیفیت نظام دسترسی و همچنین امکانات و شرایط مناسب برای تبدیل به پیاده راه شدن مسیر می‌باشد. بدترین شرایط نیز از نظر پاس‌خگویی‌ها در هنگام شرایط بحرانی است. از نظر شرایط اقتصادی و همچنین اجتماعی نیز، بهترین

• نمودار ۳: تحلیل کالبدی، (مأخذ: پژوهشگران).

کالبدی

امن و ایمن برای حضور گروه‌های مختلف اجتماعی در محله‌ای هویت‌مند؛

- ایجاد فضاهای عمومی سرزنده و حضورپذیر، با بهره‌مندی از فضاهای موجود و ساکنان علاقه‌مند به تعاملات اجتماعی؛
- ممزوج نمودن گذشته و حال در فضا با طراحی عناصر قدیمی از میان رفته؛
- برگزاری مراسمات و همایش‌های قومی و نژادی مختلف با تکیه بر علائق ساکنان به اختلاط گروه‌های مختلف با هم؛
- تخصیص کاربری‌های جاذب جمعیت در فضاهای ارزشمند و تاریخی موجود با فرسودگی عملکردی؛
- بهره‌گیری از نیروهای انسانی داوطلب محلی.

- بهره‌گیری از شبکه قوی دسترسی محله برای ارتقا کیفی ارزش‌های موجود در محله؛
- الگوبرداری از سبک موجود در ساخت‌وساز محلی در طرح‌های آتی؛
- چند عملکردی کردن ساختمان‌ها، عاملی برای تقویت پویایی و ارتقا کیفی محیط؛
- طراحی پیساده راه در محور ارک، برای احیا مجدد ارزش‌های کالبدی و اجتماعی کهن.

اجتماعی

- بهره‌گیری از پتانسیل‌های موجود در محله برای طراحی مکانی

منابع و مأخذ:

- پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۸۶)، مبانی نظری و فرایند طراحی شهری، انتشارات شهیدی.
- پورجعفر، محمدرضا (۱۳۸۸)، مبانی بهسازی و نوسازی بافت قدیم شهرها، انتشارات پیام، تهران.
- سلطان‌زاده، حسین (۱۳۷۰)، فضاهای شهری در بافت‌های تاریخی ایران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی (وابسته به مراکز فرهنگی-سینمایی) شهرداری تهران، تهران.
- عابدی، محمدمهدی، عین‌اللهی، کاوه (۱۳۹۴)، رویکرد استفاده از کاتالیزورهای شهری در احیا بافت‌های تاریخی و با ارزش شهری، دومانه‌می شهرنگار، شماره ۷۳-۷۴.
- عندلیب، علیرضا (۱۳۸۹)، اصول نوسازی شهری، رویکردی نو به بافت فرسوده، انتشارات آذرخش، تهران.
- فلامکی، محمد منصور (۷۱۳۸)، باززنده سازی بناها و شهرهای تاریخی، ویراست چهارم، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- گل، یان (۱۳۸۷)، زندگی در فضای میان ساختمان‌ها، ترجمه شیما شصتی، سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی
- گلکار، کوروش (۱۳۸۴)، سنجش مکان در طراحی شهری؛ درآمدی بر تکنیک مکان‌سنجی place check نشریه علمی-پژوهشی صفه، شماره ۴۰.
- لنگ، جان (۱۳۸۶)، طراحی شهری، ترجمه‌ی حسین بحرینی، دانشگاه تهران، تهران.
- مدنی‌پور، علی (۱۳۸۲)، فضاهای عمومی شهر، ترجمه سیدعلی صفوی، نشریه علمی پژوهشی مدیریت شهری، شماره ۱۴.
- نیک‌منش، عبدالرضا (۱۳۹۰)، فضای سبز شهری، تعاریف و ضرورت‌ها، سازمان پارک‌ها و فضای سبز، ارومیه.
- همپانژاد، الناز (۱۳۸۸)، تحلیلی بر توسعه‌ی فیزیکی شهر ارومیه، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه نجف‌آباد اصفهان.
- Alexander, Ch.S.Ishikawa.M.Silversity (1977), A pattern language. Oxford university press.
- Attoe, w and D, Logan (1994) "American urban architerture" Berkeley, university of California press.
- Carmona, M. (2003), "Public place urban space, the demnsions of urban design-uk-architectural press.
- Davsudi, M. O' Toole, S. Tavsanoğlu & D. Usher (Eds) Rebuilding the City: property-led urban regeneration, pp. 245-255 (London, E. & F. N. Spon).
- Dutton, C. (1991) Legend of the unknown city, Planning (925), pp18-19.
- Falk, N. (1986) Baltimore and Lowell: two American approaches, Built Environment, 12(3), pp. 145-152.
- Grava, S (2003), urban transportation system. Cboices for communities. New York. Mc grav-hill.
- Hall, P. (1993) Forces shaping urban Europe, Urban Studies, pp 883-898.
- KPMG Peat Marwick (1993) The Economic Impact of the International Convention Centre, the National Indoor Arena, Symphony Hall and the National Exhibition Centre on Birmingham and the West Midlands, main report, November (Birmingham, KPMG Peat Marwick).
- Smyth, H (1994) marketing the city, the role of flagship developments in urban regeneration (London, E & f. n spon).

بررسی نقش و جایگاه فضاهای عمومی در ارتقاء کیفیت زندگی در بافت‌های تاریخی

پژوهشگران:

- علی محمد سعادت، دانشجوی دکتری شهرسازی.
- مرتضی لطفی‌پور سیاهکلرودی، کارشناسی ارشد طراحی شهری.

چکیده:

ارتقاء کیفیت بافت‌های تاریخی در دهه‌های اخیر با نگاه‌ها و رویکردهایی متفاوت و متناسب با شرایط مکانی و زمانی انجام شده است. در برهه‌هایی با نگاه صرف کالبدی و مرمت بناها و در برهه‌ای دیگر با در نظر گرفتن پدیده‌ها و متغیرهای اجتماعی و پیوندهای اقتصادی محیط. اما آنچه در این بین از اهمیت بالایی برخوردار است نیازهای عمومی شهروندان در بافت‌های تاریخی به عنوان جزئی جدایی‌ناپذیر از کلیت شهر با هدف ارتقاء کیفیت زندگی روزانه همزمان با نیازهای ویژه و اختصاصی محدوده است. با چنین نگرشی نقش و کارکرد فضاهای عمومی از اهمیتی بیش از پیش برخوردار می‌شود. هدف مقاله حاضر بررسی برخی از مهم‌ترین نقش‌ها و عملکردهایی است که فضاهای عمومی می‌توانند در بافت‌های تاریخی در جهت دستیابی به هدف مذکور ایفا نمایند. پژوهش حاضر به روش توصیفی-تحلیلی، با رویکردی کیفی و با استفاده از اسناد کتابخانه‌ای به انجام رسیده و در آن نقش فضاهای عمومی در ۴ فاکتور هویت محیط، احساس امنیت اجتماعی، زیست‌پذیری و سرزندگی و همچنین رقابت‌پذیری اقتصادی مورد کاوش قرار گرفته است.

کلیدواژه‌ها: فضاهای عمومی، بافت تاریخی، ارتقاء کیفیت زندگی.

Study of the role and position of public spaces in improving the quality of life in historical textures

- Ali Mohammad Saadati
- Morteza lotfipour Siahkalroudi

Abstract:

Improvement the quality of the historical textures in recent decades is done with different approaches and according to local and time situations. Sometimes only with physical viewpoint. In moments it is concentrated on exactly physical subjects and repair of buildings and in another moments with considering of social indicators and environmental economic connections. However the most important thing is the public needs of people in historical texture as an inseparable component of totality of city for improvement the quality of daily life, parallel with special needs of environment. With this idea the role of public spaces will have more importance than before. The purpose of this article is illustrate of more important of role and functions that the public spaces can play in historical textures in order to achieve this goal. The present research has been done with a descriptive – analectic method and based on the library studies. In this article the role of public spaces in 4 factor about the identity, sense of social security, viability and vitality as well as economic competitiveness has been searched.

Keywords: public spaces, historical textures, improvement of quality of life

مقدمه

نگاه به بافت‌های دارای ارزش و هویت تاریخی در کشور ما تاکنون عمدتاً متأثر از رویکردی حفاظتی - مرمتی بوده است. در چنین نگرشی ناخودآگاه تک بناهای واجد ارزش تاریخی و هویتی در رتبه اول اهمیت جای گرفته و پس از آن است که توجه به کلیت بافت و احیاناً زیرساخت‌های محیط معطوف می‌گردد. این امر دو آسیب جدی را با خود به همراه خواهد داشت؛ اول خطر موزه‌ای شدن بافت و تأثیر منفی ناشی از کم توجهی به فعالیت‌های اقتصادی و تحرکات اجتماعی موجود در آن و دوم جدا افتادگی بافت تاریخی از سایر مناطق شهری و عدم امکان پیوند صحیح بین آن‌ها. از سویی دیگر غلبه فعالیت‌های اقتصادی و معضلات اجتماعی در بافت‌های کهن معمولاً بناهای واجد ارزش و هویت تاریخی و حفاظت از آن‌ها را با آسیب‌هایی جدی مواجه می‌کند (محمدی و رفیعیان، ۱۳۹۱). به عنوان مثال در سال‌های اخیر بافت‌های تاریخی تهران به دلیل همزمانی هسته تاریخی و هسته تجاری شهر دچار نوعی آشفتگی کالبدی، محیطی و عملکردی شده‌اند. از این رو ما همواره با یک چالش اساسی در برخورد با بافت‌های تاریخی شهر مواجه‌ایم و آن عبارت است از: بافت‌های تاریخی؛ نگاهی مرمتی و نگاه طراحی شهری. ویژگی‌های دیدگاه اول در موضوع بافت‌های تاریخی شهر بر متخصصین و کارشناسان روشن است. به نظر می‌رسد این نوع نگاه دوم

(نگاه طراحی شهری) به موضوع است که تا حدودی در محافل علمی کشور مغفول مانده و نتیجه آن هم نارسایی در تأمین نیازهای زندگی روزمره شهروندان ساکن در چنین محیط‌هایی و مجزا شدن بافت‌های تاریخی از کلیت شهر و نگاه همواره "ویژه" به آن خواهد بود. به نظر می‌رسد زمانی که نیازمندیم به منظور ارتقاء کیفیت زندگی به شکلی فراگیرتر در بافت‌های تاریخی، حوزه طراحی شهری را بیش از پیش مورد توجه قرار دهیم، طبیعتاً اولین و مهم‌ترین عنصری که باید به آن پرداخته شود فضاهای عمومی و نقش و جایگاه در بافت‌های تاریخی است.

۱- فضاهای عمومی، نقش، کارکردها و آسیب‌شناسی آن در کشور:

فضاهای عمومی و پرداختن به وجوه گوناگون آن همواره بخش مهمی از مباحث نظریه‌پردازان حوزه طراحی شهری را به خود اختصاص داده است، خصوصاً در دهه‌های گذشته که سعی شده است کارکردهای متناسب با نیازهای جدید زندگی شهری از آن استخراج شود. نظریه‌پردازانی چون متیو کارمونا، جان لنگ، یان گل، دین برنان، مارتین کلیف، ریچارد راجرز در دو دهه اخیر و اندیشمندان متقدم‌تر همچون گوردن کالن، پاول زوکر، ادموند بیکن، جین جیکوبز، راب کریبر، آلدو روسی و دیگران به نقش و نوع اثرگذاری فضاهای عمومی در شهر در ابعاد گوناگون آن پرداخته‌اند.

● جدول ۱: دیدگاه‌های مختلف صاحب‌نظران دانش طراحی شهری در مورد فضاهای عمومی شهر، (مأخذ: پژوهشگران).

دوره	نظریه پرداز	دیدگاه مطرح نسبت به فضای عمومی
دهه ۱۹۶۰	اشپیری رگن	کمک به کاهش سختی و رسمی بودن شهر و افزایش سطح تماس
	گوردن کالن	به فضاهای عمومی به عنوان بستر تقویت‌کننده ادراک بصری و دیدهای متوالی
	جین جیکوبز	تعاملات اجتماعی در فضاهای عمومی از طریق ایجاد سرزندگی در خیابان‌ها
	سرگئی چرمایف	توجه به فضاهای همگانی به منظور تحقق اهداف زیست‌محیطی
	کوبین لینچ	بهره‌گیری از فضاهای عمومی در کمک به تجسم شهر و ادراک محیط
دهه ۱۹۷۰	راب کریبر	اصالت میدان و خیابان و بهره‌مندی از جنبه‌های کالبدی و معمارانه فضاهای عمومی
	آموس راپاپورت	توجه به تأثیرات و تأثرات رفتاری فضاهای عمومی و کمک آن به جهت‌یابی در محیط شهری
دهه ۱۹۸۰	آلدو روسی	توجه به جنبه‌های هنری و در نظر گرفتن فضاهای عمومی به مثابه یک مصنوع هنری
	کریستوفر الکساندر	توجه به جنبه‌های کالبدی، رشد تدریجی و غیرهندسی فضاهای عمومی
	ویلیام وایت	جذب مردم از طریق حضور یا بر افراد در فضا و تأکید بر نقش اجتماعی فضاهای شهری
	یان گل	سنجش جذابیت فضاهایی عمومی با مردمی که در آن گرد هم می‌آیند، افزایش حضور آن‌ها با آرامسازی و تقسیم فعالیت مردم در فضاهای شهر به سه دسته ضروری، انتخابی و اجتماعی
	اولدنبرگ	تأکید بر فضاهای عمومی به عنوان مکان سوم (خانه و محل کار به عنوان مکان اول و دوم)
	جان لنگ	فضاهای عمومی به عنوان بستر ادراکات مردم و ایجاد طرح‌واره‌های ذهنی آنان از محیط

نظریه‌پردازان متقدم

نظر به پردازان متأخر	دهه ۱۹۹۰	هوگ بارتون	بهره‌گیری از فضاهای عمومی به منظور افزایش سطوح سبز و مدیریت آلودگی
		ریچارد راجرز	فضاهای عمومی به منزله محرک‌ها و مشوق‌های اجتماعی و عرصه تبادل چهره‌به‌چهره اطلاعات
		مارتین کلیف	توجه به خیابان‌ها و میدان‌ها شهری به عنوان مهم‌ترین عناصر اصلی دانش طراحی شهری
		کلر کوپر مارکوس	دسته‌بندی فضاهای عمومی شهری از منظر ارتباطات اجتماعی به هفت بخش
		بیل هیلیر	مبحث تحلیل چیدمان فضا در عرصه‌های عمومی - ایمنی و مراقبت فضا با حضور مردم
		فرانسیس تیبالدز	توجه به مقیاس انسانی در فضاهای عمومی - افزایش کیفیت قلمروهای عمومی شهرها
		دوانی-پلاتر زیبرگ	نگاه برنامه‌ریزانه - توجه به فضاهای عمومی از منظر نوشهرسازی و توسعه سنتی محلات
	دهه ۲۰۰۰	دین برنان	بهره‌گیری از فضاهای عمومی در ایجاد اجتماعات ایمن تر و کاهش جرم - منظرسازی ایمن
		متیو کارمونا	مؤلفه‌های کالبدی، ادراکی، اجتماعی، بصری، عملکردی و زمانی در ساختار فضاهای عمومی
		گزارش PPS	توجه به ۴ مؤلفه ارتباطات، تصویر ذهنی، فعالیت‌ها و اجتماعی بودن در فضاهای عمومی
یان بنتلی		استفاده از فضاهای عمومی در انعطاف‌پذیری، حس تعلق، کارایی انرژی و تناسب بصری	

مباحث اجتماعی و عرصه بروز و نمایش فرهنگ بومی، ملی و مذهبی جوامع در شهرهاست. به عنوان مثال در بسیاری از این جوامع فضاهای عمومی بستری برای راهپیمایی‌ها و بیان آزادانه آراء و عقاید مردمی است، حال آنکه در دهه‌های پیشین در جوامع غیر دموکراتیک همین عرصه‌ها مکانی برای نمایش قدرت حکومت مرکزی و حاکمان اقتدارگرا به شمار می‌رفت. در ایران طی گذر زمان، فضاهای عمومی شهرها نقش‌های منحصربه‌فردی را تجربه کرده است. از نمایش قدرت و عرصه بروز حاکمیت در عهد صفوی گرفته تا صحنه بروز آیین‌های مذهبی و اعتقادی در عهد قاجار و پهلوی اول و اعتراضات و تظاهرات مردمی در سال‌های پایانی حکومت پهلوی دوم و راهپیمایی‌های مردمی در مناسبت‌های مختلف در سال‌های اخیر.

با توجه به دیدگاه‌های مطرح شده می‌توان دریافت که فضاهای عمومی به عنوان یک جزء اصلی از ساختار فضایی شهرها با نقش و کارکردهای متنوع محسوب شده و هر اقدامی در عرصه ارتقا کیفیت زندگی شهری بدون در نظر گرفتن فضاهای عمومی در مرکز توجهات، مطلوبیت موردنظر را نخواهد داشت.

فضاهای عمومی دارای کارکردهای متعدد و متنوعی در حوزه‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی یک جامعه است. امروزه در کشورهای توسعه‌یافته و جوامعی که از نظام دموکراتیک برخوردارند فضاهای عمومی شهر حامل نقش‌های جدیدی شده‌اند. یکی از مهم‌ترین آن‌ها نقش عرصه‌های عمومی در نمایش دموکراسی، مشارکت مردمی،

• تصویر ۱: عرصه نمایش تئاتر خیابانی در فضاهای عمومی - لاهیجان، (مأخذ: URL۱).

• تصویر ۳: عرصه بروز شادی‌ها و جشن‌های ملی در فضاهای عمومی - تهران، (مأخذ: URL۳).

• تصویر ۲: نمایش آیین‌های مذهبی در فضاهای عمومی - حسینیه اعظم زنجان، (مأخذ: URL۲).

۲- فضاهای عمومی و بافت‌های تاریخی:

نگرش صحیح به یک بافت تاریخی باید به گونه‌ای باشد که نیازهای عمومی و نیازهای ویژه و اختصاصی آن همزمان مورد توجه قرار گیرند. باید توجه داشت که بافت‌های تاریخی قبل از آنکه هسته‌هایی جداگانه با نیازهایی ویژه باشند، بخشی از کلیت شهر بوده و دارای قابلیت‌ها و نیازهایی همچون سایر بخش‌های شهر و دارای ساکنینی با خواسته‌هایی مشابه سایر شهروندان هستند. بنابراین همزمان با پرداختن به حفاظت از هویت تاریخی بافت می‌بایست به پیوند منطقی آن با کلیت شهر از ابعاد کالبدی، اقتصادی، اجتماعی و جمعیتی، شبکه دسترسی و ... هم به خوبی اندیشید. از سویی دیگر اهمیت فضاهای عمومی در بافت‌های تاریخی از آنجایی مشخص می‌شود که دریافت لازمه موفقیت در احیاء و ارتقاء کیفیت بافت‌های تاریخی مستلزم حفظ جمعیت موجود در بافت، ایجاد جذابیت‌های متنوع در کشاندن جمعیت از سایر مناطق شهری و افزایش سطح اجتماع‌پذیری می‌باشد.

لکن فضاهای عمومی در شهرهای ما در ۴ دهه اخیر به دلایلی همچون مسائل امنیتی (ناشی از خاطرات ناخوشایند حوادث ابتدای انقلاب) و نیز عدم تعریف درست جایگاه این عرصه‌ها در محیط‌های شهری (به لحاظ پتانسیل‌های موجود، مسائل مرتبط با حقوق مالکیت، حقوق شهروندی، نشاط و سرزندگی در زندگی شهری و ...) همواره محجور بوده است. از طرفی فضاهای عمومی در طرح‌های شهری تهیه شده در دهه‌های اخیر هرگز واجد نقشی شایسته و درخور نبوده‌اند و عمده توجه در این طرح‌ها معطوف به کاربری‌ها، سرانه‌ها، تراکم، ترافیک و مسائلی از این دست بوده است. بنابراین علیرغم نظریات مختلف در باب نقش و کارکرد فضاهای شهری در ارتقا مطلوبیت زندگی شهری و بهره‌مندی‌هایی وافر که جوامع توسعه‌یافته از این عرصه‌ها می‌برند، در کشور ما هنوز در ۴ سطح مختلف دچار نقص در نگاه و اشکالات اساسی هستیم.

• نمودار ۱: عمده مشکلات و موانع موجود در جهت بهره‌برداری صحیح و کارآمد از فضاهای عمومی شهرهای کشور. (مأخذ: پژوهشگران).

1. www.citypedia.ir
2. www.mehrnews.com

۳- کالبد تاریخی و فضاهای همگانی؛ اثرات متقابل در جهت هم‌افزایی و ارتقاء هویت محیط:

هویت فضای شهری را می‌توان در سه بعد شکلی، معنایی و اجتماعی بررسی نمود:

الف) ابعاد شکلی:

بافت کالبدی و ساختار مکانی-کالبدی شهری از ابعاد مهم هویتی شهر است، زیرا شکل‌گیری بافت کالبدی شهر متأثر از اندیشه‌ها، باورها، فعالیت‌ها و سطح فرهنگ جامعه است. در واقع کالبد شهر امکان بازشناسی هویت شهری را به صورت بصری فراهم می‌کند و به همین دلیل از میان سایر ابعاد هویتی اهمیت بیش‌تری دارد. امروزه شباهت زیاد کالبد شهرهای مدرن به یکدیگر تهدیدی جدی برای هویت شهرها به وجود آورده است. در شهرسازی معاصر نظم خشک و مقیدی جای تنوع اجتماعی گذشته را گرفته است. شهرها زمانی از خود شخصیت و موجودیتی داشته‌اند، لیکن امروز این شخصیت و موجودیت از میان رفته و همه آن‌ها به توده‌های مشابه یکنواختی بدل گشته‌اند (دانشپور، ۱۳۸۳).

ب) ابعاد معنایی:

یکی از معیارهای هفتگانه‌ای که کوین لینچ در نظریه شکل خوب شهر برای سنجش شکل خوب شهر مطرح می‌کند «معنی» است. به باور لینچ معنای شهر تنها در محدوده‌ی کالبدی و نقشه آن نیست، بلکه شهر بر پایه زندگی ساکنان آن، دیدگاه آنان نسبت به شهرشان و زندگی شهری معنا می‌آید (پاکزاد، ۱۳۸۶). مراد از «معنی» این است که شهر تا چه اندازه می‌تواند به وضوح درک شود، از نظر ذهنی قابل شناسایی باشد، ساکنانش آن را در زمان و مکان به تجسم درآورند و تا چه اندازه آن ساختار ذهنی با ارزش‌ها و مفاهیم جامعه در ارتباط (بهزادفر، ۱۳۸۷). در واقع مکان، زمانی معنا پیدا می‌کند که درک حسی از آن صورت گرفته و تصویری ذهنی از خود بر جای گذاشته باشد. بشر به عنوان گیرنده، اطلاعات را از طریق حواس دریافت می‌کند و در مغز خود به تجزیه و تحلیل آن‌ها می‌پردازد و آن‌ها را با معنای ذهنی خود تطبیق می‌دهد. در این تجزیه و تحلیل است که عوامل اجتماعی و روانی مانند شخصیت فردی و تجارب فردی و جمعی نقش اساسی پیدا می‌کند و منجر به ایجاد تصویر ذهنی از واقعیت می‌شود.

ج) ابعاد اجتماعی:

اساساً هویت شهری توسط فرهنگ شهری و خرده‌فرهنگ‌های متعلق به آن، در بستر تاریخ و در دل ساختار اجتماعی وسیع‌تری که جامعه را در بر می‌گیرد،

در روند تحولات اقتصادی و سیاسی آن، شکل می‌گیرد و دگرگون می‌شود. بدین دلیل نگاه ایستا به مقوله‌های هویت و از جمله هویت شهری قادر به درک آن نیست. فرهنگ را می‌توان مجموعه‌ای پیچیده از دانش‌ها، باورها، هنر و آداب و رسوم جامعه دانست که مبتنی بر ارزش‌هایی است که گروهی به آن پایبندی دارند و در ساختار اجتماعی از آن پیروی می‌کنند. فرهنگ، نظام‌های نمادینی از گنجینه‌های شناختی اجتماع است که توسط نسل‌های پیشین استوار گردیده است تا امروز را در دسترس فردی از آن اجتماع قرار دهد (نولان، ۱۳۸۰).

در هر یک از سه بعد یاد شده، هسته‌های تاریخی و فضاهای عمومی موجود در آن کنش‌ها و تأثیرات متقابلی بر یکدیگر دارند. نقطه تلاقی این دو بستر، مفهوم تداوم فرهنگی جامعه است. آنجا که کالبد تاریخی، خاطره‌پذیری و خاطرات جمعی، اجتماع‌پذیری و حضور انسان در فضاهای عمومی، دیروز، امروز و فردای محیط را به هم پیوند می‌زند. از سویی دیگر ادراک و شناخت مفاهیم فرهنگی و هویتی در یک بافت تاریخی با حضور فیزیکی شهروندان در فضا است که معنا می‌یابد و بدون دسترسی‌های فیزیکی و بصری این ادراک قابل حصول نیست. ظرفیتی که فضاهای عمومی برای ایجاد اتفاقات متناسب روح تاریخی حاکم بر محیط ایجاد می‌کنند، همان چیزی است که به گفته دکتر حبیبی (۱۳۸۶) از آن به «حیات واقعه‌ای» در شهر یاد می‌شود که ایجادکننده خاطرات جمعی و از آن ره هویت بخشی به محیط است. از طرفی کالبد موجود به‌سان قانون نانوشته‌ای سمت و سوی فعالیت‌های مختلف در عرصه‌های همگانی را به سمتی متناسب با حال و هوای تاریخی محیط می‌برد و هم سویی این دو با هم علاوه بر رفع نیازهای روزآمد مردم از طریق انطباق‌پذیری با شرایط حال، کیستی و چیستی شهروند یا کاربران فضا را به آن‌ها یادآوری می‌کند.

● تصویر ۴: بازخوانی خاطرات ذهنی شهروندان در عرصه عمومی - تهران، (مأخذ: URL).

۴- بافت تاریخی؛ فضاهای عمومی و احساس امنیت:

حقیقت تلخی که متأسفانه در خصوص بافت‌های تاریخی کشور خصوصاً کلانشهر تهران مصداق پیدا می‌کند، تضعیف امنیت در محیط به دلایلی گوناگون است. مهاجرت ساکنین بومی محلات تاریخی، ورود و حضور اقلی‌سازی که به لحاظ اجتماعی و بعضاً امنیتی در شرایط نامطلوبی قرار دارند، تضاد منافع و برخورد بین ساکنان بومی و فعالان اقتصادی غیربومی در محدوده، فرسودگی‌های کالبدی که در بافت‌های ارزشمند تاریخی شاهد آن هستیم، فرسودگی‌های زیرساختی موجود و ... از جمله دلایل آسیب‌زننده حس امنیت در این محدوده‌هاست. در چنین شرایطی ظرفیت‌های آشکار و نهفته فضاهای عمومی یکی از ابزارهای ارتقاء سطح امنیت در محیط خواهد بود. محورهای تاریخی و فضاهای باز عمومی می‌توانند از طریق اتصال فضایی منطقی بین تک بناهای تاریخی، حوزه‌های فعالیتی و حوزه‌های سکونتی سطح جدا افتادگی هر یک را تقلیل داده و از ایجاد خرده محدوده‌های منزوی شده در محیط که مکان مستعدی برای رشد ناهنجاری‌ها باشد، جلوگیری نماید. از طرفی محورهای و میادین و محوطه‌های عمومی در درون بافت‌های تاریخی عرصه دائمی حضور گردشگران است. استفاده از این ظرفیت، هم خود کمک‌کننده به ایجاد احساس امنیت در محیط بوده و هم متأثر از احساس امنیت است.

در کنار این دو دیدگاه، دیدگاه سومی هم مطرح می‌شود و آن ایجاد پیوندهای اقتصادی و اجتماعی بین ساکنین و فعالان اقتصادی در فضاهای تاریخی است که می‌تواند زمینه‌ای برای رشد شاخص‌های امنیتی محیط باشد. هنگامی که ساکنین بومی، فعالان اقتصادی محیط را که عمدتاً متعلق به خارج از بافت تاریخی‌اند و جزو اقلی‌سازی غیربومی محیط محسوب می‌شوند به عنوان بخشی از جامعه محلی خود بپذیرند و از طرفی فعالان اقتصادی محیط نیز حفظ حقوق بومیان بافت را محترم بشمرند، می‌توان ارتباط این دو قشر را به سمت تعاملی پویا، سازنده و با برآیندی

مثبت پیش برد که این خود بسترساز امنیت پایدار محیطی خواهد بود.

۵- بافت‌های تاریخی، فضاهای عمومی؛ زیست‌پذیری و سرزندگی:

به جرأت می‌توان گفت مهم‌ترین نقش فضاهای عمومی شهر از نگاه طراحی شهری افزایش سطح زیست‌پذیری و سرزندگی در محیط است. حال باید اندیشید که این دو فاکتور مهم در بافت‌های تاریخی در چه جایگاهی از اهمیت قرار داشته و نحوه پرداختن به آن‌ها در هسته‌های تاریخی شهر دارای چه خصوصیات منحصربه‌فردی است؟ از زمانی که جین جیکوبز در دهه ۱۹۶۰ میلادی بحث سرزندگی را در خیابان‌های شهری مطرح کرد و بیان داشت که تنوع در کاربری‌ها، تنوع در فرم کالبدی و منظر، تنوع در نوع فعالیت‌های درون محیط و حضور فشرده مردم و دسترسی آسان آنان به فعالیت‌ها و جداره‌های فعال معابر از مهم‌ترین عوامل ایجادکننده عامل "سرزندگی" محسوب می‌شوند. طراحان شهری همواره به دنبال آن بوده‌اند که چگونه می‌توان متناسب با شرایط گوناگون محیطی سرزندگی را در فضاهای شهری ایجاد کرد یا سرزندگی موجود گذشته را بازگرداند. پس از آن بود که داندل اپلبارد در دهه ۱۹۸۰ بحث خیابان‌های زیست‌پذیر را مطرح کرد و هفت هدف عمده را برای آینده "محیط شهری خوب" بیان داشت که اولین و مهم‌ترین آن‌ها بحث "زیست‌پذیری" بود. علیرغم نزدیکی مفهومی این دو عامل، لکن باید توجه داشت که سرزندگی بازتاب سطح شلوغی و حضور افراد در فضا در ساعات مختلف شبانه‌روز است (که ممکن است به دلایل گوناگونی در یک محیط گردآمده باشند و این خود می‌تواند نشانگر نقش چندوجهی یک فضای شهری باشد)، حال آنکه زیست‌پذیری میزانی برای سنجش ظرفیت جذب سرمایه برای بقاء، بهبود و تطابق نیازهای شهری سرزنده در نظر گرفته می‌شود (Cowan, 2005).

● جدول ۲: انواع سرزندگی و زیست‌پذیری از نظر چالز لندری، (مأخذ: LANDRY, 2000).

<p>سرزندگی اقتصادی: با متغیرهای سطوح اشتغال، درآمد خالص و استانداردهای زندگی مردم در یک منطقه تحت بررسی، شمار سالیانه گردشگران، عملکرد خرده‌فروشی‌ها، ارزش زمین و دارایی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.</p>	<p>انواع سرزندگی و زیست‌پذیری</p>	<p>زیست‌پذیری</p> <p>خوداکتفایی بلندمدت، پایداری، سازگاری، انطباق‌پذیر و خوداحیایی؛ سرزندگی سطوح فعالیت، استفاده و مشارکت، تعاملات، ارتباطات، مبادلات و معاملات و سطوح نمایش (چگونگی تظاهر فعالیت‌ها و تعاملات در جهان بیرونی)</p>
<p>سرزندگی اجتماعی: با متغیرهای سطوح فعالیت‌ها و تعاملات اجتماعی و ماهیت ارتباطات اجتماعی سنجیده می‌شود. شهر سرزنده و زیست‌پذیر به لحاظ اجتماعی می‌تواند با سطوح پایین محرومیت، پیوستگی اجتماعی قوی، ارتباطات خوب و پویایی میان لایه‌های اجتماعی، روحیه جمعی و غرور مدنی، دامنه وسیعی از شیوه‌های زندگی، روابط موزون و جامعه شهری با طراوت توصیف گردد.</p>		
<p>سرزندگی و زیست‌پذیری محیطی: دو جنبه را در برمی‌گیرد: اول پایداری اکولوژیکی که با متغیرهایی نظیر آلودگی هوا و صوت، دفع مواد زائد و فاضلاب، انبوهی ترافیک و فضاهای سبز سنجیده می‌شود و جنبه دوم، طراحی‌ای است که متغیرهایی مانند خوانایی، حس مکان، تمایز معماری، اتصال و ارتباط بخش‌های مختلف شهر، کیفیت روشنایی و اینکه محیط شهری تا چه حد دوستانه، امن و به لحاظ روان‌شناسی نزدیک‌شدنی است، در برمی‌گیرد.</p>		
<p>سرزندگی و زیست‌پذیری فرهنگی: دربرگیرنده بقاء، احترام و تجلیل از شهر و مردمانش، هویت، خاطرات، سنت، جشن‌های اجتماعی، تولید، توزیع و مصرف محصولات دست‌ساخت و نشانه‌هایی است که بیانگر ماهیت متمایز شهر است.</p>		

نمایش گذاشته شده و زمینه‌های جذب سرمایه‌گذاری و رقابت‌پذیری را فراهم می‌آورند. از سویی دیگر فضاهای باز عمومی در این بخش‌ها می‌تواند انعکاس پیامدهای مثبت و منفی جهانی‌شدن و عصر ارتباطات باشد. این در حالی است که حفظ ارزش‌های محلی و ویژگی‌های بومی محیط و توجه به پارادایم‌های محلی در این عصر، هم بر توانمندی‌های درون‌ساخت یک جامعه برای ورود هر چه محکم‌تر به عرصه جهانی عمل می‌کند و هم ظرفیت‌های جوامع محلی را برای کاهش آسیب‌پذیری در برابر این پدیده بالا می‌برد. فضاهای عمومی با کیفیت بالا در کلان‌شهرها که تصویر و ادراک کلی از یک جامعه شهری را در سطح بین‌المللی نشان می‌دهد قطعاً یکی از فاکتورهای تأثیرگذار در جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی خواهد بود. در رقابت‌پذیری عصر جهانی‌شدن مکان‌ها بیش از همیشه به منظور جذب هر چه بیشتر سرمایه‌های سیال با یکدیگر در رقابت‌اند و به همین خاطر نیاز به ایجاد محیط‌های امن و جذاب برای سرمایه‌گذاران و کارکنانشان دارند (Friedmann, 2005). بنابراین می‌توان گفت سرمایه‌گذاری در بخش عمومی که در جهت افزایش کیفیت قلمروهای عمومی در بافت‌های تاریخی صورت گیرد، پیش‌زمینه لازم برای افزایش اعتماد در بخش خصوصی و توسعه اقتصاد گردشگری و جذب سرمایه بخش خصوصی در فعالیت‌های توسعه‌ای است.

نتیجه‌گیری و بحث:

در مقاله حاضر سعی شد به بخشی از این روابط دوسویه پرداخته شود، اگرچه ابعاد تأثیرگذاری فضاهای عمومی بر بافت تاریخی و بالعکس تنها به این موارد محدود نشده و از منظر اقتصاد محلی، ساختار فضایی شهر، ارتقاء کیفیت زیست‌محیطی محدوده، منظر شهری و ... می‌توانند در صورت وجود طرح‌ها و برنامه‌های سنجیده و حساب شده و اعمال مدیریتی صحیح بر اجرای آن شرایط محیطی را به سمتی برد که این دو بستر خدمات متقابلی را به هم ارائه

● تصویر ۵: تمهیدات کالبدی - عملکردی با هدف افزایش اجتماع‌پذیری محدوده بازار - تهران، (مأخذ: URL).

عرصه‌های عمومی در بافت‌های ارزشمند تاریخی ماهیتاً دارای زمینه‌های ایجاد جذابیت برای حضور مردم‌اند. این جذابیت می‌تواند از ابعاد کالبدی، هویتی، خاطره‌انگیزی و در صورت انطباق هسته تاریخی و هسته تجاری شهر برهم، دارای کشش‌های ویژه‌ای از جنس بازارها و مراکز خرید نیز باشد. آنچه می‌تواند جذابیت‌های طبیعی این بافت‌ها را شدیداً متأثر ساخته و سرزندگی در فضاهای عمومی چنین محیط‌هایی را تحت‌الشعاع قرار دهد، فرسودگی‌های کالبدی، زیرساختی، نارسایی‌های خدمات شهری و شبکه‌های دسترسی نامناسب است. قطعاً ایجاد لوازم آسایش محیطی کاربران فضا در کنار مفاهیم هویتی و تاریخی یکی از مهم‌ترین فاکتورها در «جذب» و مهم‌تر از آن «نگهداشت» آنان در یک فضای عمومی می‌باشد. حال اگر این وجه دچار کمبود و نارسایی باشد ویژگی‌های تاریخی و خاطرات جمعی یک سایت نمی‌تواند به تنهایی عاملی برای سرزندگی فضا محسوب شود. در یک نگاه کلی می‌توان گفت راهکارهایی نظیر ارائه فعالیت‌های فرهنگی و اقتصادی در محورهای اصلی و فضاهای باز عمومی و نیمه عمومی، حفظ ساختار فضایی بافت قدیم، عرضه خدمات شهری متناسب با ساختار بافت تاریخی، اعطای نقش حقیقی به مردم در فرآیندهای تصمیم‌گیری و اجرا و مشارکت فعال آن‌ها ارتقاء کیفیت زندگی در بستر فضاهای عمومی می‌تواند در پویایی و زیست‌پذیری چنین بافت‌هایی مؤثر باشد.

۶- بافت‌های تاریخی، فضاهای عمومی و افزایش رقابت‌پذیری در عصر جهانی‌شدن:

امروزه در بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته و از جمله کشورهای اروپایی، هسته‌های تاریخی شهرها به عنوان یک تصویر و شناسنامه معتبر بین‌المللی از جامعه به

● تصویر ۶: بهبود شرایط کالبدی محیط به منظور افزایش ترغیب به حضور، سبزه‌میدان - تهران، (مأخذ: URL).

دهند. هویت شهری، امنیت اجتماعی و مهم‌تر از آن احساس امنیت، سرزندگی و زیست‌پذیری و رقابت‌پذیری‌های اقتصادی در عصر جهانی از مواردی هستند که فضاهای عمومی در بافت‌های تاریخی تأثیر بسزایی بر ایجاد و ارتقاء آن‌ها دارد. وسعت کارکرد فضاهای عمومی به کثرت تعاریف آن‌ها و دیدگاه‌های مختلفی است که در این زمینه وجود

دارد، لکن مسئله اصلی باید این باشد که با توجه به شرایط ویژه هر محیط، در چه سطوح و حوزه‌هایی و با استفاده از چه روش‌هایی می‌توان حداکثر بهره‌برداری از ظرفیت فضاهای عمومی را متناسب با نیازها و قابلیت‌های محلی و منطقه‌ای بافت تاریخی برد.

• جدول ۳: حوزه‌های نقش‌آفرینی فضاهای عمومی در بافت‌های تاریخی، (مأخذ: پژوهشگران).

ابعاد تأثیرگذاری	حوزه‌های متنوع نقش‌آفرینی
هویت محیط	<ul style="list-style-type: none"> • بسترسازی به منظور بروز ابعاد کالبدی، معنایی و اجتماعی هویت • بسترسازی به منظور تداوم فرهنگی محیط • بسترسازی به منظور ایجاد حیات واقعه‌ای • بسترسازی به منظور افزایش سطح خاطره‌پذیری بافت
امنیت اجتماعی	<ul style="list-style-type: none"> • کمک به همپیوندی اقشار بومی و فعالان اقتصادی غیربومی محیط • کمک به کاهش میزان جدافتادگی و انزوای مکانی در ساختار فضایی بافت • ظرفیت‌سازی برای حضور گردشگران، بازدیدکنندگان و به طور کلی ناظران محیط
سرزندگی و زیست‌پذیری	<ul style="list-style-type: none"> • افزایش سطح مشارکت‌پذیری، تعاملات و تبادلات محلی • ایجاد زمینه‌های لازم به منظور جذب و نگهداشت مردم در فضای شهری • کمک به ارائه خدمات مطلوب‌تر شهری • بسترسازی برای ایجاد فعالیت‌های فرهنگی، آیینی و ملی متناسب با روح حاکم بر محیط
رقابت‌پذیری اقتصادی	<ul style="list-style-type: none"> • عرصه نمایش بین‌المللی تصویر شهری به منظور جذب سرمایه‌های بین‌المللی و ایجاد رقابت سرمایه‌گذاری داخلی به تبع آن • کمک به حفظ ارزش‌های منحصربه‌فرد محلی در جهت تبدیل شدن به کانون توجهات • بسترسازی در جهت جذب سرمایه‌های سیال و خرد • کمک به افزایش سطح اعتمادسازی در نگاه سرمایه‌گذاران

منابع:

- بهزادفر، مصطفی (۱۳۸۷)، هویت شهر (نگاهی به هویت شهر تهران)، نشر شهر، تهران.
- پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۸۶)، سیر اندیشه‌ها در شهرسازی، جلد اول، انتشارات شهرهای جدید، تهران.
- حبیبی، محسن، مقصودی، ملیحه (۱۳۸۶)، مرمت شهری، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- دانشپور، عبدالهادی (۱۳۸۳)، درآمدی بر مفهوم و کارکرد هویت محیط انسان‌ساخت، باغ نظر، شماره ۱.
- محمدی، محمود، رفیعیان، مجتبی (۱۳۹۱)، فضاهای عمومی شهری، تحقق تعاملات اجتماعی در بافت‌های تاریخی، نشریه مرمت آثار و بافت‌های تاریخی و فرهنگی، سال دوم، شماره چهارم.
- نولان، پاتریک، لسنکی، گرهارد (۱۳۸۰)، مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی کلان، ترجمه ناصر موفقیان، نشر نی، تهران.
- Cowan, Robert (2005), "The Dictionary of Urbanism", Streetwise Press.
- Friedman, John (2005), "Globalization and the Emerging Culture of Planning", Progress in Planning (64).
- Landry, Charles (2000), "Urban Vitality: A New Source of Urban Competitiveness", Prince Claus Fund Journal, AR-CHIS issue 'Urban Vitality / Urban Heroes'.

طراحی سازمان فضایی محله عودلاجان میانی شهر تهران با رویکرد معاصر سازی بافت تاریخی

پژوهشگر:

• ریحانه آزادیان، کارشناسی ارشد انرژی معماری، دانشگاه تهران.

برگرفته از طرح ویژه راهبردی - ساختاری و عملیاتی اقدام (مداخله)، در محله میانی عودلاجان تهران، مؤسسه پژوهشی توسعه محیط و سکونتگاه‌ها

چکیده

رشد بی‌رویه ساختمان‌سازی در محله‌ها، در سال‌های اخیر آن‌چنان سرعت گرفته است که فرصتی برای برآوردن رضایت ساکنان از محل سکونتشان باقی نگذاشته است. مسکن نیاز اساسی و مهم شهروندان است که باید تأمین گردد، اما این امر نباید توجه طراحان را نسبت به نیازهای روانی، آرامش، ارتقای فرهنگ و اجتماعی آن‌ها کم کند. انسان موجود اجتماعی است و زندگی وی چندبعدی است. بعد فردی که مستلزم رفع نیازهای مادی و عاطفی وی می‌شود و بعد اجتماعی، که با حضور در جمع، تبادل و تعاملات تحقق می‌یابد و او همواره در پی برقراری ارتباط عاطفی با هم‌نوعان خود است. از آنجا که انسان موجود اجتماعی است و به رابطه با افراد نیازمند است، نیازمند توسعه‌ی دوستی‌ها، ایجاد روابط دوستانه و فراهم کردن امکان ملاقات‌های بیشتر افراد باعث ایجاد امنیت و کاهش جرم و ناهنجاری‌های اجتماعی است. برای تحقق این نیاز، باید فضاهایی باشند که زندگی جمعی را فراهم کنند. امروزه محله‌های مرکزی شهرها دچار فرسودگی و زوال شده و کم‌تر تمهیدی برای برنامه‌ریزی محله‌های شهری جهت ارتقاء بهبود کیفیت زندگی در آن‌ها و معاصر سازی و بهینه کردن آن انجام شده است و محله‌های شهری پاسخگوی نیاز ساکنین خود و مقتضیات زمان حاضر نبوده و مسیر تنزل و رکود را طی می‌کنند. این مقاله سعی دارد با بررسی این مشکل و انجام طراحی در محله عودلاجان میانی، آن را از دیدگاه‌های مختلف مورد بررسی قرار دهد. چرا که وجود محله‌های سرزنده، دارای هویت و امن در شکل‌گیری شخصیت افراد مؤثر می‌باشد و آن‌ها را افرادی مفید پرورش می‌دهد. این پژوهش مروری بر مقالات و نظریات صاحب‌نظران و شهرسازان به محله، باززنده سازی آن و عناصر و ارکانی که موجب پویایی محله می‌گردد، می‌باشد. لذا روش تحقیق، مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی بوده و نوع تحقیق در این پژوهش کاربردی است. هدف این پژوهش حفظ ساختارهای کالبدی، اجتماعی و کارکردی با نگاه جامع به مرمت و باززنده سازی بافت‌های تاریخی می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: محله‌های شهری، معاصر سازی، محله عودلاجان میانی، باززنده سازی، سازمان فضایی

Designing Spatial Structure of the Central Oudlajan Neighborhood of Tehran with Regeneration Approach of the Historical Context

• Reyhaneh Azadian

Abstract:

Irregular growth of buildings in neighborhoods in recent years has speed up so much that has left nothing for the citizens to enjoy of their quarters. Housing is an essential need of citizens to be supplied, but it should not reduce the attention of designers in regards to spiritual needs, peace, cultural, and social growth of communities. Human is a social being and his life has multi-dimensional aspects. His individual aspect concerns about the financial and emotional needs, and the social aspect, with being in public, shares and interacts with others, and he is always trying to communicate with his congener. Since human is a social being and needs to have relations with others, then he needs to improve his friendly relationship and provide possibilities of meetings between other people so that security is created and less crimes and anomalies occur. To fulfill these needs, there should be spaces in order to provide the social life in communities. Today, the central neighborhoods of the cities are worn-out and have been deteriorated and less attention has been paid to provide plans to improve the lifestyle and quality of life in neighborhoods or to optimize it; and the urban neighborhood cannot satisfy the needs of citizens and their present requirements and therefore, it is being degraded and depressed. This article tries to analyze the designing of Central Oudlajan neighborhood in various aspects by considering the above mentioned problem. Because, existence of spirited neighborhood, having identity, and secure area can be really effective in formation of people's characteristics and will help them to be useful. This research reviews the articles and theories of experts and urban planners about the neighborhood, and its revitalization and also to renew the elements and components which can dynamically improve the neighborhood. Therefore, research methods, library and field studies and research type in this research was functional. The aim of this study was to maintain the physical structures, social and functional with a comprehensive look at the restoration and revitalization of historical tissues.

Keywords: Urban Neighborhood, Regeneration, Central Oudlajan Neighborhood, Revitalization, Spatial Structure

مقدمه

آغاز تغییرات و دگرگونی‌های سریع شهری در عصر معاصر در برگیرنده عواقب و نتایجی بود که در عرصه‌ها و مقیاس‌های مختلف شهری و منطقه‌ای ظهور یافت. دگرگونی چهره شهرها و نمود ظاهری این تغییرات، موضوعی است که موجب تأکید بر کیفیت منظرهای شهری تاریخی در دهه‌های اخیر شده است. هدف نهایی حفاظت از منظرهای شهری تاریخی، دستیابی به تعادل پایدار بین توسعه‌های معاصر و حفظ میراث تاریخی است.

آثار و بناهای تاریخی هر شهر که بخشی از سرمایه‌های فرهنگی کشور و نیز گنجینه‌هایی از خاطرات جمعی و شیوه زندگی گذشتگان را در خود جای داده‌اند به عنوان نقاط مهمی هستند که آن‌ها را کانون یا نشانه شهری می‌نامیم. این آثار اکثراً در محدوده بافت‌های فرسوده و مرکزی شهرها قرار دارند. در نتیجه حفظ و احیای بافت‌های فرسوده و مرکزی و به تبع آن، حفظ و احیای آثار با ارزش تاریخی گذشته در واقع حفظ سرمایه‌های فرهنگی کشور می‌باشد. ارزش بافت‌های تاریخی تنها به داشتن نشانه‌های تاریخی نیست، بلکه شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نیز در بازسازی بافت‌های آسیب‌پذیر باید مورد توجه قرار گیرد. به منظور دستیابی به روش‌های مناسب و شایسته برای معاصر سازی بافت‌های تاریخی و فرسوده، باید همه ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و کالبدی در نظر گرفته شود. روش‌های پیشنهادی باید توانایی تحلیل علمی و منطقی منظر به مثابه ماهیتی کیفی را داشته باشند و امکان ارزیابی منظر در وضع موجود و شرایط پس از اجرای پروژه‌های معاصر را فراهم نمایند. این روش باید بتواند تأثیر هرگونه ساخت‌وساز معاصر بر میراث تاریخی را ارزیابی نماید؛ چه این توسعه در درون محدوده‌های میراثی و چه در خارج از آن رخ داده باشد.

۱- مبانی نظری:

۱-۱- سازمان فضایی:

سازمان فضایی یک شهر، مفهومی تازه در عرصه شهرسازی و معماری کشور است. این مفهوم که عده‌ای آن را معادل استخوان‌بندی و ساختار شهر می‌دانند، دارای تعریف مدون و ثابتی نیست. سازمان فضایی را می‌توان مفهومی دانست که در ایران، در مراحل شکل‌گیری و رسیدن به بلوغ است. سازمان فضایی، علاوه بر ادراک یک تیکه از یک شهر به دست می‌دهد، به نوعی شاه‌کلید شناسایی ریشه و نحوه شکل‌گیری آن است. شاید بتوان سازمان فضایی را همان‌طور که از لغت آن برداشت می‌شود چیزی دانست که مانند یک سازمان، فضاها را به هم ارتباط می‌دهد و کل منسجمی که ما شهر می‌نامیم و درکش می‌کنیم را در ذهن متبادر می‌سازد. نکته قابل توجه در این میان ثابت بودن عناصر مهم و شاخص شهری - که به نوعی عناصر هویتی شهر به حساب می‌آیند.

بررسی سازمان فضایی برای شناخت استخوان‌بندی شهر ضروری است. در شناخت سازمان فضایی محورهای اصلی دسترسی شهر، محور مجهز شهری و محور فعالیت‌های انسانی، نقاط گره‌گامی، حوزه‌های شهری، لبه‌های مهم و نشانه‌های بصری و هر آنچه تصویر ذهنی شهروندان را شکل می‌دهد، بررسی می‌شوند (گلکار، ۱۳۸۴). سازمان فضایی بیانگر فرآیندهای تغییر و تحول فضا است. فرآیندهایی که تغییرپذیرند، جابه‌جا می‌شوند و نرم‌تر هستند. در واقع محل استقرار عناصر و اجزا و نسبت محل استقرار هر جزء به اجزای دیگر و جایگاه هر جزء به اجزای دیگر با هم و توأمان سازمان فضایی را تشکیل می‌دهد.

۲-۱- معاصر سازی:

معاصر سازی فرآیندی است که به خلق فضای شهری جدید با حفظ ویژگی‌های اصلی فضایی (کالبدی و فعالیتی) منجر می‌گردد. در این اقدام، فضای شهری جدیدی حادث می‌شود که ضمن حفظ شباهت‌های اساسی با فضای شهری قدیم، تفاوت‌های ماهوی و معنایی را با فضای قدیم نیز به نمایش می‌گذارد. معاصر گرداندن یا معاصر سازی راه‌حل تولید سازمان فضایی جدید منطبق بر شرایط تازه و ویژگی‌های نو که همگی در ایجاد روابط شهری جدید و یا تعریف دوباره روابط شهری کهن یا موجود مؤثر می‌افتند، است. معاصر سازی اثر تاریخی، از نظر مادی به معنای دخل و تصرف در اثر برای گفت‌وگوی خلاق بین ارزش‌های پایدار کهن و ارزش‌های والای معاصر است و نه تصمیم‌گیری‌های مقطعی و گذرا. معاصر سازی اثر تاریخی، از لحاظ معنوی به معنای تبدیل کردن میراث مادی و فرهنگی به ثروت مادی و فرهنگی است (حبیبی، ۱۳۸۱).

شرکت مشاوران انگلیسی در سال ۲۰۰۳ این اصطلاح را این‌گونه تعریف کرده است:

فرآیندی است کل‌نگر در جهت باز پس دادن زوال فیزیکی، اجتماعی و اقتصادی محیطی که به مرحله‌ای رسیده است که دیگر قدرت‌های بازار به تنهایی قادر به نجات آن نیست (Cowan, 2005).

معاصر سازی شامل بسیاری عناصر مرتبط با یکدیگر است که اگر به صورت جدا از یکدیگر با آن‌ها برخورد شود اثری بسیار کمتر از حالتی دارد که به صورت کلی به آن‌ها نگاه شود. اولین هدف معاصر سازی باز پس دادن حیات اقتصادی به محدوده شهری است که اغلب با جذب سرمایه‌های خصوصی خارجی و سرمایه‌های عمومی و همچنین تشویق مردم به بقا دادوستد و تجارت صورت می‌پذیرد. انواع مختلف دادوستد نیاز به مکان‌هایی برای فروش اجناس و ارائه خدمات خود دارند. این فروشگاه‌ها که همگی برای توسعه و نوآوری نیاز به سرمایه دارند می‌توانند به صورت فروشگاه‌های محلی در گوشه‌ای از خیابان باشند و یا گسترده‌تر، به شکل مکانی صنعتی باشند. رشد تجارت محلی به نحوی که با نیازهای مردم محل به شکلی کاملاً محلی برخورد کند یک جنبه مهم معاصر سازی پایدار شهری است (Cowan, 2005).

به دلیل نقش فرهنگی-اجتماعی بافت تاریخی در بطن شهر امروز و وجود عناصر هویت‌بخش شهری در دل این بافت، معاصرسازی بافت تاریخی امری اجتناب‌ناپذیر می‌باشد. مداخله در بافت به منظور معاصرسازی را می‌توان به سه دسته عمده تقسیم کرد: «بهبودی، نوسازی و بازسازی» (لنگ، ۱۳۸۶).

معادله اول: شکل (کالبد سالم) + فعالیت (فرسوده) = فرسودگی نسبی فضا/سطح اقدام: بهسازی
معادله دوم: شکل (کالبد نسبتاً فرسوده) + فعالیت (سالم) = فرسودگی نسبی فضا/سطح اقدام: نوسازی
معادله سوم: شکل (کالبد فرسوده) + فعالیت (فرسوده) = فرسودگی کامل فضا/سطح اقدام: بازسازی
برای معاصرسازی یک اثر تاریخی (بنا، بافت و ...) می‌توان از سه روش بالا بهره برد. این سه روش که به همراه اجزا خود مؤلفه‌های اصلی معاصرسازی را شکل می‌دهند، متناسب با شرایط و بستر زمانی و مکانی اثر برای به روز کردن و در حقیقت معاصرسازی آن، اثر داده می‌شوند.

۲- باززنده سازی مناطق شهری:

یکی از مفاهیمی که امروزه در دانش شهرسازی نقش محوری یافته «باززنده سازی» است. از آنجایی که شکل‌گیری اغلب شهرها به دور یک یا چند هسته تاریخی بوده که هویت شهر را تا به امروز رقم می‌زده، احیاء و مرمت آن امری اجتناب‌ناپذیر است. این مراکز شهرها، هنوز هم در بسیاری از شهروندان، قلب اقتصادی شهر و محل معیشت و سکونت می‌باشند. بنابراین اولین و ضروری‌ترین اقدام در مواجهه با موضوع مرکز تاریخی شهر، درک اهمیت و ضرورت باززنده سازی آن و اتخاذ رویکردی مؤثر برای هدایت تحولات آتی آن بر همین اساس است.

باززنده سازی، بازگرداندن و رساندن یک مکان به عنوان محلی برای زندگی و ارائه راهکارهایی برای ارائه زندگی دوباره به یک مکان و ایجاد فرصت برای افراد ساکن در محل، جهت بهبود خانه‌هایشان یا ساخت خانه جدید با استفاده از کمک‌های مالی دولت و انجمن‌ها و... می‌باشد. بهبود زندگی ساکنان شهرها به سه طریق تحریک اقتصاد و ایجاد آرایش فضایی و بازگرداندن نظم صورت می‌گیرد و راهکارهای ارائه زندگی دوباره به یک مکان از طریق یافتن کاربری‌های جدید برای ساختمان‌های قدیمی و ارتقاء فعالیت‌های فرهنگی امکان‌پذیر می‌باشد (Cowan, 2005).

۲-۱- روند عملیات باززنده سازی:

۱. با شناخت و درک ابعاد خاص فرسودگی که هر گستره‌ای به آن دچار است، آغاز می‌شود؛ آنگاه
۲. باید منابع و مزیت‌های هر محله، همراه با موقعیت‌های خاص آن، بازشناخته شود؛ و در مرحله بعد؛

۳. امور باززنده‌سازی باید با تعیین مسئولیت دقیق و مناسب گرداننده شود تا بدین ترتیب این اطمینان حاصل آید که این امر به خوبی پیگیری شده است (تیزدل، ۱۳۷۹). و در این مرحله اصول و ضوابطی نیز می‌باید در راستای پیش‌بینی مداخله مطلوب شهری و ارتقاء کیفیت پتانسیل‌های محدود ارائه شود.

۳- ویژگی‌ها و انواع بافت فرسوده:

مراد از فرسودگی، ناکارآمدی و کاهش کارایی یک بافت نسبت به کارآمدی سایر بافت‌های شهری است (شفاهی، ۱۳۸۱). این بافت‌ها، به معضلی برای تصمیم‌گیران، مدیران و مردم شهرهای تاریخی بدل شده است. در این بافت‌ها، ارزش‌های نهفته فرهنگی و مدنی کشور، در تنگنای عدم قابلیت بافت برای انطباق با نیازهای زندگی جدید قرار گرفته است (ملکی، ۱۳۸۸). در اردیبهشت ماه سال ۱۳۸۱، شورایی عالی شهرسازی برای شناسایی این محدوده‌ها سه شاخص با مفاهیم زیر تعریف کرد. ریزدانی: بلوک‌های شهری که بیش از ۱۵ درصد قطعات آن‌ها مساحتی زیر ۲۵۵ متر داشته باشند. نفوذناپذیری: بلوک‌های شهری که بیش از ۱۵ درصد معابر آن‌ها عرض کمتر از شش متر را داشته باشند. ناپایداری: بلوک‌های شهری که بیش از ۱۵ درصد ابنیه آن‌ها فاقد سیستم سازه‌ای می‌باشند (ابلقی، ۱۳۸۱).

۳-۱- روش‌ها و انواع مداخله در بافت‌های فرسوده:

در اصلاح شهرسازی و برنامه‌ریزی شهری، به منظور بهبود مراکز شهری و یا به طور دقیق‌تر بافت‌های قدیمی و معمولاً فرسوده شهری، راهکارها و مداخلات گوناگونی مطرح می‌شود. انواع مداخله بر اساس میزان وفاداری به گذشته در سه گروه بهسازی، نوسازی، بازسازی قرار می‌گیرند. بهسازی حداقل مداخله و دستکاری در وضعیت کالبدی موجود را به عمل می‌آورد (خاکساری، ۱۳۸۸). بهسازی شامل سلسله اقداماتی است که به منظور بهبود کالبد، که در نتیجه برنامه‌ریزی راهبردی به منظور بهسازی بافت‌های فرسوده شهری فرسایش فعالیت تحقق یافته است، در کوتاه‌مدت صورت می‌گیرد. در واقع بهسازی زمانی صورت می‌گیرد که فرسودگی نسبی فضا از لحاظ عملکردی حادث شده باشد (حبیبی، مقصودی، ۱۳۸۶). در این نوع مداخله اصل بر وفاداری به گذشته و حفظ آثار هویت‌بخش در آن‌هاست. فعالیت بهسازی با هدف استفاده از امکانات بالقوه و بالفعل موجود و تقویت جنبه‌های مثبت و تضعیف جنبه‌های منفی از طریق حمایت، مراقبت، نگهداری، حفاظت، احیاء، استحکام‌بخشی و تعمیر صورت می‌پذیرد. این نوع مداخله مخصوص بافت‌هایی است که دارای ارزش تاریخی فرهنگی بوده و دخالت در این بافت‌ها مستلزم رعایت ضوابط و مقررات سازمان میراث فرهنگی می‌باشد.

۴- مرکز تاریخی شهر^۱:

مرکز تاریخی شهر مکانی برای بروز و حضور حیات مدنی که در عرصه‌های مختلف تاریخ شکل گرفته می‌باشد و همین ویژگی موجب نقش مرکزیت آن شده است (حیبی، ۱۳۸۱: ۱۲).

۴-۱- ضرورت احیای مراکز تاریخی شهر:

هسته و مرکز تاریخی هر شهر کانون اولیه، قلب تپنده و موتور توسعه شهر است که بخش اصلی هویت و شخصیت آن را تشکیل می‌دهد. حیات و مرگ شهرها را با توجه به ویژگی‌های مرکز آن می‌توان تشخیص داد؛ بنابراین احیای این مراکز، به گونه‌ای که بتواند علایم حیاتی را به آن بازگرداند، امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر است (Rada, 1999: 13).

توسعه‌های شهری جدید در کنار بی‌توجهی به مراکز تاریخی شهر، دگرگونی فرم و ساختار این مراکز و خالی شدن مراکز شهری از سکنه به علت فرسودگی شدید، به منزله بی‌توجهی به هویت شهری است؛ چرا که مراکز شهری همواره باید نمودی از هویت، تاریخ، فرهنگ و حیات شهری باشند. حیات شهری، همانگونه که بیش از چند سده در مراکز شهری جریان داشته، همچنان می‌تواند جریان داشته باشد، مشروط بر اینکه با احیای ارزش‌ها، برنامه‌ریزی و طراحی شهری مناسب که بر پایه شناخت درست از سازمان فضایی آن است، بتوان مراکز تاریخی شهر را همچنان زنده و پویا نگاه داشت.

از نظر بصری، مرکز شهر باید شامل نشانه‌های شاخص با سیمایی باشد که علاوه بر بیان هویت شهر، فرسودگی و اغتشاش^۲ بصری نداشته باشد. از لحاظ کارکردی باید برای تمام طبقات اجتماعی طراحی شود و از لحاظ اجتماعی نیز فضای مرکز تاریخی شهر باید شبانه‌روزی (دارای زندگی ۲۴ ساعته و سرزنده) باشد.

۴-۲- اهمیت مراکز تاریخی شهر:

مراکز تاریخی شهر در بدن شهر حکم قلبی را دارد که شادابی آن باعث نشاط شهر و افسردگی آن، انحطاط شهر را رقم می‌زند (Klebb&etal, 2001: 65).

مرکز تاریخی شهر همان هسته اولیه شهر است که شناسنامه پیدایش و رشد و دگرگونی را تا به امروز رقم زده و نشان‌دهنده روال و شیوه زندگی ساکنان اولیه شهر می‌باشد. ویژگی‌های عمده‌ای که بیانگر اهمیت مراکز تاریخی شهر است را می‌توان چنین عنوان نمود:

۱) شامل غنی‌ترین ارزش‌های کالبدی، فرهنگی و تاریخی از هویت شهر هستند؛

۲) بهترین محدوده برای تمرکز خدمات برتر اداری، سیاسی، اقتصادی و تجاری‌اند؛

۳) بناها و معابر قدیمی را که در حکم سرمایه‌ای عظیم هستند، در خود جای می‌دهند؛

۴) قطب جاذب توریست، بازدیدکنندگان و در نتیجه سرمایه^۱ به شهر می‌باشند.

۵- معرفی محله عودلاجان میانی:

محدوده ۱۵۱ هکتاری عودلاجان، از منظر آسیب‌شناسی بافت و چگونگی مداخله و اقدام (اعم از متمرکز و تدریجی) به چهار گروه قابل پهنه‌بندی است:

۱) حفاظت و مرمت: «خوشه‌ها» و مجموعه‌های ارزشمند بجا مانده از تاریخ، که باید با رویکرد حفاظت و احیاء مرمت شوند. وسعت این گستره‌ها در مجموع، معادل ۳۳ هکتار (۲۱/۹٪) است.

۲) مرمت و بهسازی: گستره‌هایی که از نظر فضایی (ترکیب بافت) ارزشمند بوده و قابل مرمت و بهسازی (و در موارد مستند، بازسازی) هستند. مساحت این گستره‌ها معادل ۴۸ هکتار (۳۱/۸٪) است.

۳) بهسازی و نوسازی: مجموعه‌هایی که از ترکیب بناهای قابل نگهداری و بهسازی و نیز بناهای قابل تخریب و بازسازی تشکیل شده‌اند. مجموع مساحت این گستره‌ها بالغ بر ۳۳ هکتار (۲۱/۹٪) است.

۴) تخریب و نوسازی: پهنه‌هایی که مخروبه و متروکه شده و بناهای باقیمانده در آن‌ها قابل نگهداری و مرمت نیستند. نحوه مداخله در این گستره‌ها، با مجموع مساحت ۲۰ هکتار (۱۳/۲٪) تخریب و نوسازی بر اساس الگوهای سازگار با ارزش‌های بافت این محله تاریخی است. لازم به تأکید است که اصل حاکم در مجموعه اقدامات در پهنه‌های چهارگانه، حفظ اصالت ترکیب و ... تا حد امکان بازسازی و احیای ارزش‌های کالبدی-فضایی عودلاجان است.

۵-۱- احیای بافت با رویکرد "پروژه محور":

تجدید ساختار کالبدی-فضایی عودلاجان، به سبب وسعت مخروبه‌گی، متروکه شدن و فقدان تمهیدات حفظ و نگهداری در طول دهه‌های گذشته، از یک سو و تملک و تخریب نزدیک به ۵ هکتار گستره‌های «مسأله‌دار» در چند سال اخیر، از سوی دیگر، تنها از طریق اعمال ضوابط و مقررات ویژه و ساخت و ساز تدریجی (هر چند کنترل شده و هدایت شده) میسر نیست و این مهم در گروی مداخلات و اقدامات متمرکز و هم‌پایه در هر یک از چهار گستره مذکور در زمان کوتاه است. از این رو، بر اساس نتایج مطالعات و بررسی‌های دقیق میدانی، سه گروه «طرح‌های ویژه اجرایی» همراه با محدوده و برنامه مداخله و اقدام (نقش و جایگاه هر یک در فرآیند مرمت و احیای بافت، برنامه کالبدی، الگوهای سازماندهی فضا، و ...) پیشنهاد شده و برنامه زمانبندی و اولویت‌گذاری اجرای آنها نیز ارائه می‌شود. محدوده این طرح‌ها (ویرایش مقدماتی) در این پژوهش معرفی شده است. طرح‌های ویژه اجرایی در سه گروه دسته‌بندی می‌شوند:

1. Historical City Center

2. Turbulence

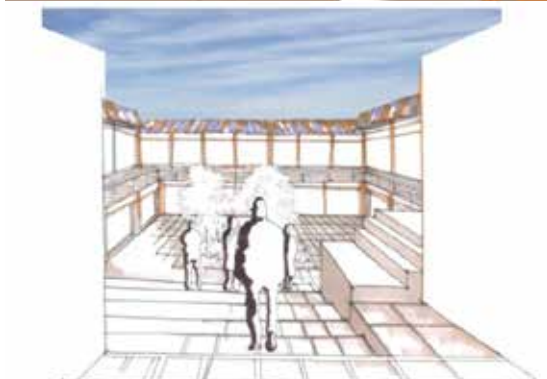
3. Capital

• تصویر ۲: طرح پیشنهادی محله (مأخذ: گروه همکاری پارس بوم پایدار).

۵-۱-۲- طرح‌های اجرایی موضعی برای سرمایه‌گذاری و تحریک توسعه:

این گروه از طرح‌ها به طور عمده در گستره‌های مخروبه، متروکه یا اراضی قابل بازیافت (کارگاه، انبار، و ...) تعریف شده‌اند. اجرای این طرح‌ها با هدف جلوگیری از تخریب گسترده‌تر بافت و جلب سرمایه در چرخه توسعه و احیای محله، ضرورت دارد.

• تصویر ۶: طرح پیشنهادی محله (مأخذ: گروه همکاری پارس بوم پایدار).

۵-۱-۳- طرح‌های مرمت، بازسازی و نوسازی راسته‌های اصلی:

ساماندهی و بهسازی راسته‌های اصلی از اجزای تعیین‌کننده فرآیند تجدید ساختار محلات تاریخی محسوب می‌شوند. از این رو، طرح‌های اجرایی برای احیای گذرهای اصلی عودلاجان که به طور عمده نفوذ بازار در این محله به شمار می‌آمده‌اند و عامل سرزندگی و رونق بافت، بوده‌اند، بر اساس اولویت‌بندی (از جنوب به شمال) پیشنهاد شده‌اند.

• تصویر ۱: طرح پیشنهادی محله (مأخذ: گروه همکاری پارس بوم پایدار).

۵-۱-۱- طرح‌های اجرایی موضعی در گستره‌های تملک شده و پیرامون آن‌ها:

این گروه از طرح‌ها (در عودلاجان میانی)، در گستره‌هایی که املاک واقع در آن‌ها به طور عمده تملک شده و با پیوستن تعدادی قطعات واقع بین آن‌ها یا پیرامون بلافضلشان به صورت تملک یا مشارکت با مالکان، به منظور جلوگیری از تخریب این گستره‌ها و دستیابی به محدوده‌های یکپارچه، توصیه می‌شود.

• تصویر ۳: طرح پیشنهادی محله (مأخذ: گروه همکاری پارس بوم پایدار).

• تصویر ۴: طرح پیشنهادی محله (مأخذ: گروه همکاری پارس بوم پایدار).

• تصویر ۵: طرح پیشنهادی محله (مأخذ: گروه همکاری پارس بوم پایدار).

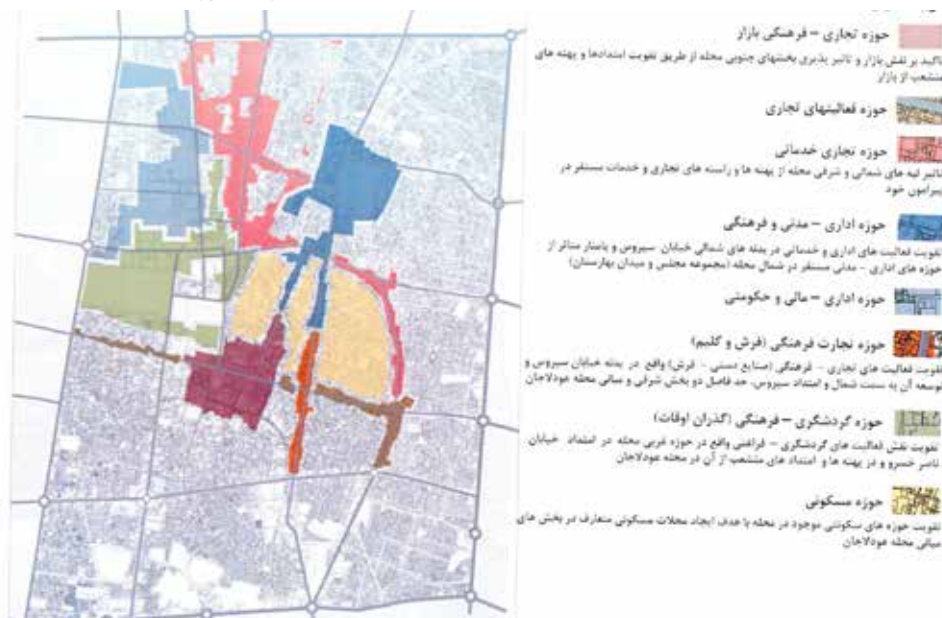

● تصویر ۷: طرح پیشنهادی محله (مأخذ: گروه همکاری پارس بوم پایدار).

● تصویر ۸: طرح پیشنهادی محله (مأخذ: گروه همکاری پارس بوم پایدار).

● نقشه ۱: گزینه اول، هدایت روندها و گرایشات موجود (مأخذ: گروه همکاری پارس بوم پایدار).

● حضور گسترده ها و راسته های خدماتی فعال پیرامونی در کنار حوزه های مسکونی واقع در بخش های میانی محله

- نقشه ۲: گزینه دوم، احیاء محله با اتکا بر ویژگی‌های تاریخی و با تقویت خصلت‌های درونی محله (مأخذ: گروه همکاری پارس بوم پایدار).

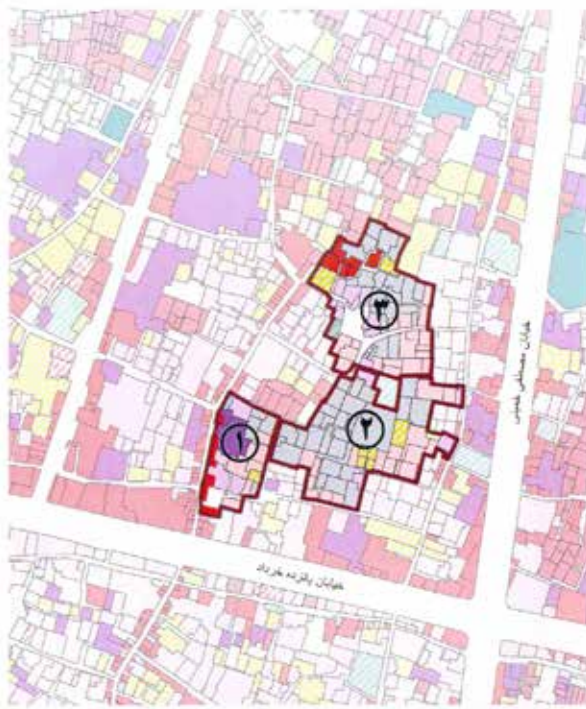
- تعدیل نقش و مقیاس خدماتی محله در انطباق با نقش آرمانی عودلاجان و با هدف ایجاد پیوند میان اجزاء درونی محله

- نقشه ۳: گزینه سوم، احیاء محله در چشم‌انداز آرمانی مرکز تاریخی تهران (مأخذ: گروه همکاری پارس بوم پایدار).

- تأکید بر همپوندی اجزاء و حوزه‌های درونی محله و تعیین نقش در ساختار «محور فرهنگی تاریخی شهر تهران»

نقشه ۴: محدوده پروژه‌های پیش‌تاز (مأخذ: گروه همکاری پارس بوم پایدار).

محدوده پروژه های پیش‌تاز

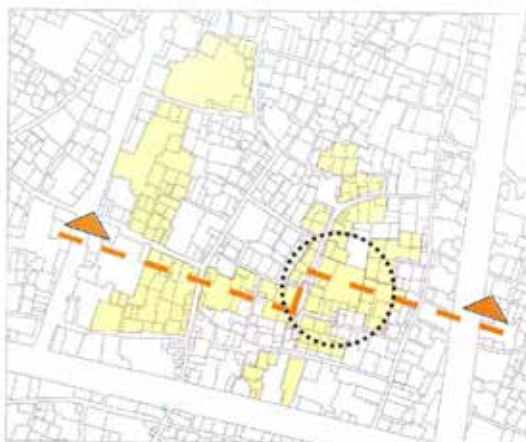
گازبری	تعداد پلاک	مساحت
مساجد و کارگاهها	۳	۱۳۳
خیابان باقرزاده بخرداد	۲	۱۹۰
تولیدی	۱۱	۳۳۴
انبار	۲	۱۳۰
مدرسه	۴	۷۰۰
مدرسه و ورزشگاه	۱	۱۲۷
مسکن	۱	۷۱
مسیر	-	۲۲۷
جمع کل پلاک	۲۱	۲۵۲۲
جمع پلاک های سلف نشسته	۵	۱۵۰۰
جمع پلاک های سلف نشسته	۲۲	۱۰۲۲
جمع کل محدوده	۲۱	۵۰۷۱

گازبری	تعداد پلاک	مساحت
مساجد	۱	۷۱
مساجد و کارگاهها	۲	۱۳۳
تولیدی	۱	۳۳۴
انبار	۱۷	۱۱۲۲
مدرسه	۱۸	۷۲۵
مدرسه و ورزشگاه	۵	۳۳۲
مسکن	-	۲۲۷
جمع کل پلاک	۵۷	۱۹۸۱۶
جمع پلاک های سلف نشسته	۲۷	۹۰۰۰
جمع پلاک های سلف نشسته	۳۰	۲۸۲۶
جمع کل محدوده	۵۷	۱۹۲۰۲

گازبری	تعداد پلاک	مساحت
مساجد و کارگاهها	۱۲	۱۱۸۱
مساجد و کارگاه	۸	۸۸۲
انبار	۱۸	۱۸۲۹
تولیدی	۲۴	۲۸۲۵
مدرسه	۲	۳۰۰
مدرسه و ورزشگاه	۱	۱۲۷
مسکن	-	۱۴۷۷
جمع کل پلاک	۶۷	۲۵۳۴
جمع پلاک های سلف نشسته	۲۶	۲۷۰۰
جمع پلاک های سلف نشسته	۳۷	۲۸۲۶
جمع کل محدوده	۶۷	۱۱۰۳۳

با بررسی‌های انجام شده روی محله‌های موردنظر، محله ۲ انتخاب شده و پیشنهادات طراحی برای این محله ارائه شده است.

نقشه ۵: پروژه تجاری - اداری - تولیدی (اقامتی) حیاط بزرگ در محدوده ۲ (مأخذ: گروه همکاری پارس بوم پایدار).

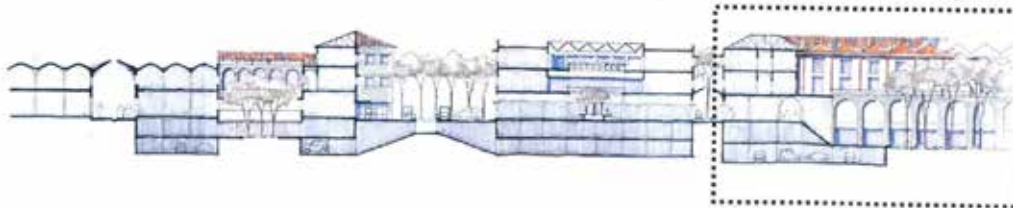

مجموعه تجاری - اداری - تولیدی (اقامتی)

حیاط بزرگ (در محدوده ۲)

برنامه اجرایی پروژه	
مساحت طرح	۱۲۴۰۰ مترمربع
تعداد قطعه	۵۷
تراکم ساختمانی طرح	۱۸٪
زیربنای مفید	۲۰۰۰۰
تعداد طبقات	۲/۵ روی زمین
تعداد طبقات	۲/۵ زیر زمین
تعداد قطعه	۵۷
تولیدی	۸۰۰۰ مترمربع
تجاری	۸۰۰۰ مترمربع
مغز کار	۸۰۰۰ مترمربع
تولیدی آموزشی	۴۰۰۰ مترمربع
با اقامت موقت	۴۰۰۰ مترمربع
پارکینگ و انبار	۲۰۰۰۰ مترمربع

محدوده طرح‌های اجرایی - عملیاتی، بر اساس تمکک و یکپارچگی قطعات، از یک سو و برنامه‌گذاری آنها همراه با انعطاف پذیری در چارچوب طرح احیای محله از سوی دیگر، می‌تواند به ریز پروژه‌ها تقسیم شود.

نتیجه‌گیری:

اساس نتایج حاصل، در فرآیند تدوین شده که معطوف به چشم‌انداز می‌باشد، در همه سطوح مطالعاتی، اهداف و اقدامات اثربخش بر اساس چشم‌انداز و شاخص‌های کیفیت فضایی تدوین و گزینه‌های پیشنهادی نیز در این سطوح (کلان، میانی و خرد) بر اساس معیارهای کیفی ارزیابی می‌گردد. مشخص گردید که در صورتی که روند هدایت و کنترل چندسطحی در نوسازی محلات دنبال گردد، ساختار فضایی محلات به همراه هویت آن‌ها با حفظ ارزش‌های موجود به سمت بهبود وضعیت پیش می‌رود و کیفیت‌های فضایی به صورت کاربردی از وضعیت سیاست‌گذاری به وضعیت طرح‌ریزی خواهند رسید.

همان‌طور که مشخص گردید در صورتی که فرآیند طراحی شهری در موازات و در تعامل با برنامه‌ریزی شهری حرکت نماید و در عین حال توجه ویژه به تفکر کیفیت ساز طراحی شهری در بدو شروع (مقیاس کلان) تا رسیدن به محصولات گردد، پیچیدگی و گستردگی فرآیند همچنین زمان‌بر بودن آن تعدیل، دقت و سرعت عمل در این امر به اندازه قابل توجهی افزایش خواهد یافت. در تهیه طرح‌های توسعه و معاصر سازی شهری و محلی به دلیل عدم قطعیت آینده و نامعلومی‌های نهفته در طی تدوین طرح، می‌بایست فرآیندی تصمیم‌ساز با محوریت چشم‌انداز تهیه گردد. بر

منابع:

- ابلقی، علیرضا (۱۳۸۱)، بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری، چالش‌ها و رهیافت، فصلنامه اندیشه ایران‌شهر، سال دوم، شماره نهم، دهم.
- تیزدل، استیون، تراک، هیث (۱۳۷۹)، به سوی احیای موفقیت‌آمیز محله‌های تاریخی شهر، ترجمه حمید خادمی، فصلنامه هفت شهر، شماره ۱، تهران.
- حبیبی، سید محسن (۱۳۸۱)، مرمت شهری، دانشگاه تهران، تهران.
- حبیبی، محسن، مقصودی، ملیحه (۱۳۸۶)، مرمت شهری (تعاریف، نظریه‌ها، تجارب، منشورها و قطعه‌نامه‌های جهانی، روش‌ها و اقدامات) انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- خاکساری، علی (۱۳۸۸)، احیای اقتصادی مراکز شهر و چینی‌جا‌های قدیمی، هفت شهر، سال پنجم، شماره پانزدهم و شانزدهم.
- شفاهی، سپیده (۱۳۸۱)، راهنمای شناسایی مداخله در بافت‌های فرسوده (مصوب شورای عالی شهرسازی و معماری ایران)، انتشارات شرکت ایده پردازان، تهران.
- لنگ، جان (۱۳۸۶)، آفرینش نظریه معماری: نقش علوم رفتاری در طراحی محیط، ترجمه علیرضا عینی‌فر، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- گروه همکاری پارس بوم پایدار (۱۳۸۸)، تهیه و اجرای طرح ویژه راهبردی - ساختاری و عملیاتی اقدام (مداخله)، در محله میانی عودلاجان تهران.
- گلکار، کوروش (۱۳۸۴)، چشم‌انداز شهر / محله، مهندس مشاور نقش پیراوش.
- ملکی، قاسم (۱۳۸۸)، اقتصاد مهندسی، ابزار طراحی نظام انگیزش نوسازی، فصلنامه هفت شهر، سال پنجم، شماره پانزدهم و شانزدهم.
- Cowan, Robert, (2005), The Dictionary of Urbanism, Tisbury, Streetwise press.
- Klebba, Jennifer, Garre, Mind.ed, Radle, Bryan.T, (2001), "Downtown Redevelopment in Selected Oregon coastal communities: some lessons from practice" Brayed, Michal .A. New York.
- Rada, Deborah, (1999), "Transformaonal Leadership and Urban Renewal", Journal of leadershipstudies, center for graduate studies.

جزایر حرارتی و جزایر سرد شهری، مسئله و راهکار شهرنشینی قرن ۲۱ (نمونه مورد مطالعه: هسته تاریخی تهران)

پژوهشگران:

- محمدباقر خسروی، دکتری معماری.
- آیدا کیانفر، کارشناس ارشد طراحی شهری.

چکیده:

بر اساس اطلاعات سازمان ملل در سال ۲۰۰۱، بیش از ۵۰ درصد از ساکنان زمین در مناطق شهری که تقریباً ۲ درصد سطح زمین را اشغال کرده‌اند تا سال ۲۰۲۰ زندگی می‌کنند. این جمعیت شهرنشین ۷۵ درصد منابع انرژی جهان را به صورت فعالیت در محیط شهری مصرف می‌کنند که تغییرات معنی‌دار متغیرهای اقلیمی، همراه با حوادث شدید آب و هوایی و اقلیمی پیش‌بینی شده را سبب گشته‌اند. از این رو، موضوع با اهمیت مناطق شهری در طول دهه‌های آینده، مدیریت پاسخگوی «اقلیم در حال تغییر» می‌باشد. ساخت‌وساز سریع، استفاده از مصالح با بازتاب کم، جذب حرارت بالا در مراکز شهری و پدیده جزایر حرارتی شهری، اقدامات درمانی مناسب برای به حداقل رساندن اثرات سوء را ضروری گردانیده است. در این پژوهش نخست به معرفی زمینه مساله و پدیده جزیره حرارتی شهری و اقدامات سازگاری اقلیمی به طور خاص با تأکید بر پوشش گیاهی و آب پرداخته شده است. سپس انتقال دانش علمی به عمل در مدیریت طرح‌های شهری به صورت استراتژی مدیریتی در هسته تاریخی شهر تهران به طور خاص مورد تحلیل قرار گرفته است. روش تحقیق کاربردی-توصیفی شامل مشاهدات میدانی و تجزیه و تحلیل بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای و تحلیل سیاست‌های جهانی و اسناد فرادست می‌باشد. هدف اصلی پژوهش حاضر ارائه سیاست‌های مدیریت شهری و حفاظت از جزایر سرد شهری در برابر جزایر حرارتی در بافت‌های تاریخی به منظور تأثیرگذاری مستقیم بر دمای شهر در مقیاس محلی و به طور خاص تمرکز بر تأثیر الگوی بافت شهری "باغ در شهر" در بافت تاریخی به عنوان راهکار می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: میکروکلیمای شهری، جزیره حرارتی، جزایر سرد، مدیریت شهری، مرکز تاریخی تهران.

Urban Heat Islands and urban cool islands, challenge and solution for urbanization in 21 century (Tehran historical context)

- Mohammadbagher Khosravi
- Ayda Kianfar

Abstract:

Based on United Nations data in 2001, More than 50% of the Earth's residents will live in urban areas occupying 2% of the earth's surface will live by 2020. This urban population consume 75% of the world's energy resources as actives in urban environment caused meaningful changes with predictable temperature changes. So, important issue in urban areas will be responsible management against "changing climate" in next centuries. Urbanization leads to rapid constructions, which use low albedo materials leading to high heat absorption in urban centers that the heat from solar radiation and different urban activities can make city temperatures rise in urban centers and form The Urban Heat Island (UHI) effect as a common phenomenon already producing elevated temperatures in city centers, UHIs have many adverse socio-environmental impacts. Therefore, spatial identification of UHIs is a necessity to take appropriate remedial measures to minimize their adverse physical and socio-environmental impacts. Therefore urban management has a key role to pay in reducing the UHI to create safe and pleasant places in which to live and work.

In this paper, at first, we explain the context of study , urban heat island effect and climatic adaption with particular attention to the microclimate a local climatic zone where the climate differs due to the existence of large areas of water and vegetation as well as due to human activities. Then, the transfer of practical knowledge to action in management of urban plans as management strategies in Tehran historic center is analyzed. Research method contains field survey and analysis based on the literature review on the topic and analysis world policies and management documents in Tehran city. The main goal of this research is presenting urban management policies and conservative of natural historical heritage means urban cool islands against heat islands in historic fabric due to effecting on urban temperature in local scale and especially with focusing on effect on pattern of urban fabric with concepts "city in the garden" in historic fabric as a solution planned.

Keywords: urban microclimate, Heat Islands, cool Islands, urban management, Tehran historic center.

مقدمه

در سال ۲۰۱۰، ۵۰ درصد نفر از جمعیت جهان در مناطق شهری سکونت داشتند. انتظار می‌رود، در سال ۲۰۵۰، جمعیت شهری ساکن در توسعه شهری پراکنده‌ی کشورهای در حال توسعه دو برابر شود. همزمان با رشد جمعیت شهری، زیرساخت‌های شهری مانند جاده‌ها و ساختمان‌های مسکونی، نیاز به توسعه خواهند داشت که منجر به تغییرات سریع در الگوهای استفاده از زمین می‌گردد. اگرچه شهرنشینی دارای مزایای قابل توجهی می‌باشد، با این حال، عوارض اجتماعی و زیست‌محیطی نیز وجود دارد. از جمله؛ اثرات نامطلوب زیست‌محیطی، حذف و جایگزینی پوشش گیاهی گوناگون با ساختار ساخته شده، آلودگی محیط‌زیست، تغییرات اقلیمی و شکست چرخه زیست‌محیطی است (Senanayake, 2013: 19-35). با این تغییرات، ماهیت زمین، انواع سطح، کاربری زمین و پیکربندی شهری برای مواجه شدن با خواسته‌ها و نیازهای مردم تغییر داده شده است که منجر به تغییر اقلیم در شهرها شده است. تغییر اقلیم به عنوان یکی از موضوعات تعریف شده در اوایل قرن ۲۱ می‌باشد. تحقیقات اخیر ثابت می‌کند که اثر تغییرات اقلیمی ناشی از انسان در رویدادهای جاری همچون پدیده‌های شدید اقلیمی و آب و هوایی با خطرات قابل توجه برای جوامع و اکوسیستم شناخته شده است. ادامه شهرنشینی گویی قرن ۲۱ را تعریف و شکل خواهد داد. همان‌طور که وایل و وایتهد^۱ (۲۰۱۳) شهرها را "پدیده اکولوژی تعریف‌کننده قرن ۲۱" (Carter, 2014) توصیف می‌کنند. میزان تغییرات اقلیمی آینده به متغیرهایی از جمله سرعت انتشار گازهای گلخانه‌ای، نرخ جنگل‌زدایی و شهرنشینی فزاینده بستگی دارد. پاسخ اکوسیستم به اقلیم در حال تغییر، نگران‌کننده است. از این رو، کاهش خطر تغییر اقلیم به تغییرات اجتماعی و اقتصادی رادیکال به ویژه در شهرها منجر می‌گردد. بنابراین با رشد شهرها، همراه با زمان و اضافه شدن لایه‌ها در طول سال‌ها، وظیفه چالش‌برانگیز مدیران شهری، برنامه‌ریزی و مدیریت شهرهای پاسخگو به اقلیم محلی و کمک به محیط‌زیست پایدار می‌گردد.

با توجه به افزایش پیش‌بینی شده دمای کره زمین، اقلیم به احتمال زیاد در جهان و نیز در ایران به دلیل قرارگیری بخش اعظم این سرزمین در اقلیم گرم و خشک، ناراحت‌کننده‌تر، به خصوص در تابستان خواهد بود. در نتیجه پدیده تنش گرما و جزایر حرارتی شهری^۲ تشدید می‌گردد و اثرات آن در محیط‌های شهری بیشتر محسوس می‌شود. این پدیده به طور گسترده در شهرها بدون در نظر گرفتن اندازه‌ها و موقعیت‌ها مشاهده شده است و بر استفاده فضاهای باز، به خصوص فضاهای باز عمومی تأثیر می‌گذارد.

در صورتی که این فضاها دارای اقلیم راحت و سالم باشند، مهم‌ترین هدف مدیریت شهری یعنی حضور و لذت از فضا به دست خواهد آمد.

در شهر تهران نیز این امر از دو سو دارای اهمیت می‌باشد، از یکسو، در سال‌های اخیر در هسته تاریخی عموماً باغ و فضاهای سبز و به همراه عنصر مکمل آن؛ یعنی آب به ندرت یافت می‌شود و تقریباً معدود فضاهای سبز موجود متعلق به بخش خصوصی و در حیات‌خانه‌ها می‌باشد. از دیگر سو، با توجه به وجود زمین‌های رها شده در هسته تاریخی آن، در این سال‌ها می‌توان از آن به عنوان فرصتی به منظور بهره‌گیری از راهکارهای طراحی شهری اقلیم مدار استفاده نمود و مدیریت طرح‌های شهری می‌تواند تنها رویکرد مؤثر به منظور کاهش اثرات ترکیبی تغییرات اقلیمی در مقیاس خرد و پدیده جزیره حرارتی شهری بکار گرفته شود.

با توجه به موضوع پژوهش حاضر، "میکروکلیمای شهری"، شرایط اقلیمی حاکم در یک منطقه شهری (میدان، پارک‌ها، محله و غیره)، با تفاوتی معنی‌دار نسبت به شرایط موجود در منطقه گسترده‌تر به دلیل، تبخیر و تعرق نسبتاً پایین شهرها با سطح نسبتاً کوچک پوشش گیاهی سبز و آب‌های سطحی باز، کسب دانش تخصصی، در مورد کالبد اقلیم‌های خرد شهری از جمله آگاهی از ویژگی‌های کالبدی ساختمان، دره خیابان^۳، انواع پوشش گیاهی، جزایر سرد، عامل مشاهده آسمان، بافت شهری، مصالح پیاده‌رو در بهینه‌سازی خرده اقلیم‌های شهری می‌تواند راهنمای طراحی شهری جهت بهبود محیط شهری استفاده‌کنندگان از فضا باشد. در حال حاضر، خلأ روندی برای برنامه‌های شهری به شکل طرح ساختاری درک شده برای پایداری شهر ضرورت دارد. اهمیت این موضوع در ایران و در شهرهای تاریخی با اقلیم خاص دوچندان می‌باشد. برای تنظیم درجه حرارت شهری، برنامه ریزان و طراحان شهری و معماران باید ارتباط چندگانه با موضوع کاملاً پیوسته با آسایش حرارتی شهروندان^۴ در فضای شهری برقرار کنند. این پژوهش به منظور درک تأثیر جزایر سرد شهری در میکروکلیمای در برابر جزایر گرم شهری به عنوان راهکار طراحی شهری اقلیم محور در شهرهای تاریخی با تأکید خاص بر تهران و تأثیر آن بر سیاست‌های مدیریت شهری به ویژه در بافت‌های تاریخی صورت پذیرفته است.

۱- مروری بر ادبیات موضوع:

طراحی همگام با تغییرات اقلیمی در شهرها به عنوان موضوعی نسبتاً جدید یک ضرورت است. در طول سال‌های اخیر پیشرفت‌های قابل توجهی در سیاست، عملکرد و پژوهش به طور خاص، در ارتباط با تغییرات اقلیمی، با توجه به اینکه اثرات تغییر اقلیمی به صورت محلی با تجربه، قابل

1. While and Whitehead
2. UHIs: Urban Heat Islands
3. street canyons
4. HTC: human thermal comfort

درک است، در مناطق شهری انجام شده است. برخی از شهرها در حال به دست گرفتن ابتکار عمل در پاسخ‌های سازگاری به توسعه‌ی پیش رو هستند (Carter, 2014). در سطح جهانی، تحقیقات قابل توجهی در تلاش برای درک و اندازه‌خده اقلیم‌های محلی، اغلب با هدف ارائه راهنماهای طراحی برای ایجاد فضاهای شهری دارای کیفیت انجام شده است (Hathway, 2012: 14-22). الیاسون^۱ به نقش مهم ارتباط با تصمیم‌گیرندگان می‌پردازد و از آنجایی که دانش اقلیمی ذاتاً دانشی فضایی است، بر اهمیت نقشه‌ها و جنبه‌های طراحی مؤثر بر آن تأکید می‌کند. بازیگران جهانی مانند سازمان هواشناسی جهانی، سازمان بهداشت و سلامت جهانی و همراهنشان، شهر در حال ساخت را به عنوان یک فرایند طراحی بی‌نظیر با شرایط نامحدود از ویژگی‌های محلی تعریف می‌کنند. کارشناسان چون جاکوبز (۱۹۶۳) و کوبیشوا^۲ (۱۹۹۲) به دنبال تعریف استانداردهای مناسب که قابل بکارگیری در "هر شهر" و "هر روستا" بودند. همان‌طور که مدرن استانداردگرایی را مطرح کرد. در واکنش به مفهوم مدرن از ساخت شهر به عنوان یک فعالیت متخصص محور، در ۱۹۸۰ چرخشی به سوی روش‌های مشارکتی که وزن بیشتر برای منافع جامعه روی داد. در سطحی دیگر واکنش در برابر کارکردگرایی، نگرانی تازه برای بافت تاریخی و احیای ابعاد بصری و زیبایی (به ندرت اقلیم) خیابان‌های معمولی و فضاهای شهری ایجاد گردید. بنابراین دهه‌های پایانی قرن بیستم شاهد یک نئولیبرالیسم که تمایل به اولویت‌بندی حقوق مالکیت خصوصی و محدود کردن بازه اقدامات شهرداری هستیم. در چنین زمینه‌ای سیاست بحث و مجادله در آن هرگز برای ملاحظات پیچیده اقلیم‌شناسی شهری صورت نگرفته است. به طور کلی بی‌تفاوتی نسبت به متغیرهای اقلیمی در فرایند برنامه‌ریزی مشاهده شد. در سطح محلی، چالش، نفوذ جنبه اقتصادی در توسعه و قوانین و مقررات ساختمان است. مک‌هارگ، اسپیرن^۳ و داگلاس متوجه عدم آگاهی تصمیم‌گیرندگان از اثرات اتمسفر، خاک، آب و زیست‌محیطی شدند (Hebbert, 2014). آگاهی از محیط‌زیست، با اصل پایداری در گزارش برانتلند به عنوان نخستین تلاش برای دستیابی به توسعه پایدار در سال ۱۹۸۷ اشاره شد (کریزک، ۱۳۹۲).

تاریخ اقلیم‌شناسی شهری در یک توالی مداوم از باکراتزو بروکز^۴ شروع گردید، توسط چندلر، اوک (بارها و بارها) و فراتر از آن ادامه یافت (Hebbert, 2014). علاوه بر این، کرایسول آکیست^۵ (۲۰۱۳) متابولیسم شهری پایدار را به عنوان یک ارتباط بین علوم بیوفیزیکی و برنامه‌ریزی شهری برآورد کرد. تکنیک‌های متنوع کاهش استفاده از مواد پیشرفته با قابلیت

بازتاب بالای تابش خورشیدی و ساطع‌کنندگی حرارتی بالا، افزایش کشت و زرع، استفاده از آبیاری و برنامه‌های بیشتر بر ایجاد پیاده‌رو سرد بیان کرد. همچنین لیندبرگ^۶ و گریموند (۲۰۱۱) تأثیر پوشش گیاهی و مورفولوژی ساخت‌وساز در الگوهای سایه و متوسط درجه حرارت تابشی در مناطق شهری را مورد بررسی قرار دادند (Gaitani, 2014: 230-236). به طور کلی علم اقلیم در مناطق شهری، نوزاد و هنوز فاقد نظم و انضباط آزموده است، از اواسط قرن بیستم، گفت‌وگو میان برنامه‌ریزی و طراحی شهری تکامل یافته است. با این وجود، "علم کنترل اقلیم شهری در این میان هنوز در مراحل ابتدایی خود است و تا همین اواخر تنها تلاش محدود برای درک جزئیات اقلیم شهر شده بود" (Hebbert, 2014). ادبیات موضوع جزیره حرارتی شهری نیز با در نظر گرفتن سهم عمده پیچیدگی این عوامل و موضوع پوشش گیاهی و فضای سبز، پارک‌های بزرگ و کوچک شهری به ویژه در بافت‌های تاریخی به دلیل اهمیت آن در مدیریت شهری در سال‌های اخیر مورد توجه واقع شده است.

از این رو، از آنجا که، اقلیم بر شیوه استفاده از فضای شهر و نیاز ساختمان‌ها به انرژی اثر می‌گذارد، آگاهی از این موضوع که دانش اقلیم و جزیره حرارتی همانند ارتباط بین اقلیم و شهر دو طرفه و متقابل است، دارای اهمیت می‌باشد. بنابراین، شهر به نوبه خود، نیز بر اقلیمش تأثیر می‌گذارد. در مقیاس بزرگ شهر به عنوان کل، شرایط اقلیمی منطقه را تغییر می‌دهد، و به تفاوت‌هایی میان شهر و محیط پیرامونش (روستا) در پوشش آبر، تبخیر و تعریق، تابش خورشید، درجه حرارت و سرعت باد منجر می‌شود. در مقیاس کوچک؛ هندسه، فاصله‌گذاری و جهت‌گیری ساختمان‌ها و فضاهای بیرونی قویاً بر خرده اقلیم شهر تأثیر می‌گذارد. اقلیم خرد شهری می‌تواند به طور بارز در فاصله‌ی کوچک‌تر از یک متر متغیر باشد. یکی از اثرات تأثیر محیط شهری بر اقلیمش، اثر جزیره حرارتی شهری است (Kleere- 30-38: koper, 2012). جزایر حرارتی شهری پدیده‌ای است که در آن شهرها به طور متوسط گرم‌تر از مناطق روستایی و حومه‌ی آن می‌باشند (Doick, 2014: 662-671). وانفن و ناگانو^۷ گزارش می‌دهند که «اختلاف دما بین مناطق شهری و روستایی می‌تواند تا ۵-۱۵ درجه سانتی‌گراد باشد». این «جزیره» مناطقی در زمینه شهری است که با افزایش درجه حرارت مشخص شده و منجر به ایجاد یک خرده اقلیم کمی گرم‌تر شده است.

تعریف دیگری از جزیره حرارتی شهری، توسط کلوکوترونی^۸ نشان می‌دهد که پدیده جزیره حرارتی شهر توسط تغییرات کوچک اقلیمی به دلیل مداخله «ساخته

1. Eliasson
2. Jachowicz and Kobysheva
3. Spirm
4. Kratzer and Brooks
5. Chrysoulakiset
6. Lindberg
7. Wanphen and Nagano
8. Kolokotroni

دست انسان» و اصلاح محیط زیست طبیعی ایجاد می‌شود. لندزبرگ آن را به عنوان "بازتابی از کل تغییرات خرده اقلیمی در مورد تغییرات انسان ساخت از سطح شهری به ارمغان آورده شده است" توصیف می‌کند. این تغییرات در درجه حرارت، اولین بار همزمان با نقل مکان جمعیت از مناطق روستایی و ایجاد مراکز شهری در سطوح تراکم و فعالیت بالاتر ایجاد شده است (Taleb, 2013: 747-762). بنابراین جزایر حرارتی شهری در سراسر جهان، توجه اندیشمندان را در دهه‌های اخیر به خود جلب کرده است و هنوز هم در کانون توجه محققان در زمینه‌های معماری، طراحی شهری، مهندسی و اقلیم‌شناسی است. به عقیده آن‌ها، این پدیده به شدت بر تنوع و کیفیت زیست محیطی و شرایط آسایش حرارتی شهروندان تأثیر می‌گذارد. به طور خاص، جزیره حرارتی پدیده مستند تغییرات اقلیمی است (Gaitani, 2014: 230-236). ایجاد جزیره حرارتی شهری ناشی از موارد زیر می‌باشد (Tsilini, 2014- Kleerekoper, 2012: 30-38):

پویایی جمعیت و توسعه مناطق ساخته شده (Maimaitiyiming, 2014: 59-66).

۱- جذب تابش موج کوتاه خورشید در مصالح با بازتاب کم و به دام انداختن توسط انعکاس‌های متعدد بین ساختمان‌ها و سطح خیابان؛

۲- آلودگی هوا در فضای شهری، تابش موج بلند به محیط شهری را جذب و دوباره منتشر می‌کند؛

۳- همان‌طور که در تصویر شماره ۲ نشان داده شده است، انسداد آسمان به کاهش طول موج حرارت تابشی از دست داده شده دره خیابان منجر می‌شود. حرارت توسط سطوح مانع جلوگیری شده، جذب شده یا تابش شده به بافت شهری؛

۴- همان‌طور که در تصویر شماره ۱ نشان داده شده است، گرمای انسانی توسط فرآیندهای احتراق، مانند ترافیک، گرمایش فضا و صنایع منتشر می‌شود؛

۵- کاهش تبخیر از مناطق شهری به دلیل "سطوح ضد آب"، مصالح کمتر نفوذپذیر، و پوشش گیاهی کمتر در مرکز شهر در مقایسه با مناطق روستایی. در نتیجه، انرژی بیشتری به حرارت محسوس و کمتر به گرمای نهان تبدیل می‌شود؛

۶- انتقال حرارت آشفته از درون خیابان‌ها توسط کاهش سرعت باد کاهش یافته است؛

۷- عمده فاکتورها به ویژه به مشخصه‌های سطح، پوشش زمین و کاربری^۱ مربوط می‌شود (Maimaitiyiming, 2014: 59-66). بنابراین همان‌طور که چپ آنی^۲ معتقد است، عوامل مؤثر بر بروز و شدت جزایر حرارتی شهری را می‌توان به دو گروه عمده تقسیم کرد (Taleb, 2013: 747-762):

۱. عوامل هواشناسی که همچنین شامل سرعت و جهت باد، رطوبت و پوشش ابر؛

۲. پارامترهای شهری از جمله تراکم، نواحی ساخته شده، نسبت ابعاد، عامل دید آسمان، مصالح ساختمانی و ساختارهای شهری.

همان‌طور که در تصویر (۳) مشاهده می‌شود، فرایندهای اقتصادی و سیاسی و اجتماعی از قبیل ساختارهای مدیریت شهری و طراحی شهری ناکافی، می‌تواند خطرات اقلیمی را تشدید کند. بنا بر دلایل فوق‌الذکر، شهرها اغلب از خطرات اقلیمی و آب و هوایی رنج می‌برند. در حالی که مدیریت طرح‌های شهری نقش کلیدی در کاهش جزیره حرارتی شهری و ایجاد مکان‌های امن و دلپذیر دارد که در آن امکان زندگی و کار فراهم می‌شود. از یک سو افزایش تخلخل‌ها و آب‌های سطحی نقشی در افزایش خنک‌کننده بالقوه از طریق تبخیر ایفا می‌کنند (Maimaitiyiming, 2014: 59-66) و از سوی دیگر درختان و فضای سبز در قالب پارک‌های شهری و یا نما و سقف سبز (Tsilini, 2014) پتانسیل قوی برای تنظیم درجه حرارت هوای شهری و مبارزه با جزیره حرارتی شهر دارند.

• تصویر ۳: نقش فرایند نوسازی و اقتصادی در تعریض معابر و حذف پوشش گیاهی، (مأخذ: پژوهشگران، ۱۳۹۵).

• تصویر ۲: جزایر حرارتی در هسته تاریخی تهران - انسداد آسمان، (مأخذ: پژوهشگران، ۱۳۹۵).

• تصویر ۱: جزایر حرارتی در هسته تاریخی تهران - سنگفرش‌ها و حضور وسایل نقلیه موتوری، (مأخذ: پژوهشگران، ۱۳۹۵).

1. LCLU: land-cover and land-use
2. Che-Ani

۲- از برنامه ریزی شهری تا راهکار مدیریتی جزایر حرارتی شهری:

اهمیت فضاهای سبز در شهر از زمانی که اولین بار از سوی زیته به عنوان شش‌های شهری و به دنبال وی از سوی نظریه پردازانی چون الماسند در قالب نهضت پارک‌سازی به شکل پارک‌های وسیع در مرکز شهر و سپس توسط اندیشمندان مدرنیسم، فرانک لوید رایب و لوکوربوزیه تحت ساختن بناها در بسترهای سبز و هاوارد، شهرساز فرهنگ‌گرا به عنوان کمربند سبز در جلوگیری از رشد و توسعه شهرها و ادغام ویژگی‌های مثبت روستا در شهر به شکل پارک‌ها و باغ‌های وسیع در مرکز شهر ارائه گردید (بحرینی، ۱۳۸۸؛ پاکزاد، ۱۳۹۰؛ جی بون، ۱۳۹۱). این موضوع همراه تاریخ شهرسازی و طراحی شهری دچار تغییر و تحولات زیادی گردیده است اما در همه‌ی نظریات شهرسازی تا به امروز بر نقش مؤثر آن در ارتقا کیفیت محیطی شهر و زیست‌محیطی تأکید شده است. به طور کلی می‌توان از آن به عنوان عنصری یاد کرد که با زوال طبیعت در شهر، دوران زوال تاریخ شهر فرارسیده است. خوشبختانه در حال حاضر دانش

کامل موجود درباره علل و اثرات اثر جزیره حرارتی شهری وجود دارد. با این وجود، یکی از بزرگ‌ترین مشکلات انتقال این دانش به فرایند مدیریت شهری است.

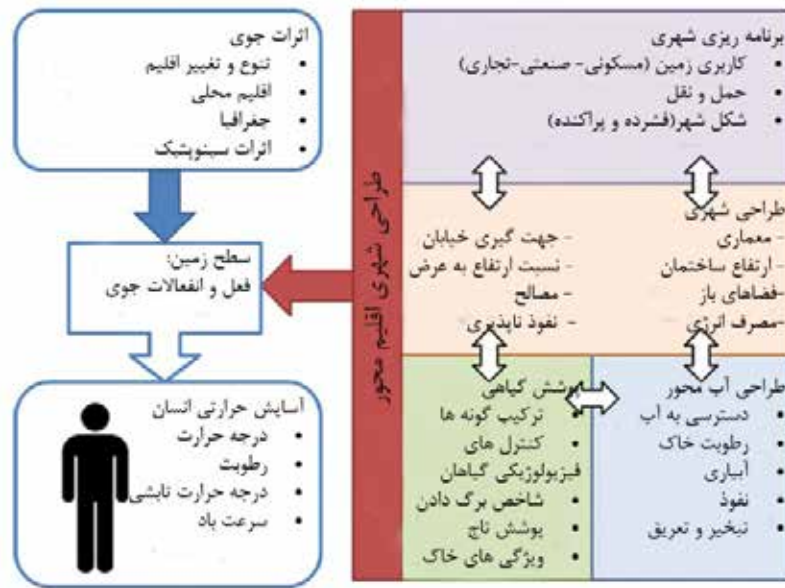
فرایند مدیریت شهری همان‌طور که در جدول ۱ بر اساس بررسی‌های منشورهای جهانی نشان می‌دهد، در یک محیط چندگانه‌ی همکاری بین برنامه‌ریزان، طراحان شهری، معماران، ساکنان، توسعه‌دهندگان املاک و مستغلات، متخصصان رشته‌های مختلف، نهادها، شهرداری‌ها و مقامات دیگر رخ می‌دهد.

شرکت‌کنندگان در فرایند برنامه‌ریزی طرح‌های شهری، تحت سه عنوان طراحی، علم و سنجش^۱ طبقه‌بندی می‌شود. طراحی همان‌طور که در تصویر ۴ دیده می‌شود با تمرکز بر سه عنصر ساختمان‌ها، فضاهای سبز و کف خیابان، بر توسعه راه‌حل‌هایی برای مشکلات تمرکز می‌کند، اما علم بر توصیف و توضیح پدیده‌های خاص تمرکز دارد که ارتباط مستقیمی با رشته کلیماتولوژی می‌یابد، و سنجش یا همان مدیریت شهری بر ارزیابی و تفسیر، داشتن یک هدف هنجاری تمرکز می‌کند (Kleerekoper, 2012: 30-38).

• جدول ۱: تحلیل سیاست‌های مدیریت شهری مرتبط با جزایر حرارتی در منشورهای بین‌المللی، (مأخذ: پژوهشگران بر اساس حبیبی و مقصودی، ۱۳۸۶).

سیاست‌های جهانی حفاظت میراث طبیعی				
بیانیه مکزیکوسیتی (۲۰۰۰)	بیانیه مکزیکوسیتی (۱۹۹۹)	سند نارا (۱۹۹۴)	منشور فلورانس (۱۹۸۲)	معاهده‌ی پاریس (۱۹۷۲)
حفاظت از میراث ساخت‌وسازهای بومی	بیانیه‌ی فعالیت‌های گردشگری و حفاظتی در بافت‌ها و مجموعه‌های تاریخی با احترام به خواست‌های مردم محلی و منطقه‌ای	اصالت بخشیدن و هویت دادن به ارزش‌ها و میراث‌های محلی و ملی	ارتقای تحقیقات، دانش و حفاظت از باغ‌ها و ابنیه‌ی تاریخی در سطوح بین‌المللی، ملی و منطقه‌ای و قاعده‌مند ساختن اقدامات مرمتی (نظری و عملی)	حفاظت از میراث طبیعی و فرهنگی
حفاظت گسترده و مداوم جامعه از بافت محلی اعطای کمک‌های مالی-اداری از سوی مقامات مسئول جهت حفظ میراث بومی به عنوان بخشی از زندگی معاصر، سند تاریخی و بخشی از منظر فرهنگی ارائه برنامه‌های آموزشی برای حفاظت و سازگاری با معیارهای زندگی معاصر	برقراری ارتباط میان مکان‌های میراثی و گردشگری پویا از طریق حفاظت و توسعه پایدار استفاده از میراث‌های فرهنگی ارزیابی میراث طبیعی و تاریخی در دل توسعه پایدار مشارکت مردم بومی در برنامه‌ریزی و مرمت و تعامل با سایر مجموعه‌های فرهنگی محلی ارتقای عادلانه سطح زندگی از طریق توجه به جنبه‌های میراث و توسعه پایدار، جامعه و جهانی شدن	اجرای اقدامات حفاظتی از محل‌های خاطرات جمعی در میراث تاریخی- فرهنگی جلوگیری از جنبه‌های منفی جهانی شدن و یکسان‌سازی احترام به تنوع فرهنگی شمردن میراث فرهنگی به عنوان میراث همگان بررسی ارزش‌ها در ارتباط با اصالت و کیفیت آن‌ها	مطرح ساختن باغ‌های تاریخی به عنوان یادمان‌های تاریخی مطرح ساختن باغ‌های تاریخی به عنوان بتای زنده و تصویر انگاره‌ای از جهان تلاش جمعی برای آموزش ویژه متخصصان منظر معاصر سازی باغ‌ها با توجه به منظرسازی بالا بردن میزان دسترسی به تمامی اجزای باغ و ابنیه تاریخی متناسب با آسیب‌پذیری آن‌ها	همکاری بین‌المللی برای حفاظت از میراث طبیعی و فرهنگی حفاظت کامل از میراث طبیعی

1. deliberation

● تصویر ۴: نمایش دیاگرام مفهومی ارتباط میان طراحی شهری آب محور و پارامترهای زیست‌محیطی مؤثر بر آسایش حرارتی انسان - از طریق طراحی اقلیم محور و سطح زمین - فعل‌وانفعالات جوی، (مأخذ: پژوهشگران بر اساس (Coutts, 2012: 2-28)).

پادشاه این سلسله، در بخش شمالی شهر، درون حصار شاه طهماسب، چهارباغ و چنارستانی ساخت که دیوار بلندی به دور آن کشیدند و عمارت و مقر سلطنتی را درون آن ساخته و آن را ارگ نامیدند (پاکزاد، ۱۳۹۲).

با مرگ کریم‌خان زند، آقا محمدخان قاجار بر کشور مسلط شد و تهران را در سال ۱۷۸۹ پایتخت خویش قرار داد. از آن پس، تهران دارالخلافه نامیده شد. شرایط آب و هوایی تهران موجب می‌شد میزان جمعیت در فصول مختلف متغیر باشد، دیالافوا در این باره نوشت: "تابستان هوا بسیار گرم است. سفارت‌خانه‌ها شهر را ترک کرده و به دهکده‌های قشنگ و خنک که در دره‌های مشجر جبال البرز واقع شده است پناه می‌برند". کرزن نیز درباره وضعیت عمومی تهران در این دوران نوشت: "... شهر شش دروازه با ساختمانی پرزرق و برق و آراسته با کاشی‌های شفاف و کوچه‌های تنگ و کثیف با جدول‌های سرباز در وسط داشته و یگانه بنای قابل توجه آن ارگ شهر بود که در سمت شمال واقع است و آنجا دیوان‌خانه شاه یا درب خانه است. بعد از دیوار شهر کاخ بیلاقی قصر قاجار است که فتحعلی شاه بر تپه‌ای در شمال شهر ساخته که تنها پیکر متفاوت و خوشایند در میان بیابان قهوه‌ای فام گردگرد شهر است" (پاکزاد، ۱۳۹۵). همان‌گونه که از این دوره ساخت‌وساز در تهران افزایش می‌یابد و قصرهای متعدد در خارج شهر بر پا می‌شود از جمله می‌توان به باغ لاله‌زار اشاره نمود که میدان اسب‌دوانی شاه یاد شده بوده است. و سه باغ مرکزی شهر، باغ نگارستان در ضلع شمالی، باغ بهارستان و باغ نظامیه در جنوب میدان که عمارت مسعودیه در آن قرار دارد که در آن دوره محل برگزاری مراسم شتر قربانی در روز عید قربان بود (بهزادفر، ۱۳۹۰). فتحعلی شاه در این دوره رویکرد بهره‌گیری از عناصر طبیعی در ساخت شهر را تا آنجا پی می‌گیرد که می‌توان به اندیشه روان‌سازی

در ارتباط منطقی، هر حوزه نیز دارای یک فرم اصلی بیان است، با این وجود، اغلب دانش موجود درباره اثر جزیره حرارتی شهری دارای ماهیت نظری است تا عملی. علاوه بر این، نتایج حاصل از پروژه‌های تحقیقاتی کاملاً گسترش یافته، اغلب تنها به یک یا دو جنبه خاص از مشکل جزیره حرارتی شهری پرداخته‌اند، بنابراین نتایج باید یکپارچه و در یک راه عملی باید نوشته شود و شهر به عنوان مکان یکپارچگی این سه محور دارای ظرفیتی به منظور تغییر اقلیم محلی، حتی شرایط محیطی ایجاد شده - اقلیم خرد شهری - می‌باشد. بنابراین مدیریت طرح‌های شهری قادر به بهبود شرایط حرارتی در فضای باز و تأثیر بر استفاده مثبت از فضاهای باز عمومی می‌باشد. لذا به عنوان نمونه مورد مطالعه به شهر تهران پرداخته شده است.

۳- بافت تاریخی تهران:

برای پیاده‌سازی مناسب راه‌حل‌های مدیریتی، درک بافت محلی مهم می‌باشد، همان‌طور که هر شهر به احتمال زیاد مجموعه شرایط منحصر به فرد خود را دارد. تهران نیز، شهر تاریخی از زمان صفوی، در کنار تاریخ غنی‌اش، آنچه این شهر را از سایر شهرهای تاریخی دیگر جدا می‌کند بستر و زمینه قرارگیری شهر است.

همان‌طور که در سیاحت‌نامه پیتر دل‌اوله سیاح ایتالیایی که در سال ۱۶۱۸ میلادی در تهران بوده است، می‌نویسد: "تهران شهری گسترده و از قزوین بزرگ‌تر است. جمعیت آن زیاد نیست و خانه‌های بسیار ندارد. باغ‌های بسیار بزرگی دارد که در آن‌ها انواع میوه‌ها به عمل می‌آید و به اطراف فرستاده می‌شود. در تمام کوچه‌ها جوی‌های آب روان است که به باغ‌ها می‌رود. کوچه‌های تهران پر از درختان چنار است. تهران شهر چنارهاست." شاه عباس نیز دیگر

رود کرج در تهران اشاره نمود. در این سالها تهران در حال گسترش بود و اولین نقشه تهران توسط سروان ناسکوف روسی تهیه گردید. در زمان محمد شاه قاجار این امر محقق می‌شود و آب کرج به تهران می‌رسد و رساندن آب به بالای باغ نگارستان، منجر به شکل‌گیری دروازه شمیران، پامنار و سرچشمه (محل عودلاجان در لغت به معنای پخش آب (بهزادفر، ۱۳۹۰))، در دوره‌ی صدرات حاج میرزا آغاسی، می‌گردد و زمینه آبادانی بیشتر فراهم می‌شود.

عودلاجان، محله‌ای وسیع مشتمل بر شمار زیادی کوچه، گذر و کاروانسرا و باغ بود. در این زمان اوژن فلاندن، نقاش و معمار فرانسوی به کاربرد مصالح بومی در ساخت بناهای شهر اشاره می‌کند: "در تهران به ندرت از سنگ و آهک برای ساخت ساختمان‌ها استفاده می‌شود و اکثر عمارت‌ها از خشت ساخته می‌شود که دوام چندانی ندارد و بدان اجازه نمی‌دهد که بنا از سطح زمین فراتر رود (پاکزاد، ۱۳۹۵). در زمان ناصرالدین شاه نیز گرچه، تهران توسعه یافت و مهم‌ترین اسناد تصویری گویای وضعیت کالبدی پایتخت و تحولات و دگرگونی‌های ساختار فضایی آن می‌باشد تا آنجا که دیوارهای دوره‌ی صفوی فرو ریختند و بخش قابل توجهی از باغ‌ها و فضای باز و مزارع به مساحت شهر جهت توسعه افزوده شد با این وجود، فضاهای جدیدی مانند خیابان لاله‌زار با پیروی از نظم طبیعی به همراه کاربری‌های تجاری و هتل‌ها از جمله گراند هتل سر برآوردند (حبیبی و اهری، ۱۳۸۷: ۱۵-۵). هماهنگی با بستر شهر تا آنجا بود که به قول محسن فروغی: "ارتفاع ستون‌های این دوره به طول درختان تبریزی بستگی داشت."

در سال ۱۳۲۸ هجری قمری، دوره سلطنت مظفرالدین شاه، ساخت‌وساز افزایش یافت و این افزایش منجر به نگرانی شاه از توسعه بی‌رویه شهر و دستور به شمارش تعداد خانه‌های تهران گردید (پاکزاد، ۱۳۹۵). از جمله می‌توان به احداث کاخ فرح‌آباد در بیرون حصار شهری و افزایش شمار خیابان‌کشی‌ها اشاره نمود که حتی با شکل‌گیری بلدیه در این دوره کوچک‌ترین توجهی به مواهب طبیعی شهر که می‌توانست بر ساخت و شرایط توسعه شهر مؤثر گردد، واقع نشد و کتابچه ۱۰۸ ماده‌ای بلدیه نیز به توصیه‌های ظاهری و کالبدی محدود گردید.

این روند در دوره‌های پهلوی اول نیز ادامه یافت و باغ

جلالیه به دانشگاه تهران تبدیل گردید (حبیبی، ۱۳۸۵). این اقدام نیز تنها تفاوتی که با سال‌های گذشته داشت به دلیل ظهور مدرنیته، متروک ماندن هسته تاریخی و آغاز روند تخریب باغ‌ها و ساخت‌وسازهای نمادین و ملی در این بخش بود که در سال‌های بعدی نیز ادامه یافت و در سال ۱۳۲۵ زمان پهلوی دوم نیز از تنها پارک ساخته شده در مرکز شهر، به نام پارک شهر (تصویر ۵- سمت راست) می‌توان یاد کرد. به طور کلی فضاهای سبز باقی‌مانده در عصر حاضر، همان‌طور که در تصویر شماره ۸ نشان داده شده است، در بخش تاریخی محدود به باغ‌های سفارتخانه‌ها، کاخ گلستان (تصویر ۵- سمت چپ) و باغ‌های واقع در املاک شخصی می‌باشد.

با شروع عصر برنامه‌ریزی شهری در تهران، یعنی طرح جامع ۱۳۴۷، در این طرح نیز به عنوان سند قانونی بی‌توجهی به هسته تاریخی و شرایط ساخت‌وساز در آن ادامه می‌یابد و تنها اشاره آن در ارتباط با موضوع پژوهش، پیشنهاد انتقال اراضی نظامی داخل شهر به خارج محدوده آن می‌باشد که بر اساس آن فضاهای نظامی داخل شهر به کاربری‌هایی همچون فضای سبز اختصاص می‌یافت که هرگز محقق نشد. این بی‌توجهی به هسته تاریخی تهران از نظر مباحث زیست‌محیطی و اقلیمی ادامه می‌یابد. در طرح ساماندهی تهران، دهه ۷۰، نیز فضاهای سبز پیش‌بینی شده به صورت تعداد زیادی لکه‌های سبز ریزدانه یعنی آغاز روند بوستان‌سازی پیشنهاد می‌گردد که تعداد زیاد از آن‌ها فاقد هر گونه ارزش عملکردی به عنوان فضاهای سبز متعارف در مقیاس محله‌ها و ناحیه‌ها داشته است (بهزادفر، ۱۳۹۲). همان‌گونه که در سایر پژوهش‌ها به اثبات رسیده است، اثر خنک‌کننده پوشش گیاهی، همراه با ساختمان‌ها و سطوح، به‌عنوان یک عنصر اصلی ساختار شهر نه تنها توسط یک پارک بلکه توسط زنجیره‌ای از پارک‌ها در سراسر موزاییک شهری^۲ (Pickett, 2008: 8-12) مؤثر واقع می‌گردد. حال آنکه دمای سطح زمین^۳ با سایه - به سادگی با متوقف کردن تابش خورشیدی و در نتیجه جلوگیری از گرم شدن سطح زمین و هوا-، درختان و پوشش گیاهی، از طریق فرایند تبخیر و تعرق^۴ و وارد کردن بخار آب به جو اطراف کاهش می‌یابد یا با توجه به ساختار فضای سبز و اندازه آن (Zhang, 2014: 37-)

● تصویر ۵: پارک شهر و کاخ گلستان - جزایر سرد شهری در بافت تاریخی، (مآخذ: URL۱).

1. www.google.com
2. Urban mosaic
3. LST: land surface temperature
4. Evapotranspiration

رو به افزایش نوسازی‌ها و ساخت‌وسازها در این محدوده رو به کاهش می‌باشد. در حالی که، انواع درختان، نهرهای روان، فرصت مناسبی برای طراحی اقلیم محور بر اساس آب و پوشش گیاهی همان‌طور که در تصویر شماره ۶ و ۷ نشان داده شده است، می‌توانست فراهم نماید. با این وجود، در توسعه‌ها در طول تاریخ گذشته بر تهران هر گونه استفاده از آن‌ها به فراموشی سپرده شده است و درخت‌ها در خیابان‌ها و فضاهای حیاط‌ها به منظور تعریض گذرها، تخریب شده‌اند.

با این وجود، با بررسی‌های صورت پذیرفته در اسناد فرادست به عنوان خط‌مشی مدیریت شهری با توجه خاص به بافت تاریخی (جدول شماره ۲)، در طرح جامع ۱۳۸۶ تهران توسط پیشنهاد پهنه‌بندی از جمله پهنه‌های R24، G21، G12، G11، S22، S21، R25 و G22 تا حدودی به این مسئله در تهران به طور عام توجه شده است.

43). در هر حال، ویژگی‌ها و توزیع فضایی تکه‌های گیاهی به عنوان پدیده جزایر سرد شهری^۱ در محیط شهری، اثرات قابل توجهی در توزیع جزیره حرارتی شهری دارد، پدیده‌ای که مبین درجه حرارت کمتر فضای سبز از نواحی اطراف آن است (Maimaitiyiming, 2014: 59-66) و کالبد آبی به عنوان یک بافر حرارت^۲ از طریق انتقال حرارت در خارج از منطقه عمل می‌کند و پوشش گیاهی بر ظرفیت بافیری آن می‌افزاید و اثر تبخیر و تعرق از پوشش گیاهی را، که بستگی به میزان آب قابل دسترس دارد را افزایش می‌دهد (Kleerekoper, 2012: 30-38).

با این وجود، در هر دو طرح پیشنهادها صرفاً محدود به توسعه‌های جدید گردید و سرانه فضای سبز بافت تاریخی تهران دچار روند نزولی گردید و فضای سبز به باغچه‌های درون بناها و عمارت‌های شهر محدود شد که علاوه بر اینکه فاقد جنبه شهری و عمومی می‌باشد، تعداد آن‌ها نیز با روند

● تصویر ۷: حذف پوشش گیاهی در فضای شهری؛ محل قنات تاریخی مهرگرد، (مأخذ: پژوهشگران، ۱۳۹۵).

● تصویر ۶: حفظ قطعات سبز موجود در میان بناها، (مأخذ: پژوهشگران، ۱۳۹۵).

● تصویر ۸: پراکنش فضای سبز شهری در بخشی از هسته تاریخی تهران، (مأخذ: عکس هوایی ۱۳۹۶).

1. UCIs: urban cool islands
2. heat buffer

• جدول ۲: سیاست‌های مرتبط با کاهش اثرات جزایر حرارتی در بافت تاریخی در اسناد فرادست، (مأخذ: پژوهشگران، ۱۳۹۵ بر اساس سند هدایت مدیریت بافت و بناهای تاریخی - طرح راهبردی ۱۳۸۶ و برنامه پنج‌ساله دوم شهرداری).

سیاست‌های پیش‌بینی شده در سند راهبردی مدیریت بافت و بناهای تاریخی مرتبط با حفظ میراث طبیعی	سیاست‌های پیش‌بینی شده طرح‌های فرادست مرتبط با حفظ میراث طبیعی	
	برنامه ۵ ساله شهرداری	طرح جامع و تفصیلی
ایجاد تعادل میان گرایش‌های توسعه و حفاظت در بافت‌های تاریخی تهران، سیاست‌گذاری و هدایت‌گری امور اجرایی در این بافت‌ها در شهرداری	چشم‌انداز: سرزندگی شهری فضاهای عمومی با رویکرد توسعه پایدار و عدالت شهری حفاظت از محیط‌زیست (به ویژه آب، هوا، صدا و منابع طبیعی) ارتقاء کیفیت کارایی محیط شهری با پهنه‌بندی نحوه استفاده از اراضی و ساماندهی ساخت‌وساز در انواع پهنه‌ها ارتقاء کیفیت زیست‌محیطی شهر، احیا و حفاظت از میراث طبیعی، تاریخی و فرهنگی شهر و توسعه فضاهای سبز و عمومی و گردشگری با اجرای طرح‌های موضعی و موضوعی برای عمران و توسعه شهری تهران	ماده ۹۳: پشتیبانی و تسهیلگری حفظ و احیای آثار ارزشمند تاریخی- فرهنگی و طبیعی شهر تهران
حفظ و احیای آثار و فضاهای ارزشمند طبیعی- تاریخی و فرهنگی؛ آگاهی‌رسانی و جلب مشارکت ساکنین، مالکین و ذی‌نفعان آثار و فضاهای ارزشمند طبیعی- تاریخی و فرهنگی؛ ایجاد انگیزه‌های اجتماعی-اقتصادی در بهره‌برداری بهینه از آثار و فضاهای ارزشمند طبیعی- تاریخی و فرهنگی؛ اعمال نظارت مناسب بر نحوه استفاده از آثار و فضاهای ارزشمند طبیعی- تاریخی و فرهنگی؛ اصلاح نگاه بنامحور در قوانین و جایگاه قانونی یافتن ارزش‌های «بافت شهری» تاریخی تهران رعایت حقوق و منافع مالکان و سرمایه‌گذاران در وضع و اصلاح قوانین تدوین و پیشنهاد راه‌حل‌های حقوقی برای انتقال اعمال تصدی سازمان‌ها به مدیریت بافت تاریخی تهران بررسی و مطالعه قوانین و مقررات موجود در مورد مدیریت شهری بافت و بناهای تاریخی و انطباق آن‌ها با آخرین استانداردهای علمی ناظر به موضوع تعریف پروژه مطالعاتی برای پیدا کردن نقاط تعارض و اتخاذ تدابیر مدیریتی و حقوقی برای حل تعارضات موجود تدوین و تصویب یک تبصره مخصوص برای حمایت شهرداری از موقوفات تاریخی و فرهنگی- طبیعی ایجاد فرصت‌های مکانی برای تعاملات اجتماعی و شکل‌گیری حافظه جمعی در بستر بافت تاریخی برای ساکنان محلات تاریخی تهران؛ معرفی ارزش‌های بافت تاریخی تهران و ظرفیت‌های آن به مردم و مسئولان ترویج احترام به میراث و ارزش‌های تاریخی- فرهنگی در میان ساکنان بافت تاریخی تهران ارتقای محیطی محلات تاریخی تهران جهت جذب تماایل دارای توان اقتصادی و فرهنگی بالاتر به سکونت در بافت تاریخی توجه به بستر، ساختار و نظام شکل‌گیری و تغییرات بافت در تبیین شاخصه‌های هویت تاریخی تهران ایجاد ابزار هماهنگ‌کننده همه طرح‌های موضعی و موضعی مؤثر بر بافت تاریخی با نظام ارزشی	۴-۱-۲- تعیین ساخت‌وسازهای مسکونی در مجاورت مرز محدوده شهر و تخصیص اراضی مجاور خط محدوده به عملکردهایی ویژه و غلبه فضای سبز و باز ۳-۱۱: ساماندهی کالبد شهر تهران با اتکا بر ساختار طبیعی و بسترهای زیست‌محیطی آن به ویژه رود دره‌های ارزشمند شهر و تداوم آن‌ها به طرف جنوب به عنوان عناصر و محورهای بارز برای استخوان‌بندی شهر ۹-۱۱-۲- استفاده از اراضی خالی بزرگ و فضاهای باقی‌مانده شهر و باز یافت اراضی بافت‌های فرسوده یا با عملکردهای نامتجانس شهری برای رفع کمبودهای اساسی شهر در زمینه تکمیل زیرساخت‌های شهری و توسعه فضاهای سبز، عمومی، فرهنگی ۶-۶-۲- گسترش حرکت پیاده و دوچرخه در پهنه‌های مستعد شهر به ویژه بافت تاریخی شهر ۱۳-۲- احیا و حفاظت فعال از میراث طبیعی، تاریخی و فرهنگی شهر تهران ۳-۱۳-۲- حفاظت، توسعه و ساماندهی باغات، مناطق حفاظت شده در پهنه‌های طبیعی- تاریخی ۱-۳-۵- محدوده‌هایی از پهنه سکونت به دلیل ارزش‌های طبیعی، تاریخی و فرهنگی، هویتی با موقعیت ویژه، از شرایط خاصی برای ساخت‌وساز برخوردار بوده و تابع ضوابط و مقررات ویژه است. ۴-۱۳-۲- احیا مراکز و ساماندهی بافت‌ها و پهنه‌های تاریخی شهری و هسته‌های سکونتی ارگانیک شهر (بافت‌های روستایی ارزشمند) طبق ضوابط مربوط ۱-۲-۶- موارد استثنا و یا در برخی از بافت‌های ارزشمند روستایی و تاریخی و یا بافت‌های مسکونی ارزشمند سبز و سایر موارد مشابه، که می‌توانند در حد وضع موجود تثبیت شوند. در طرح تفصیلی مشخص و به تصویب کمیسیون ماده ۵ شهر تهران خواهد رسید. ۲-۷-۶- ضوابط ساخت‌وساز (مرمت، احیا و بهسازی، نوسازی و بازسازی) در کلیه آثار و محوطه‌های تاریخی و فرهنگی، از جمله پلاک‌های واقع در زیر پهنه‌های مسکونی ارزشمند تاریخی (۲۲۱R)، تابع ضوابط و مقررات مصوب میراث فرهنگی و رد خصوص سایر قطعات و پلاک‌های واقع در زیر پهنه‌های مذکور، تابع ضوابط و مقررات موضوع کمیسیون ماده ۵ تهران می‌باشد.	همکاری و هماهنگی شهرداری تهران با سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری برای شناسایی و ثبت ۱۰۰ درصدی آثار و محوطه‌های تاریخی- فرهنگی و طبیعی شهر تسهیل جذب و تشویق سرمایه‌های بخش خصوصی، عمومی و دولتی در راستای پشتیبانی و تسهیلگری حفظ و احیای آثار ارزشمند تاریخی- فرهنگی و طبیعی شهر ایجاد بستر مدیریتی لازم جهت مشارکت، هماهنگی و یکپارچگی همه دستگاه‌های مربوطه اعم از خصوصی و دولتی در موضوع احیای بافت تاریخی- فرهنگی و طبیعی از طریق ظرفیت‌سازی و نهادسازی لازم با مشارکت ذینفعان تملک، مرمت و بهره‌برداری محوطه‌ها و آثار تاریخی در شهر تهران توسط شهرداری به صورت موردی با هماهنگی میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری حمایت از تشکل‌های حرفه‌ای در حوزه حفاظت از بافت‌ها و بناهای تاریخی. برقراری سازوکارهای آموزشی، رسانه‌ای و تشویقی لازم جهت مشارکت ساکنین در جهت احیای بافت‌های تاریخی شهر تهران و ترویج فرهنگ استفاده از این فضاها و با همکاری معاونت اجتماعی و فرهنگی شهرداری

<p>بهره‌گیری از تشکلهای تخصصی غیردولتی در زمینه تخصص‌های مختلف مرتبط با حفاظت از بافت تاریخی تشکیل کمیته‌های میان‌دانشی برای تعریف ارزش‌های بافت تاریخی و معیارهای شناسایی آنها</p> <p>تعریف مکانیسم بازنگری مستمر در معیارهای شناسایی و حفاظت از آثار شهری واجد ارزش در بافت تاریخی تهران متناسب با ویژگی‌های مکانی متناسب با اولویت‌ها و موازین حفاظت</p> <p>تهیه طرح‌های مطالعاتی و اجرایی شناسایی و حفظ اصالت و یکپارچگی بافت شهر</p> <p>شناسایی و شناخت مستمر آثار و ارزش‌های تاریخی - فرهنگی - طبیعی شهر در مقیاس بافت</p> <p>حمایت از مالکان و دارندگان آثار تاریخی و املاک واقع در حریم آنها</p> <p>برقراری توازن فضایی- اقتصادی شهری متناسب با شأن و منافع حاصله از بافت‌های تاریخی</p> <p>اعتباربخشی و تقویت عملکرد سکونتی بافت به لحاظ کمی و کیفی</p> <p>جایگزینی و انتقال فعالیت‌های ناسازگار بویژه فعالیت‌های مرتبط با تولید و عمده‌فروشی</p> <p>تعیین جایگاه مدیریت بافت تاریخی تهران و سیاست‌های آن در دستگاه‌های ذی‌نفوذ</p> <p>تعریف نقش مدیریت بافت تاریخی در نظام هدایت و نظارت بر توسعه شهر تهران؛</p> <p>ایجاد زمینه تعامل هم‌افزای مدیریت بافت تاریخی تهران با دستگاه‌های مسئول و جامعه ذی‌نفعان؛</p> <p>اتخاذ سازوکار مدیریتی مناسب و تهیه و تدوین دستورالعمل‌های لازم اجرایی، جهت سازمان‌دهی چگونگی مشارکت شهرداری تهران در ساماندهی بافت تاریخی</p> <p>تدوین ابزار و معیارهای ناظر بر چگونگی بهره‌برداری از اماکن تاریخی- فرهنگی آن متناسب با موازین و الزامات حفاظت</p> <p>ایجاد فرصت همکاری و تبادل نظر میان گروه‌های حرفه‌ای و متخصص برای ارزیابی و همفکری با دستگاه‌های دولتی متولی بافت تاریخی</p> <p>جلب همدلی و حساس نمودن مردم نسبت به حفظ ارزش‌های فرهنگی و همکاری با مدیریت شهری و دیگر دستگاه‌های مربوط به بافت تاریخی</p> <p>ایجاد ارتباط با دستگاه‌های پیگیری‌کننده جایگاه جهانی شهر تهران</p> <p>تحقق نقش مدیریت واحد شهری از طریق هماهنگی بین دستگاهی و انتقال وظایف قابل ادغام پیگیری، شناسایی و دسته‌بندی آثار تاریخی شناسایی شده و ثبت شده و ثبت نشده به منظور برنامه‌ریزی اقتصادی و توسعه این فضاها</p> <p>بازنگری و تدوین ضوابط و مقررات در خصوص فراهم نمودن انتقال حق توسعه املاک واقع در بافت تاریخی متناسب با موازین و الزامات حفاظتی</p> <p>فعالیت در محلات بافت‌های تاریخی جهت ایجاد اعتماد مردمی به طرح‌های بهسازی و نوسازی</p>	<p>۳-۷-۶- تغییر در نمای ارزشمند تاریخی ممنوع، هر گونه اقدام برای ایمن‌سازی این ابنیه و تغییرات در داخل بنا، منوط به مجوز سازمان میراث فرهنگی و گردشگری است.</p> <p>۴-۷-۶- حفاظت از کلیه عناصر و اجزای میراث طبیعی- تاریخی و فرهنگی شهر تهران از جمله مجموعه‌های تاریخی، محورهای طبیعی-تاریخی، باغات قدیمی و قنوات و چشمه‌ها الزامی است.</p> <p>پهنه حفاظت G سبز و باز G321: پهنه حفاظت فرهنگی و تاریخی: هر گونه ساخت‌وساز بر اساس ضوابط سازمان میراث فرهنگی مجاز است.</p>	
--	---	--

لذا، با توجه به اینکه امروزه، با یک چالش در تنظیم فضای سبز شهری در مناطق شهرنشینی فشرده و ارائه خدمات اکوسیستم روبه‌رو هستیم، و این امر در بافت تاریخی به دلیل مشکلات متعدد دارای اهمیت دو چندان می‌باشد. بنابراین، برای طراحی سبز شهری در نظر گرفتن الگوهای فضای سبز شهری، از جمله ترکیب و پیکربندی در سطح به عنوان یک پیشنهاد استراتژی در برابر جزیره حرارتی نیازمند

ارائه سیاست‌های پشتیبان جهت هماهنگی و یکپارچگی در بافت تاریخی به عنوان زمینه و بستر فراهم آورنده محیط دارای کیفیت مطلوب جهت حضور افراد به عنوان عالی‌ترین هدف مدیران شهری می‌باشد. از این رو، بر اساس مبانی نظری ارائه شده و بررسی طرح‌های فرادست در جدول شماره ۳، سیاست‌های مدیریت شهری در جهت کاهش اثر شکل‌گیری جزایر حرارتی در شهر ارائه شده است.

● جدول ۳: سیاست‌های مدیریت بافت تاریخی جهت کاهش اثرات جزایر حرارتی شهری در هسته تاریخی تهران، (مأخذ: پژوهشگران، ۱۳۹۶).

سیاست‌های مدیریت حفظ میراث طبیعی
۱. تدوین ضوابط و معیارهای قانونی حفاظت و توسعه پایدار مرتبط با میراث طبیعی
۲. تقویت ابزارهای مدیریتی و یا اداری، به عنوان شرط لازم دستیابی به عملیاتی‌سازی و نافذ در زمینه مرمت شهری
۳. مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها برای حفظ ارزش‌های فرهنگی و طبیعی میراث طبیعی جهت استفاده مناسب و هوشمند از میراث طبیعی
۴. برقراری هماهنگی میان امر حفاظت و توسعه (حفاظت و توسعه توأمان) با توجه به اهمیت موضوع حفاظت و غنای تنوع فرهنگی در جهان
۵. تشکیل انجمن‌های حفاظت از میراث طبیعی
۶. ارائه برنامه‌های آموزشی برای حفظ و نگهداری میراث طبیعی و فرهنگی (جزایر سرد شهری تاریخی)
۷. انجام بررسی‌های حرفه‌ای از کالبد جزایر سرد شهری و تهیه مدارک لازم از ساختار موجود، قبل هرگونه مداخله
۸. ارائه دستورالعمل اجرایی در ارتباط با حفاظت، مدیریت و تجدید ناپذیر بودن میراث طبیعی (باغ‌ها، قنات‌ها و ...)
۹. حفاظت از میراث فرهنگی و طبیعی با توجه به توسعه و مدیریت پایدار
۱۰. توسعه دیدگاه‌های حفاظت از میراث طبیعی به عنوان دیدگاه میان‌رشته‌ای در میان دستگاه‌های دولتی-خصوصی-مردم-دانشگاهها-نهادهای اجرایی-فنی
۱۱. تبیین میراث طبیعی به عنوان عناصر اصلی همزیستی عادلانه در عصر تغییرات اقلیمی شهرها
۱۲. ارتقای اهمیت حفاظت به عنوان راهکاری جامع و فراگیر، نیازمند هماهنگی و متناسب کردن مقررات و اقدامات قانون‌گذاری و مدیریتی-اداری
۱۳. تدوین برنامه‌های حفاظت فراگیر و جای دادن دستورالعمل‌های مربوط به این برنامه‌ها در یک سازمان‌دهی عمومی
۱۴. واگذاری زمین‌های جدید به کاربری فضای سبز و باغ مناسب با شرایط زندگی معاصر و ارتقای کیفیت محیط شهری
۱۵. ضرورت مداخله مقامات محلی برای هماهنگی و کاهش هزینه‌های تغییرات حرارتی در شهر
۱۶. تأمین اعتبارات مالی مربوط به امور نگهداری و حفظ جزایر سرد شهری برای ارتقای کیفیت هسته‌های تاریخی شهری و توزیع متعادل و متوازن این اعتبارات
۱۷. تعیین امتیازات مالی و معافیت‌های مالیاتی برای مالکان باغ‌های تاریخی جهت حفاظت از عناصر طبیعی تاریخی
۱۸. تدوین مقررات مربوط به طراحی شهری برای طراحی مجدد و کیفیت‌بخشی به مجموعه‌های سبز شهری از جمله سفارتخانه‌ها-خانه باغ‌ها و ...
۱۹. مطرح ساختن باغ‌های تاریخی (جزایر سرد شهری) در طرح‌های شهری به منظور تدوین چارچوبی برای توسعه‌ی آتی (بکارگیری از درختان و تخصیص بیش از ۷۰ درصد مساحت به باغ)
۲۰. تدوین طرح‌های شهری در زمین‌های رها شده در پیرامون بناهای تاریخی به عنوان فرصت ایجاد و توسعه جزایر سرد حرارتی

نتیجه‌گیری:

فضای سبز شهری، به عنوان زیرساخت‌های سبز به شکل فضای پوشیده گیاهان و کالبد آب برای رفاه عموم مردم جهت تشکیل جزایر سرد در طول فصول گرم و تنظیم اقلیم خرد شهری می‌تواند ابزار طراحی و مدیریت شهری محسوب گردد و به عنوان راهکار تغییر از مقیاس حیاط به مقیاس شهری به منظور کاهش اثرات جزیره حرارتی شهری در فضای باز و بهبود آسایش داخل ساختمان مؤثر می‌باشد. راهکار مدیریت شهری بر اساس کاهش اثرات جزایر حرارتی، علاوه بر خنک‌کنندگی، دارای اثر مثبت بر روح و روان انسان باشد و باعث می‌شود یک شهر جذاب‌تر باشد و تصویر ذهنی از شهر را بهبود بخشد. این طراحی را می‌توان در الگوهای بومی و ارگانیک شهرها به‌ویژه در اقلیم گرم و خشک مشاهده کرد که چگونه با اصول طراحی زمینه‌گرا، نسبت به شهرهای طراحی شده بر اساس الگوی شطرنجی دارای درجه حرارت پایین‌تر می‌باشند. اگرچه، اقتصاد از چنین الگویی به دلیل در دسترس نبودن زمین برای برنامه‌ریزی گسترده برای همه

حمایت نمی‌کند. اما "پیکربندی یک شهر می‌تواند همان‌طور که به گردش خون کمک کند، بر تغییرات درجه حرارت تأثیر گذارد (Taleb, 2013: 747-762)". از این رو، راهنمای مدیریت شهری میکروکلیم محور به منظور بهره‌گیری در پروژه‌های معاصر سازی مرکز شهر می‌تواند ترجمانی از زمینه‌گرایی به معنی برگرداندن ویژگی‌های بنیادی طراحی بافت تاریخی شهر تهران، به زبان قابل قبول معاصر بکار گرفته شود که در جدول ۳ ارائه گردیده است. با این وجود، این طرح تنها زمانی می‌تواند موفق باشد که با توجه به جنبه‌های اجتماعی، اقتصادی و فضایی باشد و بتواند هدف اصلی طراحی حضور افراد در فضاهای شهری را سبب گردد. این امر در ایران با بر اساس رویکرد نوسازی‌های بی‌توجه به زمینه و بستر طراحی و برنامه‌ریزی شهری اهمیت دو چندان می‌یابد. این امر در هسته تاریخی تهران با توجه به وجود عرصه‌های متعدد بایر و متروک شده در آن می‌تواند اهمیت دوچندان داشته و رویکرد مدیریت جزایر حرارتی شهری را میسر گرداند. از این رو سیاست‌های پیشنهادی، برخی

است. در آخر، باید بر این امر تأکید شود که اقدامات در برابر جزیره حرارتی شهری می‌تواند با اقدامات دیگری برای بهبود شرایط اجتماعی، فیزیکی و یا اقتصادی ترکیب شود.

از سیاست‌های مدیریتی مرتبط با بافت‌های تنها تاریخی می‌باشد به منظور کاهش اثرات جزایر حرارتی در هسته تاریخی تهران و افزایش تعداد جزایر حرارتی، اشاره گردیده

منابع و مأخذ:

- بحرینی، سید حسین، بلوکی، بهناز، تقابن، سوده (۱۳۸۸)، تحلیل مبانی نظری طراحی شهری معاصر، موسسه انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- برنامه پنج‌ساله دوم شهرداری تهران (۱۳۹۰)، معاونت شهرسازی و معماری - شهرداری تهران.
- بهزادفر، مصطفی (۱۳۹۰)، هویت شهر، انتشارات نشر شهر، تهران.
- بهزادفر، مصطفی (۱۳۹۲)، طرح‌ها و برنامه‌های شهرسازی، انتشارات نشر شهر، تهران.
- پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۹۰)، سیر اندیشه‌ها در شهرسازی از واقعیت تا عمل، انتشارات شهیدی-آرمانشهر، تهران.
- پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۹۲)، تاریخ شهر و شهرنشینی در ایران از آغاز تا دوران قاجار، انتشارات آرمانشهر، تهران.
- پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۹۵)، تاریخ شهر و شهرنشینی در ایران از دوران قاجار تا پهلوی، انتشارات آرمانشهر، تهران.
- جی بون، کریستوفر، مدرس، علی (۱۳۹۱)، شهر و محیط‌زیست، ترجمه منوچهر طبیبیان، موسسه انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- حبیبی، سید محسن (۱۳۸۵)، شار تا شهر، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- حبیبی، سید محسن، اهری، زهرا (۱۳۸۷)، لاله‌زار عرصه تفریح، از باغ تا خیابان (شکل‌گیری خیابان به سبک اروپایی در دوره ناصرالدین شاه، مجله هنرهای زیبا، شماره ۳۴.
- حبیبی، سید محسن، مقصودی، ملیحه (۱۳۸۶)، مرمت شهری، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- سند راهبردی شهر تهران (۱۳۸۶)، معاونت شهرسازی و معماری - شهرداری تهران.
- سند هدایت مدیریت بناهای تاریخی (۱۳۸۹)، مدیریت بناهای تاریخی، معاونت شهرسازی و معماری - شهرداری تهران.
- کریزک، کوین جی، پاور، جو (۱۳۹۲)، آیین شهرسازی پایدار، مترجم مصطفی بهزادفر، کیومرث حبیبی، مهر ایمان، تهران.
- Carter J.G., Cavan G., Connelly A., Guy S., Handley J., Kazmierczak A. (2014), "Climate change and the city: Building capacity for urban adaptation", *Progress in Planning*.
- Coutts A.M., Tapper N.J., Beringer J., Loughnan M., Demuzere M., (2012) "Watering our cities: The capacity for Water Sensitive Urban Design to support urban cooling and improve human thermal comfort in the Australian context", *Progress in Physical Geography* 37 (1):2-28.
- Doick K.J., Peace A., Hutchings T.R., (2014) "The role of one large greenspace in mitigating London's nocturnal urban heat island", *Science of the Total Environment* 493:662-671.
- Gaitani N., Santamouris M., Cartalis C., Pappas I., Xyrafis F., Mastrapostoli E., Karahaliou P., Efthymiou Ch., (2014) "Microclimatic analysis as a prerequisite for sustainable urbanisation: Application for an urban regeneration project for a medium size city in the greater urban agglomeration of Athens, Greece", *Sustainable Cities and Society* 13 :230-236.
- Hathway E.A., Sharples S., (2012) "The interaction of rivers and urban form in mitigating the Urban Heat Island effect: A UK case study", *Building and Environment* 58:14-22.
- Hebbert M., (2014) "Climatology for city planning in historical perspective", *Urban Climate*.
- Kleerekoper L., Esch M.v., Salcedo T. B., (2012) "How to make a city climate-proof, addressing the urban heat island effect", *Resources, Conservation and Recycling* 64 :30-38.
- Maimaitiyiming M., Ghulam A., Tiyip T., Pla F., Carmona P. L., Halik Ü., Sawut M., Caetano M., (2014) "Effects of green space spatial pattern on land surface temperature: Implications for sustainable urban planning and climate change adaptation". *ISPRS Journal of Photogrammetry and Remote Sensing* 89:59-66.
- Pickett S. T. A., Cadenasso M. L., (2008) "Linking ecological and built components of urban mosaics: an open cycle of ecological design", *Journal of Ecology* 96, 8-12.
- Senanayake I.P., Welivitiya W.D.D.P., Nadeeka P.M. (2013), "Remote sensing based analysis of urban heat islands with vegetation cover in Colombo city, Sri Lanka using Landsat-7 ETM+ data", *Urban Climate* 5 19-35.
- Taleb D., Abu-Hijleh B., (2013) "Urban heat islands: Potential effect of organic and structured urban configurations on temperature variations in Dubai, UAE". *Renewable Energy* 50: 747-762.
- Tsilini V., Papantoniou S., Kolokotsa D. D., Maria E.A., (2014) "Urban gardens as a solution to energy poverty and urban heat island", *Sustainable Cities and Society*.
- Zhang B., Xie G., Gao J.x., Yang Y., (2014), "The cooling effect of urban green spaces as a contribution to energy-saving and emission-reduction: A case study in Beijing, China", *Building and Environment* 76: 37-43.

توصیه‌نامه منظر شهری تاریخی: ابزار جدید یونسکو برای آینده‌ای پایدار^۱

مترجمان:

- نرگس حمزه، کارشناس ارشد مرمت شهری، دانشگاه تهران.
- پوپک پوربهادر، کارشناس ارشد مرمت شهری، دانشگاه تهران.

- Patricia M. O'Donnell, FASLA, AICP, ICOMOS, IFLA, Global Chair IFLA Cultural Landscapes Committee Principal, Heritage Landscapes LLC, Preservation Landscape Architects and Planners, Vermont & Connecticut, USA.

- Michael Turner, ICOMOS, UNESCO Chair, Urban Design and Conservation Studies.

- پاتریسیا.م. اودونل: مدیر کمیته جهانی انجمن منظر فرهنگی، عضو انجمن آمریکایی معماران منظر (FASLA)، AICP، ICOMOS، IFLA، کمیته منظر فرهنگی IFLA، منظر میراث فرهنگی LLC، معماران و طراحان حفاظت منظر، ایالت ورمونت و کانکتیکات آمریکا.
- مایکل ترنر: فعالیت در (شورای بین‌المللی میراث و اماکن تاریخی)، صاحب کرسی در سازمان یونسکو در زمینه مطالعات حفظ و طراحی شهری.

چکیده

پیرو آئین باستانی یهودی، بزرگان و ارواح نیاکانمان را گرامی می‌داریم و با میراث بر جای مانده از آنان، به عنوان "فرزندان که نیاکانشان را در حافظه جمعی خود نگاه می‌دارند" (Turner, 2011) با آن‌ها ارتباط می‌یابیم. اسلاف و نیاکان، شهرهای میراثی را به نسل‌های امروز و آیندگان منتقل کرده‌اند که این میراث همواره قابل تکریم و احترام می‌باشد. میزان و نوع تغییرات شهری در قرن ۲۱ انگیزه و مشوق‌هایی برای توصیه‌نامه یونسکو برای منظر شهری تاریخی بود که در نوامبر ۲۰۱۱ به تصویب رسید (HUL, 2011). امروزه متجاوز از ۲۶۰ شهر و بیش از ۳۵۰ مراکز شهری به عنوان سایت‌های میراث فرهنگی جهان به ثبت رسیده‌اند، میراثی که ارزش و اهمیت جهانی آن‌ها برای همه انسان‌ها فارغ از هر نوع مرزبندی ملی، قابل تشخیص می‌باشد. فراتر از اماکن شهری میراث جهانی، توصیه‌نامه منظر شهری تاریخی بر همه مکان‌های شهری، اهم از ویژه و منحصربه‌فرد، و هر مکانی دارای ارزش میراثی، بزرگنمایی مفهوم‌های مراکز تاریخی یا مجموعه‌های شهری شامل گستره بافت شهری و حوزه وسیع‌تر، اشاره دارد. این زمینه گسترده، شامل ویژگی و خصوصیات ملموس اماکن شهری از جمله: الگوهای بکار گرفته شده در کاربری اراضی، ارتباطات فضایی و بصری، توپوگرافی، نقشه‌برداری، ویژگی‌های طبیعی، محیط‌زیست مصنوع، فضاهای باز، زیرساخت و ارزش‌های ناملموس شهرها، می‌باشد. برای مورد توجه قرار دادن میراث شهری، باید رویکردهای جامع و هدفمندی را برای جوامع اتخاذ نمود. منظر شهری تاریخی این چالش مؤثرتر و جامع‌تری از دستورالعمل‌های بین‌المللی پیشین را چارچوب‌بندی می‌کند. منظر شهری تاریخی موجب تغییر نگاه و به نوعی وسعت دیدگاه می‌گردد به طوری که توجهات را از سوی منابع میراث خاص و منحصربه‌فرد به گستره بافت شهری و حوزه جغرافیایی آن متوجه می‌سازد.

1. The Historic Urban Landscape Recommendation: A New UNESCO Tool for a Sustainable Future

The Historic Urban Landscape Recommendation: A New UNESCO Tool for a Sustainable Future

- Narges Hamzeh
- Poupak Pourbahadour

Abstract:

Following ancient Jewish custom we acknowledge our hosts, the spirits of our ancestors and speak to the legacies that they have passed on to us as “the descendents bear in their collective memory, their ancestors”. These ancestors have transmitted heritage cities to the current and future generations and that legacy deserves respect.

The rate and type of urban changes in the 21st century was the impetus for the UNESCO Recommendation on the Historic Urban Landscape (HUL), approved in November 2011.² Today some 260 cities and more than 350 urban centers are inscribed World Heritage sites, where heritage is recognized for Outstanding Universal Value to all humanity, transcending national borders. Going beyond World Heritage cities, the HUL recommendation is directed toward all urban places, each unique and each a place of heritage, enlarging the notions of historic center or urban ensemble to include the broad urban context and larger setting. This wider context includes the tangible character and features of urban places: land use patterns; spatial and visual relationships; topography; geomorphology; natural features; built environment; open spaces; infrastructure; and the intangible values of cities. To address urban heritage, holistic and targeted approaches to communities must be employed. HUL frames this challenge more effectively and comprehensively than previous international guidance. HUL extends thinking from specific heritage resources to address the broader urban context and its geographical setting.

مقدمه:

رودخانه‌ها، پارک‌ها، خیابان‌ها، پل‌ها، دیوارها، سکونتگاه‌ها، ساختمان‌های تجاری، توقفگاه‌های حمل‌ونقل، جاده‌ها اشاره دارند. این ویژگی‌های شهری در طول دوران‌ها توسط طبیعت و انسان برای ایجاد ویژگی شهری، تحقق یافته‌اند. آن‌ها نمایانگر میراث شهری ملموس و ناملموس می‌باشند که ارزشمند و نیازمند مدیریت تغییر برای دوران آینده می‌باشد. به عنوان مثال، جوامع حاشیه‌ی رودخانه و بنادر دریایی در سراسر جهان در ریشه‌ی مشترک و همانند و همچنین ویژگی‌های منحصربه‌فرد سهیم هستند. هنگامی که یک شهر به طور سنتی توسعه می‌یابد، منظر انتخاب شده برای این مکان به منظور طراحی و برنامه‌ریزی شهری در دستور کار قرار می‌گیرد، به عنوان مثال قابل رؤیت در چشم‌اندازی از شهر اپورتو کشور پرتغال (تصویر ۲). این گونه مکان‌های شهری، که در طول قرن‌ها شکل کنونی خود را به دست آورده‌اند، تعامل بین طبیعت و فرهنگ، ترکیبی از تلاش مردم، مکان و زمان، و نوعی مشارکت بی‌حدو حصر نسبت به ویژگی جامعه را بیان می‌کند. همچنان که بیان‌های مکان‌های منحصربه‌فرد، در گذر زمان معنایی نو به خود می‌گیرد، مناظر میراث شهری نیز، هم برای ساکنان بومی و هم برای بازدیدکنندگان، قابل خوانش و تشخیص هستند و به همان نسبت دارای ارزش‌هایی هستند که در درونشان نهفته می‌باشد. هنگامی که به طور کافی به عنوان ماتریکس یکپارچه و وابسته از ارزش‌ها درک شود، بیان‌های ملموس مردم و مکان و ارزش‌های ناملموس استقرار یافته در آن مکان‌ها، می‌تواند به عنوان روح منحصربه‌فرد مکان که میراث شهری است مورد حفاظت و مدیریت قرار گیرد.

منظر شهری تاریخی رویکردی منظرگونه است، با ارتباطی تنگاتنگ با معماران منظر و برنامه‌ریزان منظر. روستاهای با ارزش، شهرک‌ها و شهرها شریان‌های چند حسی و خوانایی از روح مکان هستند که موجب آمیختن میراث ملموس و ناملموس می‌گردد. مناظر فرهنگی مناطق شهری، اثر ترکیبی انسان و طبیعت، به طور کلی حدود نیمی از فضای سکونتگاهی را دربرداشته و تأثیر قابل‌ملاحظه‌ای بر خصوصیت مکان دارد. نیمه دیگر آن ساختمان‌ها هستند، که به عنوان کل بر مقیاس، تراکم و ویژگی چشم‌انداز شهری تأثیرگذار می‌باشد. منظر شهری تاریخی خاص و عام، سنت‌ها و ارزش‌ها و شکل‌گیری پیشینه به هم پیوسته‌ی تعامل میان مردم و مکان را بیان می‌دارد. طراحی و میراث حرفه‌ای باید در روشی فراگیر و میان‌رشته‌ای به منظور وضوح در شناخت، سند، تحلیل، و فصیح و گویا کردن منابع گوناگون میراث شهری مشترک‌المنافع، بکار آید به طوری که مدیریت تغییر شهری بتواند جامع، تأثیرگذار، قابل دفاع و تکرار شونده باشد. رویکرد منظر شهری تاریخی موجب مساعدت در روند، تقویت کثرت و جمع‌گرایی، تنوع میراث شهری و ظرفیت آن‌ها برای تداوم و تغییر می‌گردد.

منظر شهری تاریخی و منظر فرهنگی شهری برای منابع همسان، اصطلاحات برابری را ارائه می‌دهد. منظر شهری تاریخی و منظر فرهنگی شهری هر دو به تمامی گروه‌های چشم‌اندازهای شهری ساختار و مناظر، منظرها، تپه‌ها، دامنه‌ها، پوشش‌های گیاهی، خطوط ساحلی،

● تصویر ۱: نمونه منظر شهری تاریخی، این بازار محلی در میدان مرکزی شهر مایان San Juan Chamula، مکزیک، موقتاً این فضای شهری با اقتصاد محلی و فعالیت‌های جامعه پر می‌کند، (مأخذ: پاتریشیا. اودونل).

● تصویر ۲: دید از بالای شهر اپورتو، کشور پرتغال؛ نشان‌دهنده انطباق منظر شهری تاریخی به چشم‌انداز رودخانه و تپه‌های اقبال موجود، به عنوان شهری که ریشه در مکان خود دارد. مصالح ساختمانی همگن و فرم‌های معماری به ویژگی‌های متمایز شهری این شهر میراث جهانی افزوده می‌شود که در اطراف حمل‌ونقل آبی توسعه داده شده است، (مأخذ: پاتریشیا. اودونل).

۱- تنگناهای شهری قرن ۲۱:

تداوم فرهنگی گذشته‌ای که به نوعی به چالش کشیده می‌شود، با انقلاب‌های اجتماعی و صنعتی و تغییرات سیاسی که موجبات رهاسازی آثار تاریخی فرسوده را در پی دارد هرگز به ثمر نمی‌نشیند. رشد سریع شهر موجب فراهم آمدن امواج تغییر دگرریختی، تهدید ارزش‌های ذاتی و خصوصیت شهری و جایگاه ارزش‌ها می‌شود. و فرم شهری قرن ۲۱ پیچیده و چندهسته‌ای است. این‌گونه فرم نمی‌تواند بر پایه‌ی ساختارهای ایستا و غیرقابل تغییر برای قرن‌های متمادی سکونت‌گاه‌های دوران گذشته باشد. نظریه ارتباط، روش تحلیلی و ویژگی‌های این فرم جدید را پیشنهاد می‌دهد، و همچنین ویژگی چندهسته‌ای بودن آن به عنوان یکی از جنبه‌های رویکرد منظر شهری تاریخی را نیز در نظر دارد (Landmarks and Urban Change, Anthony Clerici, Izabel Mironowicz, Wroclaw University of Technology, Poland). بدین‌سان حفاظت میراث شهری فراتر از نگهداری سازه یا اثر یادبودی منفرد، پیش می‌رود و حفاظت و توانبخشی و نوسازی همه‌ی محیط‌زیست که در آن جامعه دل‌بستگی‌ها و علاقه‌مندی‌هایش را حفظ کرده است در بر می‌گیرد (Erder). تنوع، گوناگونی اماکن ارزشمند مسکونی و میراث‌موردی هستند تابع دگرگونی دوران معاصر که می‌تواند هم موجب کاهش ارزش‌های ملموس و ناملموس و هم یکپارچگی آن بشود.

دامنه تنگناهای مورد مواجهه میراث شهری دنیای ما عبارت‌اند از:

-افزایش سریع و فزاینده جمعیت، عدم کنترل رشد، به خصوص در کشورهای در حال توسعه؛

-کاهش جمعیت در پیامد حاصل از ویرانی بافت شهری و میراث، به ویژه در کشورهای در حال توسعه؛

-تحولات اجتماعی و اقتصادی موجب تغییرات کارکردی در باب خصایص و ارزش‌های مورد بحث هسته‌ی مرکزی شهر؛
-تغییرات محیطی، حوادث غیرمترقبه، تأثیرات کشمکش‌های نظامی، علیه آمال جهانی برای محیط زندگی سالم؛

-تأثیرات بهسازی زیرساخت‌ها و سیستم‌های حمل‌ونقل قدیمی، فرسایش حوزه‌ای پیرامونی هسته‌های میراث؛

-تکامل و تخصیص میراث شهری در جهت رقابت جهانی به منظور رشد اقتصادی و درآمد حاصل از گردشگری؛

-تنگناها و سختی‌های توسعه و (نوابغ معماری-starchitec ture) مربوطه و دیگر پروژه‌های تجاری شهری که توسط رقابت شهری جهانی و منافع اقتصادی پیش‌بینی شده مورد هدایت قرار می‌گیرند.

علاوه بر این موضوعات (مشکلات) خاص، دیدگاه رایج میراث به عنوان **کالایی عمومی** جهت ایجاد بهره‌دهی، در صورت عدم تعهد هم‌راستا به منظور حفاظت و نگهداری از میراث برای نسل‌های آتی، چالش دیگری است. منظر شهری تاریخی، وسیله‌ای برای وصول و سامان‌دهی و تقویت

ارزش‌های سنتی میراث تاریخی سنتی و ایجاد چارچوب و بکارگیری چارچوب گسترده‌تر به منظور حفظ ارزش‌های میراث شهری دوران معاصر و آینده و ابزاری برای نظارت توسط بازیگران گوناگون شهری در یک روند کارگروهی تکرار شونده می‌باشد.

۲- منظر شهری تاریخی یونسکو، ساختاری فراگیر برای آینده شهری:

از سال ۲۰۰۳ میلادی، بحث‌های فشرده، در خصوص معنی، خصوصیت، ارزش‌های موجود منظر شهری تاریخی، در یادداشت وین و قطعنامه‌های جلسات بین‌المللی، نتایجی را حاصل آورده است.

"هدف رویکرد منظر شهری تاریخی: حفظ کیفی محیط‌زیست انسانی و افزایش بهره‌وری از فضاهای شهری است. اهداف حفاظت از میراث شهری با اهداف توسعه اقتصادی و اجتماعی ادغام می‌شود. این در ارتباط متعادل و پایدار میان محیط‌زیست طبیعی و مصنوع ریشه دارد." (HUL, 2011). رویکرد منظر شهری تاریخی ساختاری است که می‌تواند ویژگی و روح شهرهای میراثی را به گونه‌ای که تکامل می‌یابند تجسم بخشد.

با تشخیص این چالش‌ها، کمیته میراث جهانی خواستار بحث بر اینکه "چگونه به طور مناسب نیازها برای نوسازی محیط‌های شهری تاریخی را تنظیم کنیم، در حالی که در همان زمان، حفاظت می‌کنیم از ارزش‌هایی که در چشم‌اندازهای به ارث رسیده شهری جای گرفته است، به خصوص در شهرهایی که در فهرست میراث جهانی ثبت شده‌اند حفاظت می‌کنیم." (Ron van Oers, 2006). به صورت اجمالی، هدف عمده منظر شهری تاریخی، صیانت از ارزش‌های میراثی می‌باشد. ارزش‌های میراثی می‌تواند به طور مستقیم با روح مکان در منظر مرتبط گردد و بدان علت که برگرفته از منظری است که خود، بوم آغازین و اصلی سرچشمه‌های سیما و فرم شهری است. نتیجه تعامل انسان و منظر، برای ارتباط با جنبه‌های روح منحصر به فرد منظر شهری، تکامل می‌یابد. منظر شهری تاریخی در حوزه تکاملی انسان و مکان نمایان می‌گردد.

مکان‌هایی که تحت حمایت یک دستور کار و موضوع حفاظت در رویکرد منظر شهری تاریخی قرار می‌گیرند تا انواع گوناگون سکونتگاه‌های میراثی عبارت‌اند از:

-میراث شهری، ترکیبی از کار بشر و طبیعت در گذر زمان، ارزش حفاظت و نگهداری دارد؛

-ارزش‌های متعدد ملموس و ناملموس تاریخ، اجتماع و اقتصاد گنجانده شده است؛

-فرآیندهای تداوم و تغییر در حال حاضر، پویایی شهرها؛
-شدت و سرعت تغییرات، شامل تغییرات آب‌وهوا؛

-هویت منظر شهری منحصر به فرد بیانگر یک میراث زندگی است؛

-منظر شهری شامل ارزش‌های میراثی در گروه‌هایی پیچیده است؛

-شناخت منظر شهری تاریخی، مستندنگاری، تجزیه و تحلیل درگاهی هستند برای مدیریت و حفظ ارزش‌ها برای دوران آینده.

میراث شهری در یک شبکه‌ی پیچیده و مرتبط پویا توسعه می‌یابد. بی‌همتایی آن جذبه‌ی اصلی و ارزشمندی برای زیستن، بقا و بزرگ داشتن شهرها است. منظر شهری که غالباً به طور اشتباه و به صورت سطحی درک می‌شود. این درک و فهم سطحی، خود دلیلی است بر گرایش بین‌المللی رایج به کم‌اهمیت جلوه دادن فرایند پیچیده رشد و سرزندگی بیلوا^۱ و موقعیت جهانی دبی^۲ در روشی ساده توسط پژوهشی نمادین "نوابغ معماری architecture" به عنوان اکسیر (نوش دارو). به هر حال، جنب و جوش شهری با تعمیر سریع و ظاهری حاصل نمی‌شود بلکه بر منحصر به فردی فضا، مردمان و سنت‌هایی که در گذر زمان اندوخته شده، ریشه دوانده است. این بیان‌ها ترکیبی از ارزش در ریشه سرزندگی می‌باشند. منحصر به فردی مستقیماً با ارزش جهانی میراث شهری با میراث متمایز به عنوان یک آهنربای گردشگری و موتور اقتصادی مرتبط می‌باشد.

با در نظر گرفتن نیاز به منظور هدایت بیشتر در جهت مدیریت مستمر میراث شهری و منظر شهری تاریخی، مرکز میراث جهانی مجموعه‌ای از جلسات پراکنده جهانی را که اولین جلسه آن در وین، در ماه می ۲۰۰۵ برگزار شد، به منظور پرداختن به نگرانی‌های رو به رشد در مورد تغییر و تخریب ارزش‌های میراثی بر عهده گرفت. مسائل عمده‌ای که می‌توان در خلاصه مقاله برشمرد به قرار زیر است (Ron van Oers, 2006):

-منظر به عنوان طبقه‌بندی از پویایی شهری جدید و قدیم، تأثیر متقابلی بین محیط طبیعی و محیط ساخته شده (مصنوع) است (که پیشتر به عنوان منطقه‌بندی به کار گرفته شده است)؛

-نقش معماری معاصر (پیشتر به عنوان زمینه‌گرایی ساختمان‌های جدید)؛

-اقتصاد و نقش در حال تغییر شهرها، با تأکید بر فرآیندهای غیربومی مانند گردشگری و توسعه شهری، با عوامل خارجی تغییر.

بیش از ۶ سال بحث‌های فشرده جهانی منظر شهری تاریخی در مورد مسائل شهری گرایش‌ها و آینده میراث مورد ملاحظه قرار گرفت. با استفاده از تعاریف منظر شهری تاریخی، "هدف رویکرد منظر شهری تاریخی در حفظ کیفی محیط انسانی، افزایش بهره‌وری و استفاده‌ی پایدار فضاهای شهری را به همراه شناخت ویژگی پویایی آن‌ها و ترویج تنوع کارکردی و اجتماعی، مورد توجه قرار می‌دهد. در واقع بدین

صورت موجب ادغام اهداف حفاظت میراث شهری و توسعه اقتصادی و اجتماعی می‌گردد. این در رابطه متوازن و پایدار بین محیط طبیعی و شهری و بین نیازهای نسل‌های امروز و آینده و میراث بر جای مانده از گذشتگان ریشه دارد." (HUL, 2011).^۳ این مبحث پیچیدگی چالش منظر شهری تاریخی را بیان می‌کند.

با توجه به آینده، ما تشخیص می‌دهیم که ارزش‌ها در طول زمان دچار استحاله و دگر دیسی گشته و به نوعی قابل تغییر می‌باشند. منشور بورا بیان می‌کند که "اماکن ممکن است واجد دامنه‌ای از ارزش‌ها برای افراد یا گروه‌های گوناگون باشند و ارزش‌ها همواره مورد بحث و نظر قرار می‌گیرند." (Australia ICOMOS Burra Charter, 1999). با دگرگونی‌های اجتماعی و الگوهای جمعیتی، بیشتر تمرکزها بر تداوم مکان بجای مردم می‌باشد. تازه‌واردان شهری نیازمند پذیرش مکان‌اند، در حالی که ساکنان بلندمدت شهر (افرادی که ماندگاری بیشتری در شرایط شهری دارند) نیازمند مجهز کردن فضا هستند برای میراث امروز که مانند لایه‌ای پیوسته بین دو قشر گذشته و آینده قرار گیرد. اگر پتانسیل میراث در شناخت گستره آن است، همانا آینده آن ممکن است به طور همزمان برای تلفیق، ترکیب باورهای گوناگون و کنش‌ها در یک مشارکت همزیستی مردم و مکان میسر می‌شود. این الگوهای گسترده اجتماعی منظر شهری تاریخی، سؤالی را پیش می‌کشد که **آیا امروزه ارزش‌های جهانی می‌بایست به مکان تعلق داشته باشد و نه به مردم؟** با توجه به میراث شهری، مکان و ارزش‌ها زمانی پایدار هستند که مردم به عنوان ناظران موقتی بسیار مهم آن میراث را به نسل‌های بعدی خود انتقال دهند.

با در نظر گرفتن این نکات، مفهوم محدودیت‌های قابل قبول تغییر نمایان شده است. در حالی که سیستم‌ها و راهبردهای مدیریتی اغلب ارزش‌های اقتصادی را مورد تجلیل و توجه قرار می‌دهند، آن‌ها همچنین می‌توانند (در کنار این پنداشت) موجب هماهنگی صیانت از ارزش‌های منحصر به فرد و روح مکان شوند. از دیدگاه مدیریت مستمر میراث شهری، رویکرد مؤثر برای حفاظت، تجسم عمل حفظ و نگهداری درون ساختار توسعه می‌باشد. این یکی از جنبه‌های مهم تکامل شهری می‌باشد. تغییرات چشمگیر در ویژگی شهری می‌تواند موجب برهم زدن و اختلال در خصوصیات سنتی و حس فضا گردد، و موجب عدم به رسمیت شناختن ورود ارزش‌ها به عنوان مسائل کیفی زندگی، محرک اقتصادی و جایگاه ارزش‌های گوناگون، شود. تغییر باید به طور ایده‌آل در هماهنگی با گذشته و نه در تضاد با آن تکوین یابد.

1. Bilboa

2. Dubai

3. UNESCO Recommendation on the Historic Urban Landscape (HUL), November 2011

۳- ارزش‌های ملموس منظر شهری تاریخی:

مناظر فرهنگی شهری، شریان‌های چند حسی روح مکان هستند. پتانسیلی برای هر چه ساده و دقیق‌تر کردن منظر شهری، با نسبت دادن تنها بدیهی‌ترین جنبه‌ها وجود دارد. کسانی که در منظر شهری زندگی می‌کنند یا آن را مورد مطالعه و کنکاش قرار می‌دهند پیچیدگی مساله را به عنوان آمیزه‌ای مرکب و باز نمودی از کلیت روح مکان، درک می‌کنند. عناصر ملموس منظر شهری تاریخی تجسم آن روح هستند. جنبه‌های فیزیکی (کالبدی) می‌توانند به عنوان عناصری که میراث شهری را در بر می‌گیرند، مشاهده و مستند شوند، مادامی که پژوهش، ویژگی تاریخی منظر شهری را تعیین می‌نماید، و جایگاهی که آن ویژگی امروز بر آن آشکار است را مورد سنجش قرار می‌دهد. یکپارچه‌سازی پژوهش‌ها، فهرست ویژگی‌های میراث ملموس و ناملموس، اساسی را برای درک کلی خصوصیت فراهم می‌آورد و می‌تواند موجب آگاهی بخشی برنامه‌ریزی، مداخلات و مدیریت آینده گردد.

برای مستندنگاری منظر شهری تاریخی ملموس، رویکرد سودمند، پیروی از یک فهرست جامع ویژگی‌های تعریفی خصوصیت منظر است. این فهرست پیشنهادی به عنوان راهنمای موضوعی، برای بررسی و مطالعه میراث ملموس بکار گرفته می‌شود:

- سیستم‌های طبیعی، ژئومورفولوژی، هیدرولوژی، توپوگرافی؛

- کاربری اراضی، الگوها، گروه‌ها (دسته‌ها)، سازمان فضایی؛

- روابط بصری؛

- پوشش گیاهی؛

- سیستم‌های گردش و حمل‌ونقل؛

- تجهیزات آبی، طبیعی و مصنوع (ساخته شده)؛

- ساختمان‌ها- حجم، مقیاس، فرم، جزئیات؛

- سازه‌ها- پل‌ها، دیوارها، تونل‌ها؛

- واژگان هنر شهری، مجسمه‌سازی، تجهیزات مکان، اشیا.

یکپارچگی منظر شهری می‌تواند به عنوان مرتبه و جایگاهی تعریف گردد که طبق آن تعاملات تاریخی انسان و طبیعت که منظر فرهنگی را به وجود آورده تا امروز باقی مانده است. این‌ها اشکال، خصایص و تمامی ویژگی‌های ملموس منظر شهری تاریخی هستند که بیانگر روح مکان در هماهنگی با کنش‌ها، سنت‌ها و ارزش‌های ناملموس که درون مکان‌ها آشیان گزیده‌اند هستند. این‌گونه جنبه‌های منظر می‌توانند در پژوهش‌های آرشیوی، روایت‌های دوره‌های تاریخی، شرایط موجود کار میدانی، قطعیت یابند. کاربری اراضی شهری، شهر را با الگوهای قابل مشاهده‌ای شکل می‌دهند که مناطق و گروه‌های خاص را تعریف می‌کنند. کشف دوباره، مستندسازی، ارزیابی و بررسی خصوصیت منظر شهری تاریخی و ویژگی‌های ملموس موجب فراهم آوردن مبنایی سودمند و الهام‌بخش برای درک و تأملی بر آینده فراهم می‌آورد.

۴- میراث ناملموس در درون منظر شهری تاریخی:

منظر شهری خاص و عام بیان‌کننده سنت‌ها، ارزش‌ها، و تاریخچه تعاملات و اثرات متقابل مستمر بین انسان و طبیعت می‌باشد. ارزش‌های ناملموس و مفاهیم منظر فرهنگی باید همچنین مستند و درک شوند. در منظر ملموس، بیان‌های ناملموس اسلوب زندگی، و آنچه که در اعمال و آداب روزانه مشهود است، می‌توانند در عمل یا کنش‌های قابل ملاحظه از طریق ویژگی‌ها و آثار بر جای مانده آن کنش‌ها دیده شوند. این‌گونه ارزش‌های ناملموس ریشه‌دار منظر در کنش‌ها اتفاقات و مکان‌ها نمایان می‌شوند:

- جشنواره‌ها، تشریفات؛

- موسیقی سنتی، رقص، اجرا؛

- عبادت روحانی، زیارت؛

- مکان‌های نمادین به اشتراک گذاشته، نمادهایی که تصویر به اشتراک گذاشته شهر را تجسم می‌بخشند؛

- اماکن خاطره‌انگیز، رویدادهای خاص، شادی و درد و رنج، بزرگداشت رویدادهای گذشته؛

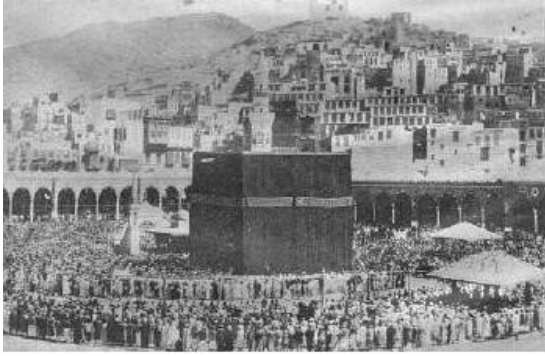
- شیوه‌های سنتی؛

- کشاورزی شهری و سابق شهری، کارخانه‌های مواد غذایی؛

- غذاهای محلی، مکان‌های برداشت؛

- هنرهای سنتی و صنایع دستی، محل تجمع مصالح، محل کار برای تولید.

مستندنگاری ارزش‌های ناملموس میراث شهری فرایندی اساسی و پایه می‌باشد. این دسته‌بندی‌ها ارزش‌های ناملموس موجود در مکان‌هایی قرار گرفته که اتفاقات ارزشمند زندگی روزانه و فرصت‌های خاص در آن صورت می‌گیرد پیشنهاد می‌کند. همان فهرست همچنین ممکن است نشان‌دهنده ارزش‌های ناملموس به منظور جستجوی آثار بر جای مانده‌ی سنت‌های پیشین باشد، که در حال حاضر به صورت فرم‌های بازمانده از دوران‌های قدیم جلوه‌گر است. برای مثال، منطقه‌ی شنا در کنار دریاچه ممکن است در گذشته به عنوان انجام مراسم مذهبی بوده باشد و عناصر خاص دسترسی ممکن است برای نسل جدید باقی مانده باشد با این تفاوت که امروزه تفریح، کاربرد بارز در آن منطقه می‌باشد. مکان‌های زیارتی به عنوان نوع دیگری از منظر شهری، سرشار از معانی‌اند. موضوع زیارتی، برخلاف میراث گردشگری، بر پایه‌ی باور معنوی استوار است. فریضه زیارتی، فرم و موضوع دنیوی (جسمانی) را در جهان مادی در بر می‌گیرد اما فرایند زیارتی معنوی (ناملموس) است که موجب رستگاری و رای زندگی این جهانی می‌گردد. در طرح و برنامه اخیر، مسیرها و جاده‌های زیارتی تاریخی میان شهری و نوظهور در ایرلند به منظور ارائه خدمات نوین برای زائران مورد پژوهش، نقشه‌برداری، و باززنده‌سازی (بازسازی) قرار گرفتند. مثالی سودمند در این باب، شناسایی، محدوده‌یابی، مدیریت و مشارکت اجتماعی و پایداری شبکه‌ای مسیرها و جاده‌های زیارتی مسیحیان قرون وسطی در ایرلند می‌باشد. بر اساس پژوهش تاریخی موقعیت و مقصد داده‌های

• تصویر ۳الف، ۳ب: دیدگاه‌های تاریخی از هسته مذهبی از سند مکه ویژگی‌های شهر تاریخی از نظر سازمان فضایی، مقیاس، و ویژگی‌ها، در حالی که دیدگاه معاصر تغییرات گسترده‌ای در فرم و ویژگی‌های شهری ایجاد کرده که به جای زیارت مکان مقدس نشان می‌دهد، (مأخذ: Gustavo Araoz, ICOMOS President).

انسانی، انجام این سنت معنوی و روحانی موجب تحمل فشار مفرطی بر مکان شده است برای اقامت زائران که چند برابر شده است نسبت به آنچه در گذشته برنامه‌ریزی شده بود. مکان میراث روشنی برای مردم و حفظ سنت‌ها ایجاد می‌کند که در این مورد، امروزه منظر شهری تاریخی به سختی به عنوان یک نتیجه قابل تشخیص است. این‌گونه تعاملات، و ارزش‌هایی که آن‌ها نمایانگر آنند، محصول هر دوی میراث ملموس و ناملموس ساکن در منظر شهری تاریخی و هم بخشی با روح شهری می‌باشد. رویکرد منظر شهری تاریخی، "خلاقیت و تنوع فرهنگی را به عنوان ثروتی کلیدی برای انسان، اجتماع و توسعه اقتصادی در نظر می‌گیرد." هنگامی که این موضوع درک گردد به عنوان مجموعه‌ای یکپارچه از ارزش‌های منظر فرهنگی، بیان‌های ملموس و ارزش‌های ناملموس روح مکان، می‌توانند مورد محافظت و صیانت قرار گیرند.

۵- ابزارهای تداوم و تغییر در منظر شهری تاریخی:

جامعه‌ای گسترده از ساکنان شهری، گردشگران، ملیت‌ها و گرایش‌های جهانی، می‌تواند چهار گروه ابزاری پایه‌ای را برای تأثیرگذاری بر محافظت و استفاده بهینه از میراث، و رسم نوعی شبکه میان‌رشته‌ای محیطی، به ارمغان آورد. رویکرد منظر شهری تاریخی "ابزارهایی را به منظور مدیریت تحول فیزیکی و اجتماعی فراهم می‌سازد و متضمن آنکه مداخلات عصر معاصر با میراثی که در بستر تاریخی قرار گرفته و جز بافت منطقه‌ای به حساب می‌آید، به طور هماهنگ، یکپارچه گردند" که هر دو سنتی و نوآورانه می‌باشند (HUL, 2011). نوعی ابزار گسترده منظر شهری تاریخی وجود دارد که می‌تواند برای رویکرد محافظت شهری یکپارچه‌تر و قوی‌تری مورد استفاده قرار گیرد.

- مشارکت مدنی؛

- دانش و برنامه‌ریزی؛

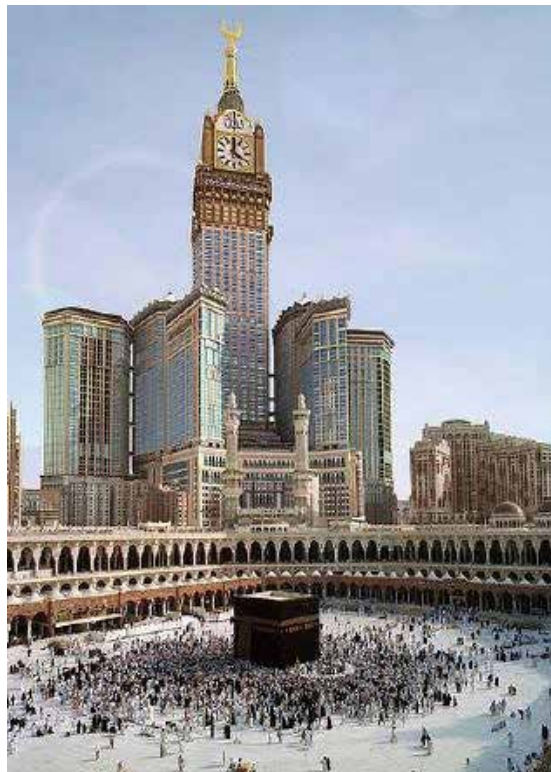
- دستگاه‌های (سیستم) تنظیمی (قوانین)؛

- ابزارهای مالی.

بکارگیری این چهار گروه از ابزارها، بخش چهارگانه در منظر شهری تاریخی، به عنوان ابزاری مؤثر در صیانت از ارزش‌های میراث شهری مورد بررسی قرار می‌گیرد. شناسایی میراث مشترک موجود یک سکونتگاه در یک محیط جامع و وسیع،

مکان‌های زیارتی، دسته‌ای از مقصدهای مذکور خاص انجام مناسک روحانی و معنوی، مسیرهای زائران دوران قرون وسطی بازسازی شدند و فرصت نمایش مجدد را برای عموم افراد معاصر پدید آوردند. استفاده توریستی از این مسیرها درآمد قابل ملاحظه‌ای را برای منطقه، تقویت کسب‌وکار جامعه، اشتغال در مراتب پایدار و ثابت در بر داشته است، در حالی که ویژگی تاریخی مناطق شهری و مقاصد معنوی حفظ شده است (O'Donnell, 2004).

از سوی دیگر، اعمال مناسک حج مسلمانان، در مکه در گذر زمان تغییر یافته است. در ارائه مثالی از ازدیاد گروه‌های

• تصویر ۳پ: دیدگاه‌های تاریخی از هسته مذهبی از سند مکه ویژگی‌های شهر تاریخی از نظر سازمان فضایی، مقیاس، و ویژگی‌ها، در حالی که دیدگاه معاصر تغییرات گسترده‌ای در فرم و ویژگی‌های شهری ایجاد کرده که به جای زیارت مکان مقدس نشان می‌دهد، (مأخذ: Gustavo Araoz, ICOMOS President).

پایه و اساسی را جهت پایداری فضایی و زمانی فراهم می‌آورد. این پایه و اساس نیازمند به دست آمدن از طریق توجه به طیف وسیعی از فرایندها در عمل، در جهت بهبود مدیریت تغییر می‌باشد. پذیرش پویایی تغییر و پردازش شهری، در یک روش مشخص، و تغییر قابل قبول و مناسب در میراث شهری، از جنبه‌های بنیادین نظارت بر ارزش‌های میراث شهری هستند. در کل، وجود یک سیستم مبتنی بر ارزش‌ها، برای متعادل ساختن تغییر و حفاظت، هدایت شده به وسیله ارزش‌های ملموس و ناملموس شهری، بنیادی می‌باشد. تنوع ابزارهای مکمل می‌تواند برای ارتقای سطح مشارکت اجتماعی، برنامه‌ریزی مناسب، هدایت مداخلات، شکل‌دهی قوانین و یکی کردن اقتصاد منطقه‌ای، بکار گرفته شود.

۵-۱- ابزارهای مشارکت مدنی:

در جامعه معاصر جابه‌جایی جمعیتی مقوله‌ی ثابتی است. هر دو حالت پویایی و ایستا در عامه ساکنان شهرها به عنوان ساکنان طولانی‌مدت و آمیخته با مهاجران تازه ساکن شده در شهر، مشهود است. طیفی از ابزارها وجود دارد که برای مشارکت مدنی که شهروندان، گروه‌های اجتماعی، محله‌ای، رهبران سیاسی، کادر شهرداری، روسای سازمان‌ها، سازمان‌های غیردولتی، سازمان‌های خیریه و بشردوستانه - به معنای واقعی کلمه همه جوانب جامعه مدنی - بکار رفته است برای تجسم آینده‌ی شهری‌شان در هماهنگی با گذشته، گرد هم می‌آورد. رویکرد منظر شهری تاریخی، "نگرانی‌های مدیریتی و سیاست‌های حکومتی شامل انواع ذینفع‌ها از جمله، عاملان عام و خاص بین‌المللی، ملی و محلی در فرایند توسعه شهری را" مورد خطاب قرار می‌دهد (HUL, 2011). این فهرست از ابزارهای مشارکت مدنی، طیف وسیعی از مسیرها را ارائه می‌دهد. -فرآیندهای دیدگاه برنامه‌ریزی شهری چند سطحی و قابل دسترس؛

-انجمن عمومی درباره جنبه‌های آینده شهری؛
-وب‌سایتی بر اساس بازی‌های میراث محلی؛

-وبلاگ‌های تبادل وب، اتاق‌های گفتگوی مسائل میراث شهری؛
-برنامه‌ریزی کارگاه‌ها و جلسات عمومی با گفتگوی آزاد؛
-پروژه‌های مستندنگاری، مصاحبه‌های شفاهی، فیلم‌ها؛
-انجمن توسعه مهارت نظارت میراث، کارگاه‌های آموزشی، پروژه‌ها؛

-تلاش‌های داوطلبانه برای حفظ مکان‌های تاریخی محلی. راه‌های فراوانی برای به دست آوردن علاقه‌مندی ساکنان شهری به منظور ترویج و افزایش آگاهی در مورد ساختار تاریخی‌شان وجود دارد. چشم‌انداز برنامه‌ریزی مشارکتی جدید شهری مبتنی بر شبکه اینترنتی جهانی، در برنامه‌ریزی شهری ۲۵ ساله‌ی پیتسبورگ^۱ مورد توجه قرار می‌گیرد که مؤلفه میراث را در بر می‌گیرد. شیوه‌ی سودمند آگاهی از میراث در واقع نوع بصری "شکار تاریخ" از سازمان غیرانتفاعی حفاظت بورلینگتون، ورمونت امریکا^۲ که در آن شرکت‌کنندگان به منظور شناسایی دسته‌ای از عکس‌ها شهر را کشف می‌کنند. این بازی، ساکنان شهر را به چالش می‌کشد تا محله‌های گوناگون را در جستجوی ویژگی‌های نمادین و کاریزماتیک محیط مصنوع، بررسی کنند. برگه‌ها همراه با سرنخ‌های لازم، از طریق ایمیل به عموم مردم به وب‌سایت محافظت بورلینگتون، و به صورت نسخه چاپی در محیط‌های عمومی، توزیع می‌گردد. جوایز به شرکت‌کنندگان اهدا می‌شوند و برنده جایزه بزرگ، در یک رویداد تلویزیونی انتخاب می‌شود که به نوعی فعالیت‌های مربوط به حفظ و صیانت از شهر را برجسته می‌نماید. هدف این بازی، ایجاد علاقه‌مندی، بحث و ارتقا سطح آگاهی و احترام نسبت به میراث بومی، می‌باشد.

این اهداف با مأموریت سازمان هماهنگ می‌شود "به منظور حفظ و حمایت از معماری تاریخی و قابلیت زندگی بورلینگتون از طریق آموزش و حمایت." این روش سازگار به خط‌مشی رسانه‌ای اجتماعی است که در آن ساکنان با ارسال عکس خود و به چالش کشیدن دیگران به شرکت در اکتشاف بیشتر و قدردانی از منظر شهری تاریخی مشغول می‌شوند.

تصویر	شرح مختصری از تاریخچه / سبک	آدرس / نام عمومی
	این ساختار را می‌توان در دوران ویکتوریا گورستان باغ‌ها، که در سال ۱۸۷۱ افتتاح شد در بر داشت. منطقه نه تنها به دلایل دفن صلح‌آمیز بلکه یک منطقه آرام برای زندگی به پیک‌نیک، استراحت و فرار از سروصدا از مرکز قسمت مرکزی شهر ارائه می‌دهد.	گورستان دریاچه

● تصویر ۴: شکار تاریخ حفاظت جامعه بورلینگتون، با استفاده از راهنمای شهری در قالب بازی سرنخی برای تعامل مردم با میراث مصنوع جامعه پیدا کنید. (مأخذ:

Burlington Preservation)

1. Pittsburgh
2. Burlington, Vermont, USA

طیف گسترده‌ای از ابزارهای تعهد مدنی، ناظر اجزای جدایی‌ناپذیر از منظر شهری تاریخی به آینده می‌باشد.

۵-۲- ابزارهای دانش و برنامه‌ریزی:

این ابزارها که برای حفاظت از یکپارچگی و اصالت میراث شهری در نظر گرفته می‌شوند. از نقطه نظر برنامه‌ریزی، تغییر به هر نحو اتفاق خواهد افتاد. رویکردهای برنامه‌ریزی سنتی که به جهت تأثیرگذاری ادامه می‌یابند، به رویکردهای نوین و نوآورانه به منظور موردتوجه قرار دادن چالش‌های خاص اماکن شهری در قرن ۲۱ می‌پیوندند.

این ابزارهای برنامه‌ریزی متنوع شامل:

-فرایند برنامه‌ریزی جامع که شامل میراث و ارزش‌های شهری است؛

-مستندنگاری میراث ملموس و ناملموس جامعه؛

-نقشه‌برداری نمای شهری برای پوشش، ارتفاع، موقعیت ساختمان؛

-برنامه‌ریزی برای حفاظت از منابع طبیعی و فرهنگی؛

-حفاظت شهری، مدیریت، برنامه‌های گردشگری هدفمند؛

-دانش زیرساخت‌های سبز، اعمال شده با توجه به میراث؛

-برنامه‌های ترکیب کردن ارزش‌های میراثی برای نشان

دادن خیابان‌ها، امکانات عمومی، فاضلاب‌های (آب‌های) سطحی، پارک‌ها، و غیره.

اولین نقطه عطف به منظور مستندنگاری به عنوان شالوده‌ی برنامه‌ریزی، مثالی است از روستای San Juan Chamula، مکزیک که میراث ناملموس شهری در مناسک عبادی و رویدادهای یادبودی که در محوطه دیواری حیاط کلیسا، مجاور میدان بازار و خیابان‌های محلی اجرا رخ می‌دهد را نشان می‌دهد. این مناظر شهری تاریخی بستری برای

بیان باورهای سنتی و میزبان بیان‌های زودگذر سنت‌های محلی هستند. به منظور تنظیم و تدوین برنامه‌ریزی مناسب اجتماعی پیشگام جهت صیانت از میراث محلی، مستندنگاری از آن‌ها، عوامل مذکور و ارزش‌های مرتبط با آن، از کاربری‌های آینده زمین، مقیاس و تراکم توسعه و پروژه‌های شهری به جهت به‌روزرسانی زیرساخت یا تعهدات مشابه آگاهی خواهد داد.

همان‌طور که در سند منظر شهری تاریخی ذکر گردید، "میراث شهری، شامل اجزای ملموس و ناملموس، به منزله منبعی کلیدی در ارتقا قابلیت و سرزندگی مناطق شهری و ترقی توسعه اقتصادی و انسجام اجتماعی در محیط جهانی در حال تغییر می‌باشد. همان‌گونه آینده بشری منوط به برنامه‌ریزی و مدیریت مؤثر منابع، حفاظت برای تبدیل شدن به استراتژی برای دستیابی به هماهنگی بین رشد شهری و کیفیت زندگی بر پایه‌ای پایدار می‌باشد (HUL, 2011).

نمونه‌ی ابزارهای برنامه‌ریزی که به طور مؤثر مجموعه شهری تاریخی را مورد محافظت قرار داده است ناحیه‌بندی و راهنمای توسعه تصویب شده آنابولیس، مرلند^۱ می‌باشد جایی که منطقه‌ی بندرگاهی، هسته شهر ایالتی مرلند بشمار می‌آید. هسته مرکزی میراث شهری شامل؛ ترکیب منسجمی از خیابان‌های محوری باریک، ساختمان‌های سه طبقه، فضای محدود شده خیابان با پیاده‌روهای آجرچین و جاده‌های باریکی که مبین ویژگی منحصربه‌فرد این منظر شهری می‌باشد. فضاهای خصوصی در ساختمان‌ها توسط باغ‌هایی با درختان بزرگ، گیاهان، مسیرهای عبور، آبگیرها، مجسمه‌ها و ... محصور می‌شوند. الگوی شهری مراکز شعاعی با ساختارهای نمادین، عمارت حکومتی و کلیساها، خطوط

• تصویر ۵: San Juan Chamula، حیاط کلیسا مکزیک با نواختن نوازندگان سازهای سنتی و سوزاندن آتش، نمونه‌ای از منظر شهری تاریخی که بیانگر خدمت به اعتقادات محلی برای بیان تنظیم میراث ناملموس جامعه سنتی و رویدادهای مذهبی است، (مأخذ: پاتریشیا. اودنول).

1. Annapolis, Maryland

مناطق میراث شهری را شکل می‌دهند. برای رویکرد منظر شهری تاریخی، ابزارهای به کار رفته به هدف حفظ و مدیریت میراث شهری ملموس و ناملموس منظور خواهند شد. در سطح جهانی، در هر دوی موضوع اجرا و محتوای چنین سیستم‌هایی به طور گسترده تفاوت‌های وجود دارد:

- امر ناحیه‌بندی تحت حمایت پایگاه داده میراث شهری؛
- قانون حق ارتفاقی حفاظت؛
- قانون کمیسیون منطقه تاریخی؛
- سیستم‌های مرسوم، سنتی، مردمان بومی؛
- اهداف تصویب شده تغییر آب‌وهوا؛
- حکم حفاظت از درخت؛
- زیرساخت سبز، کدهای انرژی‌های قابل تجدید؛
- نواحی پوشش چندمنظوره، برای اقتصاد، میراث، زیبایی‌شناسی، حفاظت؛
- قوانین به‌طور خاص نشان‌دهنده‌ی نظارت میراث شهری / مدیریت میراث شهری؛
- کنترل نقاط دید شهری (Hal Moggridge, Colvin & Moggridge, Edinburgh study, 2009).

نمای اشکال و برداشت‌های چند حسی از این کهن شهر درون شهری مدرن. ناحیه‌بندی و منطقه‌بندی موجب کنترل ارتفاع، فرم‌های نما و تناسبات ساختمان‌ها به منظور حفظ مقیاس و جزئیات منحصربه‌فرد منظر خیابان‌ها می‌گردد. جالب اینکه، طرح برنامه‌ریزی اخیر کاشت درخت را در حاشیه خیابان‌ها پیشنهاد کرد. ساکنان محلی فوراً به این پیشنهاد پاسخ دادند که درخت جایی در سنت این شهر منحصربه‌فرد جایی ندارد، و آن را نوعی دخالت در منظر خیابان و مانع دید و تغییردهنده ویژگی منظر شهر بشمار می‌آوردند. در عوض، محل حضور درختان به عنوان جایگاه سنتی، در فضای باغ‌های خصوصی، داخل مکان‌های مسکونی و در تقاطع‌ها، نقاط مدور و نزدیک سازه‌های نمادین می‌باشد. دانش محلی، موجب سامان‌بخشی و جهت‌گیری مجدد کوشش‌ها و اثرات برنامه‌ریزی به منظور حفظ و نظارت بر منظر شهری منحصربه‌فرد آن‌پولیس گشت.

۵-۳- سیستم‌های تنظیم مقررات (قوانین):

تدابیر قانونی و سیستم‌های نظارتی رشد و تغییر در

● تصویر ۶: نمونه‌ای از خیابان در آن‌پولیس، مریلند، منطقه هسته مستعمراتی شهری نشان‌دهنده طرح محوری و متمرکز بر ساختارهای نمادین (مأخذ: J. Pat- rick Graham).

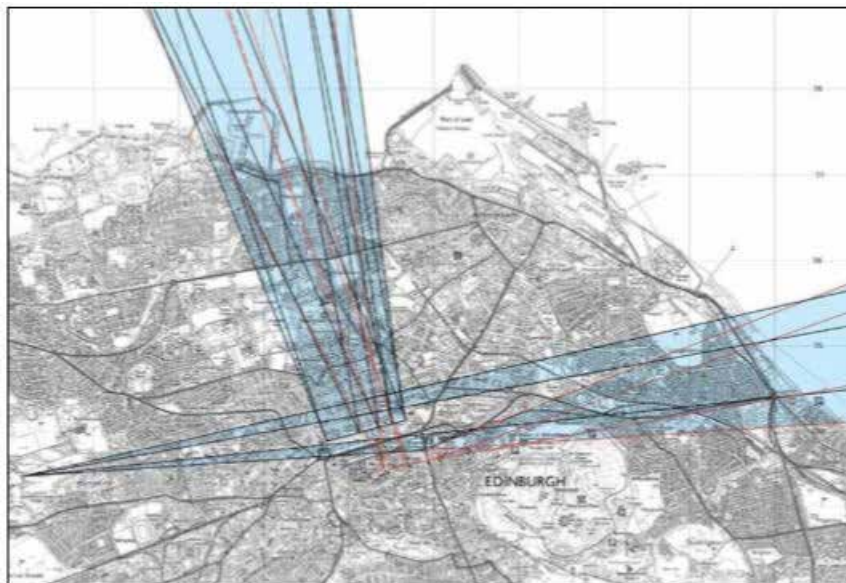
● تصویر ۷: عکس هوایی از آن‌پولیس که هسته منطقه و بندرگاه در طرح ایالتی شعاعی شهر را به تصویر می‌کشد (مأخذ: Google Maps).

● تصویر ۸: میدان دید شهری ادینبورگ بر فراز ساختمان‌های شهری در امتداد مسیر عجیب به تپه‌ها و برج مناره‌های نمادین^۱. (مأخذ: پاتریشیا. اودنل).

می‌باشد. به طور ذاتی حفاظت، عملی است پایدار که منابع و اصل داده‌ها در مکانی نگهداری و به‌روزرسانی شده و موجب سودمندی و پویایی بیشتری برای امروز و آینده می‌گردد. منظر شهری تاریخی با داده‌هایی تاریخی از اذهان و دست‌های گذشتگانمان پیوند می‌خورد. مدیریت شهری درون ساختار شکل تاریخی شهر خود، از جهاتی میراث شهری به ارث برده را برای عبور و انتقال آن برای آیندگان در بردارد. جنبه‌های پایدار تغییر، با به ارمغان آوردن زیرساخت‌های سبز به مناطق شهری، می‌تواند در چهارچوب احترام و درک متقابل، به منظور ایجاد بصیرتی با ثبات برای آینده شهری در مقابل زدودن ویژگی‌های گذشته، سازگار شوند.

به دست آوردن هویت شهری نمادین، خود یک چالش است. در زمینه طرح و برنامه‌ریزی برای ویژگی بصری شهری مشترک، مفهوم "تعریف آسمان"، توسط معمار مستعد منظر Hal Moggridge، ابداع گردید. در مطالعات اخیرش درباره‌ی ادینبورگ، اسکاتلند، دسته‌ای از چشم‌اندازهای محدوده جغرافیایی^۱ به منظور فراهم کردن دستیابی بصری عام به عناصر شهری نمادین در آینده، نقشه‌برداری شده است. مفهوم آسمان، پایه‌ی سیستم منطقه‌بندی کنترل رشد شهری پیچیده است. جایی که مستلزم طرح‌های پیشنهادی توسعه است تا نشان‌دهنده‌ی انطباق با حفاظت مسیرها و چشم‌اندازهای سیمای نمادین شهر، منافع مشترک بصری ساکنان شهر ادینبورگ، گردشگران و نسل‌های آینده

● تصویر ۹: میدان دید نقشه‌برداری برای بررسی کنترل توسعه ادینبورگ از نقطه اوج و عناصر یادمانی میراث شهری، از جمله دسترسی از نظر توپوگرافی شهر و آبراه خور مجاور برای بکارگیری رشد شهر آماده شده است (مأخذ: Hal Moggridge, IFLA representative to the HUL working group).

1. steeples
2. view sheds

زیرساخت سبز با طرح (bioswales)^۱ در امتداد خیابان‌ها، بام سبز و دیگر فناوری‌های مدیریت آب‌های جاری که در حال گسترش می‌باشد. این روش به عنوان بهترین شیوه معاصر به منظور کاستن فشار از سیستم‌های فاضلاب کهنه و کوچک سطحی زیرین مورد استفاده قرار می‌گیرد. آیا این مداخله موجب تغییر منظر شهری تاریخی خواهد بود؟ قطعاً همین‌طور خواهد بود. به هر حال، پژوهش و بررسی خیابان‌های تاریخی شهر حاکی از آن است که در بسیاری از محله‌های شهری، مداومت در چمن‌آرایی و درخت‌کاری یا حاشیه‌سازی بین خیابان و پیاده‌روها، یک قاعده و هنجار تاریخی بوده است. این کاربرد موجد مداومت در ایجاد حاشیه‌های سبز، نه فقط برای بهبود کیفی آب بلکه وسعت‌بخشی به محیط‌زیست شهری، و هم‌راستا با الگوهای تاریخی می‌باشد.

۵-۴- ابزارهای مالی:

اغلب به گوش می‌رسد پول همه‌کاره است و دارای قدرتی است که همه مشکلات با آن حل می‌شود. منابع مالی در بخش‌های عمومی و خصوصی، چه با اعمال جداگانه و چه به صورتی مشارکتی، موجب ادامه بقا میراث مناطق شهری در آینده می‌گردد.

امور مالی در موارد «حمایت از نوآوری و توسعه درآمد حاصل از تولید، ریشه در سنت دارد» (HUL, 2011). حمایت مالی برای به‌روزرسانی زیرساخت، فراهم نمودن

در مناطق پرتراکم شهری، جریان آب‌های سطحی حاصل از باران‌های شدید در سیستم کهنه آب و فاضلاب شهری موجب آلودگی غیر قابل قبولی می‌گردد. به طور کلی در سطوح غیر قابل نفوذ مناطق شهری، جریان آب‌های سطحی حاصل از باران به سرعت در گودال‌های آبگیر و لوله‌های تخلیه، جمع شده و جریان می‌یابد، با امکان نفوذپذیری کم در زمین و پشت‌بام به منظور جذب آب. آب‌های سرریز و جاری مشکل بزرگی را فراهم می‌آورد و مسبب بسنده نبودن معیارهای لازم بسیاری از آبراهه‌ها در مواجهه با استانداردهای امریکا به منظور سلامت ماهیگیری، شنا و حیات‌وحش می‌باشد (The New York Times Green Blog, 2012). احکام قانونی تصفیه و پاک‌سازی آب و به طور کلی اقدامات بهبود مهار کیفی آب را مورد حمایت قرار می‌دهد. رویکرد سنتی برای رفع این معضل با ساخت زیرساخت جدید هزینه‌هنگفتی را صرف کرده است.

در حالی که بسیاری از شهرها در طول تاریخ ذخیره‌سازی در مخازن را برای مهار آب باران به منظور استفاده مجدد بکار برده‌اند، تعداد اندکی تجهیزات جمع‌آوری آب باران امروزه در بسیاری از شهرهای بزرگ قابل رؤیت است. آن‌گونه فناوری سنتی، برای نوسازی مرکز خرید ملی امریکا بکار گرفته می‌شود، مکانی که آب جاری حاصل از باران را مورد استفاده قرار می‌دهد جمع‌آوری، تصفیه و قابل استفاده به منظور آبیاری چمن‌ها در حالی که ظاهر تاریخی تجدید می‌شود.

● تصویر ۱۰: نمایشی برای طرح لایه رویی آلودگی بین پیاده‌رو و خیابانی از یک بلوک در شهر نیویورک مثالی از زیرساخت‌های سبز است که باعث افزایش پایداری می‌گردد (مأخذ: ASLA Dirt Blog, New York Times Green Blog).

۱. نوعی عناصر طراحی شده برای زدودن آلودگی از سطح آب به همراه پوشش گیاهی مثل کاشت درختان، چمن و زهکشی مناسب و ... می‌باشد.

سرویس‌دهی‌ها، نوسازی فضاهای عمومی، ارتقا سیستم حمل‌ونقل و در بسیاری از شیوه‌های دیگر موردنیاز است، برای تغذیه موتور محرک اقتصاد جهت سرزندگی شهری. برای منظر شهری تاریخی این اساس اقتصادی تأثیرگذار بر ارزش‌های میراثی می‌باشد.

-بودجه هدف‌دار مشارکت عمومی و خصوصی برای میراث شهری؛

-ارتقاء سرمایه عمومی؛

-ابقا مداوم عمومی کارمندان و بودجه‌ها؛

-نگهداری اموال و ساختمان خصوصی؛

-خریدوفروش مجدد با محدودیت‌های حفاظتی؛

-وام تنخواه‌گردان به جهت ساختارهای تاریخی؛

-اجاره بلندمدت املاک میراث؛

-تعهدات متقابل؛

-خرید یکجا املاک کلیدی؛

-تسهیلات حفاظتی؛

-انتقال حقوق توسعه؛

-کمک‌های مالی از دارایی میراث به ناظر قابل اعتماد؛

-تأمین وجه سرمایه‌گذاری برای نمایندگی‌های حفاظت

میراث شهری؛

-برنامه‌های کمک مالی برای فعالیت‌های میراث ملموس

و ناملموس شهری؛

-قوانین مالیاتی مطلوب سرمایه‌گذاری‌های حفاظت.

برای مثال، بودجه زیرساخت‌های عمومی خصوصی،

نوآوری شبکه فاضلابی مذکور به دلیل قانونی کردن

اختیارات امور کیفی مربوط به آب دنبال شد، با این حال

جنبه مالی آن، مقوله مهم دیگری است. ایالت نیویورک،

طرح اساسی و بدیع زیرساخت سبز شهر نیویورک را تحت

حمایت قرار می‌دهد که با توجه به آن "خسارت ۱/۵ میلیارد

گالن آب سرریز شده سالانه تا سال ۲۰۳۰ از دور خارج

خواهد شد، در حالی که ۱۲ میلیارد گالن به مدد ادغام

سیستم‌های زیرساختی سبز و خاکستری آب‌های جاری

در خارج آبراهه‌های نیویورک ذخیره خواهد شد، و کنار

آن نیز در این فرایند موجبات مسئولیت‌های ذخیره مالی

شهر و ایالت نیز فراهم خواهد شد. هزینه‌های پیش‌بینی

شده برای هر لایه رومی (bioswales) حدود ۱۳ هزار دلار

با بیش از ۱۰۰ واحد ساخته شده در سال ۲۰۱۲ و اعمال

شیوه استاندارد، می‌باشد. بودجه زیرساخت طرح سبز برای

شهر نیویورک بالغ بر ۲/۴ میلیارد دلار در سرمایه‌گذاری‌های

عمومی و خصوصی در طی اجرای آن در طول ۱۸ سال

آینده می‌باشد (The New York Times Green Blog, 2012).

همان‌گونه که در تحلیل این نمونه‌های محدود مشخص

است، چهار دسته از ابزارهایی که اجتماع، برنامه‌ریزی، مقررات و امور مالی را موردتوجه قرار می‌دهد اغلب هماهنگ و در تعامل با یکدیگر و بر اساس اطمینان بر گستره‌ای از ابزارها بکار گرفته می‌شوند.

رویکرد منظر شهری مبین این نوع از یکپارچگی برای بهبود و اصلاح میراث شهری بشمار می‌آید.

نتیجه‌گیری منظر شهری تاریخی یونسکو:

شش سال بحث جهانی در باب مدیریت مناطق شهری اکنون با پذیرش منظر شهری تاریخی کامل می‌گردد. که در واقع ظرفیت اجرایی آن محکی خواهد بود برای سازگاری و اعمال توصیه‌نامه‌ها. آیا می‌توانیم به‌طور تأثیرگذار تغییرات را مدیریت نماییم و یا بر کشمکش‌های توسعه مخالف میراث فائق آییم، در جهت قابلیت‌ها، توسعه را با شناخت کاملی از میراث شهری و اهمیت آن برای آینده هدایت کنیم. ترویج و رشد کیفیت زندگی شهری مستلزم چنین یکپارچگی می‌باشد.

هدف فراگیر رویکرد یکپارچه و چندوجهی منظر شهری

تاریخی، مدیریت تداوم شهری و تغییر به منظور

صیانت از ارزش‌های ملموس و ناملموس می‌باشد.

متخصصان میراث، طراحی و توسعه باید در تعامل با یکدیگر

شرکا و همکاران قوی‌تری باشند. رویکرد منظر شهری

تاریخی اشاره دارد بر این حقیقت که در دهه‌های اخیر نظم

و انضباط و کنش در حفاظت شهری به‌طور چشمگیری

افزایش یافته است، که توانمندی سیاست‌گزاران و مدیران

برای بهتر کنار آمدن با فرصت‌ها و چالش‌های جدید را در

بر دارد. علاوه بر این، توصیه‌نامه منظر شهری تاریخی تأکید

دارد که "کوشش‌های پویا گرایانه، زمانی که رویکرد منظر

شهری تاریخی به‌طور جهانی گسترش یابد و به اجرا درآید،

می‌توانند غنی شوند." حفاظت میراث موضوعی است در

جستجوی نکات مثبت، فراگیر و تجسم میراث شهری که

شالوده‌ای پایدار برای زندگی امروزی و میراث بر جای مانده

پس از آن است. IFLA می‌تواند "در توسعه و انتشار ابزارها و

بهترین فعالیت‌ها برای اجرای رویکرد منظر شهری تاریخی

شرکت کند." (عضوی مؤثر در جهت تأمین توسعه و ترویج

ابزارها و بهترین کنش‌ها به منظور اجرای رویکرد شهری

تاریخی باشد.) (HUL, 2011).

میزان موفقیت‌هایمان در قبال بکارگیری رویکرد منظر

شهری تاریخی در درجه و جایگاهی خواهد بود که ما بر

طبق آن بتوانیم اهدافی برای میراث شهری و شریکی در

جهت به فعلیت رساندن ارزش‌های پایدار تغییر مدیریت

حفاظت شهری درون مجموعه‌ای از نیازها و آرمان‌ها برای

سرزندگی شهری، تصریح نماییم.

منابع و مأخذ:

- Australia ICOMOS Burra Charter, 1999, <http://australia.icomos.org/publications/charters/>
- Erder, Cevat; From Consciousness to Conservation, UNESCO Publishing House.
- Hal Moggridge, Colvin & Moggridge, Edinburgh study, 2009.
- Landmarks and Urban Change, Anthony Clerici, Izabel Mironowicz, Wroclaw University of Technology, Poland.
- O'Donnell, Patricia M., Learning form World Heritage: Lessons from International Preservation & Stewardship of Cultural & Ecological Landscapes of Global Significance, ٧th US/ICOMOS International Symposium, George Wright Forum, volume ٢١, number ٢, September, ٢٠٠٤.
- Ron van Oers, World Heritage Cities Programme, and ٢٥ November, ٢٠٠٦ drawn from the Preamble to a HUL progress report.
- The New York Times Green Blog, ٤ April ٢٠١٢.
- Turner, Michael, The Heritage of the City- Europe's Future: New opportunities through integrated urban development, Berlin, December, ٢٠١١, ٩-٨, Federal Ministry of Transport, Building and Urban Development.
- UNESCO Recommendation on the Historic Urban Landscape (HUL), November ٢٠١١, [http://www.unesco.org/new/en/unesco/resources/online-materials/publications/unesdoc-database/historic urban landscape](http://www.unesco.org/new/en/unesco/resources/online-materials/publications/unesdoc-database/historic%20urban%20landscape).
- UNESCO Recommendation on the Historic Urban Landscape (HUL), November ٢٠١١, [http://www.unesco.org/new/en/unesco/resources/online-materials/publications/unesdoc-database/historic urban landscape](http://www.unesco.org/new/en/unesco/resources/online-materials/publications/unesdoc-database/historic%20urban%20landscape), Quotes from the HUL Recommendation
- Van Oers, Ron, WH Cities Program, ٢٠٠٦.

دیدگاه صاحب نظران

• علی محمد سعادت / سمت: قائم مقام شهرداری منطقه ۱۲ تهران

۱- مفهوم معاصر سازی در محدوده‌های واجد ارزش شهری را چگونه تعریف می‌کنید؟

بازآفرینی و معاصر سازی در طی روند مربوط به "از نو فعال شدن" صورت می‌پذیرد. در این اقدام، محیط فیزیکی و ساختار اجتماعی- اقتصادی فضاهای شهری، از طریق توانمندسازی محیطی احیا می‌شوند. بازآفرینی در محدوده‌های واجد ارزش، خلق فضاهای جدید، با حفظ ویژگی‌های اصلی فضایی قدیم (کالبدی و فعالیت) است و هدف، حفظ ویژگی‌های ارزشی بافت قدیمی، خلق ویژگی‌های جدید و متناسب با نیاز روز و تعریف مجدد ارزش‌های گذشته برای پاسخ‌گویی به نیازهای معاصر می‌باشد. بازآفرینی محیط‌های شهری از رکود اقتصادی، محیطی، اجتماعی و فرهنگی که در اثر زوال و تخریب کالبد فیزیکی به وجود می‌آید، جلوگیری می‌کند. به صورت کلی، بازآفرینی، نگرشی هماهنگ و گسترده و اقدامی است که به حل مسائل و مشکلات شهری منجر می‌شود و در پی ایجاد وضعیت پایدار در اقتصاد، کالبد، اجتماع و محیط است.

هدف اصلی در روند بازآفرینی در محدوده‌های واجد ارزش شهری، افزایش کیفیت زندگی اجتماع محلی و تضمین مشارکت آن‌ها در این روند است. در معاصر سازی کیفیت‌مدار، باید متغیرها و نمایانگرهای محیطی را هدف قرار داد و آنچه را که آفریده شده بود، بازآفرینی نمود. هسته مرکزی شهر، فضاها و مکان‌های همگانی و بیرونی برجسته‌ای هستند که با معاصر سازی کیفیات محیطی، می‌توانند نماد سامان بخشی و سرزندگی تمامیت شهر باشند. بازآفرینی و معاصر سازی مرکز تاریخی شهر به مثابه خانه و مأمن میلیون‌ها نفر از مردم و بازدیدکنندگان مختلف، سبب تسهیل و بهبود تعاملات عالی انسانی می‌گردد؛ زیرا

مراکز تاریخی شهرها با ایجاد مؤلفه‌های کالبدی و شرایط خاص برای فعالیت‌های سرگرمی و گردشگری می‌توانند اقتصاد محلی را ارتقا دهند. تصویر ذهنی افراد و امکان بازشناسی خاطرات از یک شهر به صورت گستره‌های آن در قالب خیابان «کیفیت قلمروهای همگانی» آن‌ها، بلوارها، باغ‌ها، میدان‌ها، میدانچه‌ها و آب‌کنارها نشأت می‌گیرد. نشانه‌های منحصر به فرد معماری می‌توانند به نماد تبدیل شوند؛ اما در نهایت، کیفیات کلی محیط همگانی است که شهر را خاطره‌انگیز و قابل زندگی می‌سازد؛ بنابراین معاصر سازی مرکز تاریخی و واجد ارزش شهر، تلاشی است در جهت آفرینش دوباره محیطی که هویت و ریشه یک شهر و مردمان آن بوده است. در اصل، معاصر گرداندن یا معاصر سازی راه‌حل تولید سازمان فضایی جدید منطبق بر شرایط تازه و ویژگی‌های نو که همگی در ایجاد روابط شهری جدید و یا تعریف دوباره روابط شهری کهن یا موجود مؤثر می‌افتند، است. معاصر سازی اثر تاریخی، از نظر مادی به معنای دخل و تصرف در اثر برای گفت‌وگوی خلاق بین ارزش‌های پایدار کهن و ارزش‌های الوالی معاصر است و نه تصمیم‌گیری‌های مقطعی و گذرا. معاصر سازی اثر تاریخی، از لحاظ معنوی به معنای تبدیل کردن میراث مادی و فرهنگی به ثروت مادی و فرهنگی است.

۲- چالش‌های پیش رو در زمینه کاربست مفهوم معاصر سازی را در سیاست‌ها و طرح‌های توسعه شهری چگونه ارزیابی کرده‌اید؟
متأسفانه، با وجود گذشت چهار دهه از تهیه و اجرای طرح‌های توسعه شهری (جامع و تفصیلی)، اما همچنان انتظارات برآورده نشده و این طرح‌ها کارآمدی لازم را نه در جهت ارتقا کیفیت زندگی و نه در جهت معاصر سازی نداشته

و نه تنها در عمل موفقیت چندانی در زمینه توسعه شهری حاصل نشده است بلکه عدم تعادل فضایی و اجتماعی، توسعه بیش از حد بافت‌های فرسوده و دوقطبی شدن شهرها از نتایج این طرح‌هاست. در شهر تهران نیز، به دلایل مختلف توجه لازم به طرح‌های توسعه شهری، چه پیش و چه پس از انقلاب صورت نگرفته است.

شهرداری تهران زمانی در محدوده تاریخی تهران ورود پیدا کرد، که به این موضوع پی برد که در منطقه مرکزی شهر، گوهری داریم به نام ارزش‌ها، تاریخ و میراث فرهنگی که هم در حال حاضر موجود است و هم وظیفه پاسداری و رساندن آن به نسل آتی جز وظایف لاینفک آن تلقی می‌شود. همچنین دریافتیم که اهمیت و ضرورت حفظ آثار کهن و بافت تاریخی شهرها و احیای آن‌ها، نه به عنوان پدیده‌های نمادین، بلکه به دلیل شناخت سیر تحول و تکامل تاریخ شهرسازی و تمدن شهرنشینی، حفظ هویت و اصالت شهری و تبیین حیات شهری بر اساس شواهد و مدارک علمی موجود باید مورد توجه قرار گیرد. از طرفی، بافت‌های تاریخی علاوه بر این که واجد ارزش‌های نادر زیباشناختی و تداوم خاطرات جمعی و هویت بخشی شهرهای ما هستند، هنوز محل سکونت و معیشت هزاران نفر از شهروندانند. در نتیجه باید بیش از پیش بدان پرداخت. اما متأسفانه این بافت‌ها به همان اندازه که ارزشمند و گران‌بها هستند، به همان اندازه مورد غفلت قرار گرفته‌اند، چراکه خیلی از مردم ما متوجه ظرفیت‌ها و ارزش‌های موجود در بافت تاریخی تهران نیستند و مشابه کسی که ممکن است یک شمش طلا در خانه داشته باشد ولی از آن مطلع نباشد و در نتیجه با بی‌خیالی (بی‌توجهی نسبت به مسائل امنیتی) به مسافرت برود، ما نیز نتوانستیم برای معرفی و متوجه کردن مردم درباره این ظرفیت، سازوکار مناسب را ایجاد کنیم. در حالی که وقتی کسی بداند چنین کالای ارزشمندی در خانه‌اش دارد، آن را در گاوصندوق قرار می‌دهد و به همسایگان هم می‌سپارد که در زمان نبودنشان، حواسشان به منزلش باشد. اگر امروز وضعیت بافت تاریخی تهران وضعیت خوشایندی نیست، سه گروه باید پاسخگو باشند: اول کسانی که در این منطقه ساکن، شاغل یا در تردد هستند، دوم مدیرانی که به هر ترتیب تصمیم‌گیری‌هایشان در هر سطحی متوجه این حوزه است و سوم متخصصینی که قوای فکری و اندیشه‌ی مدیران برای پیاده شدن تصمیم‌ها هستند. یعنی هر سه گروه در آن شریکند، نسبت به آن مسئولند و به وظیفه خود در قبال آن عمل نکرده‌اند. شاید بتوان گفت از دلایل عدم تحقق طرح‌های توسعه شهری، مسائل و مشکلات نظری و مباحث تئوریک در تهیه طرح‌ها، مسائل و مشکلات مربوط به حوزه فراشهری

(منطقه‌ای - ملی)، عدم حضور ذینفعان واقعی (مردم) در تهیه طرح که می‌بایست بر اساس خواست و نیاز مردم بر اساس مفهوم معاصر سازی باشد، طولانی بودن دوره تهیه و اجرای آن با توجه به پویایی و زنده بودن شهر، عدم انعطاف‌پذیری طرح از زمان شروع طرح تا افق آن مطابق با اصول معاصر سازی، عدم پیش‌بینی مالی طرح، عدم نظارت صحیح و کامل در اجرا، نارسایی و مشکلات حقوقی و قانونی عدم چشم‌انداز مناسب برای طرح و در نهایت به نارسایی و تنگناهای ناشی از وجود ناهماهنگی و عدم ارتباط بین ارگان‌ها در تهیه و اجرای طرح‌ها بر پایه مفهوم معاصر سازی اشاره کرد. افزون بر آن، جایگاه فضاهای شهری و فضاهای عمومی در اسناد توسعه شهری از جمله طرح جامع سال ۱۳۴۷ و سایر طرح‌های توسعه شهری پس از آن، روشن نیست. این در حالی است که شهرها با رفتاری که با ساکنان خود دارند ثابت کرده‌اند، مفهوم معاصر سازی چیزی بیش از توجه به مجموعه‌ای از تک بناها هستند و در واقع کیفیتی کلی، مستقل و فراگیر دارند. با این وجود امروزه شاهد تخریب محله‌های قدیمی و بی‌توجهی به عناصر هویت‌بخش در آن‌ها به دلایل گوناگون از جمله مهاجرت افراد غیربومی که تعلق خاطری به آن ندارند هستیم که این امر موجب می‌گردد بافت واجد ارزش شهری در معرض تهی شدن از درون و بی‌هویتی قرار گیرد.

در نهایت بخشی از سایر معضلات و چالش‌های موجود در بافت تاریخی به شرح ذیل قابل بررسی بود:

۱. خروج افراد بومی و ورود افراد غیربومی به منطقه و غلبه افرادی که دغدغه تاریخ و ارزش‌های تاریخی در منطقه را ندارند.
۲. عدم نظارت اجتماعی شبانه و بروز بزهکاری و ناامنی
۳. فرسودگی کالبدی بناها
۴. ظهور رسته‌های فعالیت نامتجانس با هویت کسب‌وکار و نزولشان و جایگاه مرکز فعالیت شهر تهران
۵. غلبه تجارت بر سکونت و افول سرمایه‌های اجتماعی در بافت تاریخی تهران
۶. عدم تطبیق کالبد با تحول سبک زندگی در چند دهه اخیر
۷. بروز الگوهای ساخت‌وساز نامناسب با بافت هویت‌مند و با ارزش تاریخی شهر تهران
۸. کمبود خدمات هفتگانه (به استثنای خدمات مذهبی)
۹. مسئله تأمین و توزیع نامتوازن زیرساخت‌های شهری
۱۰. کمبود فعالیت‌های گردشگری و تفریحی
۱۱. عدم پیش‌بینی شبکه امداد رسانی و خدمات اضطراری
۱۲. وجود سراها و باراندازهای تاریخی در بافت بازار که در حال حاضر عمدتاً انبارهای کالا و کارگاه‌های کوچک تولیدی بی‌هویت است.

۱۳ و ...

۳- در دوره مدیریت جناب عالی چه سیاست‌ها، برنامه‌ها و اقداماتی در راستای کاربرست مفهوم معاصر سازی در محدوده‌های واجد ارزش شهری تعیین شده است؟

در سال‌های گذشته، مدیریت شهری تهران با تغییر نگرش به بافت تاریخی، بازگرداندن هویت تاریخی، ارتقای کیفیت زندگی، ارتقای امنیت اجتماعی، پیاده مدار کردن گذرها و خیابان‌های تاریخی، ارتقای کیفیت عرصه همگانی (خیابان‌ها و میدان‌ها تاریخی شهر) را در دستور کار خود قرار داده است و در همین راستا این طرح‌ها در دست اجرا و بهره‌برداری است.

امروزه منطقه ۱۲ شهر تهران، که مهم‌ترین منطقه اقتصادی تهران است تبدیل به مهم‌ترین منطقه آسیب‌پذیر شهری شده است. راه برون رفت مشکلات حاکم، تغییر نگرش به موضوعات و مسائل موجود می‌باشد. در طرح تفصیلی جدید منطقه از یک‌سو می‌بایست با موضوعات با رویکردی انسان‌محور و نگاه اجتماعی و فرهنگی برخورد کرد و سپس کالبد را به عنوان عنصری در جهت کمک به آن‌ها به کار گرفت. از سوی دیگر، تفاوت موجود در محلات، چه از لحاظ کالبدی و تاریخی و چه لحاظ اجتماعی و فرهنگی، وجود نگاهی محله محور را الزامی می‌نماید. از این‌رو می‌بایست با توجه به خصوصیات خاص هر محله سیاست، برنامه‌ها و اقداماتی متفاوت را برای هر یک از این محلات اتخاذ نمود.

متأسفانه پس از تحلیل و بررسی‌ها در نهایت به این نتیجه رسیدیم که منزلت اجتماعی در محلات منطقه ۱۲ کاهش یافته است و ما می‌بایست بستری را برای معاصر سازی و سرمایه‌گذاری در این منطقه آماده‌سازی کنیم و سطح خدمات را به قدری افزایش دهیم که فضا برای سرمایه‌گذاری و برگشت مردم به این محله افزایش یابد چراکه معاصر سازی بافت در عین برطرف کردن نیازهای زندگی امروزی ساکنان با حفظ ارزش‌ها و هویت محله در راستای تقویت هویت تهران ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. بنابراین حفظ ارزش‌های بافت در عین احیا، هم از نظر عملکردی و هم از نظر کالبدی ضروری می‌باشد. بنابراین هدف کلی ما، معاصر سازی و ارتقای کیفیت زندگی با توان بخشی فضاهای ارزشمند موجود در بافت تاریخی و خلق فضاهای شهری جدید (برقراری پیوند بین گذشته، حال و آینده) با تأکید بر ارتقا کیفیت زندگی در محله‌ها می‌باشد. از سوی دیگر ارتقای کیفیت محیط مسکونی، به گونه‌ای که دسترسی همگان (هم نسل حاضر و هم نسل آینده) به خدمات به آسانی امکان‌پذیر باشد و در عین بهتر شدن کیفیت زندگی، آسیب‌های محیطی را به حداقل برساند، در قالب پارادایم معاصر سازی مدنظر ما قرار داشته و دارد.

به همین منظور و در جهت دست‌یابی به هدف فوق، شناخت ویژگی‌های طبیعی بافت تاریخی، بهبود نظام فعالیت‌ها، ساماندهی نظام حرکت: تسهیل حرکت پیاده - سواره، بازگرداندن هویت محله‌ای بافت و احیای عناصر قدیمی و محله‌ای با توجه به ارزش‌ها و عناصر برجای مانده

، احیای سازمان فضایی پیوسته و در نهایت، تسهیل و ایجاد حیات شهری در محیطی سرزنده و مجهز به امکانات زندگی امروزی ساکنان ضرورت داشت. در واقع شهرساز امروز، باید بتواند کاستی‌هایی که در دهه‌های اخیر به فراموشی سپرده شده‌اند را با توجه به فرسوده شدن این بافت‌ها در گذر زمان و نقش تعیین‌کننده این بافت‌ها در پهنه‌بندی شهرهای تاریخی با معاصر سازی آن‌ها، به عنوان فرایندی برای خلق فضاهای شهری جدید با حفظ ویژگی‌های اصلی فضایی (کالبدی-فعالیتی) را برعهده گیرد.

۴- چه راهکاری را برای برطرف نمودن چالش‌های پیش رو معرفی می‌نمایید؟

با بررسی چالش‌های موجود و با توجه به لزوم معاصر سازی در مرکز تاریخی تهران، شهرداری منطقه ۱۲، طرح و برنامه "ارتقا کیفیت زندگی در مرکز تاریخی شهر تهران" را با دو رویکرد توسعه گردشگری و زیست مؤمنانه تدوین کرد. این برنامه از طریق پروژه‌های کوچک مقیاس محلی شکل گرفت. این طرح دارای دو بخش کلیدی، کالبد شهری و انضباط شهری بوده که بخش نخست شامل تمامی برنامه‌ها و سیاست‌گذاری‌هایی است که به کالبد و جسم شهری می‌باشد و ناظر بر حوزه‌های شهرسازی، معماری، تأسیسات و زیرساخت‌های شهری است. در حالی که در انضباط شهری به عنوان دومین رویکرد این طرح در بخش‌های حمل‌ونقل عمومی و ترافیک شهری، فرهنگ و اجتماع شهری و خدمات شهری و زیباسازی، زمینه ارتقاء کیفیت زندگی را در این منطقه فراهم می‌دارد.

این طرح در واقع زمینه‌ساز شناخت و تجویز ماهیت و اولویت‌بندی اقدامات عملیاتی در حوزه‌های کالبد شهری و انضباط شهری است، آن‌گونه که ویژگی‌های و تمایزهای محلات لحاظ شود و پاسداشت از میراث ملموس و معنوی به عنوان رویکرد کلان همه اقدامات قرار گیرد.

طرح ارتقا کیفیت زندگی در مرکز تاریخی شهر تهران با توجه به ابعاد مختلف کیفیت زندگی اعم از سکونت، فراغت، عبادت و فعالیت به معاصر سازی و ارتقا کیفیت زندگی و در نتیجه آن رضایتمندی ساکنین و سایر استفاده‌کنندگان از طریق ساماندهی و معاصر سازی کالبدی بافت و جلوگیری از فرسودگی بیشتر به منظور حفظ و باززنده سازی ارزش‌های کهن بافت و ایجاد محیط مطلوب و مناسب برای زندگی اجتماعی با اضافه کردن کاربری‌های جدید در عین هماهنگی با بافت برای ترغیب ساکنان قدیمی برای ماندن در بافت می‌پردازد. استراتژی عملیاتی و میان‌مدت در این طرح به گونه‌ای است که عموماً همانند طب سوزنی، برنامه‌ریزی و طراحی پروژه‌های کوتاه‌مدت و میان‌مدت کوچک مقیاس (محله محور)، به صورت شبکه‌ای هم‌افزا و منسجم، عموماً با دوره تحقق‌پذیری کوتاه، طیف متنوع، گستره جغرافیایی فراگیر و اثرگذار در زندگی عامه شهروندان را دربر می‌گیرد. نتیجتاً طرح‌ها و برنامه‌های صورت گرفته با هدف حفظ

تقویت نشانه‌های هویتی
۶. توسعه و احداث پیاده‌راه‌ها و ارتقای کیفیت پیاده‌مداری
در معابر شهری
۷. ارتقای کیفیت پیاده‌مداری و افزایش ایمنی عابرین در
معابر شهری
۸. ایجاد راسته‌ها و محورهای تجاری با محوریت گردشگری
و تجارت جهانی
۹. ساماندهی و ارتقای مبلمان و تجهیزات شهری
۱۰. حفظ و توسعه فضاهای سبز
۱۱. ارتقای کیفیت‌های محیطی و انتظام بصری
۱۲. افزایش ایمنی و خوانایی معابر و هوشمندسازی
حمل‌ونقل و ترافیک
۱۳. توسعه و ساماندهی سیستم حمل‌ونقل همگانی
۱۴. به‌کارگیری مدهای حمل‌ونقل پاک
۱۵. فعال‌سازی عرصه‌های عمومی برای گذران اوقات
فراغت
۱۶. توسعه خدمات محله‌ای و افزایش سکونت‌پذیری
۱۷. ارتقا سطح مشارکت‌پذیری مردم، متخصصین و
ذی‌نفعان و ذی‌نفوذان (در فرآیند توسعه منطقه ۱۲).

ساکنان محله‌ها، تقویت جنبه‌های انسانی محیط، تأمین
تأسیسات و تجهیزات، ایجاد فعالیت‌های اوقات فراغت جهت
ماندگاری، حس زنده بودن و پویایی فضایی برنامه‌ریزی
شده است چراکه راه رسیدن به هویت و معاصرسازی در
بافت‌های باارزش تاریخی و فرهنگی، ایجاد شرایط مناسب
به منظور حفظ و نگهداری مداوم فضای شهری -تهیه و
تدوین قوانین، جلب حمایت‌های دولتی و تعیین حوزه‌های
حفاظتی، تحکیم حس تعلق به مکان، احیا ابقا و ارتقای
هویت، اختصاص فضاهایی به مرکز محله در نقطه‌ای از محله
که بالاترین میزان هم‌پیوندی را دارا می‌باشد به منظور در
دسترس بودن آن در تصور ساکنان محله، قرار گرفتن در
جریان بیشترین حرکت طبیعی و به تبع آن جریان یافتن
زندگی در آن می‌باشد.
بخشی از طرح‌ها و اقدامات انجام گرفته در مرکز تاریخی
شهر تهران به شرح ذیل می‌باشد:
۱. احیا، مرمت و ساماندهی بناها و اماکن تاریخی و تقویت
بافت ارزشمند هویتی
۲. تأمین و ارتقاء زیرساخت‌های شهری
۳. مداخله در بافت فرسوده با رویکردهای نوسازی و
بهسازی
۴. پایش و نظارت بر طرح‌های مصوب توسعه شهری
۵. توسعه و ارتقای عرصه‌های عمومی، ایجاد سرزندگی و

معرفی کنفرانس

۱- کنفرانس بین‌المللی مسائل شهری معاصر در زمینه سکونتگاه‌های غیررسمی ۲۰۱۷، CUI '17

مکان: هتل نایپ پون، استانبول، ترکیه
زمان: ۱-۲ دسامبر ۲۰۱۷

کنفرانس بین‌المللی مسائل شهری معاصر (CUI '17) در سالن‌های همایش نایپ پون، در استانبول برگزار خواهد شد. این کنفرانس توسط DAKAM (مرکز پژوهش آکادمیک شرق مدیترانه) حمایت شده است و توسط BILSAS (تولیدات علمی، هنری، ورزشی) سازماندهی خواهد شد.

هدف از این کنفرانس بحث در زمینه نظریه و پژوهش روی مسائل شهری است. به طور کلی، با تمرکز بر ابعاد گوناگون یک پدیده شهری، هدف از این کنفرانس بین‌المللی، درک عمیق از مفهوم بخش غیررسمی به کمک سایر رشته‌ها از جمله معماری، برنامه‌ریزی شهری، جامعه‌شناسی، تاریخ، اقتصاد و انسان‌شناسی است.

ظهور بخش‌های غیررسمی به عنوان مفهومی در مباحث علمی، به دهه ۷۰ میلادی بازمی‌گردد، زمانی که «بخش غیررسمی» برای اولین بار در گزارش ILO در زمینه‌ی اشتغال و فقر مطرح گردید. نتایج بازسازی اقتصاد جهانی - از جمله انعطاف‌پذیری روابط تولیدی و اشتغال، بدتر شدن مسئولیت جمعی و عملکرد رفاهی دولت - قشر فقیر شهری را از نظر تأمین مسکن و کار آسیب‌پذیر نمود.

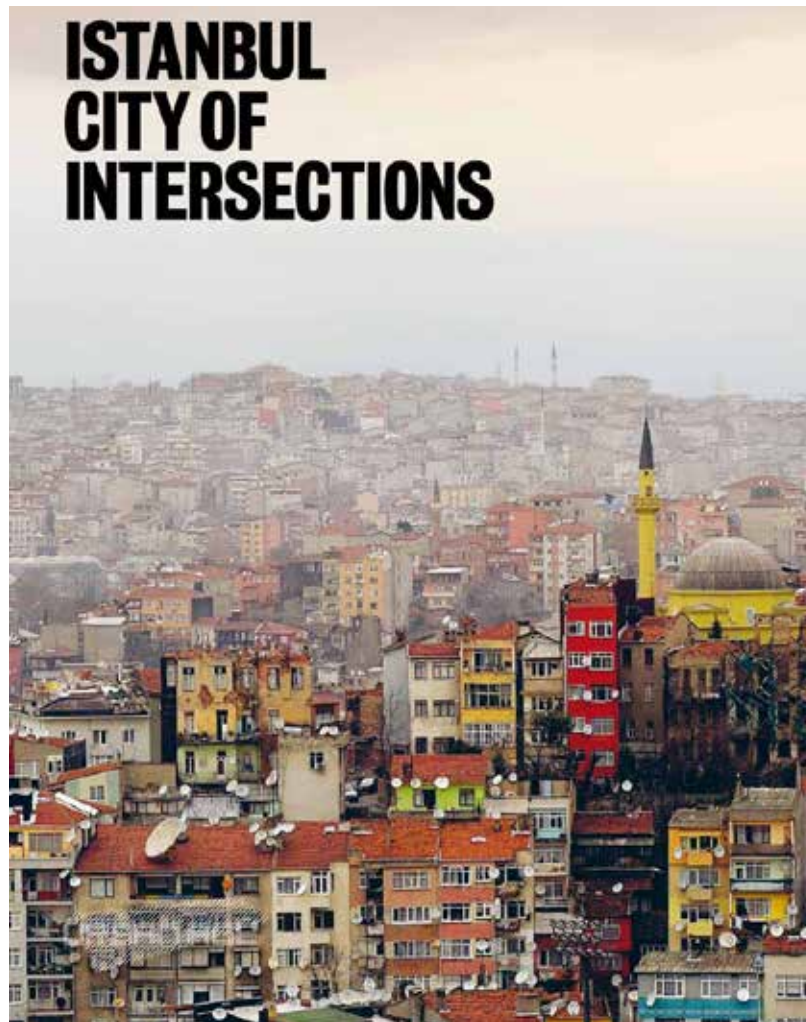
در ضمن، به نظر می‌رسد، سیاست‌های عمومی اقتصادی - اجتماعی اخیر، منجر به تشدید شرایط سکونتگاه‌های غیررسمی گردد. اکنون، شیوه زندگی غیررسمی، یک ضرورت برای قشر فقیر شهری است که به مثابه راهکار ابقاء، به طور گسترده مورد قبول واقع شده است. از این رو، کار و مسکن غیررسمی، سهم بارزی از سیاست‌ها و اقتصادهای شهری را می‌سازند.

گسترش دامنه بخش سکونتگاه‌های غیررسمی موضوعی نو در عصر نئولیبرالی است. امروزه، مرز بین سکونتگاه‌های رسمی و غیررسمی به علت اینکه اغلب شهرنشینان، شامل طبقه‌ی متوسط، در زندگی روزانه‌شان، تجربه برخورد با بخش سکونتگاه‌های رسمی و غیررسمی را نموده‌اند، بیشتر از قبل کمرنگ شده است. علاوه بر این، حتی قشر ثروتمند شهری با بخش سکونتگاه غیررسمی از طریق پروژه‌های توسعه‌ی شهری، روی زمین‌های پیرامونی مورد تعدی قرار گرفته، همکاری نموده‌اند. در نتیجه، بخش سکونتگاه رسمی معاصر نه تنها بخش حاشیه‌ای جامعه را، بلکه اکثریت مردمی که در فضای شهری زندگی می‌کنند را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

درخواست ارسال مقاله:

تمامی چکیده‌ها بر اساس ارزیابی دقیق انتخاب می‌شود و مقالات پذیرفته شده در کتاب الکترونیکی مجموعه مقالات دارای شماره شابک چاپ خواهد شد که در قالب یک لوح فشرده (DVD) بعد از ثبت‌نام در کنفرانس به شما تحویل می‌گردد. لذا،

جهت شرکت در این رویداد در استانبول از شما دعوت نموده و از طرح‌های شما از اقصی نقاط جهان استقبال می‌نماییم. جهت آگاهی از زمان‌های ارسال مقالات، شرایط ثبت‌نام و راهنمای نگارش مقالات، از صفحه‌ی اطلاعات ثبت‌نام [REGISTRATION](#) [INFO](#) بازدید نمایید.

۲- هفدهمین کنفرانس ISUF، ۲۰۱۷

مکان برگزاری: والنسیا
آخرین مهلت ثبت نام در کنفرانس بر روی برنامه‌ی CFP: ۳۰ آوریل ۲۰۱۷
آخرین مهلت ارسال اصل مقاله: ۳۰ می ۲۰۱۷

شهر و سرزمین^۱ در عصر جهانی شدن

پیش از این، هرگز، پژوهشگران و متخصصین در زمینه مورفولوژی شهری فرصتی برای بیان مصورسازی دقیق و در سطح جهانی بر روی موضوعات کاری‌شان، یا پردازش اطلاعات شهری به طور سریع و اثربخش و کارآمد نداشته‌اند. اروپا، به عنوان بخشی از سیاره ما، به نظر می‌رسد که قبلاً ساخته شده باشد و پروژه‌های جاری نیز، بر بهبود شرایط شهری و منطقه‌ای‌شان تمایل دارند این در حالی است که تأکید بر موضوعات زیست‌محیطی و نابرابری اجتماعی نسبت به تمرکز بر هر توسعه گسترده‌ای از شهرهای آن قاره با اهمیت‌تر می‌باشد. بنابراین، قطعاً نظام شهری در بخشی از این سیاره، همان کشورهای توسعه‌یافته انگلیسی‌زبان در جهان، بنیان نهاده شده است و دانشگاه‌ها و سرمایه‌گذاران در این کشورها هم‌اکنون ابزار تجسم دقیق و پردازش داده، با مزایای فراتر از دارا بودن زبان جهانی را تولید می‌کنند. در هر دوی نواحی توسعه‌یافته، اروپا و نواحی آنگلساکسون زبان، رخنه در کشورهای "کمتر شهری شده" با سایر خصوصیات متنوع برجسته، - تا حد زیادی- هدف می‌باشد. درحالی‌که، کشورهای اسپانیایی‌زبان در آمریکای لاتین با نظامی از دگردیسی شهری مبتنی بر غیرممکن بودن توسعه پایدار مشخص می‌شوند، در حالی‌که چین، امروزه، از نقطه‌نظر زیست‌محیطی و کاربری اجتماعی فضاها عمومی تا حدی خارج از کنترل به نظر می‌رسد، به عنوان نماینده‌ی گروهی از کشورها با درجه‌های متنوعی از دگرگونی، یک "آزمایشگاه" برای استادان و متخصصین اهل کشورهای توسعه‌یافته است. و حتی شرایط بدتر در برخی از کشورهای دیگر، تخریب اجباری ناشی از درگیری‌های مسلحانه است که از آسیای جنوبی، خاورمیانه و آفریقای جنوبی و شرقی گسترش پیدا می‌کند.

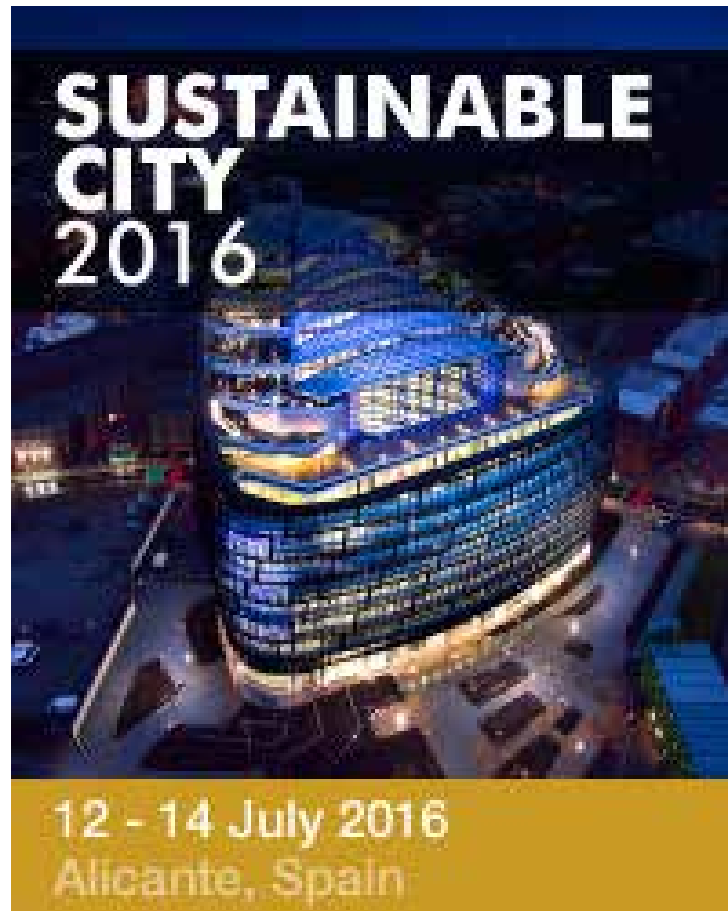
این موضوع، نقش کنونی که پژوهش و عمل مورفولوژی شهری در زمینه جهانی شده باید ایفا نماید را برای ما منعکس می‌کند: موضوعات مورفولوژیکی، به دلیل داشتن پیامدهای اجتماعی و زیست‌محیطی، بی‌فایده نیستند، این همان جنبه‌ای

1. TERRITORY

است که به موجب آن، انجمن دانشمندان و متخصصین مورفولوژی شهری جهانی مانند ISUF این مسئولیت بزرگ را بر عهده گرفتند. کنفرانس ISUF هفدهم والنسیا قطعاً تداوم این مباحث و به روزرسانی مطالعات انجمن مورفولوژی شهری و جلب توجه شهروندان، مقامات دولتی، مؤسسات و شرکت‌ها به منظور آگاه نمودن از اهمیت مورفولوژی شهری جهت بهبود سیاره‌مان را از نظر زیست‌محیطی و اجتماعی در نظر دارد.

در والنسیا، ISUF هفدهم، هدف کنفرانس را به روزرسانی مطالعات در زمینه مورفولوژی شهری و برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای بر روی دو جنبه از نگرانی جهانی، پایداری محیطی و نابرابری‌های اجتماعی و شهری، با تمرکز بر توسعه تکنیک‌های تحلیلی جدید تعیین نموده است. نگرانی نخست، پایداری محیطی؛ در محورهای اول، مراحل ترکیب‌بندی سرزمین، چهارم، استفاده مؤثر از منابع برای شهر پایدار و پنجم، دگردیسی شهر موجود و هشتم، فضای سبز شهری و نگرانی دوم، نابرابری اجتماعی و شهری، در محورهای دوم، فرم شهری و کاربری اجتماعی از فضا و سوم، خوانش و بازآفرینی شهر غیررسمی مورد ملاحظه قرار گرفته است. تأکید بر شیوه‌های تحلیلی جدید در محورهای ششم، کار توگرافی و داده‌های اطلاعاتی بزرگ و هفتم، ابزاری برای تحلیل در مورفولوژی شهری مورد توجه قرار گرفته است.

۳- یازدهمین کنفرانس بین المللی: بازآفرینی و پایداری شهری، ۲۰۱۶

مکان برگزاری: آلیکانته، اسپانیا

زمان برگزاری: ۱۲-۱۴ جولای ۲۰۱۶

یازدهمین کنفرانس بین المللی با موضوع بازآفرینی و پایداری شهری (شهر پایدار) در دانشگاه آلیکانته در اسپانیا برگزار شد. در این همایش جایزه سیزدهمین مدال Prigogine نیز، اهدا گردید.

در کنفرانس تمام جوانب محیط شهری، مورد توجه قرار گرفت، و هدف این کنفرانس فراهم نمودن راه حل هایی همسو با پایداری بود. این همایش از همایش ریو (۲۰۰۰) شروع و توسط سگویا^۱ (۲۰۰۲)، سیه نا^۲ (۲۰۰۴)، تالین^۳ (۲۰۰۶)، اسکياتوس^۴ (۲۰۰۸)، ای کورانا^۵ (۲۰۱۰)، آنکونا^۶ (۲۰۱۲)، کوآلامپور (۲۰۱۳)، سیه نا (۲۰۱۴) و مدلین^۷ (۲۰۱۵) دنبال شد. کنفرانس ۲۰۱۶ توسط دانشگاه آلیکانته سازماندهی شد و سخنرانان پروفیسور آنتونیو گالیانو-گریدوس^۸ و انجمن وکسس^۹، و پروفیسور کارلوس ای بریبا^{۱۰} بودند.

1. Segovia
2. Siena
3. Tallinn
4. Skiathos
5. A Coruña
6. Ancona
7. Medellin
8. Antonio Galiano-Garridos
9. Wessex Institute
10. Prof Carlos A Brebbia

در حال حاضر، اغلب جمعیت زمین در شهرها زندگی می‌کنند و فرایند شهرنشینی همچنان با تولید مسائل متعددی با حرکت جمعیت به شهرها تداوم می‌یابد. این مسائل می‌تواند با کارآمدی زیستگاه‌ها، ذخیره‌ی منابع برای بهبود کیفیت و استاندارد زندگی رفع گردد. به هر حال، این پروسه با تعدادی چالش اصلی، از جمله، کاهش آلودگی، بهبود سیستم‌های حمل‌ونقل اصلی و زیرساخت‌ها مواجه است. راه‌حل‌های جدید شهری موردنیاز برای بهینه‌سازی استفاده از فضا و منابع انرژی منجر به بهبود محیط، یعنی کاهش آلودگی در هوا، آب‌و‌خاک، همچنین شیوه‌های کارآمد برای مدیریت تولید زباله می‌شود. این چالش‌ها به توسعه‌ی اجتماعی و عدم توازن‌های اقتصادی مرتبط است و به گسترش راه‌حل‌های جدید نیاز دارد. چالش برنامه‌ریزی شهرهای پایدار در توجه به پویایی شهرها، تبادل انرژی و ماده، و عملکرد و حفظ ساختارهای به نظم درآمده به طور مستقیم یا غیرمستقیم نهفته و توسط سیستم‌های طبیعی عرضه و حفظ شده است. این کنفرانس جنبه‌های چندگانه برنامه‌ریزی شهری از جمله، افزایش اندازه شهرها، مقدار منابع و خدمات موردنیاز و پیچیدگی جامعه مدرن را مورد توجه قرار داده است.

افتتاحیه کنفرانس:

کنفرانس توسط پروفیسور کارلوس ای بریبا افتتاح شد، وی ارتباط بسیار خوب و همیشگی بین چندین گروه پژوهشی در دانشگاه آلیکانته و موسسه وکسس اش برقرار نمود. همان‌طور که وی توضیح داد، دانشگاه نسبتاً جدید و پویا است که متعهد به برنامه‌ی بسیار عالی در همه‌ی زمینه‌های پژوهشی می‌باشد. شهر آلیکانته نیز شامل تاریخ غنی با سواحل و کرانه‌های دوست‌داشتنی است. به‌ویژه، مرکز قدیمی شهر، شامل تعدادی زیادی کلیسا و ساختمان تاریخی است. برجسته‌ترین مکان در شهر، قلعه سانتا باربارا^۱ واقع در مکان مرتفع شهر است که از سراسر شهر و کرانه پیرامونی کاملاً قابل دیدن است. این قلعه، از زمان پیش از تاریخ قلعه دفاعی بوده است. در طول دوره‌ی موریس به سایتی دفاعی تبدیل شده است و به طور چشمگیری بعد از آن دوره توسط سلطنت مسیحیت در اسپانیا توسعه یافته است. (می‌توان گفت که) تاریخ غنی و متنوع این شهر به موازات آلیکانته شکل گرفته است.

پروفیسور کارلوس سپس به توضیح اهمیت کنفرانس بر اساس دستور کار برنامه آن پرداخت. شهر پایدار، یکی از مهم‌ترین همایش‌های سازماندهی شده توسط انجمن وکسس و گواهی بر شاخه‌های فعالیتی این انجمن است. سپس وی توضیح داد که WIT منجر به انتشار دانش در سطح بین‌المللی خواهد شد و زمینه همکاری‌های بین رشته را ارتقا خواهد داد. شهر پایدار، بخشی از دستور کار کنفرانس بین‌المللی WIT است که شامل ۲۰ تا ۲۵ نشست در سال می‌باشد. علاوه بر این، این انجمن انواعی از فعالیت‌های پژوهشی و آموزشی را در پردیس پارک New Forest National واقع در نزدیک سوتهمتون^۲ بر عهده دارد. در این راستا، پروفیسور کارلوس توضیح می‌دهد که در سراسر جهان به دلیل پیشگامی‌اش در زمینه راه‌اندازی شیوه (Boundary Element BEM) مشهور است، شیوه‌ای محاسباتی که برای حل مسائل مهندسی و علمی استفاده می‌شود. اساس شیوه - و در واقع نام آن - از گروه پژوهشی در دانشگاه سوتهمتون که پیش از کار، به انجمن وکسس منتقل شدند، اخذ شده است.

کارهای پژوهش و توسعه‌ای در پردیس انجمن وکسس برای پیشرفت‌های بیشتر و برنامه‌های کاربردی‌تر BEM ادامه می‌یابد. سپس، وی یک سری از نمونه‌های برجسته را برای توضیح استفاده از BEM به مثابه ابزاری در هوافضا، مهندسی انرژی، مسائل هیدروکربن، مطالعات پزشکی، کاربردهای مکانیکی، الکترومغناطیس و غیره نشان می‌دهد. هدف مهم دیگر WIT انتشار دانش است. از این‌رو، انجمن گام مهمی در ساخت کلیه مقالات - از جمله مقالات ارائه شده در این کنفرانس - که بر روی سایت در دسترس می‌باشد، برداشته است. همکاران در سراسر جهان می‌توانند نسخه PDF را دانلود نمایند. این امر، امکان مشاهده بیشتر و استناد بیشتر به مقاله‌های ارائه شده در کنفرانس WIT را می‌دهد، که در Google Scholar و دیگر پایگاه‌های داده‌ای مهم ثبت می‌شود.

با ثابت‌قدمی در هدف آوردن رشته‌های مختلف با هم و کنکاش نواحی جدید پژوهش، WIT تأسیس یک سری از مجلات بین‌المللی را آغاز نمود. یکی از ویژگی‌های خاص این کنفرانس، ایجاد زمینه‌ای برای توسعه پایدار و برنامه‌ریزی است. سایر زمینه‌های مرتبط با این نشست، زمینه‌های طراحی و طبیعت، ایمنی و امنیت است (همه‌ی مقالات بر روی سایت کتابخانه الکترونیکی موسسه <http://www.witpress.com/elibrary> در دسترس می‌باشد).

در طول کنفرانس اخیر که در دانشگاه آلیکانته برگزار شد - پروفیسور کارلوس بیان کرد که مجله جدیدی، از جمله، معماری میراث تاریخی تأسیس شده است. انتشارات، علی‌رغم پیشینه‌ای کوتاه‌مدت، اثبات کرده است که به سرعت مشهور شده است و همکاران زیادی را به خود جذب کرده است. وی در انتهای سخنرانی خوش‌آمدگویی‌اش، ضمن تشکر از شرکت‌کنندگان بابت حضورشان در این نشست مهم، به طور ویژه از دانشگاه آلیکانته برای میزبانی کنفرانس تشکر نمود.

1. the Castle of Santa Barbara
2. Southampton

سخنرانان از دانشگاه آلیکانته

پروفسور جان ال لویپیس^۱، معاون رئیس ارتباطات بین‌الملل، به شرکت کنندگان به نام دانشگاه آلیکانته خوشامد گفت و از آن‌هایی که در کنفرانس مشارکت داشته‌اند، نیز تشکر نمود. ضمناً او از موسسه وکسس به دلیل هماهنگی برای برگزاری نشست در دانشگاه قدردانی نمود. وی به اهمیت توسعه شهری برای اسپانیا، کشوری که ساختار صنعتی‌اش دارای اهمیت عمده می‌باشد اشاره کرد اینکه رکود صنعت ساخت‌وساز مربوط به توریسیت، آلیکانته را تحت تأثیر خود قرار داده است. دانشگاه آلیکانته پژوهش بر روی جنبه‌های گوناگون پایداری شهری را بر عهده داشته است. پردیس دانشگاه، که اخیراً بنا شده است، با فضاهای سبز باز بسیاری توسعه داده شده است.

دانشگاه، علی‌رغم تأسیسش در سال‌های اخیر، به طور قابل توجه در اواخر این سال‌ها در دستیابی به ۳۰۰۰۰ یا بیشتر دانشجوی رشد و ارتقا یافته است. ۴۰۰۰ نفر از این دانشجویان در مقطع تحصیلات تکمیلی هستند. همچنین دانشگاه، آموزش و پژوهش ۲۵۰۰ نفر از کارکنان را نیز عهده‌دار بوده است. دانشگاه آلیکانته همیشه به توسعه ارتباطات قوی با دیگر مؤسسات و اضافه نمودن پروژه‌های بین‌المللی به پروژه‌های در حال انجام تمایل داشته است. سپس، پروفسور آنتونیو گالیانو^۲، رئیس دانشکده معماری، به شرکت کنندگان خوشامد گفت و از تعهدش به عنوان مدیر روابط بین‌الملل برای ارتقا ارتباطات قوی با دیگر دانشکده‌ها سخن گفت.

سخنرانان اصلی

برنامه کنفرانس با سخنرانی‌های اصلی توسط سخنرانان اصلی ارتقا یافت:

- "متابولیسم شهری و بازآفرینی اقتصادی" توسط برایان فتح^۳، دانشگاه توسان^۴ ایالات متحده آمریکا.
- "آسیب‌پذیری نسبی توسعه مسکونی شهری به دلیل کاهش نفت: نمونه مورد مطالعه یک گونه‌شناسی ساختمانی نمونه در زمینه کشور استرالیا" توسط راجر برستر^۵، دانشگاه بون^۶، استرالیا.
- احیا هویت فضایی برای پایداری اجتماعی، توسط رابرت بارلکوسکی^۷، دانشگاه تکنولوژی پامرانیا غربی^۸، لهستان.
- مشارکت عمومی در فرایند بهبود کیفیت استخوان‌بندی شهری، توسط آنتونیو گالیانو، دانشگاه آلیکانته، اسپانیا.
- رشد شهری و ارتباطات زیرساخت شهری در ترکیه، توسط سیرما تورگات^۹، دانشگاه فنی ایلدیز، ترکیه.

1. Juan Llopis
2. Antonio Galiano
3. Brian Fath
4. Towson University
5. Roger Brewster
6. Bond University
7. Robert Barelkowski
8. West-Pomeranian University of Technology
9. Sirma Turgut

- بررسی کارایی خیابان توسط اندرو فورمان^۱، دانشگاه ریرسون، کانادا.
 - درگیری‌های اجتماعی در شهرهای ساحلی توریستی، مرمت جامع ساختمان‌ها در بنیدورم، توسط ویکتور اچاری^۲، دانشگاه آلیکانته، اسپانیا.
 - نقش فضاهای عمومی در دستیابی به شادی شهری، توسط ماریچله سپه^۳، دانشگاه ناپلس، ایتالیا.
 - برنامه‌ریزی و مدیریت چالش‌های توریسم در مناطق حفاظت شده طبیعی در باجای کالیفرنیا، مکزیک، توسط روسا روجاس-کالدل^۴، دانشگاه غیرانتفاعی باجا کالیفرنیا، مکزیک.
 - عبور و مرور غیرقانونی پیاده‌ها در علائم ترافیکی: نمونه موردی، رفتار توریست، توسط آنتونیو پراتلی^۵، دانشگاه پیسا، ایتالیا.
 - زیربنای مدیریت شهری در کاهش خطر، توسط کریستینا اولگا گاکیمن^۶، دانشگاه معماری و برنامه‌ریزی شهری، رومانی.
 - کیفیت آب ساحل در یک محیط شهری و غیرشهری، توسط یولاندا ویلاکامپا^۷، دانشگاه آلیکانته، اسپانیا.

بخش‌های ویژه

سه بخش ویژه توسط کمیته مشاوره علمی بین‌المللی سازماندهی شده است:

بخش ویژه در زمینه‌ی بازآفرینی شهری و فضاهای شهری پایدار، توسط ماریچله سپه از دانشگاه ناپلس واقع در ایتالیا شامل مقالاتی در قالب محورهای زیر سازماندهی شده است:

- نقش فضاهای عمومی
- هویت مکانی و بازآفرینی شهری پایدار
- کیفیت فضاهای عمومی و توسعه شهری پایدار
- مکان‌سازی و پیامدهای آن برای ارزش اجتماعی
- دگرذیسی میان‌رشته‌ای ساختمان فناوری دانشگاه ورشو
- شیوه‌های زندگی پایدار
- مفاهیم و روش‌های ارزیابی کاربری‌ها در سایت دارای آلودگی صورتی
- بازآفرینی شهری فضاهای عمومی در مرکز شهر قاهره

1. Andrew Furman
2. Victor Echarri
3. Marichela Sepe
4. Rosa Rojas-Caldelas
5. Antonio Pratelli
6. Cristina Olga Gociman
7. Yolanda Villacampa

-استراتژی‌های مدیریتی مواد زائد جامد
 -ابعاد اجتماعی نوسازی شهری، نمونه مورد مطالعه، ناحیه‌های شهر ایلدریم^۸
 -رویکردی برای شناسایی چرخه رانندگی واقعی در ناپس^۹ بر اساس چارچوب WLTC
 بخش ویژه بر روی رفتار پیاده‌ها در موقعیت‌های ترافیکی مختلف، توسط آنتونیو پراتلی از دانشگاه پیسا واقع در ایتالیا،
 شامل مقالات در قالب محورهای زیر سازماندهی شده است:
 -عبور و مرور پیاده‌ها در علائم ترافیکی
 -جابه‌جایی مدرن و کهن پیاده
 -سطح سرویس‌دهی پیاده
 بخش ویژه در زمینه شهر و ساحل، توسط یولاندا ویلکامپا^{۱۰} از دانشگاه آلیکانته واقع در اسپانیا، شامل مقالات در قالب
 محورهای زیر سازماندهی شده است:
 -کیفیت آب در ساحل
 -توسعه شهری در دنی آ^{۱۱} و اثرگذاری بر ساحل
 -ساحل آلیکانته، توسعه پایدار شهر
 -مدیریت کرانه ساحلی آلیکانته
 -توسعه پایدار در ساحل شهر آلیکانته

محورهای کنفرانس

مقالات متعدد ارائه شده در کنفرانس ذیل محورهایی طبقه‌بندی شدند که عبارت‌اند از:

حفاظت و بازآفرینی شهری
 استراتژی‌های شهری
 متابولیسم شهری
 برنامه‌ریزی و طراحی شهری
 توسعه و مدیریت شهری
 برنامه‌ریزی و طراحی منظر
 بازآفرینی شهری و فضاهای عمومی
 کیفیت زندگی
 تحولات آب‌نما
 موضوعات معماری
 شهر و ساحل
 موضوعات اجتماعی - اقتصادی
 حمل‌ونقل
 رفتار پیاده‌ها
 مطالعات موردی - اقدامات پایدار

مدال Prigogine در سال ۲۰۱۶

کنفرانس محملی برای اهدا مدال Prigogine به نامزد سال ۲۰۱۶، پروفیسور برایان فتح بود. مراسم توسط معاون رئیس، پروفیسور رافائل مونوز گایلنا اداره شد. مجمع علمی شامل تعداد ۲۰ یا حتی بیشتر اساتید از کشورهای مختلف، همچنین از دانشگاه آلیکانته بود.

معاون رئیس، کار را با دعوت از پروفیسور کارلوس ای بریبا^{۱۲} با شرح کوتاهی از سابقه و پروفیسور و شخصیت پروفیسور برایان فتح آغاز کرد و پروفیسور کارلوس ادامه می‌دهد:

"ایلیا پریگوین^{۱۳} در سال ۱۹۱۷ در مسکو متولد شد، و تحصیلات اولیه و دوره کارشناسی خود را در رشته شیمی در دانشگاه آزاد در بروکسل گذراند. جایزه نوبل، به دلیل مشارکت در ترمودینامیک غیر تعادلی، به خصوص تئوری ساختارهای پراکنشی به وی اهدا شد. طرح اصلی کار علمی پریگوین، نقش زمان در علوم فیزیکی و بیولوژی بود. وی به طور مشخص به درک

8. Yildirim

9. Napes

10. Yolanda Villacampa

11. Denia

12. Prof Carlos A Brebbia

13. Ilya Prigogine

فرایندهای تغییرناپذیر، به‌ویژه در سیستم‌های فاقد تعادل کمک نمود. نتایج کار او پیامدهای زیادی برای درک سیستم‌های اکولوژیکی و بیولوژیکی داشت.

مدال پریگوین در سال ۲۰۰۴ توسط دانشگاه سیه نا و موسسه وکسس به دلیل یاد افتخار آفرین پروفیسور ایلیا پریگوین، برنده جایزه نوبل شیمی تأسیس گردید. این مدال سالانه به دانشمندان در زمینه سیستم‌های اکولوژیکی اهدا می‌شود. کلیه دریافت‌کننده‌های جایزه عمیقاً تحت تأثیر کار پریگوین قرار گرفته‌اند.

برندگان پیشین جایزه عبارت‌اند از:

۲۰۰۵ Enzo Tiezzi, ایتالیا	۲۰۰۴ Sven Jorgensen, دانمارک
۲۰۰۷ Robert Ulanowicz, ایالت متحده آمریکا	۲۰۰۶ Bernard Patten, ایالت متحده آمریکا
۲۰۰۹ Emilio del Giudice, ایتالیا	۲۰۰۸ Ioannis Antoniou, یونان
۲۰۱۱ Larissa Brizhik, اوکراین	۲۰۱۰ Felix Müller, آلمان
۲۰۱۳ Vladimir Voeikov, روسیه	۲۰۱۲ Gerald Pollack, ایالت متحده آمریکا
۲۰۱۵ Bai-lian Larry Li, ایالت متحده آمریکا	۲۰۱۴ Mae-wan Ho, انگلستان

برایان دی فتح استاد دپارتمان علوم بیولوژیکی در دانشگاه توآسون (مریلند، ایالات متحده آمریکا) و پژوهشگر در زمینه تحلیل سیستم‌های پیشرفته در موسسه بین‌المللی تحلیل سیستم‌های کاربردی (لوگزامبورگ در کشور اتریش) است. پژوهش وی در زمینه تحلیل سیستم‌ها و شبکه‌های اکولوژی کاربردی از نظر پایداری و حالت ارتجاعی سیستم‌های اکولوژیکی - اجتماعی است. علایق وی شامل تجزیه و تحلیل شبکه به نظریه متابولیسم شهری به شبکه‌های فکری و فلسفه زیست‌محیطی می‌باشد. دکتر فتح دوره‌هایی را در زمینه شبکه‌های زیست‌محیطی و مدل‌سازی مکان‌های مختلف در سراسر جهان برگزار نموده است. وی مناصب دانشگاهی را در دانشکده محیط‌زیست، دانشگاه نرمال پکن و در آزمایشگاه‌های اصلی دولتی در زمینه اکولوژی شهری و منطقه‌ای، آکادمی علوم چین در پکن و چین کسب نموده است. او همچنین بورسیه تحصیلی را از دانشگاه پارزنیون ناپل، ایتالیا دریافت نمود. پروفیسور فتح مقالات پژوهشی و کتاب‌های متعددی را منتشر نمود. وی، همکار در تهیه سه کتاب بود از جمله: او سردبیر مجله مدل‌سازی زیست‌محیطی، سرپرست شعبه آمریکای شمالی جامعه بین‌المللی مدل‌سازی اکولوژیکی و، در سایر مناصب، او عضو و رئیس کنونی کمیسیون کیفیت محیط‌زیست شهر بالتیمور است. سپس، معاون رئیس، اقدام به اهدا مدال به پروفیسور برایان فتح کرد و او را برای ارائه سخنرانی مراسم تحلیف خود با نام «سیستم‌های اکولوژی، شبکه‌های انرژی و مسیری به سوی توسعه پایدار» دعوت نمود.

چکیده‌ای از سخنرانی پریگوین

یکی از پیشرفت‌های بزرگ قرن ۲۰، ظهور تفکر سیستم‌ها و علم سیستم‌های اصلی بود. این پیشرفت، اکولوژی را به دلیل فراهم نمودن بینش جدید در ساختار و عملکرد اکوسیستم با استفاده از ابزاری از جمله ترمودینامیک، شبکه‌ها، تئوری اطلاعات، و غیره تحت تأثیر قرار داد. این امر به درک بهتری از چگونگی عملکرد اکوسیستم از نظر استفاده از انرژی‌های موجود برای ایجاد ساختارهای پیچیده به منظور حرکت متعادل ترمودینامیکی و چگونگی سازماندهی ساختارها در هماهنگی با تغییر شرایط منجر گردید. کارکردهای هدف اکولوژیکی می‌تواند جهت‌گیری رشد و توسعه اکوسیستم را اندازه‌گیری کند.

این ویژگی نشان خواهد داد که چگونه این معیارها هماهنگ شده با اکوسیستم‌ها عملکرد متناسبی در سیستم‌های اجتماعی و اقتصادی دارند. به ویژه، علم شبکه انرژی (ENS) الگوی جدیدی است که ترمودینامیک‌ها، نظریه اطلاعات و تحلیل شبکه برای ارزیابی سازمان، الگوها، و پویایی سیستم‌های گوناگون از جمله اکوسیستم‌ها، سیستم‌های مالی، و متابولیسم شهری را طرح می‌کند. ENS انعطاف‌پذیری جامعه از نظر ۱۰ معیار سرزندگی معاصر سازی را نشان خواهد داد. این معیارها به برنامه‌ریزان شهری و جامعه در بهبود کلی متابولیست، عملکرد سیستم‌های اکولوژیکی، اقتصادی و اجتماعی می‌تواند کمک کند. (توجه داشته باشید نسخه کامل ارائه را می‌توان در شماره آینده مجله بین‌المللی طراحی و طبیعت با اکوسیستم‌ها مشاهده نمود، و می‌توان از کتابخانه دیجیتال موسسه وکسس در سایت <http://www.witpress.com/elibrary> دانلود نمود.

موقعیت‌های اجتماعی

کمیته مشاوره‌ی علمی بین‌المللی (ISAC)^۱ علاوه بر شام فرصتی برای گفتگو درباره نشست و سازماندهی آن در سال ۲۰۱۸ یافتند. تصور عمومی این است که این کنفرانس بسیار موفق بوده است و فهرست موضوعات به خوبی اهداف این نشست را توصیف می‌کند. با این وجود، چند پیشنهاد برای حصول اطمینان از اینکه شهر پایدار ۲۰۱۸ آخرین تحولات را در بر گیرد، پیشنهاد شد و تعدادی برای ISAC توسط کمیته نامزد شدند.

شام کنفرانس در یک رستوران معروف واقع در تفرجگاه ساحلی آلیکانته برگزار شد. غذاهای عالی و نوشیدنی خوب محلی در یک محیط بسیار عالی به تقویت روابط بین شرکت‌کنندگان کمک نمود. شب با حضور یک گروه موسیقی که قطعه‌های محلی را با استفاده از نواختن آلات موسیقی معمولی Alicante لذت‌بخش‌تر گردید. همخوانی بسیار عالی توسط شرکت‌کنندگان که فرصتی منحصر به فرد برای گوش دادن به موسیقی منطقه‌ای پیدا کرده بودند، به وجود آمد.

اختتامیه کنفرانس

کنفرانس توسط پروفیسور کارلوس اختتام یافت. وی از همه شرکت‌کنندگان به دلیل مشارکت در نشست‌ها و به ویژه نویسندگان به دلیل سهم و نقششان در نشست‌های این کنفرانس تشکر نمود. او آرزو نمود که آن‌ها همچنان با WIT در تماس و ارتباط باشند و بتوانند از پردیس در روزهای آینده که در اینجا هستند، بازدید نمایند.

نشست‌های مرتبط

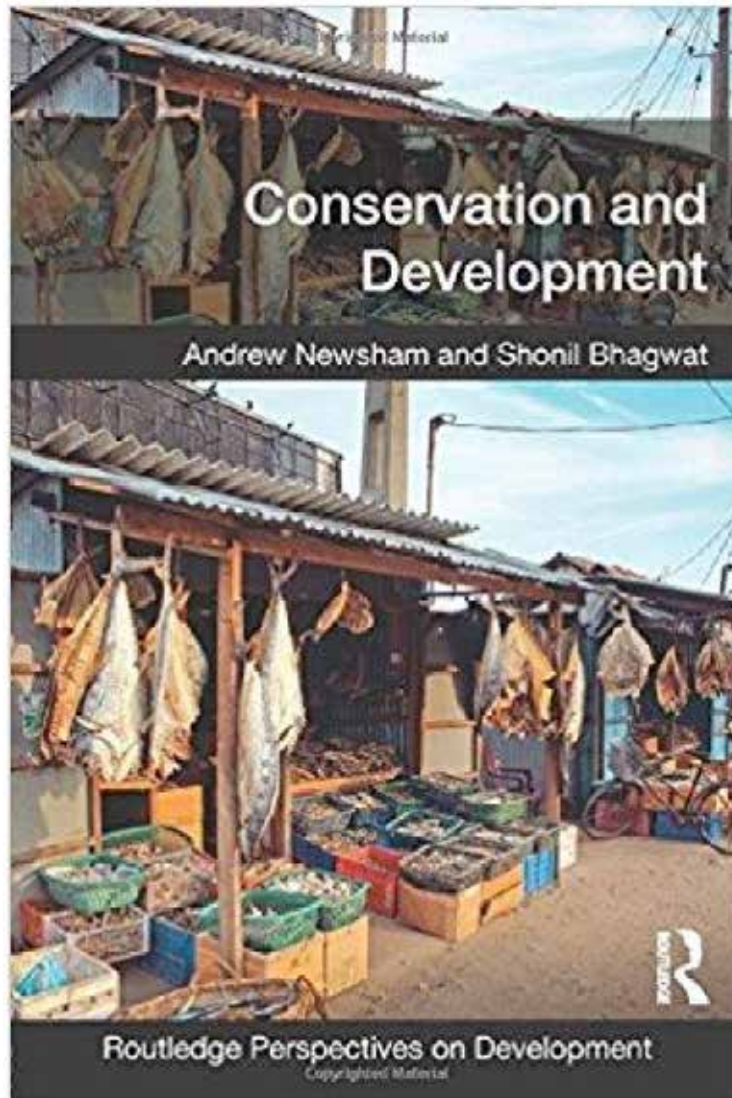
- شهرهای ساحلی ۲۰۱۷
- اقتصاد جنوبی ۲۰۱۷
- برنامه‌ریزی و توسعه پایدار ۲۰۱۷
- شهر پایدار ۲۰۱۷
- انرژی و قابلیت پایداری ۲۰۱۷

• آیدا کیانفر، کارشناس ارشد طراحی شهری، دانشگاه تهران

1. The International Scientific Advisory Committee (ISAC)
2. ECOSUD

حفاظت و توسعه (دیدگاه‌های روتلج درباره توسعه)^۱

مؤلفان کتاب: انرو نیوشام^۲ و شونیل بگوات^۳
سال انتشار: ۳ دسامبر ۲۰۱۵، چاپ اول
انتشارات: روتلج

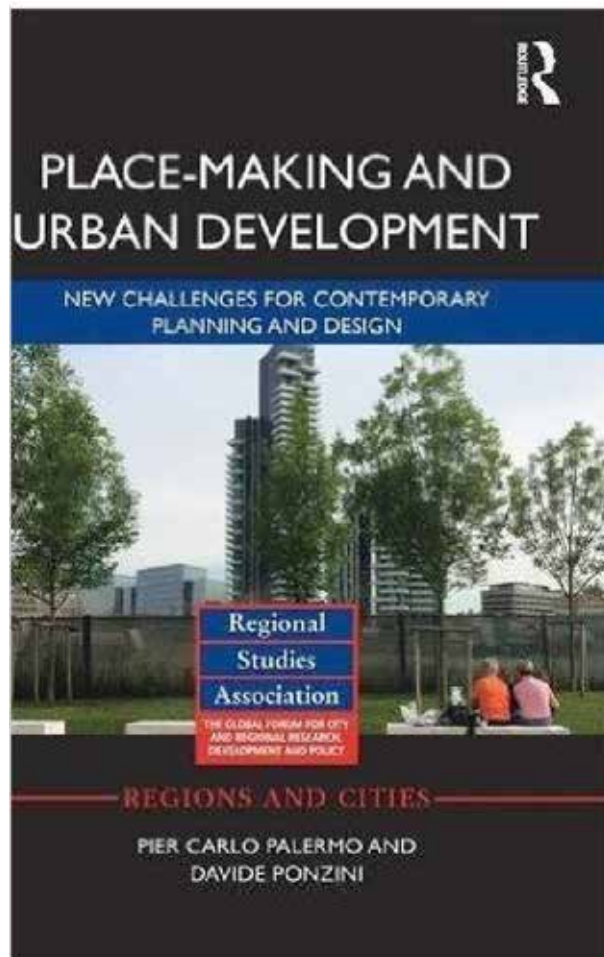
حفاظت و توسعه، تاریخ درهم‌بافته‌ای دارند که حداقل به دهه ۱۷۰۰ برمی‌گردد. اما دورنماهای سازگاری این دو چه هستند و ما تا چه اندازه با این پروژه همراه شده‌ایم؟ این کتاب این سؤال‌ها را از طریق توجه مفصل از گذشته، حال و آینده رابطه بین حفاظت و توسعه راه، بررسی می‌کند. حفاظت و توسعه با استفاده از منابعی مفهومی از بوم‌شناسی سیاسی، تفکر پیرامون سیستم‌های اجتماعی-بوم‌شناختی و مطالعات علم و تکنولوژی، این رابطه را علیه پس‌زمینه روندهای سیاسی و اقتصادی

1. Conservation and Development (Routledge Perspectives on Development)
2. Andrew Newsham
3. Shonil Bhagwat

درگیر در زوال محیطی و فقر، به طور مشابه تنظیم می‌کنند. در حین تشخیص این مساله که نیاز به سازگار نمودن روندهای توسعه و حفاظت مثل همیشه الزام آور می‌باشد، این امر نشان می‌دهد که چرا در واقعیت به مبادلات بیشتر پرداخته می‌شود تا هم‌افزایی‌ها. این امر همچنین بینش‌های فرعی برای حفاظت و توسعه را شناسایی می‌کند، بینش‌هایی که به واسطه اولویت‌ها و چارچوب‌بندی‌های فعلی تحت‌الشعاع قرار گرفته یا نادیده گرفته شده‌اند.

با گرد هم آوردن سیاست و نظریه، حفاظت و توسعه منبعی ضروری برای دانشجویان دوره کارشناسی و تحصیلات تکمیلی بوده و یک مرجع مفید برای پژوهشگران در زمینه‌های مرتبط می‌باشد. هر فصل شامل یک راهنمای مطالعه با سؤالات مورد بحث می‌باشد. متن به واسطه وجود تعدادی از مطالعات موردی جدید از سرتاسر دنیا گیراتر می‌شود. مطالعه این کتاب برای هر فرد علاقمند به درک تاریخ، وضعیت فعلی، و پیش‌بینی‌ها برای تغییرات آینده در رابطه بین حفاظت و توسعه، ضروری می‌باشد.

مکان‌سازی و توسعه شهری: چالش‌هایی نو برای طراحی و برنامه‌ریزی معاصر (ادیان و شهرها)^۱

مؤلفان کتاب: پیر کارلو پالمو^۲ و دیوید پونزینی^۳

سال انتشار: ۱۶ دسامبر ۲۰۱۴

انتشارات: روتلج

به نظر می‌رسد که مطابق با برخی رویه‌های رایج در چرخه‌های آکادمیک و حرفه‌ای، تمرکز اصلی مکان‌سازی بر بازآفرینی نواحی شهری بسیار مهم، از طریق طراحی مجدد فضای عمومی و با درگیری شدید جوامع محلی می‌باشد. اخیراً، گزارش‌های علمی جدید ادعا می‌کنند که مکان‌سازی می‌توانست زمینه خلاقانه و به صورت بالقوه خودمختاری باشد، که با رشته‌های سنتی‌تری همانند برنامه‌ریزی شهری، طراحی شهری، معماری و بقیه رقابت می‌کند.

این کتاب ادعان می‌کند که مساله «ایجاد مکان‌هایی بهتر برای مردم»، به عنوان نشانه‌ای از محدودیت‌های غیر تصادفی انضباط‌های فضایی و شهری، می‌بایست به صورت گسترده‌تری درک شود. کتاب ادعا می‌کند که پژوهش نباید تنها متوجه

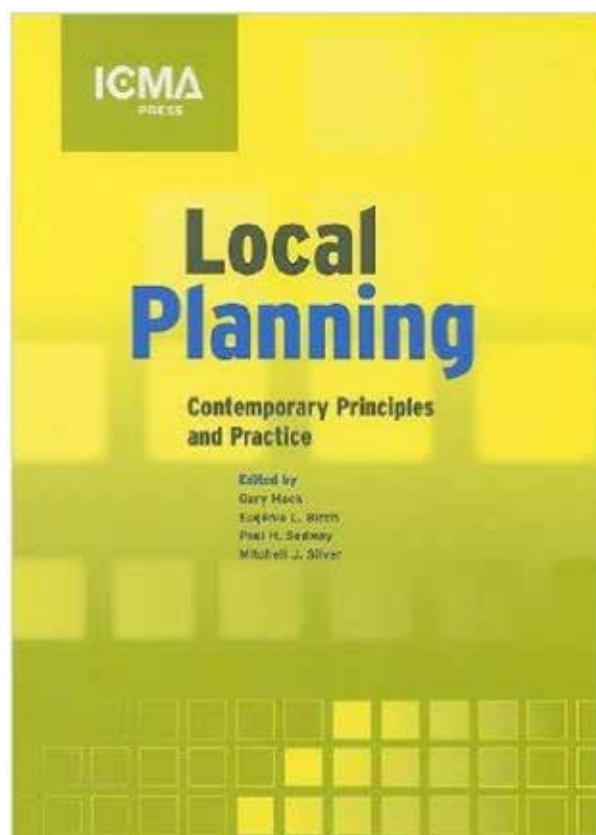
1. Place-making and Urban Development: New challenges for contemporary planning and design (Regions and Cities)
2. Pier Carlo Palermo
3. Davide Ponzini

راه‌حل‌های جدید تکنیکی یا صرفاً رسمی باشد، بلکه باید بیشتر به سمت تفکر مجدد عمیق پیرامون الگوهای انضباطی بپردازد. چالش مکان‌سازی برای محققین و شاغلین، فرصت بزرگی برای یک بازبینی بسیار مهم و ضروری در زمینه‌های برنامه‌ریزی شهری، طراحی شهری و سیاست‌گذاری، فراهم می‌کند. تنها ارزیابی مجدد مستدل فرضیه‌های قبلی و دیدگاه‌های (تکنیکی، فرهنگی، مؤسساتی و اجتماعی) دیرین می‌توانند رویه‌های مکان‌سازی را حقیقتاً ارتقا بخشند.

نیاز مبرم به مکان‌سازی، به تعدی از مرزهای انضباطی بی‌جا و آزمودن یک رویکرد مکان‌مبنا^۱ اشاره دارد که می‌تواند مقررات برنامه‌ریزی، چشم‌انداز استراتژیک فضایی و پروژه‌های توسعه شهری را ابداع نموده و تکمیل نماید. علاوه بر این، چالش مکان‌سازی، سیاست‌گذاران و متخصصین شهری را ملزم می‌نماید تا بسترهای فیزیکی و اجتماعی مداخلاتشان را به شکل انتقادی، لحاظ نمایند. در این مفهوم، امروزه پرداختن به مکان‌سازی، راهی برای نوسازی نقش مدنی و اجتماعی برنامه‌ریزی شهری و طراحی شهری می‌باشد.

1. place-based approach

برنامه‌ریزی محلی: رویه و اصول معاصر^۱

مؤلفان کتاب: گری هک^۲ (ویراستار)، اگنی ال. بیرچ^۳ (ویراستار)، پال اچ. سدوی^۴ (ویراستار)، میشل جی. سیلور^۵ (ویراستار)
سال انتشار: ۱۵ ژوئن ۲۰۰۹، چاپ اول
انتشارات: ICMA Press

«برنامه‌ریزی محلی»، ویرایش کاملاً جدید کتاب محبوب، «رویه برنامه‌ریزی دولت محلی» می‌باشد، که منبع باارزشی جهت آمادگی برای امتحان AICP بوده است. این ویرایش جدید به خواننده کمک می‌کند تا پیچیدگی‌های برنامه‌ریزی در سطح محلی را درک نموده و جهت تصمیم‌گیری در یک محیط پرچالش آماده شود. هشت فصل در برنامه‌ریزی شهری، که به طور کلی از متن تا کاربردها را شامل می‌شود، متشکل از مقاله‌هایی است که توسط طیف گسترده‌ای از متخصصین - محققین، شاغلین، مراجعین، و مشاهده‌گران برنامه‌ریزی نوشته شده است. مثال‌های بسیاری از برنامه‌ریزی فعالانه، اصول مرکزی را به تصویر می‌کشند.

• مارال عاطفی، کارشناسی ارشد سازه، دانشگاه تربیت مدرس

1. Local Planning: Contemporary Principles and Practice
2. Gary Hack
3. Eugenie L. Birch
4. Paul H. Sedway
5. Mitchell J. Silver

پذیرش آگهی از طریق شماره تلفن : ۰۲۱۲۲۲۹۱۲۶۲

- مترجم آشنا به زبان انگلیسی
- دعوت به همکاری با مجله ایده: کارشناس بازاریابی آشنا به امور تبلیغات
- منشی آشنا به امور مجله و نرم افزارهای مرتبط

راهنمای تهیه و شرایط ارسال نوشتارهای علمی در "فصلنامه ایده"

باشد. همچنین چنانچه مقاله مستخرج از طرح پژوهشی یا رساله باشد، عنوان طرح پژوهشی یا رساله نیز در صفحه اول درج گردد. صفحه دوم باید بدون نام و مشخصات نویسنده (نویسندگان) و فقط شامل عنوان مقاله، چکیده فارسی و واژه‌های کلیدی باشد. عنوان نوشتار باید کوتاه، گویا و بیان‌کننده محتویات نوشتار باشد.

• واژه‌های کلیدی مربوط به متن و عنوان مقاله بلافاصله بعد از چکیده و بین ۴ تا ۶ کلمه نوشته شود.

• عکس‌ها، نگاره‌ها، جداول و غیره باید با کیفیت مناسب تهیه شوند. شماره و مأخذ عکس‌ها، نگاره‌ها و غیره به ترتیبی که در متن به آن اشاره می‌شود در ذیل آنها قید گردد. همچنین می‌بایست فایل تصویری تمام عکس‌ها، نگاره‌ها و جداول، خارج از **Word** با فرمت **JPG** یا **TIFF** نیز ارائه گردد.

• چنانچه مقاله دارای چند نویسنده باشد، ارایه مقاله و تمام مکاتبات باید توسط نویسنده اول انجام شود. در غیر این صورت، نویسندگان می‌بایست کتباً یک نفر را به عنوان نماینده جهت ارایه مقاله و انجام مکاتبات به دفتر نشریه معرفی نمایند.

• چنانچه مقاله‌ای خارج از ضوابط راهنمای تهیه نوشتارهای علمی نشریه به طریق مزبور باشد، قبل از ارایه به هیأت تحریریه و داوران به نویسنده برگشت داده خواهد شد.

• نوشتارها و مقاله‌ها باید به صورت تایپ‌شده با نرم‌افزار **Word ۲۰۰۷** در قطع **A۴** به همراه نامه‌ای به عنوان سردبیر نشریه ایده به آدرس پست الکترونیکی مجله ارسال گردد.

• تأیید نهایی نوشتارها برای چاپ در نشریه پس از نظرات داوران با هیأت تحریریه نشریه است.

• صحت نوشتارهای علمی با نویسنده / نویسندگان است.

• چاپ نوشتارهای نشریه بدون ذکر مأخذ در نشریه‌های دیگر ممنوع می‌باشد.

• اندازه و نوع قلم‌ها بایستی مطابق جدول ذیل تنظیم شوند:

موقعیت استفاده	نام قلم	اندازه قلم
عنوان مقاله	B Traffic Bold	۱۶
نام مؤلفان	B Mitra	۱۱
چکیده و کلمات کلیدی	B Mitra Bold	۱۳
متن	B Mitra	۱۳
عناوین بخش‌ها	B Traffic Bold	۱۲
عناوین جداول و شکل‌ها	B Mitra Bold	۱۰
متن جداول و شکل‌ها و مراجع	B Mitra	۱۱
قلم لاتین	Times New Roman	در هر موقعیت استفاده یک واحد کمتر از اندازه قلم فارسی در نظر گرفته شود.

راهنمای تهیه و شرایط ارسال نوشتارهای علمی در «فصلنامه ایده» هدف نشریه ایده، انتشار نتیجه پژوهش‌ها و تجربه‌های علمی در حوزه‌های مختلف شهرسازی، معماری و محیط زیست، عمران و اقتصاد شهری می‌باشد.

• نوشتارهای علمی، تحلیلی و مروری در زمینه‌های معماری و شهرسازی برای درج در نشریه، پذیرفته شده و پس از داوری و تصویب هیأت تحریریه به چاپ می‌رسند. نشریه ایده، تعداد معدودی در هر شماره مقالات ترجمه می‌پذیرد.

• نوشتارهای ارسالی نباید قبلاً در هیچ همایش یا نشریه‌ای به چاپ رسیده باشند.

• مقالات ارسالی در فضای اینترنت منتشر نشده باشند.

• مقاله‌های ارایه شده به نشریه ایده برای بررسی و چاپ نباید همزمان به نشریه‌های دیگر ارایه شده باشند.

• مقاله باید دارای بخش‌های چکیده، مقدمه، روش تحقیق، بدنه تحقیق شامل موضوعات مختلف، نتیجه، بی‌نوشت‌ها و فهرست منابع باشد. اندازه این نوشتارها با توجه به نوع مقاله از ۲۰۰۰ تا ۶۰۰۰ کلمه است، حدود بالا، پایین، چپ و راست صفحات به ترتیب برابر با ۲، ۲/۵، ۲ و ۲ سانتی‌متر انتخاب شود.

• نوشتارها باید دارای چکیده فارسی و انگلیسی باشند. چکیده مقاله باید شامل بیان مسئله، هدف، چگونگی پژوهش، موضوعات مقاله و یافته‌های مهم و نتیجه باشد. این بخش باید به تنهایی بیان‌کننده تمام مقاله و به ویژه نتایج به دست آمده باشد. اندازه چکیده فارسی حدود ۲۰۰ کلمه و چکیده انگلیسی حدود ۳۰۰ کلمه است.

• مقدمه نوشتار، ارایه‌کننده مسئله، هدف تحقیق و معرفی کلی مقاله است.

• نتیجه نوشتار باید به گونه‌ای منطقی و مفید که روشن‌کننده بحث و ارایه یافته‌های تحقیق باشد، ارایه گردد.

• در بخش تشکر و قدردانی، راهنمایی و کمک‌های دیگران یادآوری شده و به‌طور خلاصه از آنها سپاسگزاری می‌گردد.

• بی‌نوشت‌های مقاله (اصطلاحات و معادل‌های واژه‌ها، توضیحات و غیره) می‌باید در متن به ترتیب شماره گذاری شده و در پایان مقاله و قبل از فهرست منابع نیز تحت عنوان بی‌نوشت‌ها گنجانده شود.

• ارجاعات مربوط به منابع، در متن و داخل پرانتز، شامل نام خانوادگی نویسنده، سال انتشار و شماره صفحه، پس از نقل مطلب می‌آید.

• فهرست منابع به ترتیب الفبایی نام خانوادگی یا نام شهر نویسندگان در انتهای مقاله می‌آید.

• ترتیب عناصر اطلاعات کتاب‌شناختی در مورد مقالات، کتب، گزارش‌ها و سایر مراجع به شرح زیر است:

• مقالات: نام خانوادگی و نام نویسنده مقاله (سال انتشار)، عنوان کامل مقاله، نام نشریه، جلد، شماره، شماره صفحات مقاله در نشریه.

• کتب: نام خانوادگی و نام نویسنده (سال انتشار)، عنوان کتاب، نام مترجم یا مصحح، نام ناشر، محل انتشار.

• صفحه اول مقاله باید شامل نام و نام خانوادگی نویسنده (نویسندگان)، عنوان (رتبه علمی)، آدرس، تلفن، نمابر و پست الکترونیکی نویسنده(نویسندگان)

